

БІБЛІОТЕКА

Ж

23911

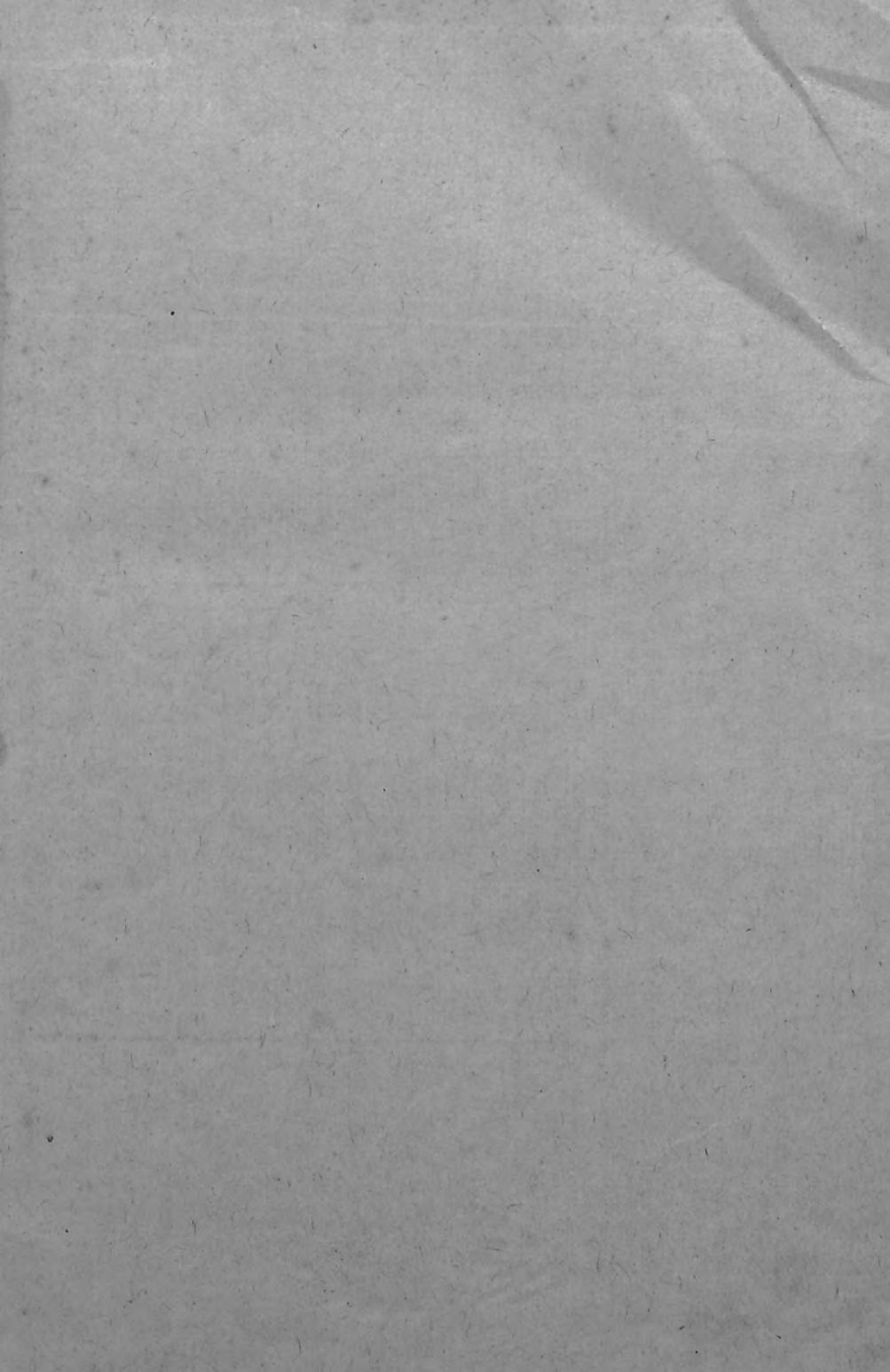
З БІБЛІОТЕКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

імені

ШЕВЧЕНКА

У ЛЬВОВІ.

Ч. **8767**

8767

МК-23911

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

≈ РІК 1910 ≈

Під редакцією о. Ол. Малицького.

ТОМ VII.

Рад. 145-25/II-50

У ЛЬВОВ

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом М. Рефця.

1910.

I.

Виказ праць.

- Новорічний білянс (о. Д-р. О. Боцян) стр. 1—5.
Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія (о. Н. Будка) стр. 5—10, 38—41, 72—77, 169—174, 197—200, 452—463, 516—521, 579—595, 640—653, 706—719.
Душпастир яко сповідник (о. Н. Стеткевич) стр. 11—15.
Теория і практика у соціялістів (о. А. Редкевич) стр. 15—21.
Православні затії в Галичині (о. Я. Л.) стр. 33—38.
Розумові основи християнства (о. Іван Савицкий) стр. 41—46, 77—81.
Кілька заміток до питання: теологія а університет (Володимир Лиско) стр. 47—52, 81—85.
Єще в справі переходів з обряду руского на латинський (В. з Т.) стр. 65—72, 97—103.
Хрещене Г. Н. Ісуса Христа (о. А. Редкевич) стр. 103—110, 135—138.
Причинки до становища руско-кат. церкви в північній Америці (о. Кость Курилло) стр. 111—114, 138—142, 174—176, 201—204, 235—241, 305—310.
До квестії про походжене чоловіка (Я. Тарнавский) стр. 114—117.
Заява львівського руско-українського духовенства стр. 129—132.
Голос з провінції в справі православних затій в Галичині (о. Гн.) стр. 133—135.
Симпатія як етичний момент (Д-р. Ф. Кнайб) стр. 142—146.
Вплив часописий на нарід (о. Ст. Петрушевич) стр. 161—168.
Релігія (о. Осип Фацієвич) стр. 177—179.
Д-р. Карль Люегер і єго діла (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 193—197.
До біблійного питання про вдохновене і неошибочність сьв. Письма (Я. Тарнавский) стр. 204—210.

- Приписи і бажання церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия (о. Н. Будка) стр. 225—229, 268—272.
- Ернест Гекель і його монїзм (о. Іван Савицкий) стр. 230—234, 260—268, 295—300.
- Як проф. Д. р. А. Ruville перейшов на католицизм (Евген Кароль) стр. 241—245.
- Воскресенє Слова (о. Д-р. О. Боцян) стр. 257—260.
- Про відносини духовенства до нар. учительства (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 272—275.
- Пастирске посланє нашого Впреосьв. Епископату до Всч. Духовенства в справі схизматичкої агітації (О. М.) стр. 289—294.
- Церковна рахунковість (о. М. Дерлиця) стр. 300—305.
- Як поминати вірних на Вел. Вході (о. М. Галушинський, Ч. с. В. В.) стр. 321—324.
- Маринський культ на українських землях давньої польської держави (Д-р. В. Шурат) стр. 325—330, 361—367, 402—411.
- О недогодах конкуренційного закона і якби їм зарадити (о. Л. Пясецкий) стр. 330—334.
- Хто є ворогом католицкого сьвітогляду (о. Н. Садовский) стр. 234—338, 411—415, 477—480, 531—537.
- Молитвослов для шкільних дітей (о. Іван Савицкий) стр. 353—368.
- Основе і розвій рускої Оселї вакаційної (С. Герусіньский) стр. 368—370.
- Фридрих Нітше і його філїзофія (о. М. Клодзінський) стр. 371—372.
- Організація церковних брацтв (о. Антоній Глодзінський) стр. 385—390, 441—451, 505—516, 569—578.
- Причинки до розвою сьв. Тайни Миропомазаня (о. М. Галушинський Ч. с. В. В.) стр. 390—395.
- Огляд руско-кат. громад церковних в північній Америці (о. Кость Курилло) стр. 395—402, 463—472, 522—527, 602—614, 653—664, 719—729.
- Іще один причинок до характеристики нашого релігійного москвофільства (о. М. Щепанюк) стр. 472—477.
- Чи книги гіпотечні, аркуші посїлости ґрунтової і мапи ґрунтові суть певними і віродостойними документами (о. Д. Бордун) стр. 528—530.
- Душпастир а учитель (о. Юліян Твардієвич) стр. 595—602.
- Соціальні відносини по селах (о. Антоній Глодзінський) стр. 633—640.
- Розумові засади християнства (о. Іван Савицкий) стр. 665—675, 730—734.
- Душпастирські помічення, уваги і десідерати: ширім християнські календарі (о. М. Щепанюк) стр. 797—706.

Рецензії й бібліографія.

- Jos. Bocian : De modificationibus in textu slavico liturgiae s. Joannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 21—23.
- Д-р. І. Бартошевський : Христ. кат. педагогія або наука о вихованню (о. Д-р. О. Боцян) стр. 52—58.
- Апologioетика (о. Д-р. О. Боцян) стр. 86—88.
- Літургічні публікації Е. К. В. принца Максиміліяна Саского (о. Д-р. О. Боцян) стр. 117—120, 146—149,
- Науки біблійні (о. Д-р. О. Боцян) стр. 179—183.
- Право церковне і пасторальна (о. Йосиф Ганкевич) стр. 212.
- Альбан Штольц : Гомілетика або наука про те, як проповідати нищим євангеліє (о. А. Редкевич) стр. 246—247.
- Наші проповідники в заграничній критиці (Вс. Крижановський) стр. 276—278.
- Іван Кревецький : Галичина в другій половині XVIII. ст. (о. Й. Гнєв.) стр. 310—312.
- Житєписи св. св'ященномученика Йосафата (о. Д-р. О. Боцян) стр. 338—344.
- Сьогочасні проповідники на Україні (о. Юліян Дзерович) стр. 373—377.
- Д-р. Іван Масцюх : Церковне право супруже (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 415—420.
- о. Євген Гузар : Літургіка гр. кат. церкви (о. І. Туркевич) стр. 481—485.
- о. І. Аліськевич : Бог радість моя (о. М. Щепанюк) стр. 538—546.
- о. Т. Войнаровський : Вплив Польщі на економічний розвій України-Руси (о. М. Щепанюк) стр. 614—617.
- Йосиф Бідерляк : Суспільне питанє (о. Д-р. О. Боцян) стр. 675—677.
- Silbernagel-Schnitzer : Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämtlicher Kirchen des Orients (о. Йосиф Ганкевич) стр. 678.
- о. М. Баричко : Єрейський провідник духовний (о. М. Щ.) стр. 734—737.
- Молитвослов для християнської родини (о. І. Савицький) стр. 737—739.

Дописи.

- Св'ященники а особисто-доходовий податок (о. Н. Садовський) стр. 23—26.
- В справі недільного спочинку (Сельський парох практик) стр. 58—59.
- Цікавий случай, але чи після права і конкордії (Подільський св'ященик) стр. 59—60.

- В справі організації нашого священничого жіноцтва (о. Й. Сабарай) стр. 120—122.
- Деякі замітки до меморіялу львівського духовенства „русько-народной партії“ (Католицький душпастир) стр. 150—152.
- Патронат прилучених церков (о. Йосиф Ганкевич) стр. 152—154.
- В справі патронату, конкуренції і комітетів церковних (о. И. Ганкевич) стр. 187—189.
- Про церковні і віроісповідні відносини на Буковині (о. Л. К.) стр. 212—217.
- З життя наших богословів в Інсбруці (Інсбручанин) стр. 247—250.
- Хто сїє вітер (Осип. С.) стр. 279—282.
- До Впр. ОО. катехитів: в справі реферату до „Leogesellschaft“ (о. Михайло Лада) стр. 283—284.
- Під нинішню хвилю (Львівський гр. кат. священник) стр. 312—314.
- В справі економічної організації (А.) стр. 344—345.
- В справі вдовичо-сирітського фонду стан. еп. (А.) стр. 345—346.
- Із записок (о. Евген Шухевич) І. стр. 377—379, ІІ. стр. 547—552.
- Адреса Всч. Духовенства Куликівського деканату до Їх Екск. Преосв. еп. Чеховича стр. 420—421.
- До питання: Як поминати вірних на Вел. Вході (о. Й. Сабарай) стр. 421—422.
- Заява Всч. Духовенства брідського деканату стр. 485—486.
- З деканату золочівського (о. Н. Х.) стр. 487—488.
- Клерикальна преса у нас (о. Ілля Кливак) стр. 488—490.
- Реколекції Їх Преосв. еп. Д-ра Хомишина в Станиславові (Учасник) стр. 552—556.
- Ще о молитвослові для шкільних дітей (о. Іван Савицький) стр. 618—619.
- Єще в справі клерикальної преси у нас (о. Й. Кравчук) стр. 620—622.
- Перед заг. зборами тов. ім. сьв. ап. Павла (о. Іван Савицький) стр. 678—683.
- Кілька гадок в справі наших видавництв (В.) стр. 683—684.
- In hoc!... зближене. Голос з кругів учительства в справі відносин між духовенством а народним учительством (Іван Ющин) стр. 740—749.

Зі світа.

- Науковий рух богословський в Італії (Ом. Савчин) стр. 27—30.
- Що в нинішніх часах найбільше шкодить релігії і католицизмови (А. Алиськевич) стр. 88—90.
- Два пастирські листи в справі виховання молодіжи (Андрій Ішак) стр. 183—187, 250—253.
- Папський біблійний інститут в Римі (Ом. Горчинський) стр. 314—318, 346—350.

- Голоси православних церков о церковній унії (Ом. Савчин) стр. 422—429, 491—493.
 Можливість з'єдинення східної церкви з западною (Мереньків) стр. 494—497.
 Огнище наукового руху богословського в Львованні (Ом. Горчинський) стр. 556—562, 685—688.
 Всесвітній євхаристичний конгрес в Montreal (Г. С.) стр. 622—623.
 Французка „Action populaire“ (Євст. Цурковский) стр. 749—754.

Катехитичні відомости.

- Плян науки гр. кат. релігії в гал. гімназіях (о. І. Р.) стр. 122—123, 124—125.
 Новий плян гр. кат. науки релігії в гал. школах реальних (о. І. Р.) стр. 123.
 В справі заснованя товариства катехитів (о. Євген Гузар) стр. 379—380.
 Статут тов. Катехитів стр. 380—384.

З наших часописий.

- „Молода Україна“, орган Укр. Студ. Союзу ч. 1. р. І. (Ом. Савчин) стр. 91—92.
 „Прапор“ про відносини духовенства до народного учительства стр. 430—434.

Відповіді „Ниви“.

- На літургічні питання: (о. Д-р. О. Б.) стр. 60—61; (о. Ізидор Дольницький) стр. 154—157; (о. І. Н.) стр. 217—218.

Всячина.

- Новий виділ тов. ім. сьв. ап. Павла стр. 30.
 Польське духовенство в Познаньщині а в східній Галичині стр. 30—31.
 Д. А. Марков оборонцем нашої церкви стр. 31—32.
 Жиди а власність земельна в Галичині стр. 32.
 Народна коляда (о. Ю. Гіряк) стр. 61—62
 Як то східно-галицькі польські священики заховують конкордію і як то фабрикують ся латинники у східній Галичині стр. 62—63.

- Товариство руских правосл. съвящеників на Буковині стр. 63—64.
 Неспокійне є наше серце доки не спічне в Бозі стр. 64.
 В справі „Православних затій“ в Галичині стр. 92—93.
 Запитане до виділу тов. ім. Петра Моголи стр. 93.
 Реформа іспитів на богословським виділі стр. 93.
 Важніші акти Апост. Престола в р. 1909 стр. 93—94.
 До характеристики Є. Съв. п. Пія Х. і відносин поміж італійськими католиками стр. 94—95.
 Байдужність францускої суспільности до церкви і єї слуг стр. 95.
 † Кардинал Сатоїлі стр. 95—96.
 † Проф. Карло Крумбахер стр. 96.
 Два ювилеї стр. 96.
 Новий виділ тов. ім. съв. ап. Петра стр. 126.
 Єще в справі „Православних затій“ в Галичині стр. 126.
 „Русское Слово“ а педагогія (о. А. Говда) стр. 126—127.
 Прихвостні соціялістів стр. 127—128.
 „Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско народной партіи къ Митрополиту Андрею“ стр. 157.
 Причинки до православних затій в Галичині стр. 158.
 Протестантизм а католицизм стр. 158—159.
 Цікава статистика (о. М. Л.) стр. 159—160.
 Папський декрет: *De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum* стр. 189—190.
 Які збори заборонено улаждувати съвященикам стр. 190—191.
 До меморіялу львівської Руси (Д. Я.) стр. 191—192.
 Біблійна комісія в справі історичного характеру трох перших розділів книги Битія стр. 210—211.
 Важне для достойників приналежних до „familia pontificia“ стр. 218—219.
 До нашого духовенства в справі „Достави“ стр. 219—220.
 Сьвітські пані при катехізованю дітей (о. М. Л.) стр. 220.
 Звіт з розвою руских союзних стоваришень заробкових і господарських в Галичині за р. 1909 і участь съвященьства (о. М. Л.) стр. 253—254.
 Нові приписи що до катехитичних іспитів стр. 284—285.
 Як то східно-галицькі польські съвященики заховують конкордію стр. 285—286.
 Загальні збори товариств народних учителів (С. Герусіньский) стр. 286—288.
 Зарядження наших Впреосъв. Епископів для усунення схизматицкої небезпеки і скріплення Унії стр. 318—320.
 Жертволюбивість руского духовенства (о. М. Л.) стр. 320.
 Надзвичайні заг. збори членів тов. „Достави“ (Учасник зборів) стр. 350—352.
 В справі маріїньского конгресу в Сольногороді стр. 352.
 Як не фалшувати то бодай замовчати (о. М. Л.) стр. 384.
 Нова енцикліка „*Editae saepe*“ стр. 434—435.
 В справі поширення культу съв. Іосафата (Руский съвященик з села) стр. 436.

„Власна поміч“, за допомоговий фонд укр. богословів у Львові (Евг. Столецький) стр. 437.

Борба з католицизмом в Росії (о Ю. Дзерович) стр. 438—439.
В справі укр. університету (Д. Я.) стр. 497—500.

„Общество им. св. Іоанна Златоустаго“ (С. Л) стр. 500—502.

Нотатка з права супружого (о. Й. Ганкевич) стр. 502—503.

Конгрегация сьв. Тайн в справі сповіди і причастія дітий стр. 563.

Адміністративне усуванє парохів стр. 564.

Біблійна комісія в справі автора псалмів і часу їх написаня стр. 564—566.

Запит в справі колпаків при Сл. Б. (о. Т. Ц.) стр. 566.

Чи се *ignorantia* чи *mala voluntas* (о. К. з К) стр. 566—567.

Пригадка в справі писаня руских імен (Wasył Łys) стр. 567.

Нотатка бібліографічна (о Й. Гнкв) стр. 567—568.

Протест Сьвят. Отця стр. 624—625.

Нове *Motu proprio* п. Пія Х. проти модерністів стр. 625.

До розв'язаня франц. „Сільону“ стр. 625—627.

Реколекції для сьвящеників львівської архієпархії (Учасник) стр. 627.

Нові іменования стр. 627—628.

Про посьвяченє гр. кат. катедри в Філядельфії стр. 628.

Страшні злочини на ченстоховській „Ясній горі“ (Д. Я.) стр. 628—630.

Катованє дітий за руську молитву (Д. Я.) стр. 689—690.

„Товариство катехитів“ (О. С.) стр. 690—691.

З Комарна: будова нової церкви (Обзнакомлений) стр. 691—692.

Реколекції сьвящеників деканату бурштинського (о. Ю. Гаври-севич) стр. 692.

VI. Звичайні заг. збори „Достави“ стр. 692—693.

Каколицька преса у Поляків (О. С.) стр. 693—694.

Поворот Є. Е. Митрополита з Америки (Д. Я.) стр. 754—755.

Про заг. збори тов. ім. сьв. ап. Павла стр. 755—756.

Інтерпеляция п. о. Т. Войнаровского і товаришів в справі конфіскації „Ниви“ стр. 756—758.

Оновістки.

В справі жертв для босанських Русинів стр. 192.

Відозва „Краєвого Шкільного Союзу“ стр. 220—224.

Звіт тов. „Власна поміч“ стр. 254—256.

На Ясну гору стр. 352.

Від укр. громади в Парижі стр. 435—436.

Просьба до Впр. ОО. деканів (о. Н. Садовський) стр. 437.

Нова проповіднича часопись „Проповідник“ стр. 437.

Важне для ОО. Катехитів (о. Е. Гузар) стр. 503.

В справі віча австр. католиків в Інсбруці стр. 504.

Від фірми мозаїк і вітражів Желеньського стр. 568.

В справі накладу твору: Християнізм в відношенню до родини і жінщини (о. Й. Сабарай) стр. 630—631.

Відозва в справі будови жіночої школи й інститута в Станіславові стр. 694—695.

Програма заг. зборів тов. ім. сьв. Павла стр. 695—696

В справі датків на рідну школу стр. 696.

Нова катехитична часопись „Катехитичний місячник“ стр. 759.

Другий курс молочарско-сироварський в Старих Кутах стр. 759—760.

Надіслані книжки.

стр. 288, 439, 440, 503, 631, 632, 696, 758, 759.

Від Редакції і Адміністрації.

стр. 32, 128, 224, 288, 440, 568, 696, 760.

Переписка.

стр. 64, 160, 256, 440, 632.

Додаток.

Шевченко з релігійно етичного становища (Г. Костельник).

О християнській родині (о. М. Дороцький).

Сім голосів взиваючих грішника до каяння (о. П. Карпинський).

П.

Виказ Авторів.

1. А.	29. о. К. з К.
2. Алиськевич А.	30. Кароль Е.
3. о. Бордун Д.	31. о. Карпинський П.
4. о. Боцян О. Д-р.	32. Католицкий душпастир.
5. о. Б. О. Д-р.	33. о. Кливак І.
6. о. Будка Н.	34. о. Клодзінський М.
7. В.	35. Кнайб Ф. Д-р. (пер. о. К.
П., Ч. с. В. В.)
8. В. з Т.	36. Костельник Г.
9. Г. С.	37. о. Кравчук Й.
10. о. Гаврисевич Ю.	38. Крижановський В. (пер. о.
Б. О. Д-р.)
11. о. Галушинський М., Ч. с.
[В. В.]	39. о. Курилло К.
12. о. Ганкевич Й.	40. о. Л. М.
13. о. Гнкв.	41. Л. С.
14. о. Гн.	42. Л. Я.
15. о. Гіряк Ю.	43. о. Лада М.
16. о. Гузар Е.	44. Лиско В.
17. Г. А.	45. Łys Wasyl.
18. Герусінський С.	46. Львівський гр. кат. св'ящ.
19. о. Глодзінський А.	47. М. О.
20. о. Говда А.	48. Мереньків.
21. Горчинський О.	49. о. Н. І
22. о. Дерлиця М.	50. О. С.
23. о. Дзерович Ю.	51. Обзнакомлений.
24. о. Дольницький І.	52. о. Петрушевич С.
25. о. Дороцкий М.	53. Подільський св'ященик.
26. Інсбручанин.	54. о. Пясецкий Л.
27. Ішак А.	55. о. Р. І.
28. о. К. А.	

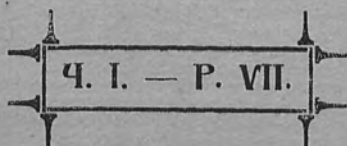
- 56. о. Редкевич А.
- 57. Руский съвящ. з села.
- 58. С. Осип.
- 59. о. Сабарай Й.
- 60. о. Савицкий І.
- 61. о. Садовский Н.
- 62. Савчин О.
- 63. Сельский парох практик.
- 64. о. Стеткевич Н.
- 65. Столецкий Е.
- 66. Тарнавский Я.
- 67. о. Твардіевич Ю.
- 68. о. Туркевич І.

- 69. Учасник.
- 70. Учасник зборів.
- 71. о. Фацієвич О.
- 72. о. Х. Н.
- 73. о. Ц. Т.
- 74. о. Шухевич Е.
- 75. о. Щепанюк М.
- 76. о. Щ. М.
- 77. Щурат В. Д-р.
- 78. Юшишин І.
- 79. о. Яремко Д. Д-р.
- 80. Я. Д.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 20 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 3б.

Ч. 1.

З М І С Т:	<i>о. Др. О. Боцян</i> : Новорічний білянс	стр. 1
	<i>о. Н. Будка</i> : Дісципліна грецької церкви	5
	<i>о. Н. Стеткевич</i> : Душпастир яко сповідник	11
	<i>о. А. Редкевич</i> : Теорія і практика у соціялістів	15
Рецензії:	<i>о. Др. О. Боцян</i> : De modificationibus in textu slavico liturgiae S. Joannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis. (<i>о. Др. Д. Яремко</i>).	21
Дописи:	<i>о. Н. Садовский</i> : Сьвященики а особ. дох. податок	23
Зі сьвіта:	<i>Ом. Савчин</i> : Наук. рух богословський в Італії	27
Всячина:	(Новий Виділ тов. ім. сьв. ап. Павла. — Польске духовенство в Познаньщині а в східній Галичині. — Д. А. Марков оборонцем нашої Церкви. — Жиди а власність земельна в Галичині.)	
Від редакції і адміністрації	„НИВИ“.	
Додаток:	<i>Гавриїл Костельник</i> : Шевченко з релігійно-етичного становища.	

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Кonto Щадниці
поштової 25.861.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (вазівий дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарских від шкідливих вогнів під користними умовами,
числить умірковані премії за обезпечення,
виключає шкоди безпосередньо по пожарі,
уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадності, Руска Щадниця і інші каси ощадності.

Через „Дністер“ можна асигнувати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошення письменних господарів о агенцію приймають ся тільки з таких громад, где ще не робить инший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ³¹/₁₂ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.54, инші фонди К 458.564, разом К 2,324.104.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноває при Товаристві взаїмних обезпечення „Дністер“ в р. 1895 на підставі закону о стоварищеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рішником обезпеченим в „Дністрі“ від більше пів.

Процент від вкладок 4%, без потручення педатку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в попудне.

Кonto в Щадниці поштової ч. 87527.

Кonto жирове в Банку австро-угорским.

Вкладки щадничі К 2,848.890.—

Удїли членські: К 262.994.—

Позички уділені: К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворені перед попуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничній до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького LLoyd'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 1.

Львів, 1. січня 1910.

Рік VII.

о. Др. О. Боцли.

Новорічний білянс.

Ублажи Господи благоволенієм твоимъ
Сіона, и да созидутся стѣны Іеруса-
лимскія. — Пс. 5.

Пливець, що бере ся з противними філями, держить ся вірою в свої сили і надією на причаленє до берега. В хвили, у якій би він стратив одно, покидає его і друге, він загибає. Наколи працю духовенства взагалі, а руского з окрема, можна назвати борбою з противними течіями, плавбою в кораблі Христовім, то і наше духовенство не може тратити віри в свої сили. Воно не може, не сьміє потонути, бо Христос за ним!

Тимчасом послідними днями серед нашого духовенства дали ся чути слова розпучливої резигнації, гіркої зневіри до себе самих. Збори одинокого у нас організаційного товариства сьвящеників ім. сьв. ап. Павла були скликані і отворені начеб з думкою, чи не розв'язати ся сему товариству? Чи у нас вже так все гаразд, або чи вже так крайно лихо, що нам вже не треба ніякого товариства, спільного огнища, у якому концентрували би ся наші думки і наші змаганя? Або яснійше сказати, чи у нас вже нема ніякої думки, ніяких змагань і чи півтретя тисяча сьвящеників не в силі дати якого знаку життя? Се було би дуже сумне, а навіть неприродне, і тому на се годі пристати. Коли є руске сьвященство, то мусить бути і его товариство.

ЛЬВІВСКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 111 50828

Чи воно сего само не бачить — тож відки у него взяли ся такі похоронні думки? Товариство, яке одинокє гуртує якусь більшу часть суспільности, є звичайно зеркалом думок і діяльности сеї части народу. Коли се товариство заснічує ся, то се є доказ застою, упадку сеї громади. Чи застій в товаристві сьв. ап. Павла має стати рівнозначним з застоєм і упадком руского клира? Чи ми вже нині не є тим, чим ми були тогди, коли се товариство заявляло живійшу діяльність? Ні, се неможливе. Нині, коли серед нашого духовенства замітний хоть повільний, але все таки під'єм на перед, ми нині не є гірші від себе, якими ми були перед десятком літ. Ми нині такі самі — тай і в тім саме біда! Не тим нам нині бути, чим ми колись були; ми повинні бути щось більше, ми повинні бути тим, чого теперішня пора від нас жадає.

Чим же то ми є, а чим ми маємо бути? Чоловік, що чує ся недужим, а хоче стати здоровим, мусить передовсім пізнати свою недугу, мусить піддати ся лікарській діагнозі а потім взяти ся до ліків, бо час тільки гнів гоїть, а недугу звичайно еще збільшає. Ми сьвященники, яко стан, не чуємо себе на силах, не чуємо себе здоровими. У посліднім пятиліттю ми що раз то головніші підіймаємо кличі за санацією, організацією нашої діяльности, але рівнобіжно з тим наша акция що раз здає ся бути слабша. Ледви ми зреорганізували наше товариство, а вже в ньому застій. Як се розуміти? Як се толкувати? Передовсім погляньмо за причинами сеї невідрадної прояви. Як лікар, що має сам себе уздоровити, переведе на собі діагнозу. Новий рік се пора білянсів. Чим більший здає ся бути нелад, тим точнішого треба шконтра.

Отже чого нам передовсім треба, то ясного рахунку наших моральних сил. Дорога до сего веде крізь справедливе пізнанє власних хиб і браків. Ми далекі від сего, нашим Всч. Собратям робити які не будь закиди, ми не маєм права, другим науки давати; ми хочемо тільки розглянути ся в наших обставинах і пошукати дороги його виходу з них. Схочуть і другі піти з нами, то сердечне помагай Біг.

Початок мудрости — страх божий. Так і нам нині треба тої терпеливости і самовідреченя признати і у себе деякі недостачі, а дальше треба нам здобути ся на добру і сильну волю їх усунути і взяти ся до тих середників, які би нас повели на перед, — хоть би се мало нас і багато жертв коштувати. Не маєм що перед собою укривати, що ми і на вні, для чужих і перед своїми власними очима представляємо ся як *rudis indigestaque moles*. Якась живійша виміна гадок, одноцільна тактика, станова солідарність, плянова робота є поки що *primum desiderium* наших владик і наших одиниць. Ми є добрими сьвящениками, ревними душпастирами, горячими проповідниками, самовідреченими патріотами, спритними народними організаторами — але не видно по нас нашої станової чесноти: у цілій нашій акції поза одиницями не слідно сего, що називає ся руский клир.

Ми працюєм і виступаєм лишень як одиниці, але анї ми не репрезентуєм якогось ширшого круга, якогось збірного змагання, анї знова ми не чуєм за собою ширшого попертя однодумців. Тому то і наші успіхи лишень партизантські, спорадичні, зникаючі, а коли прийде ся нам у борбі зіткнути ся з противником, він нас, як не отверто то певно в душі, легковажить, бо не бачить в нас сили. Силу може нам дати лишень єдність, солідарність. Чомуж то наше духовенство, духовенство християнське, духовенство католицке, не обняло ся доси раменами живої любови, не збрало ся доси у сильну єдність? Чи ми глухі на братні кличі, чи ми не хочемо подати собі рук? Чи ми самі собі не віримо?

Чому? Богато причин склало ся на се, багато. Всіх їх годї вичисляти, тай і годї витягати їх до публичної дискусії. Згадаєм лишень деякі. Одні з них. лежать поза нами, а одні — нїгде правди діти — такої в нас самих.

Теперішнє положенє нашого народу і нашої Церкви, а тим самим і нашого духовенства, є боеве. А війна приносить зі собою свого рода ідейне обниженє. Тяжкі політичні незгоди і материяльна нужда, які тепер наш нарід переживає, відбивають ся і на рускій Церкві і на рускім духовенстві. Роздор вже не партийний, а національний, вбиває що раз то глибокий клин в наше сьвященство і поки що єще скрито, але вже незаперечно починають межі нами виловлювати ся два — вправді не рівні, але два — ворожі національні табори. Ми самі підкопуєм свою повагу в очах нашого стада, а радикальна і соціялістична агітація та душехватна польонізаторска нагінка підмулює і видає нам ґрунт з під ніг. У всім тім обездоленю ми чуєм ся одні через других опущеними, маєм до себе взаїмний жаль, недовіре і так одні від других бокуєм, місто щоби в заїмній потребі до себе зближати ся. Як з жалем приходять ся нам сконстатувати, що задля народних справ відвертаєм від себе наші серця, так знова з певного рода гордістю бачимо, що як раз народна робота розриває наші руки. Як добрий, дбалий отець обездоленої сім'ї на себе забуває, все-го собі відмовляє, а лишень для дітїй працює і для дітїй жиє, так і наше духовенство в численніших і ліпших своїх представителях з цілковитим самовідреченєм віддало ся просьвітному, політичному і економічному піддвиженю свого народу. З підємом народної сьвідомости і народного житя ростуть і множать ся агенди. Народною роботою абсорбовані сьвященники абсорбують ся єще більше. Однак рівнобіжно з тим виринає одна вірадна проява: повстають нові ряди народних робітників вже з посеред самого народа. Тягар народної і суспільної роботи, який 15—20 літ тому єще спочивав коли не виключно, то переважно на плечах руских сьвященників, нині пересуває ся вже на широкі круги, обнимаючи і другі стани. В міру як наша сьвітська інтелігенція чисельно зростає і селянство просьвічує ся, поділ праці стає що раз нормальніший. Не

один лишень стан, а цілий нарід вже нині працює. Як не будь через се домінуюче колись становище духовенства в народі маліє і переходить на другий плян, ми сьвященники, яко душпастирі, можемо бути лишень тому раді. Коли побіч нас запрягли ся до народної роботи цілі ряди сьвітських діячів, свому ділу цілковито відданих, справних і фахово ліпше вже від нас підготовлених, тогди більша сума робочих сил приносить багатше жниво, тогди народне діло веде цілий вже нарід, всі стани після своїх сил, а про гегемонію рішає більша сума кваліфікацій. Се природнійше і для нас кориснійше. Бо ми через то з одної сторони вже не потребуємо самі кидати ся в вир політичної агітації, яка не раз може входити в колізію з нашою душпастирскою повагою, а з другої знова можемо тим спокійнійше і успішнійше стояти на сторожі Божої справи в народі, в чім саме лежить ціла наша *ratio existientiae* яко окремого стану. Через то ми не відтягаєм ся еще від народного діла, коли не хочем его мати в аренді. Наш нарід надмірно бідний, щоби ми могли его коли опустити. Впрочім так довго лишень нарід і духовенство є сильні, як довго нарід духовенства а духовенство народа не відрікає ся. А навіть не сьміє сьвященство відтягнути рук від народної роботи, бо се є одною з місій християнства дбати і про дочасне добро своїх ближніх. Коли же клир радо витає облегчене в суспільній діяльності, то може мати лишень ту одну гадку, що бачить у тім більшу змогу для себе виробляти в народі здоровий дух, підносити его до ідеалів християнства, вливати в него духову силу. Се буде можливе лишень тогди, коли по перше найде пільгу у абсорбуючій его сили політичній і економічній акції, а по друге, коли се облегчене використає на то, щоби передше себе духово піднести.

Лишень тогди буде духовенство силою в народі, коли буде духовно високо стояти.

Отже в міру як просьвітна, економічна, політична робота переходять в руки самого народа, як нарід підносить ся, і на руске духовенство спадає великий моральний обовязок себе духово піддвинути. З року на рік сей обовязок стає що раз більше пекучий. Тільки не будьмо оптимістами і не думаймо, що наша душпастирска чуйність бачить всі потреби народу і вповні їх заспокоює. Нині нам здвоєних сил потреба, а тих сил не видати. Ті сили наш клир доперва мусить зі себе викресати. А викрешемо їх із себе тогди, коли зможемо згуртувати себе в одну суцільну фалангу. Не легко нам се може прийти. Ми вже від віків привикли на помацки і одинцем ходити і всякий зазив до з'єдинення ми готові уважати за замах на нашу сьвяту індивідуальність. До одноцільної злуки треба великої культури, високої чесноти, горячого апостольского духа. Всего того не розбудить ся рецептами чи декретами з гори. Коли вони в серцю найдуть непідготований ґрунт, вони лишать ся мертвими звуками, або будуть відкинені з завзятістю. Всяка внутрішня пе-

реміна є можлива лишень тогди, коли серце підготоване прийме єї з прихильним, радісним вижиданєм. Однак діло обнови сердець не лежить в руках людских, — се діло сьв. Духа. До сего потреба надзвичайного покликання і незвичайних дарів.

Коли Бог відкликав від нас пророків, то є річю кожного сьвященика ділом і приміром йти на перед, а тогди вже Дух сьв. певно здвигне провідника. Коли би ми всі мали горяче бажанє, щоби обновило ся лице землі і коли би ми були готові серце і руки до сего приложити, то би Дух Божий змилосердив ся над народом і скріпив би розпуклі стіни Єрусалиму. Коли же ціле сьвященство єще сеї потреби чи не бачить, чи не чує, треба, щоби одиниці, яким се лежить на серци, які горять сьвятим огнем, подали собі руки і в малім кружку підняли ся сего, чого би бажали від всіх. З многих сторін підносять ся голоси, що треба щось робити. Може бути, що деякі з них походять від людей, які дуже радо люблять вязати великі вязки, але коби їх лишень чужі плечі носили. Але се певно, що много, дуже много є знова таких, що походять зі щирих грудий, апостольских, повних посьвати сердець. Лишень в тім біда, що ті голоси десь по кутках криють ся так, що остаточно кожний, як пророк Ілія, думає, що він сам один. Відси упадок духа, огірченє, обоятність навіть зглядом добрих, піднеслих змагань. Однак межи нами є більше одностумців, як ми самі гадаємо: лишень ми себе єще не знаємо. Та ми самі тому винні. Коли би ми наших бажань в собі не загребували, то ми би побачили, що і другі їх леліють. Злука сердець зродила би одну спільну думку, загірла би до спільного, братнього діла. А коли би Дух Божий побачив, що вже прийшла его година, то і з каменів викресав би дітий Авраамових!

о. Н. Вудка.

Дісципліна грецької церкви в сьвітлі полеміки за часів Фотія*).

Загальна оцінка літератури.

Монографії до нашої розправи нема. Література, в якій є мова про дісципліну грецької церкви, дуже численна; щоби од-

*) Дисертація докторська, апробована у Відні. Переклав з німецького для „Нивы“ п. IV. року ц. Орішківич.

нак можна було з неї користати, треба пам'ятати, що лише такі діла мають тут вартість, які є писані чисто з науковими цілями відкриття правди, без огляду на то, кому воно вийде на користь, чи некористь. Але таких є дуже мало. За то майже вся відносна література є писана із зори повзятого становища, що вина за розділ церквей спадає будь то на Греків, будь то на Латинян. Становище авторів що до вини за розділ церквей є отже рішачимим що до вартости літератури до нашої розправи.

З огляду на се, дасть ся поділити наша література на три головні групи: 1. діла, писані яко причинок до з'єдинення розділених церквей (іренічні), 2. діла, писані зі становища усправедливляючого розділ яко конечний і добрий, а ворожого унії і 3. діла чисто історичні.

Найбільша часть авторів, що мають ціль іренічну, звалює вину за схизму лише на Греків, иньші (як Pichler, *Geschichte der Trennung* I. 151 і 197.) видять ту вину найменше в тій самій мірі також по стороні церкви римської. Схизматики винують лише Латинян, а по стороні Греків не видять жадної вини. Є також такі автори (як Allatius, *De Ecclesiae orientalis et occidentalis perpetua consensione* і Schmitt, *Harmonie der morgenländischen und abendländischen Kirche*), що старають ся осягнути свою іренічну ціль тим, що представляють всегдашню гармонію між обома церквами.

Епохальне діло Гергенретера: Photius, в трох об'ємистих томах, є першою чисто історичною працею нового поколю. Високоучений автор застерігає ся сам (I, уст. VI.) проти сего, будь то би єго праця мала які иньші цілі, як чисто наукові. Міркуючи однак по впливі, який зробив єго „Photius“ на російську літературу о тій самій питанню, видимо ясно, що відслонення правдивої історії є найліпшим причинком до розв'язання того сумного і тяжкого питання.

Ціла іренічна література, о скільки вона займає ся виною за розділ церков, звалюючи єї чи то на Греків, чи Латинян, грішить проти свого головного завдання, яким є: стремління до мира. На кождий случай думка і становище, будь то би вина за схизму спадала лише на одну сторону, є історично нестійні. Відси зовсім несправедливо, неісторично отже і не науково, є робити відвічальною за так велике нещастє одну сторону саму. „Прикре питанє, на котру сторону припадає більша часть личної вини за сумний факт, є з гори ложно поставлене, — каже Ehrhard, в *Orientalische Kirchenfrage* ст. 19. — бо схизма в XI. ст. є кінцем довгого розвою“. І зовсім справедливо. Бо до спинення і знеутралізованя готового діла цілого ряду культурних факторів (не поодиноких личностей!) треба було багато розуміння потреб церковних, але такого розуміння не було в XI. ст. ані на Сході, ані на Западі. Лише хто так глядить на той сумний факт, зможе справедливо судити про вину за поділ церков і відси треба в особливий спосіб взяти під розвагу історію обох церквей, попереджаючи XI. ст., а не спинювати ся

лише на ділах Фотія і Керулярія, бо ті мужі самі ніяк не були в стані задати церкві так велику рану.

А вже таке розуміння історії схизми, а при тім ролі дисципліни церковної, яке мають схизматики, іменно: будь то би єретичний Рим відпав від православного Сходу, є не лише не наукове, але і зраджує їх засліплене, що більше, видимо у них лиху волю. Найбільший тепер російський історик церковний Лебедев, Грек Деметракопулос, як і всі, що обговорюють енцикліку папи Льва XIII. „*Praeclara gratulationis publicae testimonia*“, з 20. червня 1894. р. о злученню розділених церковей, — представляють положення річий так ворожо для Риму і з такою сліпою ненавистю, що після них унія виглядає по просту виключеною. У них є се навіть тезою (Б'яляевъ, О соединенію церковъ ст. 130), яку доводять, але лише з історії IX. і XI. ст., без огляду на історію попереджаючу. Відси виходить у них природно Фотій на героя, від Бога покликаного, щоби увільнив грецьку церкву від неканонічного вмішчування папів у справу тої грецької церкви. Фотієви одному і самому приписують вони то, що століття приготували (порів. Лебедевъ, Очерки.... ст. 381). Що се не є прагматична історія, але фаталізм, лежить як на долоні. Через таку історію виключають вони навіть саму думку унії. І тому справедливо каже Pichler (I. c. I, 103) на таку історію: „Як довго грецька церква ставить високо пам'ять Фотія, як першого освободителя з ярма папства і того, що заткав знамя православ'я, так довго не зробила вона ані навіть першого кроку до пізнання самої себе“.

Так, як лиха воля, засліплене і ненависть були головними факторами до розділу церков, так треба до лічення сеї найбільшої, глибокої і застарілої рани церкви доброї волі, передовсім в студіюванню обильних жерел сего сумного факту.

Введенє.

Десять століть носять на собі знамя ненависті полеміки поміж східною а западною церквою: полеміки, що остаточно довела до сумної пам'яті схизми.

Кожний, хто студіює жерела і пам'ятники тої доби, дивуєся і не може відразу розуміти, відки взяло ся в Христовій церкві стільки ненависті і обдурування, не розуміє, чому як раз дисципліна церковна грає в сій полеміці передову роллю і для чого Схід і Запад стоять проти себе, яко два зовсім собі чужі і ворожі світи, що себе взаємно не розуміють, або не хочуть розуміти. Кожний заперичує, що поміж стрічками жерел ще багато треба дочитувати ся, бо дійсно розходить ся о що друге, чим о то, про що веде ся полеміка. Коротко сказати, історії того сумного століття та єго полеміки не можна ніяк поняти без коментарів до жерел.

Сї коментарі дає нам тут необхідно потрібна історія часів попереджаючих і історія розвитку дисципліни грецької церкви¹⁾. Нема може в історії церкви другої прояви, яка би мала стільки приготовляючих причин і в них вже властиво містилася, як поділ церкви на східну-схизматицьку і западну. Відси то належить вже історія часів попереджаючих IX. столітє строго до річи²⁾. Ми обмежимо ся лише на найконечніші факти і то лише такі, що на них в полеміці IX. ст. покликувано ся.

В обробітці питання вибрали ми дорогу хронологічного порядку, бо вона показує наглядно, що загальна, фактична полеміка вела ся о жерело всеї церковної дисципліни, о царский уряд папи³⁾, а письменна о деякі дисциплінарні справи зовсім przypadково видвинена зістала на малу причину великих наслідків.

I. Відки взяла ся незгода межи грецькою церквою а римською.

Розділ церкви належить до єї найбільше замотаних подій, бо початок того розділу сягає часів єї заложеня і тягне ся невпинно, майже нерозірваним ланцюхом, доки в кінці не прийшло до такої безодні межи обома церквами, що амбіція одного чоловіка, Фотія, вистарчила до викликания отвертої схизми, котра по короткій унії, зновлена Керуляриєм до нині триває. Головні фактори, яких вислідом була схизма, є: 1) культурні, 2) національно-теологічні і 3) політично-церковні. В письменній полеміці — се правда — урговано найбільше справи релігійно-церковні т. є. ріжницї в дисципліні церкви, бо вже Петро, патріярх антиохійський, котрий розумів докладно в чім річ, упомінає в однім листі Керулярія, що він не повинен класти так великої ваги⁴⁾ на ті ріжницї дисциплінарні між Греками а Латинниками, бо є вже річию зовсім признання гідною, що „варвари Запа-

1) Схизматики, що поясняють розділ церков без тих коментарів, але лише з історії IX. і XI. століть, не розуміють, яким дивом прийшов сей розділ, і попадають в фаталізм: „Внякая въ сущность споровъ церкви восточной и западной въ XI. вѣкѣ, съ недоумѣніемъ предлагаетъ себѣ вопросъ: какимъ образомъ подобныя, повидимому, неважные спо́ры такъ быстро приблизили христіанскій міръ къ столь многозначительной катастрофѣ церковной, какъ раздѣленіе церкви? Однакожь это было такъ!“ Такъ кінчить свою книжку Лебедевъ А. П.: *Очерки внутренней истории восточно-восточной церкви въ IX. X. и XI. вѣкахъ*. Изд. 2, Москва 1902, стр. 331.

2) *Popian. Dr. J. Hergenruther, Photius, Patriarch von Constantinopel, 3 Bände 1867—1869. т. I, 299.*

3) *Popian. Dr. Ferd. Probst, Kirchliche Disciplin in den drei ersten christlichen Jahrhunderten, Tübingen 1973, стр. 8.*

4) *Will, Acta et scripta, quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saec. XI. composita extant, Paris 1861, s. 198, c. 14.*

ду“ мають добру науку о Бозі; не можна від них вимагати того самого степеня образования, який мають Греки⁶⁾).

1. Полеміка на поли культури.

А. Греки і Римляни.

Схід йшов за Греками, — Запад за Римлянами. Обі нації ненавиділи ся взаємно вже яко погани. „Graeci — Graeculi, Ῥωμαῖοι — Βάρβαροι“ були словами взаємних кпин. Греки, зарозумілі на свою культуру, а підбиті через римські легіони, мали для „варварів“ лише погорду; нелюдські податки, які мусіли Греки платити Римлянам, ділали передовсім Рим зненавидженим, — та знова на відворот, побідники Римляни, зарозумілі на свою силу, обходили ся з Греками як звичайно з підданими⁷⁾. Два цілком чужі світи, злучені в одну державу, не могли один другого любити, бо культура і варварство себе виключали. Та крім сего їх народні характери, їх добрі і злі сторони були цілком відрубні. Греки — нарід з фантазисю, мали наклін до пересадної спекуляції, без диялектики і силлогізмів не було для них життя⁸⁾. З сего походить се вічне філософоване теологічне цісарів і народу, відси стілько ересей, що їх так часто Латинники закидують Грекам⁹⁾. Грек не любив займатися світом, замурував ся від чужих впливів і цїпенів що раз більше через свою односторонність. Проте не брак освіти, але як раз та односторонність була причиною, що Греки по періоді великих Отців, тримали ся сильно лише традиції минувшини; а що при тім мали проти всего нового недовіре, мусіли заkostenіти і латинників, яко новаторів, все за підозрілих тримати. При тій односторонности були однак Греки досить вільнодумними: демони, чарівницї, екзорцизми, інквізиції, тортури і т. п. були на Сході не знані¹⁰⁾. Вільнодумність тота спровадила децентралізацію; ріжні церкви і мови літургічні відповідали цілковито характерови. В звязи з тим стоїть брак правничого ума і формальна забавка з канонами¹¹⁾. Грек міг все довести, що лише хотів; найбільше шкоди приносила Грекам їх хитрість,

⁶⁾ Dr. Albert Ehrhard, *Orientalische Kirchenfrage, und Oesterreichs Beitrag an ihrer Lösung*, Wien-Stuttgart 1900, стр. 18.

⁷⁾ Georg. Grupp, *Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit*, 2 Bände, München 1903 und 1904. I, 353; II, 206 і слїд.

⁸⁾ Dr. Iwan Markovicz, *Cesarism i bizantinstvo*. Zagreb 1891, 2 том. I, 394—395; II, 6—9.

⁹⁾ Поріан. Leo IX. ep. 1. ad Caerul. Will, Acta, 68. c. 8 „nonaginta et eo amplius haereses“...

¹⁰⁾ Grupp II, 579; також II, 559 слїд; 578 слїд.

¹¹⁾ Поріан. Трулянський собор і собори Фотія

брак правдомовности і віри: *græca fides*¹¹⁾.

Найважнішою чертою їх народного характеру було їх розуміння влади державної.

Невільничо віддані державі¹²⁾, уважали Греки владу своєї держави за норму всего, навіть життя релігійного і то не тільки в часах своїх поганських, але також пізніше — і ту як раз маємо жерело візантинізму і цезаропапізму, що находимо скристалізоване в питомих (лише у Греків) грецьких номоканонах. Що церква ставала що раз більше невільницею держави, сего не могли спостерегти Греки, засліплені в своїх самовладцях. В часі найбільшого їх упадку, в XI. ст., все таки уважали Греки, зарозумілі на свою духову і політичну висшість, всіх не Греків за варварів¹³⁾. — А Римлянин, тверезо думаючий, поважний, отвертий, практичний, совісний, з острійшими засадами (целібат), любячий свободу, але за то необразований, шорсткий і також зарозумілий, був як раз контрастом Грека — як в теорії, так і в практиці. Оба народи мали свої добрі і злі сторони; обом спільна зарозумілість перешкаджала їх близьким зношенням; оба народи хотіли держати керму світа, но скільки разів хоть на час зблизились до себе, то лише на се, щоби тим більше від себе віддалитись. Та різниця народних характерів — то найбільша гребля, яка їх ділила; вона була також жерелом всего иншого протинного: і є ключем до розв'язання безчисленних протинностей, конфліктів і вічної полеміки обох народностей і церковей. Вона є підставою відмінного обряду, відмінної дисципліни, як також полеміки задля тої дисципліни¹⁴⁾.

Та культурна і національно-політична відраза зістала через християнство зменшена і майже цілком забута. Єдність церкви в перших трох віках християнства і взаїмна любов були завдяки благодатним впливам церкви більші, як би ми могли з вище сказаного додумувати ся. Церква була тогді „національно безбарвна“¹⁵⁾. Одна мова — і то мова сьв. Письма Н. З. (грецька) була средством, а разом висказом того єдинства. Богослуження відправляли тогді в Римі в грецькій мові; папи сьв. Климентій, сьв. Іриней, Латинники, були великими Отцями і у Греків. Але перевага культури була і остала аж до XI. ст. на Сході¹⁶⁾. Тут повстали перші християнські школи і чини монаші; церков була тогді лише одна.

(Далі буде).

¹¹⁾ Dr. Aug. Neander, Allgemeine Geschichte der christlichen Religion, Hamburg 1836. IV, 8, 370.

¹²⁾ Pichler A. Dr. Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident von den ersten Anfangen bis zur jüngsten Gegenwart, München. I, 1864; II, 1865. Порівн. I, 35 слід. Grupp, I, c. I, 9.

¹³⁾ Порівн. лист Петра Ап. до Керуларія — як вище.

¹⁴⁾ Hergenröther I. Dr. Photius, Patriarch von K-pel, 3 Bände. Regensburg, 1867—1869. — I, 295—312.

¹⁵⁾ Joh. Jos. Ign. Döllinger, Kirche und Kirchen, Papsttum und Kirchenstaat. München 1861, ст. 2—4.

¹⁶⁾ Neander Kg. II, ст. 291, 292; III, T. 7, 236.

о. Н. Стеткевич.

Душпастир яко сповідник.

Слуханє сповіди єсть одним з найважнійших занять душпастиря, єсть дісно серцем всіх єго занять. Слуханє сповіди можна в певній мірі навіть висше поставити як проповіданє слова Божого; проповідию закидуєм сїти на рибу, а сповідию витягаєм єї на берег. Як Христос поодиноким грішників з серцем повним любови приймав, їх упоминав і навертав, так само душпастир посредством сповіди може кожного, навіть найбільшого грішника, своїми науками привести до поправи житя.

Та сповідь є не тільки могучим средством для вічного спасеня людий, але також інституцією, яка найбільше відповідає потребам серця людского. Чоловік, котрого по якій небудь причині непокоїть совість, уже з природи жєлає собі той тягар з себе скинути і тішити ся, коли найде вірного, любячого приятеля, перед котрим може безпечно відкрити своє зболїле серце, висказати єму, що єго болить і одержати від него потїху. Ото власне в сповіди зболїле серце грішника находити в сьвященику такого вірного, широго приятеля, котрий тішить ся, що може каючому ся допомочи до примиреня з Богом і вляти в єго поранену гріхами душу бальсам Божої ласки. Дійсно, Богу, творчу силу розвиває сьвященик, слухаючи сповіди каючих ся грішників! Він переображує і підносить в кождім зглядї цілу суспільність: здержує проступки, наклонює до поправи, направляє здїлані кривди, тамує зло не раз в самім зародї, обезпечує спокій і єсть порукою щастя, двигає упавших, піддержує сумніваючих ся, скріплює чесних і дає добрих горожан, удержує діти в послуху для родичів, убогих в терпеливості, богатих в справедливості і милосердию для бідних, так що сьміло можна сказати, що, що єще нині побожности і святості в сьвітї, то все сповіди приписати належить. Пій V. каже: „Еслиб ми мали самих добрих сповідників, то найскорше би ми сьвіт зреформували.“

Але як святим і загально хосенним є слуханє сповіди, так само є воно найтруднійшим для сьвященика занятєм, бо в сповіди має ся до діла з ріжного рода грішниками. Як їм всім угодити, як їх вирвати з сїтий діявольских, як усунути всі перепони, що лежать на дорозї їх навернення? Дійсно, не є то пересада, если Тридентский Собор називає уряд сповідника таким, що перед ним мусить дрожати кождий совісний душпастир. Однак ті слова ще з більшим правом можна віднести і до тих великих небезпечностей, з якими слуханє сповіди є получене для самого сповідника. Той бо уряд тяжкий є повний

відвічальности. Від того, як сьвященик его сповняє, залежить много доброго, але й много злого, за що він колись перед Богом буде мусів відповісти. Дійсно, не можна Богови зділати більшої зневаги, а душам і самому сповідникови більшої шкоди як тогді, коли недбало той уряд сповняє ся. Тому душпастир, що хоче сумлінно сповняти уряд сповідника, мусить постаратись о всі ті свійства, котрі до тої задачі суть ему потрібні і вистерігатись всего, що противить ся належитому сповнюваню сего уряду.

Першою вимогою, конечною до доброго сповнюваня уряду сповідника се основні відомости богословські; їх недостаток потягає за собою дуже сумні наслідки. Сповідник має учить каючих ся, має їх судити, має лічити нераз тяжкі, бо смертельні рани їх душ і заховати їм їх душевне здоровле на ціле життя. Все те не дасть ся досягнути звичайними, сухими увагами та сентенціями сьвященика, які готові зділати каяника обоятним для сповіди, а неспокійного привести нераз до крайної розпуки. Лучаєсь часто, що сьвященик для умираючого хорого не має иньшої потіхи, як пр., що так мусить бути, умирати мусимо всі, всіх нас смерть чекає і т. п. Такими словами він хорого не потішив певно, не навчив нічого, не підніс его духа до Бога, не зділав ему смерть принятною. Щож доперва, коли прийдесть слухати сповіди вільнодумця на смертній постели, де лиш від основного і льогічного розвіянн всяких сумнівів умираючого залежить его навернене! Тож можна тут примінити слова сьв. Альфонса Лігорія, який каже, що сповідник, котрий без відповідної науки важить ся слухати сповіди вірних, находить ся в стані осудження.

Дальшою вимогою потрібною для сповідника, єсть примірне его життя. Такого життя домагаєсь від него вже й сама висока власть ключів, ему від Христа повірена, тож хотяй би вже із згляду на пошанованє тої Божої влади належить домагатись від него повної чесноти життя. Однак в певній мірі далеко більше домагаєсь богоугодного життя від сьвященика саме слуханє сповіди. Є річю певною, що сьвященик, ведучий життя погане, неморальне, не може ніколи успішно виконувати уряду сповідника; о тій справі мож пересьвідчитись, если приглянемо ся тому, як то такий сьвященик не є в стані виповнити троякого чину, який входить в суть сповіди. Ого в сповідальниці є сьвященик для каяника учителем, судиею і лікарем, є при тім ще й отцем духовним. Як учитель і судия, має він учить дороги Божих заповідий, представляти красу чесноти і погань гріха, карати гріхи покутою, — одним словом: має провадити на дорогу спасеня. Однак чи докаже він того, если находить ся сам на дорозі гріхів? Як лікар, має сповідник лічити душевні слабости людей, — однак в наслідок злого приміру і соблазний подає він каючому ся чашу з отруєю! Як отець духовний, має сповідник в серцях каючих ся родити Христа, має їх вивести на діти Божі, — однак через свій злий примір убиває він

власне Христа в серцях людей, убиває духовне їх жите, подає вірним місто хліба камінь, нищить красоту їх душ!

Так само як з дітьми, треба нам також лагідно обходитись і з каяником, хотяй би найзлюбнішим, если хочем его до Бога навернути, бо сповідник не є судиею для караня, але лікарем немочий людских, — а лікарі не повинні гніватись на своїх хорих, если хочуть, щоб вони мали до них довіре і сповняли їх приписи. Се власне є дальша прикмета, потрібна для сповідника. Однак під тою лагідністю не мож розуміти грішної поблажливости, котра, як каже сьв. Августин, не є любовю, але радше оспалостию. Єще гіршим від грішної поблажливости єсть лицемірство сповідника. До таких лицемірних належать ті сповідники, що пр. звичайній простолудині задержують за певні гріхи розрішенє, а від таких самих гріхів і при тих самих обставинах розрішають иньшого, хотяй би з того згляду, що то особа чи то інтелігентна, чи висше поставлена або і знакома. До таких лицемірів належать і ті сповідники, котрі скоро, коротко сповідають, на сповідаючих ся не настають, щоби поправили ся, щоби чуже добро віддали, кривду направили, случайність до гріха усунули, і котрі за малі невідповідні покути накладають. Правда, що таких сповідників люблять, особливо муштини, що то ледви раз в рік або й рідше сповідають ся, однак такий сповідник, що так легко порас ся з своїми каяниками, єсть часто найнебезпечнішим для спасеня людей, бо під покривкою доброти ширить легкодушно погибель і наражає себе на гнів і кару Божу. Навіть найбільше число людей, що облягають сповідальницю, не уповажнює до скорого слуханя сповіди; лучше менше висповідати а добре, як богато а зле. Не виходить однак з того, щоби лиш довге слуханє сповіди було добре; нехай буде і коротше, коби лиш належите і докладне, бо ту ходить о спасенє душі.

Дальше треба нам старатись улекшити людям сповідь. Перший на то спосіб є, щоби сьвященик як найчастійше сидів в сповідальниці. Таке сидженє в сповідальниці є тихим завізванєм до покаяня і улекшенєм для побожних душ, щоби могли сповнити бажанє свого серця. Ревний душпастир буде сильно старатись о тое, щоби бодай в неділю і сьвята мати до сповіди хоч кількоро людей, котрі сьв. причастіє, як того жадає Собор Трид., не лиш духовним способом, але і дійсним з ним разом приймали. Сьвященик улекшить приступованє до сповіди, если часто в проповіді буде людей до того заохочувати. Но якжеж зможуть люди скористати з того заохоченя, если мало коли видять свого душпастиря в сповідальниці, а самі не мають відваги просити о сповідь, припускаючи, що то для сьвященика є утяжливе. Тільки від сьвященика залежить запровадити такий звичай, щоби люди частійше сповідали ся, і буде то великою заслугою для душпастиря, если в его парохії люди частійшою сповідію і сьв. причастієм будуть що раз більше усовершенатись. Ганьбу

стягає на себе такий душпастир, котрий ще і хвалить ся тим, що не припускає до частійшої сповіди, говорячи, що через таку вироблюєся девоція, а вже ніколи не сьміє сьвященик відмовити слухання сповіди каючому ся, если о неї просить, — хіба дійсно до такої відмови була би причина неоспорима. Не раз чоловік, погнаний в найбільшій смутку, близький розпущи, а може і з мислю самовбийства, видить лиш в щирій сповіди потіху для себе, тут хоче він відкрити своє серце і знайти поміч на свої терпіння, які вимагають скорого ратунку. Що за кривда дієсь ему, если сьвященик не заспокоїть его желаня, если з лінивства чи з иньшої малої причини не припустить его до сповіди, если лишить его на добичу чорній розпущі, котра і до самовбийства може doprowadити!

Улекшувати сповідь треба нам особливо в дні відпустові чи храмові, так щоби всі каючі ся могли бути заспокоєні. Наші люди люблять йти на відпуст чи храм в тім намірі, щоби там душу свою очистити, і треба подивляти тую витревалість, з якою нераз і кілька годин чекають вони на свою чергу. Добрий се звичай, а обовязком сьвященика его піддержувати. Но щож, если нема сьвящеників, які би в той день сповідали?! Не можна отже дивуватись, що люди, видячи таку обоятність до слухання їх сповіди, поволи й собі обоятніють і зачинають сповідь легковажити. Проте кождий душпастир повинен стільки сьвящеників запросити, щоби можна всі сповіди вислухати, не зважаючи на свої видатки, які би з того вийшли. Єсть фактом, що люди люблять сповідатись перед чужими сьвящениками, тож такий відпустовий чи храмовий день може вінчатись великим успіхом для грішних душ. Те саме можна застосувати і до великодної сповіди, бо в кождій парохії знайдуть ся такі, котрі волілиб і певно щиро висповідалиб ся перед чужим сьвящеником, підчас коли сповідь їх перед власним парохом булаб може зла через затаєне якогось гріха — будь з боязни, будь з фалшивого стиду.

Гадаю, що не від річи буде згадати тут і о таких сповідниках, котрі сповідь роблять залежною від якогось датку (бо суть і такі!) і без такого нераз і відмовляють слухання сповіди, або скорше сповідають сего, котрий задзвонить в кулаку або наставить гроші, або що при накладаню покути з'обовязують пенітента до зложеня для себе зараз чи пізнійше якогось датку чи то на Службу Божу, чи акафист і т. и.

Суть розличні каяники, но тоє не дає сповідникови права робити якусь ріжницю між ними. Перед Богом суть всі люди рівні, тож не належить дати відчуті незадоволення нікому, чи бідному чи багатому, чи висшому чи низшому. Зазначити тут належить, що при слуханю сповіди женщин треба бути дуже оглядним. В однім товаристві поставлено питанє, длячого женщины охотнійше і частійше від мушин сповідають ся. На то відповів один сьвященик: „Дайте женщинам женських сповідників, а не будуть так часто сповідатись“. На око виглядає ся

відповідь жартобливою, а однак містить вона в собі много правди і науки для сповідника!

Вкінці належить уникати оказування якоїсь висшости своєї, або якоїсь зависти згляду другого сьвященника. Лучають ся і такі, котрі будуть в самій сповіді перед пенітентом гнати спосіб сповідання другого сповідника, або его спосіб накладання покути чи задержання розрішення. Таке пониженє другого сповідника підкопує повагу душпастирську, повагу інституції сьв. сповіді і повагу всего духовенства. Таким сповідникам бракує пастирскої розваги, без котрої і найбільша ревність душпастиря позістане без успіху. Належало б еще спитати ся, яка є причина тих всіх сумних і шкідливих прогрішень, які лучають ся між сповідниками. Ото брак чистої інтенції, з якою має виконуватись сей уряд сповідника. А така інтенція буде тогді чиста, коли сповідник, слухаючи сповіді, не схоче пописуватись чи то своєю наукою, чи то зручностію, не буде убігатись о тану популярність, ані мати на ціли свій інтерес і користь, але коли за то буде повнити сей уряд так, щоби більшити славу Божу і причинятись до спасеня душ людских.

о. М. Редкевич.

Теория і практика у соціалістів.

Невідрадни відносини суспільно-економічні, які спричинив „лібералізм“ своєю політикою та суспільною господаркою, спонукали людей доброї волі подумати над поліпшенням долі тих широких мас людю, котрі лібералізм кинув в материяльну нужду, в абсолютну залежність від капіталістів. В правлячих кругах, в парламентах та соймах, стали відзиватись голоси, жадаючі ограниченя самоволі капіталістів та правної охорони малої посілости і робітника, — жадаючі прав і для бідних, а не лише для сильних міра сего. І той напрям, тоє старанє поліпшити долю вбогих кляс людю, пробиваєсь що раз більше і в політиці і в господарці суспільній, — і кождий рік приносить якусь полєкшу тій клясї народу. Держави історичні, витворені протягом часу стоять, як і перше стояли, тільки спосіб правління зміняєсь з бігом часу після вимогів обставин, після потреб населеня держави.

Та знаходять ся люди, котрі суть тої гадки, що держави з таким устроєм, який вони тепер мають, не суть добрі, що такі держави, хоть би навіть немонархічні, але республіканські, не можуть поліпшити ані суспільних відносин, ані економічних, що взагалі цілий, теперішній суспільний лад не єсть в можності сего доконати. Сей теперішній суспільний лад треба після їх гадки звалити, на єго місце завести лад вимріяний ними і доперва в „державі будучности“, яку вони ріжними, нераз дуже рожевими красками змальовують, настане лучша доля для всіх. Ті політики се „соціалісти“.

Не будемо тут розводитись над системою соціалістичною, ні над єї стійністю; о сїм поговоримо колись иньшим разом. Тут коротко приглянемось тому, чого соціалісти жадають від теперішних держав, які голосять вони кличі, та як вони самі переводять в практику сї свої кличі та постуляти.

Як би виглядав суспільний лад, еслиб соціалісти в свої руки дістали найвисшу власть, сего докладно і вони самі не знають. Одно булоб певно заведене — а іменно, що всі добра, всі средства продукційні, як земля, копальні, машини, знаряди ремісничі всякого роду, средства комунікаційні (железницї, кораблі і т. д.), всякі матеріяли сирі — пересталиб бути власністю привагною, а перейшлиб на власність спільну, колективну цілої суспільности, котра сама сталаб тогді продуцентом всіх товарів, потрібних в житю, а відтак сама розділювалаб ті продукти поміж одиниці. Приватна власність обмежувалаб ся тільки на добра консумційні — значить такі, котрі безпосередно служать до заспокоєня житєвих потреб, а не до продукування нових дібр (пр. хлїб, черевики, убранє, хата). На який лад з'організовано би тую продукцію і розділ випродукованих дібр, сего ясно не кажуть соціалісти. Ріжні ріжно говорять о тім. В кождім разі ряд був би цілком демократичний.

Та поки що тая ідея соціалістів не дасть ся перевести в жите, бо існують єще історичні держави, з правом приватної власности всіх дібр. Тому соціалісти старають ся переперти тепер серед існуючого ладу суспільного иньші свої ідеї — иньші точки свої програми, котрі рівнож належать до сути устрою суспільности соціалістичної.

Не будемо вчисляти тут всіх точок програми соціалістичної; виберемо тільки тії, котрі мають на меті охорону прав верств суспільности — особливож робітників — та зрівняне правне обох полів, а відтак приглянемось як придержують ся самі соціалісти тих своїх гуманних постулатів в інституціях, котрі підлягають їх власному зарядови, де вони отже можуть без ніяких перепон здійснювати свою програму, свої ідеї.

Маю перед собою програму, уложену на з'їзді німецких соціалістів в Ерфурті 1891. р. і австрійских соціалістів з 1901. р. Вправді і потім устроювали соціалісти з'їзди і дебатували над програмами, та змін есенціональних, особливож в тих точках,

які вичислимо, не пороблено. Позаяк соціялісти австрійські зложили свою програму цілковито на взір програми німецьких соціалістів, тому цитуємо лишень точки з програми ерфуртської.

І так жадає соціально-демократична партія Німеччини в точці 4: „Знесення всіх прав, котрі здавлюють вільне висказане гадки і обмежують право лученя ся в товариства і право зборів“. В точці 5: „Знесення всіх прав, котрі упосліджують жінчину в публичних і приватних правних відносинах зглядом мужчини“.

Для охорони стану робітничого жадають згадані соціалісти: 1. Національного і інтернаціонального законодавства для охорони робітників на слідуячій основі. а) Установлене нормального дня робочого, котрий тревав би найдовше вісім годин. б) Заказ заробкованя для дітей понизше 14 літ. в) Заказ нічної праці, з винятком тих галузей промислу, в котрих праця нічна єсть konieczною чи то вже з їх природи, чи зі зглядів технічних, чи зі зглядів на загальний добробит. г) Безперервний спочинок, треваючий найменше 36 годин кожного тижня для кожного робітника. д) Заказ примусової системи заміни (Truck-system, від англійського слова to truck — міняти, торгувати). В одній точці жадають між іншими таких відносин в інституціях промислових, котріб у всім відповідали вимогам гігієни.

Пригляньмось тепер як придержують ся соціалісти тих своїх точок та постулатів в інституціях, де вони самі господарують. Дані до сего беремо з книжки: Dr. Fritz Stephan Neumann: „Die Sozialdemokratie als Arbeitgeberin und Unternehmerin“. Berlin 1909, Verlag Otto Elsner. Книжка ся має на меті отворити очи тим, котрі віддають ся в опіку соціалдемократів, сподіючись у тих борців за права поневолених має найлучшою охорони своїх прав та здійсненя своїх бажань.

Таких інституцій, де соціалісти виключно, або майже виключно рядять, єсть в Німеччині кілька. В них виступають соціалісти як підприємці отже і яко працьодавці. В тих обставинах отже моглиб найлучше сьвітови показати, як має виглядати взірцевий підприємець, як він має обходитись з робітниками; в тих інституціях повиннаб доля робітників бути така добра, як се вимріяли собі соціалісти; там повинні безуслівно знайти своє здійснене жаданя, які ставлять соціалісти для охорони робітників. Тимчасом — як се згадана книжка нам фактами виказує — дієсь там цілком противно і доля тих, що заняті суть в сих інституціях нераз єсть гіршою, чим доля робітників, котрих zatrudнюють горожанські інституції та підприємства приватні.

Зачнемо від товариств консумпційних, котрими в Німеччині заволоділи цілковито соціалісти так, що і заряд в їх руках спочиває і робітники рекрутують ся з соціалістів (глд. 1. с.

ст. 11 і сл.). І так, в товаристві консумпційнім в Striesen побірали в 1899. р. жінщини, продаючи товари, за 71—72 годин тижневої праці — 35 марок місячно, за годину отже 10 феників! Самі робітники соціалдемократи протестували проти такої платні, та дармо (л. с. 14). В р. 1901. збирають ся магазинери тов. консум. провінції Brandenburg та скаржать ся на „негідне трактуванє, на незвичайно довгий час праці, на мінімальну платню та на використання членів родини“. Товариш Ernst Tost висказуєсь на зібраню, що ніхто гірше не використовує робітників соціялістів, як самі соціялісти — если дають їм в себе занятє. Відносини в згаданих соціялістичних товариствах мусіли вже бути дуже злі, если сам *Vorwärts*, центральний орган соц.-дем. дня 22. січня 1901 містить і годить ся з рефератом Tost-a, з котрого дізнаємось, що час праці магазинерів виносить 70—92 год. тижнево, пересічнож 81 год. — отже 13½ год. денно, з платнею 18—23 фен. за годину, проти чого соціялісти з обуренєм виступають, если се лучить ся в якім приватнім підприємстві! Недільний відпочинок — також не всюди мають робітники; деколи мусять працювати 2—5 годин в неділю. 70% товариств затруднюють також жінки магазинерів до 200 (?) год. тижнево і не всі тії товариства платять їм осібно за їх працю. Навіть діти магазинерів мусять в 15% товариств працювати (л. с. ст. 15)!

Подібні відносини панують в згаданих товариствах в цілій Німеччині, як се доказує: *Handlungsgehilfenblatt* з 15. цвітня 1901. р. В Cöthbus скаржать ся робітники соціалдемократів на те, що в 1906. р. знижено платню магазинерок з 75 марок на 60, а платню учениць з 25 м. на 15 м. місячно, подаючи за причину, що инакше товариство не може істнувати. *Niederlausitzer Generalanzeiger*, подаючи сей факт до відома, зауважує дуже характеристично: „Такі обниження платні переводять „товариші“, котрі для себе в Касах хорих жадають 300 м. місячної платні!“ (л. с. 21).

І не дивниця, що тії підприємці соціялістичні засуджують на таку голодівку своїх робітників; їм ходить в першій мірі о се, щоб видусити як найбільші дивіденди для себе від вложеного капіталу. Щоби тая дивіденда випала як найвишша, до сего стремить ся всіми, навіть нечесними способами. І так дрезденський союз консумпційний має при 6 мільонах обороту 8% від ста дивіденди. Колиж жадано від заряду пенсіонованя урядників, тогді відповів заряд: „Ми не маєм пенсії, то і нашим урядникам єї не треба“. Певно! Бо еслиб ухвалено пенсію, тогді дивіденда булаб меньша. А знов союз *Leipzig Plagwitz* дав виготовити друки єму потрібні до друкарні, котра визискувала несовісно своїх робітників. Та що їх то обходить! Щоби дивіденда була більша, бо згадана друкарня таньше зробила їм друки (Korrespondent der Buchdrucker, Juni 1905).

Ось як старають ся соціалістичні працьодавці про долю робітників. Словами обстають за ними, а в практиці набивають свої кармани з їх кривдою!

І се не дієсь в деяких лишень союзах. Ось 1908. р. оповістив *Reichsarbeitsblatt* статистику про відносини платні і праці в соціалдемократичних стоваришеннях, передовсім в союзах консумційних, котра обнімає 744 таких союзів з 8611 особами, в них zatrudненими, і пише ось що: „З.соц.-дем. постулятів, як осьмо-годинний час праці, недільний відпочинок, різноправність женщин і т. д. не вивопнено в тих соц.-дем. інституціях ані одної“. Час праці женщин і мушин зрівнано, але 87.5% побирано низше 100 м. платні, підчас коли з мушин 57.4% побирано найвизшу платню 100 м. місячно. З контористок побирано лишень одна найвизшу платню 150 м. Положе-не магазинерів було цілком незавидне. День робочий тревав для них нераз 16 годин. „До праці в неділю були з'обовязані магазинери в 331, субекти в 189 союзах... В 443 союзах не одержують магазинери, в 193 союзах субекти ніяких ферій“. Сам дневник соц.-дем. партії *Vorwärts* мусить дня 12. має 1909. р. признати, що соц.-дем. в своїх власних інституціях не зробили нічого і сїнько для поліпшення долі робітників. В звіті загальних зборів магазинерів і магазинерок соц.-демократичного центрального союзу друкує *Vorwärts* ось що: „Час праці в ріжних союзах єсть часто незвичайно довгий. З 1941 союзів мають 74 час праці низше 60 год; 636 — 61 до 70; 1059 — 71 до 80; 194 — 81 до 90; а 5 навіть 90 — 96 год. тижнево. Отже в 1894 союзах треває день робочий 10—16 годин. Женщини по більшій части беруть 80 м. місячної платні, ба, навіть суть мущини магазинери з платнею 69 і 67 м. — а кавцію мусять складати 300 до 600 м. — і то без вільного помешканя! В многих случаях суть змушені магазинери брати до помочи ще й свою родину. В 318 таких случаях жінкам магазинерів не плачено за їх поміч нічого. В 78 случаях втягано і дїтий-школярів до праці!“ Ось так виглядає господарка соціалдемократичних борців за долю соціалдемократичних робітників в їх власних інституціях. І се мусить сам *Vorwärts* признати!! (І. с. 28.)

Але і *Vorwärts*, яко працьодавець, не лучше обходить ся з тими, котрі заняті суть в видавництві. Коли в 1905. р. редакція сего дневника (було 6 релакторів!) скритикувала поступоване провідників соц.-дем. партії, тогді тії провідники з мести „за висказанє вільне власної гадки“ викинули без всякого переслуханя тих шістьох редакторів на брук! (І. с. 34). Ось так виглядає в практиці соц.-дем. точка четверта виміненої визше ерфуртської програми. Що відносини в друкарні *Vorwärts* були дуже невідрадні на се вказує найлучше полеміка ведена між робітниками друкарні, а директором друкарні Фішером. Коли приглянемось тій полеміці, в котрій робітники цілу друкарню називають „домом поправи“ (*Zuchthaus*), в кот-

рій одна і друга сторона не жалує собі досадних епітетів, заходить навіть до такого як: „зрадники партії“, в котрій завість, месь, лож грають головну ролю (l. с. 40), — то маємо найгарніший доказ, як недорічними суть надії соц.-демократів, що в їх „державі будучности“ буде любов, братерство, свобода — і то піддержувана самою природою, без віри і моралі! Та в соц.-демократів, на жаль, незрячі очи. А як настоятелі обходять ся з робітниками, свідчить ще й сей факт, що при виданню ювілейного числа *Vorwärts* — вісьмох зецерів мусіло прошувати від 8-ої рано до 12-ої вночі, з півгодинною лишень перервою; а коли вони просили, *щоби* позволено їм слідуючого дня о годину пізнійше прийти, то прошеня неузгляднено (l. с. 45).

В подібних невідрадних відносинах живють машиністи, зецери і т. д. в друкарні *Leipziger Volkszeitung*, по *Vorwärts* найбільшого дневника партійного, де їм кажуть що дня 6—9 год. над приписаний час праці працювати, *щоби* як найбільше використати друкарню! (l. с. 45). Рівно, если не в більшій мірі, невідрадні відносини панують в місцевих касах хорих, котрими заряджують соц.-демократи. Каси тії стали прибижищем для всіляких агітаторів соціялістичних. Дбання про хорих майже сліду нема! Лікарів держить ся дуже мало та оплачуєсь їх до того нужденно. Розумієсь, що при таких стані річи хорі не мають конечної опіки лікарської. За помічників лікарських бере ся фризієрів і поручаєсь їм розсліди бактеріологічні! Не диво, що вони ніяких бактерій не знаходять (l. с. 85). В кімнатах, де лежать хорі на грудну недугу, світять ся свічками (l. с. 85). Нечистість, нездоровий харч, брутальність зглядом хорих на порядку дневнім! До заряду кас на бюрових урядників бере ся людей, котрі не то, що не мали з касовим діловодством нічого до діла, але і з ортографією навіть живють на злій стопі (l. с. 87 et passim), як пр. столярів, мулярів і т. д., если вони тільки суть добрими агітаторами соц.-демокр. партії. Еслиж найдуть ся люди лучшої волі, що звернуть увагу на ті неприродні відносини в касах і закладах для хорих, то таких сейчас викидаєсь на брук (l. с. 87).

Та досить, думаю, висловлених фактів, — більше і подрібнійше описані факти знайде цікавий в згаданій визше книжці, по котрої прочитанню, думаю, не одному соц.-демократови відхотілоб ся дістатись в залежність материяльну від своїх верховодів. Теорія а практика — се річи дуже різні. В теорії і один з наших соціялістів — впрочім знаний, бо навіть єсть послом — голосить промови, котрих слухаючи, думав би, що він жие лишень для добра бідного людю і про его долю тільки дбає. Та в практиці він инакший. Меншу платню дає робітникам на своїм фільварку (!) чим жид, і каже від вчасного досвітку до пізної ночі їм працювати! Свого часу, коли еще не мав фільварку, лиш був звичайним господарем, будував собі хату. Співгромадяни його зійшлись, щоб задармо єму помочи

в будові. Працювали цілий день, — а він їм і хліба куска не виніс на полудне, хоть декотрі з них були дуже бідні! Про се розповідали мені таки ті самі люди, що в него тогді робили. Ось такий він приятель люду!

А прочитавши собі брошуру „Як товариш ратував товаришку“, маємо також гарний примір братолюбія соц.-демократів. Бо що в ній написано, се правда цілковита, се факт лучивший ся в Збаражчині!

А як нашим соц.-демократам ходить о долю нашого руского населеня в Галичині, про се говорить найяскрівше факт, що вони стоять тепер в парламенті за переведенем торговельного договору, хотяй через то руский хлоп-рільник попаде в більшу еще нужду, ніж та, в якій вже тепер єсть. Та що се їх обходить; за те вони зазначили, що суть соціал-демократи! Зрадниками свого народу стали, — та за се не зрадили партії!

РЕЦЕНЗІЇ.

*Jos. Bocian. De modificationibus in textu slavico liturgiae S. Joannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroducitis. Roma 1908, ст. 43 — in 8°. (Відбитка з *Χρυσόστομος**)).*

А. О. Хойнацкий**), описуючи наші церковні книги і розслідуючи різниці, які заходять між текстом і обрядами наших церковних богослужень а богослуженнями православної церкви, задав собі доволі труду, щоби позбирати всі, навіть найменші різниці між нашою літургією а літургією православної церкви. Він — цілком природно — не вдоволив ся самим констатованем тих різниць, але старав ся знайти їх причини і прийшов до заключеня, що причиною тих різниць є латинізаторські впливи Риму і єзуїтів та латинізаційні стремління рускої церковної єрархії. Такого заключеня можна було наперед сподівати ся у православного автора, — всеж таки єго досліди повинні були звернути увагу наших літургістів і заохотити їх до праці, щоби на місце односторонних, дати всесторонні студії про тексту-

*) гл. Нива 1908, т. 10.

**) „Западнорусская церковная унія въ ея богослуженіи і обрядахъ“. Кієвъ 1871.

альні і обрядові зміни в наших богослуженнях і про причини тих змін.

Вкінці ми дочекалися принайменше почину в тім напрямі, а дочекалися ми того завдяки 15-сотлітньому ювілею свв. Іоана Золотоустого.

В Римі завязався з нагоди сего ювілею комітет, який звечивав пам'ять Свв. Іоана Золотоустого, що містить в собі розвідки про життя, діяльність і писання свв. Іоана Золотоустого, його вплив і почитання у різних народів. Між тими розвідками знаходимо одну з під пера нашого священика, знаного читачам *Ниви*, о. Іосифа Водяна, на визше подану тему, а саме про текстувальні зміни в славянській літургії свв. Іоана Золотоустого, прийняті і апробовані через руско-кат. церкву і про причини тих змін. Шановний о. Автор розрізняє двоякого роду текстувальні зміни в літургії: одні з характером літургічно-догматичним, а саме прийняте в символ слів „і Сина“, вшопинане в літургії Папи римського і обряд самої консекрації; всі прочі зміни в характеру чисто літургічного і відносять ся головню до рубрик як проскомидії так і самої літургії. Всі ті зміни вичисляє наш ш. Автор в другій часті своєї студії; нас більше інте-сує перша часть студії, в якій прояснюють ся причини тих змін.

Автор на самім вступі зазначує, що на так великій території, яку обнимав обряд грецький в давнину, кожний нарід, а навіть кожда провінція могли впровадити до літургії свої питомі обрядові особенности; духови грецького обряду се не противить ся, бо — як історія свідчить, він привик і умів узглядняти обставини місця, часу і осіб і до них пристосувати ся, а з другої сторони се є коначним наслідком недостатчі управлюючого центра на Сході. Особливо в середніх віках обрядові ріжниці при послугуванню ся манускриптами являють ся зовсім зрозумілі. І справді, кожний майже манускрипт з тих часів має свої обрядові особенности. Крім сих даних належить узгляднити взаємні впливи, які мали на себе оба обряди мимо розлуки церков. Особливо належить зазначити вплив церкви западної на обряд церкви православної; доказом сего є Служебник Петра Могили з 1639. р., який в обряді консекраційним виказує очевидні сліди католицької науки і римського Служебника. Если православна церква принімала впливи обряду латинського, то чи мала їм опирати ся руска церква по довершеній унії? Через акт берестейської унії знайшла руска церква основу свого церковного життя в римській скалі; цілком проте природно дальший розвій того життя, а передовсім його зверхня форма — обряд рускої Церкви — почав розвивати ся в душі і по анальогії внутрешного життя, зачерпаного із скали Петрової. Если узгляднить ся всі ті коротко начеркнені моменти, то не лишень окажуть ся нам узасадненими і коначними прийняті і апробовані руско-кат. церквою текстувальні зміни в літургії з визше згаданим характером літургічно-догматичним, але також майже всі чисто лі-

тургичні зміни дадуться зрозуміти і оправдати. Класти ті зміни на карб латинізаційних стремлінь Риму, єзуїтів або рускої церковної єрархії не можна, бо на се не дозволяє історія тих змін.

Був, правда, напрям сійного латинізованя по школах і монастирах і єму то належить приписати зміни, які не вєє годять ся з ідеєю і духом нашого обряду; однак сих змін є не багато і то в річах маловажних.

Отсе результат дослідів шановного Автора над змінами в нашій літургії і їх причинами.

Автор кінчить свою працю сїдуючою увагою:

„Історія змін в тексті сьв. літургії доказує, що Русинів не можна обвинювати о спроневіренє ся зглядом батьківського обряду або о стремліне до латинізації. Мимо впливу трех сотлітнього часу, не є еще усталений літургичний текст, передовсім текст обрядових рубрик. В якім напрямі піде дальше розвій, годї тепер сказати. О скілько належить вносити з духа літургичних рішень львівського провінціонального Собору, можна надїяти ся як найбільшого зближеня до літургичного тексту Евхолия Венедикта XIV.“

Годї не годити ся на сї виводи о. Автора і жаль, що мале число сторін, яке дав до розпорядимости римекій ювілейний комітет всім ученим, не дозволило нашому Автору ширше їх розвинути і узасаднити. Узглядняючи се мале з гори назначене число сторін, не можна робити Автору закиду із сего, що деякі зміни коротко згадані а деякі навіть не згадують ся і що взагалї ціла розвідка є радше начерком студий в згаданих напрямках, як самою основною студією.

На одно лише належить звернути увагу, — що впрочім в нічїм не нарушує вартости розвідки, а саме на се, що Автор в першій часті подає нам історію змін літургичних, а в другій самі зміни. Методично воно більше відповідало би, щоби передше дати понятя про зміни і сконстатувати ріжницї обрядові, а доперва потім досліджувати причини тих змін і ріжниць, описувати їх генезу і цілу історію. — о. Др. Д. Яремко.

ДО ПИСИ.

Священики а особ. дох. податок.

Як нам всім відомо, закон о податку особ. дох., з дня 25/10 1896 (В. з. д. Ч. 220), увійшов доперва з днем 1/1 1898.

житє. Колиж се закон, то сама річ каже, щоби податок той законно був обчислюваний. Але на жаль не лиш я, але — здаєть ся — більша часть Духовенства потвѣрдить, що воно так не є. Во і щож з того, що ми предкладаєм фасії — стосуючи ся до закона, коли предсідателі оцінкової комісії не узглидняють наших виказів, але самі, неначеб були всевідучі, підносять наші доходи до неможливих границь! Таксують, як їм подобає ся, наше поле і наші доходи в грошах і в натурі, вичисляють мануалія, акафісти, парастаси, хрестини, коляди і т. д. дальше корови, коні, телята, гуси, кури, навіть покладки. Що воно так водить ся, того не потребує доказувати, бо то загально звісна річ. Алеж бо в додатку панове від комісії оцінкової ще підносять що року податок і то не з огляду на квінквенції, але на прочі доходи. Уварч і протести не відносять ніякого успіху, хоть кождому відомо, що вели ми підгірські і господаримо (бо мусимо!), то з нашого ґрунту хіба стільки хісна, що є чим (і то не все!) вигодувати конечне число худоби та пару яких шкапенят. Бувають і такі роки, як минувший і попереднійний ще, що треба було солено платити за сіно, щоби худобу додержати до панії. О продажі отже сіна і вівса і т. д. не може бути і бесіди. Після закона плоди випродуковані і з'ужиті у власнім господарстві, як сіно, овес, не вчисляють ся ні до доходу, ні до розходу. Тож аж надто вистарчає до фасії катастральний дохід з ґрунтів підгірських.

Довільність оцінкових властий оснований ся хіба на хибнім розумінню закона фасионістів духовних, які, не знаючи вимогів тогоже, подають дохід не катастральний, чим кривдять себе і других. Те саме дасть ся сказати і о поборах службових (*jura stolae*). Ми повинні знати, що §. 2025 (о фаснях) виразно каже, що ті побори (*jura stolae*) будуть прийняті в тій висоті, в якій до конґруї дочислені були, як то §. 206, 3 і арт. 56. II, 2 ясно вповідає. Що до малої *stol-i*, як хрестини, виводи і т. д., то належить се до тих надзвичайних даровизи, котрі не мають уважати ся за дохід (§. 159, ал. 2). Дотично мануальних стипендій досить буде покликати ся на розпоряджене міністр. фінансів з 17/4 1883, Ч. 12093, котре на рекурс одного пароха приказало: „von der Einbekenennung resp. Nachweisung der Manualstipendien abzusehen“, як також на оречене адміністр. трибуналу з 5/7 1892, Ч. 2194. Устава бо о таких доходах не згадує.

До сталих поборів службових належить також вартість грошева помешканя в натурі. Але сей уступ не дотичить будиноків парохіяльних, яко призначених для публичної управи. Проте парохіяльні дома суть в певнім згляді урядовими убікаціями, даними парохам безплатно за повнене обовязків; а того рода дома по мысли §. 164, уст. 3 не підлягають податкови особ. дох. Сотрудниківські помешканя не в домі парохіяльнім підлягають оподаткованню, коли платня сотрудників надавалаб ся до фасюванія.

Взагалі, належить умістити всі доходи, які знаходять ся в ад'юстованій фасії.

Що до видатків, то і о них не треба забувати, скоро нас так п'ятьгають. А суть вони слідуєчі:

1. видатки на удержанє і відновленє будинків господарских, о скілько парох їх покривати обовязаний,
2. премії на обезпеченє від всякого рода нещасть,
3. всякі податки з додатками (лиш не особ. дох.),
4. стемлі на квіти пенсійні,
5. такси службові по причині надання парохії, або иньшої посади духовної (арт. 6, 3 і 26 а),
6. вкладки до кас вдовичо-сиротиньских, бо ми на основі права єпархіального статута обовязані платити 3%,
7. премії обезпеченя на случай смерти або доживоти самого податника, о скілько не перевишають квоти 200 К.; колиж обезпечує ся жену і діти, то ціла премія не може перевишати 400 К. річно. Належить при тім подати товариство обезпеченя, число поліси і премію.

8. Належить пам'ятати також о евентуальнім удержанню глухих, калік поза домом; о удержанню убогих кривних, о довготриваючих хворобах, нещасливих случаях, як огонь, повінь і т. д.; о обтяженню довгами... Все те при фасіюванню треба мати на увазі. Сюди належать також видатки на відпусти, місяї, кошти візитацій деканьских, єпископских, кошти соборчиків декан., кошти удержання сотрудиників і т. д., вкінці ті всі видатки, які суть в ад'юстов. фасії.

Належить при тім не забувати на уміщенє в відповідній рубриці фасії: що, наколи голова родини, котрої дохід не перевишає 4000 К., крім жени і двоє дїтей (членів родини), не маючих доходу, удержує більше число родини, — за кожного дальшого члена має ся від доходу голови дому 20% потручувати. А крім того без згляду на висоту того потрученя, має наступати зниженє податку особ. доход. о один степень (§ 173, уст. 1). Коби то комісія оцінювала вдоволяла ся нашими зізнаннями, тоб мож дійти правди; але предсідателі комісії самі нас таксують, тож і годі се провїрити. Хіба масове загальне спротивленє ся всіх покривдаєчих моглоб зуинити ту самоволлю!

Як далеко вона сягає най посвідчить отее. О, сотрудиник приватний в К. богородчаньского дек. перейшов в перній половині червня 1908 на адміністрацію парохії П. і завидував нею до 10/4 1909, в якім то часі інституовав ся на пароха в Кр. Деє в червні чи в липні дістав він наказ заплатити особ. дох. податок за рік 1908 за адміністровану парохію в П. До фасіювання не був взиваний; самі офасіювали. На письменне спротивленє згаданого Отця податкова власть виразила своє здивованє, як тут можна протестувати, коли та парохія належить до лучших, та крім пенсії і 35 моргів поля, були ще доходи та всякі господарскі делікатеси, як дріб (виразно!) і т. д. Та коли

візьмем все на папір, то воно инакше представить ся. За приватне сотрудицтво дістав о. сотрудинок 275 К., за адміністрацію парохії 575 К., яко квінквенію 100 К., з *jura stolae* 50 К. — разом 1.000 К. Але питає, чи можна сотрудиницку пенсію сюди зачисляти. А що до ґрунту, то так: він заплатив за него в Старостві 480 К. Управити в червни годі було. Люди вже наперед по трохи що лучше розібрали, та по зборі дали о. завідателеви третій сніп. А слоти і повинь не дали і того. Пшпа пропало! Відним людям роздавано з ряду запомогу в бараболи і збіжжю, податки знижено — навіть і о. адміністратор дістав опуст. Але предсідатель оцінкової комісії узнав, що сей отець за 6¼ місяця таки заробив тільки, що може податок особ. дох. заплатити. Не дурно називає ся він Мярка (*nomer omen*!).

А що закон на се? §. 153 каже, що від податку особ. дох. вільні суть лиш ті, котрі мають річний дохід менший від 1.200 К. Але хто приміром від 1/10 до 31/12 побрав 400 К. платні, не є вільний від податку, бо 400 К. за 3 місяці рівнає ся річній пенсії 1.600 К. (арт. 2, II, 2). А в нашім случаю о. сотрудинок, маючи річної платні за адміністрацію 1.198 К. (скоро візьмем на рахунок оден квартал), ще менше обовязаний був до плачення податку!

Не завадить запам'ятати, що хто в часі року одержав сталу пенсію понад 1.200 К., має від слідуячого місяця платити податок (§. 227). Обязаний отже (§. 228) до 14 днів внести фасію до податкової власти і виказати, які доходи будуть до кінця року. В случаю смерті (§. 229), утрати або зниження сталих поборів понизше 1.200 К. буде відписаний податок від слідуячого місяця; але належить донести се до податкової власти в протигу 14 днів.

Відклик проти виміру податку вносить ся без стемпля до комісії для відклику через ту власть, яка надіслала наказ, а то за зворотною розпискою. Против оречено комісії для відклику вносить ся рекуре з причини ошибочного застосовання устави (§. 225) до адміністраційного трибуналу.

Подані мною уваги певно не вільні від недостатків і хиб — як бо не такий то знаток податкової устави! — та нехай вони понукою будуть для фасионуючих ся до лучшего студирования закона, а для маючих ся фасионувати до обережности в зіставляванню фасії. — о Н Садо-ский.

ЗІ СЬВІТА.

Науковий рух богословський в Італії.

Теперішній сьв. Отець Пій Х. поклав собі за задачу: „omnia instaurare in Christo“ і показав зараз на ділі далекосягними реформами, який напрям має прийняти християнське думанє, яким руслем повинно поплисти християнське жите.

Побіч енцикліки „Pascendi“, яка в синтезі містить в собі усі фалшиві тенденції і напрями, що вкрали ся в послїдних часах до католицької науки, — отже дав негатиwну характеристику того, що в нїй нездорове і шкідливе, Папа Пій Х. не поминув і позитивних, здорових єї сторін і постановив влити в неї нові сили, оживити єї, одним словом зреформувати в напрямі більше відповідаючїм духови часу, більше практичнїм.

16. сїчня 1905. р. Пій Х. власноручним письмом поручив кард. Ферратови перевести реформу богословських семінарій в Італії і сам в головних чертах зазначив напрям тої реформи і спосіб єї практичного переведеня. В Італії майже кождий єпископ, по мисли Собора Тридент., мав до тепер свою власну семінарію, євїй ліцей, в яким виховувались і едукувались будучі єго сьвщеники. Однак з того виїшла в наших часах ся недогода, що семінарій нампозижилось безліч, а всі вони за те терпіли на брак і средств і професорів і учеників. (Revue du Clergé Français, I. M. W.; порів. Церковныя Відомости № 32: Реформа семінарій вь Італїї). Папа Пій Х. поклав засаду, щоби семінарій менших єпархій, які з браку научних средств слабо розвивали ся, були злучені в одну семінарію більших єпархій. Кардинал-префект скликав єпископів Італії на провінціональні наради, які мали повідомити кард. Феррату про ошіїю єпископів в сїї справі. Результати тих нарад випали прихильно. Сьв. Отець розіслав для ревізії єпархїальних семінарій своїх делегатів, а рівночасно осібна комісія розбирала достарчуванїй делегатами материял, вироблювала пляни і подрібности реформи. Праця комісії трвала около чотири роки, а коли скінчила ся, Пій Х. вислїд єї оголосив єпископам.

Нова програма вибір наукового підручника лишає викладаючому професорови, який має до розпорядимости величезну літературу з обсягу схоластичної теології і філософії, моральної теології, церков. права й історії. Однак звідси то і поветала така ріжнородність в научних підручниках на богословських факультетах, а натомість замітний є брак плинности і єдностайности. Крім того ідеал теологічного підручника в послїдних роках дуже підніє ся. Нові часи приносять нові думки,

струї, напрями, але також і нові форми старих закидів проти християнського світогляду. Воїни Христові мусять виправдітись остатись на старих, вічних позиціях, однак мусять перемінити старе оружжя на нове і боронити перед ворогом місць до тепер цілком не захищуваних або слабо боронених. *Civiltà cattolica* з 7. марта 1908. р. пише: „Зберігаючи все те, що попередна научна формація мала серйозного, сталого, вічного, треба додати до него ще те, чого домагаються наші часи, т. є. треба узглядити сучасні потреби, сучасні блуди або, щоб ліпше висказати ся, сучасну одіж, в яку від часу до часу, убирають ся старі блуди і котра надає їм виду чогось нового. Зі своєї сторони правда, стикаючись з блудами, кидає нові лучі світла. Вона розкриває свої нові сторони і набирає більшої ясности, сталости і точности. Вона остає ся незмінна в своїй істоті, але приймає новий вид, нові форми і уживає нового оружжя проти нових сил неправди. Оже треба обнови́ти схоластичні методи, направити їх спекулятивну неплідність, оживлюючи їх не самою ерудицією, а живою водою сучасности, т. є. примінюючи їх до опрокинення нових блудів. Привернути методи традиційної філософії, від якої Церков не хоче відказати ся, і приміняти їх до викорінення сучасних заблуджень — ось програма, яку поклали собі основателі часописи *Rivista di filosofia neoscolastica* *), яка вийшла з початком сего року“ (1908). Сей журнал, посвящений головню філософії, поміщує перегляд схоластичних системів і метод, виражає їх нову житєву силу, якої вони набирають стикаючись зі сучасними світоглядами, взаваючи на їх блуди і неконсеквенції, послугуючись новітною методою і поборюючи фалшиві системи їх власним таки оружжєм. Отже неосхоластичний напрям, який так гарно розвиває ся в Бельгії (Льованна), обнови́в ся і в Італії, якої теології пильно читають і одушевляють ся льованською *Revue Neo-Scholastique*.

Велику научну славу має італійський журнал *Rivista storiocritica delle scienze teologiche*, під редакцією Буонаотото. Редакція займає ся також видавництвом осібної теологічної бібліотеки, яка обговорює головню такі питання, як: неотомізм, єврейські старинности, Пентатевх, єврейська релігія за часів Христа, Фільтон і его час, синоптики, Євангеліє св. Іована, елементи історії релігій, релігійні ідеї філософії і т. д. Як бачимо отже, також і науки історично-теологічні в Італії незвичайно піднесли ся, хоч знова правдою є, що там більше добрих богословів і філософів, як істориків і біблієстів. Щоб дати можливість італійським теологам удосконалити ся в історично-критичних науках, устроєно в Римі при григоріянськім університеті в р. 1908—1909 научні курси студій над св. письмом, які дали початок новооснованому „Біблійному Інституту“.

*) Firenze, via del Corso 3, Libreria Editrice Fiorentina; виходить 4 рази на рік і стоїть 8 лір; за границею 9 фр.

що зістав заложений 7. мая 1909. р. *) Задачею его є розвивати і удосконалювати студії над сьв. письмом і служити розсадником біблійного знаня не тільки в Італії, але і в цілїм католицькїм сьвітї. Певна однак річ, що з него користати будуть найбільше Італійці. Сьв. Отець видав бреве, яким вказав на ціль того Інституту і на програму студій. Інститут має виобразувати як найбільше учених біблієстів, професорів, ексегетів і апологетів, які на підставі поважних вислідів науки мають пропагувати і боронити Христову правду. Біблійний Інститут має уряджувати крім того популярні виклади о сьв. письмі і видавати бібліотеку біблійних студій. Наука в тім Інституті має мати строгий характер научний, а метода викладів має бути педагогічна і практична. Щоб міг сповнити свою задачу, Інститут бudo посідати величезну бібліотеку, музей біблійних старинностей і всі научні средства. Інститутом завідує орден Єзуїтів, які визначають ся своїм знанєм в області біблійних студій. На професорів покликані найліпші сили, а ректором зістав Леопольд Фонк, звісний біблієст з Інебрука. Великий розголос викликала поява книжки тогож ученого п. з. „Wissenschaftliches Arbeiten“ в італійськїм перекладі Мауцккого. В тій книжці ясно і практично виложена теорія і практика научної праці і тому італійські богослови приняли єї з запалом. Автор єї зачинає радами, як підготовляти ся до научної праці, потім як вибирати тему, збирати потрібні документи, дальше обговорює критику жерел, льогічну класифікацію зібраних даних, розділ матеріялу і т. д. Вкінці подає Фонк практичні вказівки, як вести переговори з видавцем і друкарнею, які є форми рукопису, коректури, продаж твору, гонорарі і т. д. З самого перегляду тої праці Фонка слідна величезна єї практична вартість для кожного, хто хоче віддати ся научній роботі.

Крім тих наук теоретичних, як христ. філзофія і догматика, історія і студії біблійні, в Італії розвивають ся що раз красше і такі практичні науки як аскетика, паєсторальна і педагогія, особливо в римськїй Колегії Льва XIII. Настоятелем того закладу єсть професор Мінілетті, славний психолог і педагог, який визначає ся надзвичайним педагогічним досвідом, ерудицією і тактом. Він видав свої научові виклади в двох великих томах п. з. „Елементи загальної і спеціальної церковної педагогіки“. Автор підносить під небеса скромність і ніжність Григорія Великого, котрого називає своїм учителем і рекомендує апостольську простоту сьв. Бернарда, яко средство

*) Торжественне отворенє „Біблійного Інститута“ відбуло ся 5. падолиста мн. року. Рівнож в падолисті зреорганізовано і розширено в Римі домініканську „Академію сьв. Томи з Авіню“ і перетворено єї в „Collegio Angelico Internazionale“. Від тепер будуть в ній могли користати з викладів христ. філзофії не лише головні Домініканці, але й єввященики та кандидати на єввящеників — чи то монахи, чи й єввітеки — всіх народноєстий. — Ред.

до борби з новими блудами. Свій твір видав автор в латинській мові, щоб як найширші круги католицьких педагогів могли з него черпати вказівки і ради.

Взагалі, в Італії замічає ся тепер сильний під'єм католицької науки а — що в слід за тим піде, і духа Христового. Навіть *Православний Видомости* ч. 32. 1909., орган Святійшого Синода, хоч дуже антагоністично настроєний зглядом католицизму, признає, що Італія веде перід в богословських студиях. — *Ом. Савчин*

В С Я Ч И Н А.

Новий Виділ тов-а ім. свв. ап. Павла.

На Заг. Зборах тов-а ім. свв. ап. Павла, що відбули ся дня 8. грудня 1909 при участі 35-ох членів, вибрано ось який виділ: Голова тов-а знов о. сов. Е. Гузар, заступник голови о. проф. Т. Лежогубський; члени виділу: о. Др. Д. Дорожинський, о. проф. Л. Лужницький, о. Др. Д. Яремко, о. преф. А. Редкевич, о. преф. Н. Будка і о. кат. І. Новосад; заступники виділових: о. віцерект. В. Лициняк, о. Др. І. Воцян, о. М. Щепанюк. Виділ уконституував ся в сей спосіб, що секретарем вибрав о. Новосада, а касиром о. Будку.

Польське духовенство в Познаньщині — а з східній Галичині.

Ми свого часу згадали були, що польське священство Познаньщини, беручи собі примір з кат. духовенства німецького, займає ся щиро суспільною працею. Як широка і інтензивна та праця, показує новий „Katalog Wydawnictwa Drukarni i księgarń św. Wojciecha służących do pracy społecznej“. Він вичисляє понад сто ріжних підручників, розправ і брошур, в яких оброблені суть найактуальніші питання релігійні, соціальні і політичні. Є там і готові підручники до викладів і вказівки для практичної праці в товариствах, є й правні порадики і книжочки, відтрашуючі від алькоголізму, захвалюючі піієну, ошадність, грошеву самопоміч, спільництво і т. д., є й популярно чисто наукові річи. Майже при кождім імені автора стоїть: ks. Працює — видно, та ще й як працює тамошнє польське духовенство над з'організованием, просв'іченєм та моральним і матеріяльним підвигненєм меньшого брата! А чим похвалять ся наші, східно-галицькі брація? Хиба тими десятками „новонавернених“ латинників — проблематичної вартости, тай тими кільканайцятьма новопоставленими капличками, що в них два рази

до року відправляти муть богослуження: раз на іменини JWP. kolatora, другий раз на іменини JWP. kolatorki... А чим похва-
лимо ся й ми?

Д. А. Марков оборонцем нашої Церкви?

Від маючого претенсії на чесність противника — хотай би навіть екс-св'ященника-політика — можна жадати, щоби в борбі не послугував ся брехнею і клеветою, але оружем чесним, бо лише таким оружем воюють чесні люди. Прошу-ж послухати, яким оружем послуговує ся „депутатъ вѣнскаго рейхсрата“, екс-св'ященник Д. А. Марков. В *Славянск-ихъ Извѣстіяхъ* (ч. 6, р. 1909) помістив він статтю під заг. „Галицко-руський вопросъ“, а в ній — замість звести цілий сей „вопросъ“ до кількох запаморочених го-
дов і кількох рублеханих кешень — прокидає ся він защитни-
ком нашої Церкви і розписує ся о її „утісененіяхъ“. Найшов же ся
й защитник! — погадаєте. Та ось послухайте, яка то з него
защита націй Церкви:

„В епархіи полное запустѣніе: въ церквахъ грязь, безпо-
рядокъ, въ обрядѣ хаосъ, церковное пѣніе въ упадкѣ, среди бѣ-
лаго духовенства деморализація, недостатокъ дисциплины и
крайняя партійная борьба“... І схопите ся за голову: не вжеж
так? — А вжеж, коли г. Марков так говорить. І звідки то все?
— запитаєте ся. Якто звідки? „Польскій графъ Андрей Шеп-
тицкій, прямой преемникъ и послѣдователь гр. Шембека“ всему
тому винен. — Якто? А Ёго канонічні візитації? а Ёго строге
перестерігане чистоти нашого обряду і Ёго заходи в тім напрямі?
а Ёго дяківска бурса? а Ёго послання о єдності і солідар-
ности духовенства? і т. д. Ет, ось вам на все те (і ще дещо!)
докази того защитника: „Латинизаторскія плани графа Андрея
Шептицкаго не ограничиваются внутренней деморализаціей га-
лицко-русской церкви, но идутъ значительно дальше. Недавно
въ Сквиловѣ близи Львова основанъ новый униатскій орденъ
св. Студита. Въ орденъ принимаются не только русскіе греч-
ко-католическаго обряда, но и инородцы латинскаго обряда“... Так
то наші русскіе вміють — писати!

А вже просто безстыдні, бо зовсім голословні, отсі брехні
і клевети: „Реформированные недавно іезуитами василіане со-
вершенно перемѣнили въ настоящее время свой обликъ — это
дикіе, необузданные шовинисты. Ихъ главные черты — фана-
тизмъ, фальшь, крайняя безхарактерность и полное невѣжество..
Въ церковь они вводятъ насильственно латино-польскія новше-
ства... Церковныя и монастырскія имѣнія они продають часто
евреямъ.... Вырученныя деньги посылаются обыкновенно въ
Римъ“... і т. д.

Доста й того — що? Розуміє ся, що брехня і клевета оста-
нуть ся такими, хотай би походили і від послів та знайшли у
несвідомих послух. Але якже бідні ті люди, що аж таким ору-
жем послугувати ся мусять і яка нужденна їх та справа, що аж
такого оружа потребує! Та вольному воля. Міг г. Марков во дни
они пописувати ся в парламенті виступами кльовна, може й

пописуватись тепер перед людьми брехнею і клеветою — але від нашої Церкви йому засі! Бєлїж о нїй таки пише, то нехай бодай підпише ся: гр. кат. євѣнїк-апостат, щоб люди знали, з ким мають діло, тай щоб — прочитавши статю, мали на що сплюнути!

Жиди а власність земельна в Галичинї.

В Галичинї дозволено Жидам купувати землю не дуже давно, бо доперва в р. 1868. Нинї викупили вони тут вже 35% землі, а друге стілько видержавлюють. На 2.000 великих земельних посїлостей в Галичинї — 1.100 находить ся в руках жидівських, а по містах і місточках посїли вони 50% всіх парцель і реальностей. Чи се не застрашає?

Ще більше застрашаючі єуть числа, відносячі ся до мало-земельних посїлостей. Протягом лише трох лїт від 1894—97 Жиди лихварі продали 2.856 сєльських господарств. В 310 случаях закладав ліцитації уряд податковий, в 147 случаях — банк краєвий, а в 6.547 случаях — жидівські банки!

Чи тепер воно краєше — не знаємо. О. К. С., подаючи сї числа за *Glos-аму Katolick-аму* (ч. 110, річн. IX.) в ч. 275. *Руслана*, завважує від себе: „Сини Руси не зважають на се, що їх земля з під нїг їм усуває ся, тільки зводять завзяті борби о Ї і Ї, дальше викотили пушки тяжшого калїбру супроти Церкви і попів, то знов пруть насильно до Москви і Петрограда — мовби там не було досить своїх дїдів! Безумні і слїпі: чи не бачите, звідки небезпека народови загрожує?... Замість ратувати нарід від економічного занепаду, замість учити єго тверезости й ощадности, замість остерігати перед лихвою і векєлями жидівськими, замість подбати, щоби торгівля і промисл у него розповсюдїли ся, замість двигати єго морально і материяльно, — силуєт ся позбавити єго найбільшого добра, бо віри християнсько-католицкої. В так важній і грізній хвили зводити нарід на бездорожжя — се або злоба, або божевільність!“... Справдї, уваги сї заслугують на се, щоб над ними призадумати ся.

Від редакції і адміністрації „Ниви“.

Всїм нашим Вп. Предплатникам, Дописувателям і Прихильникам жєлаємо зі щирого серця веселих євят Рїздѣ Христового. Книжечка „Шевченко з релїгїйно-етичного становища“, яку до нинїшнього числа „Ниви“ долучуємо, нехай їм буде від нас рїздвяним дарунком.

„ХРИСТОС РОДИВ СЯ!“

Видав „Редакційний Комїтет“. — За редакцію відповїдає:

о. Олександр Малицький.

З друкарнї Ставропільської під упр. М. Рефца.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шита, гафту, до кравеч-
тини і шити шкір, також
панчошових машин.

АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницький

механік і спеціаліст

Львів, Готель Жарма.

Бюро технічне **Василя** **Нагірного**

у Львові

ул.: св. Софії 3-а, а
постійна адреса Ринок
№. 36.

виготовляє пляни на бу-
дови церков, домів паро-
хіяльних і інші.

Предпачуйте і ширіть християнську часопись для руского народу

„О С Н О В У”,

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„О с н о в а” пише про політику, господарство, про справи релі-
гійні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідання
і багату всячину.

Купуйте також отсі брошури, що вийшли в бібліотечі „О с н о в и”:

1) Ану вплинемо раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифінський патент	6 сот.
3) Про чернече життя	6 сот.
4) Де що про суспільне питанє	20 сот.
5) За що мають соціалісти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7) Значінє праці в світлі віри	20 сот.
8) Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи”

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катебри

*Жадайте багато илюстрованих цїн-
ників, покликуючись на „Ниву“.*

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

**Поручає ся робітню і склад пара-
ментів церковних.**

Володимира Устенського,

Львів, ул. Руска 8.

В справі Доставка.

Наша церковна торгівля „Достава“ переносить — відповідно до ухвали послідних загальних зборів — з новим роком свою центральну управу з Станиславова до Львова, полишаючи в попереднім місці на дальше свою головну філію. Ця інституція зістала здвигнена самим же руским духовенством, а то з тою цілю, щоби достатчити церквам утвори солідні і відповідаючі духови нашого обряду, давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск в користь біднійших церков.

Ми радуємося перенесенню нашої інституції до Львова. Тут буде вона могла входити в безпосередні звязи зі світовим промислом, найде таки на місце поважне число всяких артистів для своєї помочи, а тим самим зможе й що раз краще поступати в сповненню своєї задачі. Наші духовні, що стоять членами дирекції і управляючої ради, докладають всіх старань, щоби сю нашу питому торгівлю поставити на належній висоті. Однак не досить з нашого боку лиш плятонічної симпатії для сеї съвященної і так важної для нас інституції. Ціле наше духовенство повинно уважати і своїм становим обовязком і ділом своєї чести, щоби і само полагоджувало церковні орудки лиш в своїм складі, тай заставляло й парохіян до такого діла. Досить вже того, щоби всяка чужина бралась засипувати наші храми всякими тандитими, тай з клинами обогачувалась нашим церковним грошем — часто таки на шкоду нашого народу і обряду!

Так поручаємо всему клирови горячо нашу съвященну інституцію „Достава“ і просимо нашу Братію, щоби звертались туди з своїми церковними потребами. А позаяк всяка подібна інституція потребує для успішнійшого розвою більшого гроша і без него не може успівати, проте накликуємо наших Братів і до того, щоби вступали в члени „Достави“ (за уділами по 20 К. і 1 К. вписового) і уміщували в ній на щадничих книжках свої або церковні гроші (на 6%). Коли будемо громадно попирати свою інституцію, тоді й розвинеся вона добре, буде удержувати ще добірнійші товари, давати їх по дешевшим цінам, тай приносити хосен не заволокам і чужинцям, але таки нам самим: нашим церквам і сиротам.

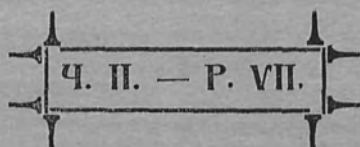

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Рефил.**

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 2.

З М І С Т:	о. Я. Л.: Православні затії в Галичині	стр. 33
	о. Н. Будка: Дисципліна грецької церкви	38
	о. І. Савицький: Розумові основи християнства	41
	Володимир Лиско: Кілька заміток до питання: теологія а університет	47
Рецензії:	о. Др. І. Бартошевський: Християнсько-католицька Педагогія або наука о вихованню (о. Др. О. Боцян)	52
Дописи:	Сельський парох практик: В справі недільного спосочинну.	58
	Подільський священик. Цікавий случай — але чи після права і конкордії?	59
Відповіді „Ниви“:	о. Др. О. Б. відп. на літургічне питання о. п. Гукз.	60
Всячина:	(Нар. коляда. — Як то східно-гал.польські священики заховують „конкордню“. — Тов. руских правосл. священиків на Буковині. — Неспокійне в наше серце, доки не спічне в Бозі).	61
Переписка редакції.		64

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Конт. Шадницї
почтової 25,361.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарських
від шкідл. огневих під користними умовами,
числять умірковані премії за обезпечення,
ліквідує шкоди безпроваочно по пожарі,
уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в
Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Шадниця і иньші каси
ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві вза-
їмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють а-
генції „Дністра“.

Зголошення письменних господарів о агенцію приймають ся
тільки з таких громад, где ще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ 31/12 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, иньші фонди К
458.564, разом К 2,324.104.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від гор. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „Дністер“ в р. 1895
на підставі закона о стоваришенях з р. 1878.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рільникам
обезпеченим в „Дністрі“ від більшого шт.

Процент від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годи-
нах урядових, від 8 до 2 год. в допудне.

Конт. в Шадницї почтової ч. 37527.

Конт. жироє в Банку австро-угорекім.

Вкладки шадницї

К 2,848.890.—

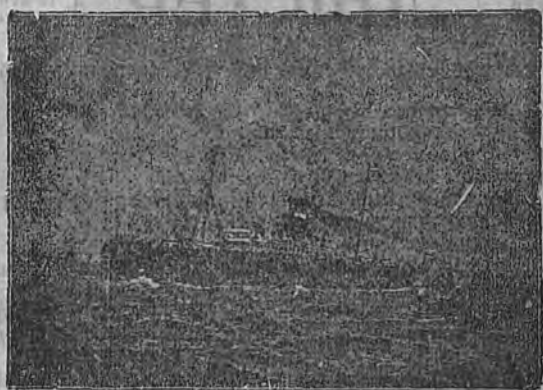
Уділи членські:

К 262.994.—

Позички уділені:

К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничній до кожної місцевості північно
і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Нїмецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 2.

Львів, 15. січня 1910.

Рік VII.

о. Я. П.

Православні затії в Галичині.

Пропаганда російського православ'я, що була завсїгди одною з головних задач галицьких руссофілів, змоглась значно в останніх літах. З одного боку форитоване руссофільського руху пок. Потоцьким, з другого боку „материяльнійша“ опіка Росії з часу російсько-япанської війни, поставили галицьких руссофілів на сильнішій, чим передше, нозі. Порісши-ж в пір під зглядом політичним, стали вони що раз відважнійше зраджувати свої переконання на релігійнім полі — в напрямі православ'я.

Згадана пропаганда пішла ріжними дорогами: через паломництва, через устну агітацію, а головнo через пресу.

Оба паломництва до Почаєва, підготовлені, а відтак прославлювані партійною пресою, були першою збірною, публичною маніфестацією православ'я. Успіхи паломництв не були вправді такі, яких аранжери по них сподівались, але все таки були значні. Численні промови та проповіді не могли не лишити сліду на темній руссофільській селянській масі. Не вернули також паломники з Почаєва з порожніми руками. Ревнителі православ'я заосмотрили їх в Почаївські Листи, в православні молитвослови та иньші свої памятки.

Зазначити мусимо, що почаївські паломництва організувала сама партія. ПП. Носевичі і Процики се були лише підставлені люди. Коли би вони робили всьо на свою руку, тогді партійна преса не попірала би так їх змагань, тогді парляментарні

представителі партії, обожувані цілою партією, не розшибали би ся так коло сих паломництв, не виеднювали би для них різних полекш та не опроводжували би паломників по почаївських та київських православних соборах. Вкінці, коли би пп. Носевич та Процик (тепер член управи партії), уряджували паломництва на власну руку, а се було би противне інтенціям цілої партії, тогді та партія мусіла би була зайняти якесь становище супроти сих змагань в своїм нутрі. Тимчасом заряд партії не тільки що мовчав на всьо, але еще виславлював паломництва в своїй партійній пресі, а одного з аранжерів вибрано навіть до управи партії.

Другою дорогою, якою іде поміж руссофільські маси ідея православя, се устна агітація по різних вічах, зборах і з'їздах, агітація по різних руссофільських заведеннях і бурсах. Памятний всім виступ в обороні православя одного селянина на торічнім руссофільськім з'їзді у Львові, виступ прийнятий оплесками всіх присутних. Слабонька відповідь одного сьвященника не затерла зовсім того вражіння, яке зробив згаданий православний виступ. Так само голос піднятий недавно за мариявітизмом, одобрений одноголосно, навіть сьвященниками, мав на дальшій меті нічо иньшого, як також православє.

Всякі руссофільські інституції виховавчі се найнебезпечнійша в Галичині кузня православя. Взором їх бурса Народного Дому у Львові. В якім дусі виховують у сій бурсі руску гімназіяльну молодіж, можна вносити хочби з того, що ся молодіж рік-річно устроєє концерти в честь апостата Наумовича, що вона засипана православною лектурою, особливо церковно-полемічною, що вона мусить слухати обовязково тенденційної історії Руси і рускої Церкви. Кождому еще в памяти сумний прояв настрою вихованків бурси Народного Дому, який вони зрадили з нагоди фарисейского обходу папского ювілею їх дипломатичними учителями-стариками. Про настрій сих бурсаків могли би також багато сказати їх гімназіяльні катихити.

Перейдїм тепер до преси. „Галичанин“, „Русское Слово“, „Русская Воля“, „Прикарпатская Русь“ і „Голосъ Народа“ — отсе і ціла руссофільська література. Правда, еще „Русскій Календарь“, як безплатна щорічна предлога до „Галичанина“ і „Русского Слова“ та ставропігійский „Временник“. Хто лише хоч трохи обізнаний з сею руссофільскою лектурою, сему не треба доказувати, що ціла вона перенята наскрізь православним духом, що пропаганда православя се головна точка єї програми. Засаднича боротьба з кождим сьвідомим руским католицьким єпископом, засаднича ненависть до кожного руссофільского сьвященника (попики-радикала), засадниче з'огиджуване католицизму а захвалюване всього, що тільки православне, отсе тактика „Галичанина“ і „Русского Слова“, а еще більше „Рускої Волі“, „Прикарпатської Руси“ і „Голосу Народа“.

Входити тут в подробиці і наводити факти на доказ, що ціла руссофільська преса є засадничо ворожа католицизмови,

а прихильна православію і се православє пропагує, се по нашій думці зовсім злишне. Се зрештою річ загально відома, не раз вже і не два в нашій пресі зазначувана, а з боку руссофілів ніколи і нігде незаперечувана. Остаточно, хто поставив би таке жаданє серйозно, сему можемо служити тисячними доказами.

З особливших причин мусимо заняти ся подрібно „Временником“, а передовсім „Русским Календаром“.

„Временникъ“ се календар Ставропігійского Інституту, отже інституції будь що будь поважної, між руссофільськими найповажнішої. Сей календар се рівночасно й одинокий орган руссофільської „науки“ і „літератури“, отже орган, який піддержує своїми працями сам цвіт руссофілів, самі найгеніяльніші руссофільські учені і літерати. І якаж тенденція віє з сего поважного органу? Возьмім до рук „Временникъ“ з р. 1909. Шож там знайдемо інтересного для нас? Отже після повного родоводу російської царської родини, знаходимо там ось такі яко „гідні уваги“ і „потішаючі“ „собрітія“ з минушого року: перше паломництво галицких руссофілів до Почаєва і перехід кількох угорських католицьких громад на православє. Звеличанє сих „собрітій“ у „Временнику“ кидає знаменне сьвітло на цілу Ставропігію.

В р. 1910. „Временникъ“ „поправив ся“ на стільки, що львівська Консисторія, як зачуваємо, не приняла его і завернула назад Ставропігії; тільки в нїм нараз знайшлось православного прозелітизму!

Приступім тепер до обговореня „Русского Календаря“ за р. 1910.

„Русскій Календаръ“ се, як вже сказано, безплатний додаток до „Галичанина“ і „Русского Слова“, уложений бувшим редактором тих газет, пок. О. Марковим. Очевидно, що дух сего календаря мусить бути такий самий, як дух „Галичанина“ і „Русского Слова“. Який жеж дух в „Русскім Календарі“?

Пристановім ся над найповажнішою его статєю, а саме над розвідкою: „Історія галицко-рускої Церкви і церковної унії“. Розвідка поважна, бо оперта на працях „галицко-руського ученого“, як каже автор, Филипа Свистуна; поважна й тим, що обіймає повних 70 сторін друку. Автор переходить вперед коротко історію християнської Церкви аж до східного роздору, а відтак історію Церкви рускої. Ціла розвідка написана крайню тенденційно, в дусі православнім. Отже „руска“ віра є православною, а лише Поляки для погорди зовуть єї схизматичкою. Унія се відступленє від православя. Роздор в Церкві наступив через жажду панованя папів; царгородским патріярхам не лишалось нічо иньшого, як зірвати всякі зносини з Римом. Фотій і Керулярий без закиду. Про зносини рускої Церкви з Римом, які сьвідчать, що Русини були зразу католиками, анї згадки. Протівно, автор виразно пише: „(Неморальне жите німецького клиру) відстрашило руский нарід від підчиненя рим-

ському папі...“ „Всі проби, підчинити Русь під владу римського папи, довгий час не удавали ся“ (ст. 46). Дальше іде невірна згадка про князя Данила, а відтак наведені немов то автентичні слова сьв. Теодозія, в яких сей сьвятий згідливо виражає ся про „римско-латинську“ віру! У автора перший московський митрополит Петро зовесь завсїгди „сьвятий Петро“, а католицький сьвятий, сьв. Йосафат Кунцевич, лише „Йосафат Кунцевич“, завсїгди без „сьв“.

Зрештою ми мусїли би хіба переписати цілу розвідку, коли би хотїли навести всї тенденційно-православні єї ельокубрації. Календар загально кождому приступний, отже цікавий може лично переконались про правду наших слів. Повторяємо єще раз загально, що ціла історія написана в дусї фанатично православної, крайню ворожім католицькій вірі і Церкві.

Передовсїм злобно представлена історія церковної Унії. Ось як висказуєсь, приміром, пок. Марков про сьвятого нашої Церкви, Йосафата Кунцевича: „В нападах і гоненнях православля перестиг! Поція і Терлецького Йосафат Кунцевич... Многі православні прийняли за Йосафата Кунцевича унію, однак не з переконання, а із страху, бо хотїли увільнити ся від нападів, гонень і може бути навіть і від смерті (розумієсь з боку сьв. Йосафата)... Коли Кунцевич увидів, що унії вертають ся назад до православної віри, зажадав від польских властей, щоби вони дозволили проти непокірних православних ужити насиля. Він предложив польским властям, щоби непокірних православних можна було також топити в водї, відтинати їм голови, труїти. — Кунцевич і дальше допускав ся всяких пакостий на бідних і нї в чїм неповинних православних. Так на примір приказав він в містї Полоцку викопати із могили недавно похоронених православних і кинути їх собакам... Очевидно, що таке варварське поступованє архієпископа Кунцевича мусїло наконєць до крайности роз'ярити православне вітебське міщанство і було причиною, що міщани явно напали на дїм Кунцевича, схватили і убили загорільця-архієпископа і кинули труп єго в ріку Двину... За убийство варварского архієпископа засудила (комісія) около 100 людей на кару смерті“ (ст. 82—83).

В таких самих красках представлена історія унії в Галичинї.

Аж надто досить, думаємо, сего, що ми навели, аби упевнитись, що редактори „Русского Календаря“, а тим самим і „Галичанина“ та „Русского Слова“ — се пропагатори православля.

Якеж становище руссофільского духовенства до сеї православної пропаганди руссофільської партії? Зовсїм недвозначне. Провідники руссофільского духовенства беруть в нїй живу участь. Сьвідомо, чи несьвідомо, не беремось рішати. На кожний випадок, коли узгляднимо, що в руссофільській партії духовенство грає на першій скрипці, що воно властиво становить цілу партію, коли дальше узгляднимо, що і „Галичанин“

і „Русское Слово“ і Ставропігія і бурса Народного Дому майже цілковито в руках духовенства, вкінці коли узглядимо, що проти сеї пропаганди православля ми не читали нігде ані однісінського голосу якогось протесту з боку руссофільського духовенства, то думаємо, зовсім совісно можемо повторити сказане в горі, а саме, що провідники руссофільського духовенства беруть живу, хоч криту участь в православній пропаганді в Галичині. Хто би нас тягнув дальше за язик, можемо служити чимсь конкретнішим.

Та вже й тепер мусимо занотувати два факти: Коли „Нива“ недавно зробила закид „Галичанинови“, що ширить православ'я і навела імена сьвящеників, що засідають в редакційнім комітеті, потягаючи їх сим неначе до відвічальности, то згадані сьвященики з'ігнорували сеї поважний і компромітуючий їх закид „Ниви“ і лише сама редакция „Галичанина“ відповіла „Ниві“ і то з кпинами, незаперечуючи зрештою ані одного факту. Злобно і хитро лише заявила, що вона розуміє добре різницю між річами догматичними а не догматичними!

Другий факт також не менш знаменний. Коли недавно помер О. Марков, довголітний редактор схизмофільського „Галичанина“ і „Русского Слова“ та автор обговореної нами розвідки в „Рускім Календарі“ про історію рускої Церкви, отже чоловік не лише настроєний православно і ворог католицизму, але самий головний пропагатор православля (бодай в пресі), то на его похорон з'явився поважний гурт представителів руссофільського католицького духовенства. Треба піднести, що многі Львовяни були сильно згіршені таким поступком католицьких духовників.

Се, що тут пишемо на адресу провідників, не відноситься в цілости до загалу руссофільського духовенства і то передовсім духовенства старшого. Ми віримо твердо в несвідомість его при пасивнім попиранню собою згаданого руху. Інша однак річ, що та несвідомість у інтелігентного чоловіка і то в справах церковних — у сьвященика, є завсїгди каригідною. З огляду на те маємо повне право зробити і сеї несвідомий загал руссофільського клиру по части відвічальним за те, що дієсь в его партії.

Ось в такім сьвітлі представляєсь стан нашої Церкви під нинішню добу. Стан грізний, навіть дуже грізний. З боку не тільки нашого Епископату, але і духовенства щиро католицького треба акції як найенергійнішої, щоби зло задавити в коріні. Занехаємо сей наш сьвятий обовязок — то можемо дожити часів дуже сумних для нашої Церкви, часів, які наша Церква пережила вже нераз через православну агітацію.

Ми далекі від того, щоби накидати нашому духовенству, а тим більше нашій церковній Єрархії, способи боротьби з православ'єм. Та всеж таки в формі часописної дискусії вискажемо тут одну-дві свої думки.

Вперед, думаємо, треба конечно бути обережнішим в при-
ниманню руссофільських кандидатів до духовних семинарій.
Досвід вказує, що між руссофільським духовенством щирій
і консеквентний католик — се білий крук. Знайти свідомого
руссофіла, який був би рівночасно свідомим католиком — се
річ майже що неможлива. Кождий руссофільський богослов се
в будучности на певно коли не отвертий агітатор, то бодай
отвертий протектор православя. Сеж і природно. Бо чиж рус-
софільські богослови се не вихованки руссофільських бурс?

Другим способом боротьби з православем ми уважали би
уряджуване в загрозованих околицях місій і ширене відповідних
публікацій.

На всякий випадок радимо сеї справи не легковажити і не
уводити ся оптимізмом, а загоді і то енергично взятись всім
покликаним чинникам до невсупучої праці над ратованем нашої
Церкви від загрозовуючої їй небезпеки.

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

Б. Византия, византиїзм, цезаропанізм.

В р. 330 вибрав цісар Константин за свою столицю Ви-
зантію і через се переніс осередок політики державної на Схід.
Ся подія була для столиці папської в Римі дуже користна; пап-
ство могло свобідно розвиватись і в Римі і на цілїм Западї —
тим більше, що по дефінітивнім поділі держави (395. р.) на
западну і східну були майже всі цісарі Сходу добрими христия-
нами і захитниками Риму. Для Сходу був сей факт товчком
до відновлення давної емуляції проти Риму і до думки витво-
рення національного християнства. Разом з поділом держави
наступив і поділ церкви; з поділу держави на дві часті вий-
шла вперве і назва церкви: римська і грецька. З початку був сей
дуалізм індеферентний і відносини межи обома церквами були
досить приятні.

В Константинополі починає ся однак зараз з Константином національно-одностороння політика, в котру втягнуто і церков¹⁷⁾. Поганське понятє ідеї цїсарства (базілеолатрія) яко жерела всеї влади, після якого цїсар був і найвищим сьвященником, віджило на ново¹⁸⁾. Константин, хотяй сам єще не охрещений, бавив ся в теолоґа, проповідав, називав себе найвищим сьвященником, скликавав синоди, президував на них, іменував і усував з престолів єпископів¹⁹⁾, видавав інструкції в річах віри і дісципліни²⁰⁾ — та в сей спосіб витворив новий систем, котрий єго наслідники охотно наслідували, а що клер і нарід пересякли були духом підданьства, систем розвивав ся легко і з часом знищив цілком незалежність церкви від держави²¹⁾.

Та самоволя царів византийских наперед практикувала ся, а що Греки привикли все з факту на право заключати²²⁾, стала ся вона вкоротці правною і похвальною. Зовсім витворений і сформулований цезаропапизм се діло цїсаря Юстинїяна (527—565); єго кодекс приняла радо офіціяльна церква грецка. Іван Схолястик іменно, патріарх Константинопольский, зібрав около р. 560 т. зв. Номоканон і заявив виразно в титулі, що права Юстинїяна в справах церковної дісципліни мають крім поваги канонів єще спеціальну їм властиву силу (*οἰκείαν ἰσχύν*²³⁾). Видимо отже вже в VI. ст. витворену, правну і через патріарха неначе канонізовану, церков-державу або через грецку церкву апробований цезаропапизм.

Було се вузкосердний, національний гордості і пустому перецінюваню Греків самих себе цілком відповідне. Греки бажали собі, щоби їх столиця, новий Рим, була містом пануючим над цілим сьвітом, а власть їх цїсаря сягала щораз дальше і дальше²⁴⁾. А що через се цїсарі присвоювали собі папські права, що вони тримали патріархів, а через них і цілий клер в невільничій заисимости, що через се цілий клер був зіпсутий, а дісципліна церковна стала ся неможливою, а церков загально

¹⁷⁾ Pichler, l. c. I, 38—50.

¹⁸⁾ Hergenröther, Photius, I, 253. 310.

¹⁹⁾ Euseb. H. E. t. VIII, c. 17. — Pühler l. c. I, 3; Marcovič l. c. I, 46—76; Döllinger l. c. 6—7; Hefele, Conciliengeschichte I, 8—9, 289—290.

²⁰⁾ Попівн. Funck: Die Berufung der allgemeinen Synoden des Altertums in Theol. Quartalschrift 1901. B. 83, 268—277.

²¹⁾ Markovič I, 48 ff., 397 ff.

²²⁾ Dr. Nikodin Milas, Das Kirchenrecht der Morgenländischen Kirche, übersetzt von Dr. Alex. Pessič. Zara 1897, ст. 48. Попівн. також факт: Усупненє Іпатія і з того право: вступленє на престол Фотія — у Лебедева, Очерка... ст. 22.

²³⁾ Pitra I. B. Card. Juris eccl. Graecorum historia et monumenta, Romae 2 vol. 1864 і 1868. — II, 385. попівн. Markovič l. c. I, 249—265, 274 ст. і Pichler l. c. I, 79.

²⁴⁾ Богослужєбні молитви є повні тих думок. Нпр. молитви за царя на утрени, тропарі среди і п'ятициці, ектения мирна...

сталась невідповідною державі, що вкінці при тім стані не було місця для універсального характеру церкви і примату папського — того всего вони не виділи, бо все то було добре для їх цісаря і національного християнства, а тому ідолови клали Греки на жертівник охоче ціле своє єство²⁵⁾. Того рода системою, після котрого справи світські, церковні, а навіть справи віри²⁶⁾ підлягають влади державній, майже до божества винесеній, сей національно-політичний дух візантійської держави, якої оба справники цісар і патріарх були средством і ціллю для думного вивиснення цілого народу, називаємо візантинізмом. Сей візантинізм зділав можливим цезаропапізм, а разом стались вони головною причиною схизми²⁷⁾. Цезаропапізм витворив Фотія, візантинізм Керуларія²⁸⁾. Лише одні монахи були вільні від візантинізму²⁹⁾. Вони дивились з відразою на поневолене церкви через державу. Іконоборство однак погодило і тих послідних піонірів свободи церкви на Сході з державою.

2. Полеміка на національно-теологічнім полі.

А. Єреси і національні церкви.

Християнство офіційальне в Константинополі за много ексклюзивно-єгоїстичне, за много національно-грецке, мусіло викликати невдоволення поміж ріжнородними націями східно-римської держави. Всі ті народи: в Єгипті, Сирії, Мезопотамії, Арменії були лишень поверховно ззеленізовані, а більша часть з них не прийняла навіть грецької мови. Всі дивилися все зі заздростию на ту грецьку зверхність і виглядали лишень нагоди увільнити ся від неї. Вони се ясно зрозуміли, що кожде зміцнене офіційального християнства в Візантії було zarazом скріпленем сили цісаря; для того почали вони здійснювати свої політичні пляни через ворохобні проти віри, яку визнавав Константинополь. Зірване проте з офіційальною вірою було для них дорогою до засновання собі окремих — також національних церков, було патріотичним маневром до увільнення своєї вітчизни від зненавидженого Константинополя. Всі проте єреси на Сході мають один і той сам підклад політичний³⁰⁾. Вони

²⁵⁾ Zachariae, Collectio librorum Jur. Graec. Rom. 1852. 3, 66, 68; Pichler l. c. I, 24 35; Jungmann Bern. Dissertationes selectae in historiam ecclesiasticam. Ratisbonae 1882. P. III, стр. 330, n. 15—16.

²⁶⁾ Порівн. Єдикти в справах віри царів: Василя, Зена, Юстиніяна, Гераклія, Констанса, Льва III. у Hergenröther, Photius. I, 309.

²⁷⁾ Так як ще нині в Росії є вони одинокою перепоною для унії.

²⁸⁾ Marković l. c. II, 87.

²⁹⁾ Відсе не любив Фотій і Фотіяни монахів особливо; порівн. Лебедєв, Очерки... ст. 86 і частійше; а також: Константинопольское Монашество (330—898) після Abbé Maraine. СПб. 1899 стр. 131 і слід.

³⁰⁾ Pargote R. P. J. Liéglise byzantine de 527, à 847. Paris 1905. стр. 2—5, Döllinger l. c. стр. 4—5.

не булиб певно так знані, коли би в них не були брали участі і цісарі, або їх фаворити, коли би вони не були звернені просто проти політики цісарів. Коли латинники в пізнійшій полеміці робили Грекам закиди що до ересей, то протестували вони також против їх жерела, а іменно проти національної політики Греків³¹⁾. Безпосереднім наслідком ересей були національні церкви на Сході: вступний крок до сего; що потягнуло за собою відірване цілого Сходу від католицької церкви³²⁾.

Б. Византийська церква.

Що остало, не було вже церквою грецькою — тільки „византийською“. Від сего часу не можемо вже говорити о одній церкві східній, але о церквах східних. Так отже зруйнувало византийське християнство еще перед загальною схизмою єдність церкви наперед на Сході, а в слід за тим відчужило цілий схід від Риму³³⁾. Поняте єдності церкви було ще вправді задержане, але ціла практика, утверджена через традицію — се була робота против єдності. Місто давних Отців церкви і оборонців церковної вільности засідають тепер на столиці патріяршій в Константинополі іменовані через цісарів достойники, котрі виповняли невідлучно лише волю свого володаря. Церква византийська сталась властиво державою византийською з релігійної точки погляду; одна другу знищила, а обі разом відтягнули цілий Схід від католицької церкви.

(Далі буде).

о. І. Савицький.

Розумові основи християнства^{*)}.

Нинішні „модерні учені“ і вся поступова наука старає ся всіми можливими способами — чи то замовчуванєм, чи то пере-

³¹⁾ Лео IX. Ep. I. ad Caerul, Will 69. стр. 8.

³²⁾ Так повстали: халдейська церква в Перзії, коптійська в Єгипті, абіссинська в Египті, Якобітів в Сирії, Арменська в Малій Азії і Маронітів на Ліваноні.

³³⁾ Prinz Max, Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage, Freiburg (Szwiez) 1907. стр. 83—100.

^{*)} Перша часть сеї праці гл. „Нива“ 1908, ч. 6, стр. 175.

кручуванем фактів, чи навіть ложию доказати безосновність догм християнських, заперечуючи передовсім істноване особистого Бога-Творця. З'усили їх однакож не зможуть переперти їх поглядів — нашої Церкви не рушать вони з основ, бо Церков Христова збудована на сильній скалі. Христос єсть істина; всьо минесь, цілий сьвіт перейде, а слова Христові не мимоїдуть. Та єсть перша і найважнійша за порука, що Церков наша устоїть ся проти всяким напастям; але і в самій науці Христовій лежить певна єї будучність, бо наука та єсть взнесла, совершена і оперта на принципах фільозофічних. Вона перестояла вже чимало ріжних теорій фільозофічних і ще всі перестоїть.

В тих стрічках будемо старати ся доказати, що невірство єсть плодом нерационального думаня, а віра єсть оперта на розумованю, і се будемо доказувати виключно доказами з науки природи і фільозофії.

Кажуть модерні „учені“, що цілий сьвіт зістав як найдокладнійше розсліджений і нігде не знайдено Бога. Висказ той можна порівнати з подібним ему: мій годинник я переглянув цілий і не знайшов в нім годинникаря, отже годинникар не існує взагалі. Бо чиж то не одно єсть на сьвіті, чого ми нашими пятьма змислами не можемо дослідити, як не ужиємо до помочи „шестого змислу“ т. є. розуму. От хочби вольмім на увагу складник, що наповняє цілу вселенну, переникає всю матерію, в котрім і ми жиємо, виповняє всі простори, а єсть ним етер. Єсть він невидимий, не підпадаючий під змисли, не даючий ся ані змірити, ані зважити, а відкрито єго лише через розумові заключеня; — без него неможливе переносене тепла, сьвітла, електричності і взагалі хемічна акція. Тріліони атомів в зернятку піску, біліонові дрожання етеру, абсолютно не підпадають під змисли, а прецінь фізика приймає то за певне, бо не змисли лише льогічні конклюдії кажуть то за певне прийняти. Електричності самої ми не спостерігаємо, лише єї діланя (сьвітло, тепло, хемічні переміни), так само не можна бачити сили тяжкості, лише єї діланє (падєнє, притяганє), ані жадної иньшої сили природної — лише розумом слушно заключаємо з очевидних ділань на істнованє певної сили і то єсть одна і одна ка дорога, щоби дізнати ся о істнованю тих сил. Або чи бачив хто коли біль, радість, смуток, гнів? Певно що ні. Ми можемо бачити їх діланя, скривленє ся на лиці, усьміх, захмарєнє чола, але не їх самих. Засада отже, що лише то існує, що можна змислами спостеречи, єсть фалшива.

Кажуть не раз і віруючі: в істнованє Бога можна вірити, відчувати, припускати, але розумово се доказати єсть річю неможливою. От, тут лежить тая непроходима пропасть між наукою і вірою — що суть люди, що не хотять признати, що так як істнованє етеру, атомів, сил природи, так само істнованє Бога можна доказати розумово, вказуючи з наслідків на причину. Істнованє Бога можна як найпевнійше доказати; инакше

навіть не може бути, бо розумове пересвідчене о істнуваню Бога єсть підставою нашої віри. Перейдім отже до доказів.

І. Цілий сьвіт носить в собі наглядно характер чогось припадкового т. є. чогось такого, що вправді існує, але не мусить існувати; він міг инакше існувати, або зовсім не існувати. Місто, ріка, гора не мусіли конечно бути такими, якими суть тепер, могли бути иньшими, бо їх повстане залежало від обставин, що могли инакше складатись; так само сонце, земля і цілий сьвіт, бо вони завдячують істнуваню певному рухови праматерії. А рух і материя могли також бути зовсім відмінними, бо рух зависить від сили і напряду порушаючої причини, а материя знов зависима від найріжнородніших складових частий. В сьвіті пр. єсть певне хоч необчислене число атомів водня. Чи не могло тих атомів бути о один меньше, або більше? Без сумніву, що могло. А если могло бути атомів о один меньше, то могло би бути і 2 атоми меньше і 3 і 4 і тисячі і міліони і тріліони атомів меньше. Так само річ має ся з всіма иньшими атомами. Кождий отже атом міг не повстати, могло то не бути, отже і материя могла не повстати, оже єсть злишна, єсть случайна, т. є. вправді існує, але могла не існувати.

Если отже материя і рух матерії єсть чимсь случайним т. з. могли існувати тисяч разів відмінно, або зовсім не існувати, то звідкиж то походить, що прецінь існують і то як раз так? Якась причина мусить бути. Вони самі в собі тої причини не мають, бо тогді мусіли би конечно існувати. А если в них тої причини нема, то мусить вона бути поза ними, в якімсь позасьвітотівім естві, котре існує не случайно, лиш конечно і то єство дало підставу тій праматерії і рухови, воно єї сотворило. І кожда найдальше в вічність посунена праматерия не може мати в собі тої причини, бо і вона єсть случайна, могла відмінно існувати, або зовсім не існувати, лише мусіла дістати підставу від иньшого ества; а вічність сама і час не могли дати другому житя — бо самі в собі не існують, лише можуть існувати в естві.

Если отже заперечимо істнуваню Бога, то абсолютно не можна пояснити істнуваня сьвіта і виходило би, що сьвіт ані сам собі не дав житя, ані від иньшого ества не дістав, а має то житє ні звідти ні звідси, — а то прецінь немислиме і противить ся розумови.

Проти тому закидає невірний: сотворене є неможливе; з нічого повстає лиш нічо. На то ми скажемо, що так єсть у людий і в природі. Ми і природа можемо переіменити яку річ, але нової сотворити не можемо, а навіть одного атома знищити не можемо. З нічого не можемо нічого зробити, і само нічо не може дати собі житя; — де єсть абсолютне нічо, там нема ніякого діланя, ані твореня. Нічо може лише не-ділати, але ділати не може (то друге єсть більше неможливе, ніж щоби потапаючий витягнув сам себе за чуприну з води), — отже нічого ділати не може, бо то було би діланє не лише з нічого, але і через

нічо. З того всього однак не слідує, що нема єства сильнішого від чоловіка і природи, котре би могло з нічого через свою силу сотворити щось і часть свого буття дати там, де єго еще нема.

Знов скаже материяліст: ми знаємо всю природу і сили природи; висше єство, висша сила є неможлива. Та так, але хто потрафив би то всьо вичислити, чого ми не знаємо, а ще особливо — як не хочемо знати. Що ми чогось не знаємо, то ще не єсть доказом, що того нема. або що оно неможливе.

Случай може багато зробити, случайний огонь може цілий сьвіт знищити; то чиж не міг і сьвіт повстати slučajем — каже „учений“. Тут під slučajем розуміє ся не случайність висше згадана, тут під slučajем розуміє ся або брак причини, або незнана причина. Та о браку причини не може бути і мови, бо без причини нічо не діє ся — пр. огонь не може повстати без причини, палица сама не зломить ся без причини; впрочім найновіша наука виказала, що кожде хотяй би найменше діланє в природі, має свою причину, так що навіть найдрібніше зеренце піску о один сантиметер не може посунути ся без причини. Впрочім то єсть зовсім зрозуміле*); — а тут та сама модерна наука голосить, що сьвіт повстав slučajем т. є. без причини. Отже всьо має причину і підставу, лише, де ходить о вияснене повстання сьвіта, там причини нема, бо тут уже ходить о Бога-Творця. — І то єсть „наукова консеквенція“!

Ціла природа довкола нас голосить: я не стою сама собою, анї slučajем, анї не з нічого, анї не з конечности, лише: „Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю“ (Бит. I, 1.). В тих словах містить ся одинокє розв'язанє того питання. Заперечити акт сотворення „въ началѣ“ значить, на питанє: „звідки тільки сьвітів“ дати найнерозумнішу і пожалованя гідну відповідь: „без причини“. — І то єсть наука-знанє!

II. Розгляньмо ся дальше по сьвітї і побачимо ще одну познаку істнованя Бога, а іменно пречудний лад аж по найдальших сьвітах. Не самоволя панує в сьвітї, але найдокладніший порядок і заховуванє правил. Пр. в нашій сонічній системі кружить около 300 планет довкола одного центра, кожда по иньшій еліптичній дорозі, однак в той спосіб, що ніколи одна другій на дорозі не стане, хотяй взаімно всі себе притягають — чудо математичне! І так само у всіх системах сонічних і знов ті системи сонічні того всего сьвіта

*) Зрозуміле і доказуваня не потребує, бо засада причиновости впливає з принципу т. зв. *rationis sufficientis* („*nihil sine ratione sufficiente*“), який є судом аналітичним і опирає ся на двох иньших принципах, ще ясніших: *pr. identitatis et contradictionis* („*omne ens ex conceptu suo idem est sibi ipsi et non potest sub eodem respectu simul esse aliud*“). — О тим ширше пр. Reinhold: *Teol. fundamentalis*, vol I., або той сам: *Der alte und der neue Glaube*. Введені там широко і ясно всі космологічні докази на істнованє Бога. — Ред.

небесного поміж собою. А світло, тепло, електричність, хемічні акції що секунди викликають в тім світі звільдям від біліонів літ найрізжнороднійші ділання, переходять одні в другі, а все для утримання порядку, а не для его збурення. Подібно як телескопом, можемо і мікроскопом побачити той лад, що пр. триліони атомів зеренця піску тримають ся в рівновазі і біліони разів на секунду джожать в лучах світла і тепла.

А світів звільдямних маємо що найменше 6.000. Лише один з них єсть нам найблизший і той один має такі розміри, що луч світла, який потребує 7 мінут іти від сонця до нас, потребував би 5 міліонів літ, щоби зробити подорож через той світ. З кожним удосконаленем далековидів виступають нові ряди світів звільдямних і у всіх них такий самий лад. — Яка властиво ціль того порядку: чи вічне утримане, чи повільний упадок, чи раптовне знищене — того не знаємо, але правдоподібно, то всьо зміряє до тої хвилі, де устане всякий рух, де не блисне жадне світло, де устане жите.

Звідкиж та гармонія в світі? А річ проста — скаже невіруючий. Всюди той самий лад, бо всюди ті самі права. В тім власне міць желізних прав природи: вони з конечністю ділають так, що панує той лад. Добре, скажемо; але звідки взяли ся ті права природи, хибаж не могли істнувати відмінні? Чому як раз такі? Що могли бути зовсім иньші права, о тім ніхто не сумніває ся і нійкий природознавець-натураліст навіть не пробував доказувати, що иньші права на світі не могли бути. О скільки могли ті права бути иньші, того ми не знаємо, але то є доказом лише ограничення нашого розуму, а не ограничення можливости. Єсли отже могли бути иньші права, а не ті, то сейчас мусимо спитати ся: а звідки походять як раз ті права? Відповідь може звучати лише така, що той лад походить від позасвітowego Сотворителя, котрий міг дати ті або иньші права, а дав як раз ті.

А впрочім з того, що всюди панують ті самі права природи не слідує ще, щоби мусів істнувати всюди той самий лад. Одні і ті самі права природи можуть викликувати і нелад; бо шож то суть права природи? Не суть вони чимсь материяльним, фізичним, лише суть прикметою матерії і сили: серед таких обставин желізної конечности викликувати такий лад, а серед иньших — иньший. Отже права суть конечним услівем до порядку в світі і однакж самі вони не вистарчають, бо до сего мусять бути обставини такі, котрі викликували би лад, а не нелад, а іменно: добре уложене і відповідне запотребоване матерії і сили в той спосіб, щоби повстав лад. Примір: льокомотива складає ся з певного числа відповідно зложених кусників сталевих і єсть порушувана відповідною силою пари. Уложім ті складові части трохи відмінно пр. змінім положене тлока, або вентиля, а машина зложена з тих самих складових частий і порушена то самою силою пари, не буде їхати, лише пукне. Єсли би отже машиність запитаний:

чому тота машина так добре їде, відповів, що тому добре їде, бо такі суть залізні правила природи, то чи не вийшла би ся відповідь сьмішною? Кождий бачить, що тут самі правила природи не вистарчають, тут мусить бути добре уложене і відповідне запотребоване; тут мусить бути інженер, що з математичною докладністю виробив різні складові часті і їх зложив. — Так само у всесьвіті мусів бути інженер, котрий уложив ті залізні права і матерію і силу.

Пригляньмо ся твореню на сїм всесьвіті через так многі періоди еволюційні. Кілько то з тої самої матерії із тих сил природи могло повстати різних сьвітів, в котрих був би не порядок, а найбільший нелад? Міліони, тріліони сьвітів, пр. сонічні системи, могли би себе спинювати в своїх дорогах, або через ударене знищити себе. Звідки якраз таке уложене матерії і сили? Мусимо відповісти, що був інженер сьвіта, котрий дав тому всему лад. Повстане годинника найпростійшого о трех колісцях не може натураліст пояснити без порядкуючого духа. Або пр. влиє хемік в лябораторії до реторти кілька плинів і потрясе нею в своїм часі, так що вона не пукне, лише виділить скристалізований бром, — то того явища нїякий розумний чоловік не припише лише „желізним правилам природи“, поминувши зовсім хеміка, котрий то все зробив. Мусить бути, очевидно, і на сьвіті впорядчик, інженер — ним єсть лише Бог.

Бог не потребує безнастанно латати того сьвіта, бо в своїм часі дав такі правила природі, такий лад, надав такий прарух матерії, що повстав такий красний і упорядкований сьвіт, що не вимагає дальшого актуального діланя Творця*). Одно отже єсть розумне пояснене сьвіта, одно дійсно наукове і можливе, а іменно пояснене, яке нам дав сьв. письмо: „Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю“ і дальше: „Земля же бѣ невидима и неустроена“ (Бит. I, 1.) т. є. без ладу і порядку (*creatio prima*) і Дух Божий уносив ся верху вод. За почином Духа Божого первні порядкували ся, переходячи різні степені розвою, доки сьвіт не став ся таким, що настав у нїм той чудесний лад, над котрим людскість через тисячу літ ломить собі голову. І Дух Божий не помагав тим желізним правилам природи*), лише Він ними кермував і вибів такий лад.

(Конець буде).

*) Сей висказ не є точн-й. Причини посередні (*causae intermediae*), що не мають своєї сили самі від себе, але від причини першої (в тім случаю: права природи від Бога), мусять бути з konieczности все піддержувані у своїм діланю тою першою причиною (*causa prima*) Щось, як олівець перестане писати, коли его випущу з руки і лишу самого на папері. — Ред.

Володимир Лиско.

Кілька заміток до питання: теологія а університет.

Всі ми були свідками, як в останніх літах понад австрійськими університетами перейшли градові хмари. Зворушилось головню на австр. університетах западних країв. В р. 1906. студенти чеського університету вистосували меморіял до сенату, в яким поучують своїх професорів, що теологія не є наукою, що вона не знає свободного досліджування і домагають ся, щоби виділити її з університетського організму¹⁾. На їх зазив пішли віча і демонстрації в Грацу, Відні і Інсбруці. В нашій суспільности відбив ся сей рух на торічнім вічу академічної „поступової“ молодіжи, де, хоч ще українського університету нема, справу теологічного факультету на нїм вже порішено.

Хто-б над тим глїбше не призадумав ся, міг би з початку гадати, що ту розходить ся о інтереси учених о професорські дразливости. Справи науки, наукового досліджування, питання: чи теологія має належати до університету чи нї — се чейже питання, які вимагають фахового рішення. Коли однак бачить ся, з якою інтензивністю і в яких розмірах та борба відбуває ся, як вона ширшала і як діставалась до найширших мас, то не можна — як каже проф. Донат — оперти ся підозрінню, що ту не ходить о наукове розв'язанє, але що се підсичена ріжними політичними чинниками борба світоглядів, стара борба — нова лишень полумінє.

Подібна буря перейшла перед кількома літами також і понад нїмецькими університетами, але справу порішено і уми успокоєно академічними дискусіями. Я назву лише Kraus-a, Schell-a, Harnack-a, Ehrhard-a, Schanz-a, Heiner-a, Schindler-a Merkle-a і Troeltsch-a, які з ріжних становищ застановляли ся над сим питанням. З учених не-теологів забирав голос, о скілько менї здає ся, лиш проф. Павльзен, якого деякі гадки будемо мали нагоду почути. Найбільше успокоїла уми брошура проф. Troeltsch-a п. з. *Die Trennung von Staat und Kirche, der staatliche Religionsunterricht und die theologischen Fakultäten* — Tübingen 1907.

Тимчасом з дебат на демонстраційних вічах, як і з резолюцій академічної молодіжи одно виходить ясно, що так демонстранти, як і їх бесідники не розпоряджали навіть найконечнішою літературою і знанєм того предмету. Вони були „без упередження“ але в особливїшм значінню.

¹⁾ Для агітації перевели сей меморіял на українську мову і випечатали в „Буковині“, р. 1906, ч 136 і 137.

Моєю задачею буде представити головні гадки і погляди, які підносять противники теологічних факультетів. Наші образовані круги, а передовсім наше студентство повинно з'орієнтуватися в тім питанні, яке є так великого значіння не лише для репутації християнського світогляду, якого науковою репрезентантною є теологія, але і для організації шкільництва в загалі.

* * *

Щож закидають теологічному факультетови противники християнського світогляду?

Теологія кажуть — є звязана упередженнями, догмами і учительськими рішеннями, вона не має свободи досліджування — тому її треба виділити з університетського організму.

Заки ще прийдемо до того закиду, хочу звернути увагу на одну річ, яку наші противники так легко переочують, на се: що було первісною, через цілі століття виключною, а й тепер ще фактичною задачею університетів? Первісною і через цілі століття виключною задачею наших університетів — як каже Павльзен ¹⁾, як признають і інші автори — було приготування (Ausbildung) до практичного звання. Єсли з того боку возьмемо, то не може бути сумніву, що теологічна наука має таке саме право на університеті, як наука права, медицини і філософії, які прецінь в першій мірі мають приготувати до практичного звання. Злучене різних факультетів в одну цілість, в університетський організм має ще і ту велику користь, що дає будучому судії, лікареві, учителеві нагоду присвоїти собі загальне, поза властивий фах виходяче образование і в сей спосіб розширити світогляд. Не потребує жадного доказу, що також на способі виображення будучого душпастиря незвичайно много залежить безпосередно Церкві а посередно загалови — державі і народови. На теологічним факультеті богослов повинен побирати своє станове образование від можливо найліпших учителів, а звязь з університетом має йому дати можливість заглянути і поза рами власного фаху. Святик потребує нині широкого образования, щоби також і для образованого світа міг бути провідником і пастирем. Ні один з духових напрямів часу, ні один з їх сумнівів і „питань“ не повинні єму бути незнані. Таке широке образование, яке не ограничає ся на властивий собі фах, найпевнійше можна набути в центрах знання, в огнищах духового життя, в університетах. На університеті має богослов також численні принуки до власного досліджування і літературної продуктивности. В відділених семинарияльних заведеннях (ліцеях) ледви чи можна оминати певного рода односторонности і ограничення світогляду; глибокого зрозуміння внутрішньої звязи поодиноких наук у них лише з трудом можна набути. Колиж отже

¹⁾ Fr. Paulsen: Die deutschen Universitäten und das Universitätsstudium, Berlin 1902 стр. 188.

від священника мусить вимагати ся можливо глибокого і все-стороннього образования, то нарід, що сильно стоїть при вірі своїх отців, має зовсім узасаднений інтерес, а через плачене податків і право до сего, щоб єго будучі душпастирі не були відсунені від перших місць образования, які їм дали би конечно загальне і відповідне образование — певнійше і совершенійше, якби се могли зробити від університетского організму відділені теологічні фахові школи.

Що богослови радо роблять ужиток з того злученя теологічного факультету з університетом, видко з сего, що в жаднім — здає ся — фаху не находить ся так много мужів, які попри богослове укінчилиб ще й иньші фахи, як в стані духовнім. Колиб між студентами світських факультетів була хоч частина того заінтересована для теології — то зникли би пересуди, а деякі учені не виказували би так разячого незнання в релігійних і церковних річах: І Гекель мусів дозволити собі сказати, що він в теологічних питаннях пописує ся до пересуду посуненою наївністю та ігноранцією ¹⁾.

Наука а теологія.

Доперва відносно пізно до того першого завдання наших університетів: приготувити до практичного звання, прийшло друге: наукове досліджуване.

Що то є наука?

Коли мешканець північної або середньої Європи чує про науку, то представляє собі звичайно сейчас університет і його учителів. Університети стали для нього осідками науки; ту подають собі дружну руку численні дисципліни, ту посвятили сотки мужів свої услуги. Коли говорить ся про ученого, то мимоволі насуває ся питанє: на якім університеті він є професором? Великі дослідники природи як: Helmholtz, Liebig, Hertz, Kirchhoff; фользофи як: Кант, Фіхте, Шелінг, Гегель, Герbart; великі філльоґи і історики були — професорами університету.

Та мимо сего наука а університет не суть дві конечно з собою звязані річі. До університету належить наука, однак до науки не конечно належить університет. Наука вже була, заки побудовано перші університети (12. і 13. ст.) а і пізнійше були різні дослідники, що збогачували науку, хотяй не мали катедри на університеті. Не лиш Пітаґор, Арістотель, сьв. Августин не належали до університету, але також Коперник, Ньютон, Кеплер не учили на них. В краях западної Європи і в Америці ще до недавна так було, а й нині ще єсть подібно. Коли отже питанє про науку, то се відносить ся до університету і їх учителів, але не виключно до них. Наука і університет — не суть коррелятивні понятя.

¹⁾ „Kultur“ IX. 1908.

„Нива“ ч. 2.

Що ж є наука?

Наука є то упорядкована сума пізнання і досліджувань річей після їх основ¹⁾. Пр. природознавство є то сума пізнання і дослідів на поли природи, представлена в упорядкованій звязи після даних основ. Звичайне описанє явищ в природі без поясненя і спровадження їх до правил природи не буде природознавством у властивім значіню (Naturwissenschaft), лише буде звичайним описом природи (Naturlehre). Подібно й історія є то упорядкована сума пізнання на жерелах опертих дослідів з пожитя людей з узглядненем причин і наслідків.

То пізнанє не все є певне і несумнівне. Під модерне понятє науки (Wissenschaft) підтягаємо ціле знанє (Kenntnisse) певне і непевне, результати і гіпотези, як також само досліджуванє з єго методом. Астрономія за часів Птолемея була сумою того, що тоді непевного про звїзди знало ся. До того належало також переконанє, що сонце крутить ся около землі. Фільзофія Арістотеля обіймала свої фільзофічні погляди про Бога, свїт і чоловіка — отже також деякі блуди.

Єсли говоримо загально про науку — то розуміємо лише збір поодиноких наук. Поодинокі науки ріжнять ся від себе передовсім предметом, яким займають ся. Астрономія ріжнить ся від палеонтології і фільзофії тим, що вона займає ся звїздами, а не фосіліями ані послідними правдами розуму.

З того короткого аналізу виходить, що наука і єї досліджуванє не є нічим иньшим як лиш діланем людского ума, яке ріжнить ся від звичайного думаня лише систиматикою і методом, звичайно також більшою основностию і співділанем многих.

А чим же займає ся теологія? Теологія є наукою християнства. Біблійна історія має за предмет свв. Письмо; біблійна інтродукція займає ся єї внїшнюю історією — історична критика грає ту найважнїйшу ролю; ексегеза займає ся науковою інтерпретацією тексту; герменевтика і ряд фільольогічно-історичних помічничих наук жертвує її свої услуги. Історія Церкви зі своїми галузями — патрольогією, історією догм церк., археольогією і історією штуки і зі своїми помічними науками представляє науку обявлення в єї історичнім ході і в єї розвою. Догматика (з апольогетикою) і моральна мають задачу — науку віри і обичаїв, яку черпають зі свв. Письма і Переданя, пояснити, боронити, нові правди з них висновувати і всі систематично зіставити. В кінці церковне право, а ще більше пасторальна, гомілетика і літургіка показують, в який спосіб акт обявлення і відкуплення повинні знайти відблиск в чиннім житю Церкви і християнського народа. Є се отже систематично упорядкована сума пізнання і досліджувань науки віри з погляду на неї саму, на єї історію і на єї вплив в житю Церкви.

¹⁾ Donat: Freiheit der Wissenschaft, Innsbruck 1910, стр. 3.

Если отже пригадаємо собі дефініцію науки, то нема найменшої підстави оспорювати характер теології яко науки. Проф. філософії інсбруцького університету таку дає характеристику теології: „Методом природного думання теологія досліджує наперед основи віри, після філософічної і історично-критичної методи провірює жерела об'явлення, на них опершись доказує науку віри, після метод аналітичного і синтетичного думання старає ся ті правди переробити і представити в певній звязи¹⁾. Отже ті самі методи, як в иньших науках: константоване фактів, вияснене поняття, дедукция, індукция.

Возьмім пр. історію Церкви. Церковно-історичне досліджуване не різнить ся ані методом, ані зі згляду на свободу випроваджування вислідів від науки сьвітської історії. Знані суть слова одного з найвизначнійших представителів Церкви, Папи Льва XIII., який обовязок церковно історичного досліджування ще більше заострив: „Істория — каже він — нехай не відважить ся подавати щось неправдивого, але також нехай не відважить ся тушовати правду“. Так само стоїть справа з науковим представлєнем права і управи церковної, історії церковної літератури, історії штуки і церковної археології. Ті науки дають богословом поле до як найсвобіднійших дослідів.

Троха инакше має ся справа з догматикою, моральною і біблійною ексегезою. Ту богослов-дослідник звязаний правдами віри (догмами) і учительськими рішеннями Церкви; поза них він не може вийти, він мусить перед ними стати з повним поважанєм.

Але коли він правди віри і обичаїв, факт об'явлення схоче науково узасаднити, спекулятивно обняти і систематично представити, то ся праця не менше буде науковою як праця правника або філософа, який також звязаний даними, мусить від них вийти. Дуже влучно висказує ся о тім Павльзен в ділі: „Die deutschen Universitäten und das Universitätsstudium“, коли говорить о юристах: „Der Jurist — каже він — erkennt als seine Aufgabe an, nicht durch freie wissenschaftliche Forschung das Recht hervorzubringen, wie dies etwa das alte Naturrecht unternahm, sondern das durch Satzung geltende Recht wissenschaftlich zu behandeln, oder in die Form eines dogmatischen Systems zu bringen, nicht wesentlich anders als die katholische Theologie das geltende Dogma in die Form der Dogmatik bringt. Freilich wird dem Juristen nicht verwehrt, zum geltenden Recht kritisch Stellung zu nehmen wenigstens nicht im einzelnen, denn eine Verwerfung des Rechts im ganzen und der Autorität, die es setzt, würde ja auch hier ohne Zweifel für unzulässig befunden werden.

„Aber auch dem katholischen Theologen ist, selbst in der Dogmatik und Moral, die Anerkennung der kirchlichen Autorität im ganzen vorausgesetzt, ein beträchtlicher Spielraum gelassen, und

¹⁾ Freiheit der Wissenschaft. O. c. стр. 457.

daneben gibt es auch hier neutrale Gebiete. Also man übertreibe nicht den Unterschied; es ist vorhanden, aber er ist kein absoluter“.

Звичайно чує ся єще такий закид: „Теологія — се віра, або опирає ся на вірі. Віра однак не має нічого спільного з наукою; вона є чутєм (Gefühl), а наука пізнанєм (Erkennen)“.

Однак таке понятє віри є зовсім ложне; воно впливає з того суб'єктивістичного агностицизму, який відмовляє чоловікові пізнання надзміслових правд.

Віра католицька — є се сталє переконанє розуму о правді обявленої науки, оперте на свідощтві Божім. Як історик, опершись на авторитеті Лівія або Тацита, або прийнявши свідощтва вавилонських розкопок або єгипетських пірамід, на тім опирає дальші свої досліджуваня, так і богослов вірить своїм релігійним правдам тому, що вони заховали ся через Боже свідощтво. Основою отже єго дальших вислідів не є недаюче сконтролювати ся нерозумне чутє, але набуте, сталє переконанє розуму.

Колиж отже під знанєм (Wissen) розуміє ся нічо иньше як пізнанє (Erkenntnis), то віра є знанєм у властивім змислі і між ними не заходить жадна противрічність. Єслиж хто називає знанєм пізнанє (ein Erkennen), що єго набуває ся власним пониманєм без внїшного свідощтва — тогді теологія не є наукою о скілько вона вірить, подібно й історія не є наукою, о скілько вона вірить жерелам. Але вона є наукою (Wissenschaft), коли робить досвідченя і розумованя, коли провірює жерела, з них бере правди віри і, на них опершись, випроваджує дальші досліди.

(Конець буде).

РЕЦЕНЗІЙ.

Христіянсько-католицька Педагогія, або наука о вихованю. Уложивъ після выкладѣвъ университетскихъ Д-ръ Іоанъ Бартошевскій, поч. крылошанинъ гр. кат. Митр. Кап., звич. професоръ папського богословія и педагогії въ ц. к. львів. университетѣ, дѣйств. совѣтн. Митр. Львів. Консисторіи, іспытователь синодальный. Накладомъ автора. 1909. Львівъ. стор. XV + 425 + V 8°, 4 Кор.

Наш вік називають столітєм дитини. Кріза, яку під теперішню пору переживає людська суспільність, заставила людей доброї волі до праці над вихованєм покоління здорового на тілі

і душі. Теоретики і практики подали собі згідну руку в ім'я ратування людства і стараються пізнати душу дитини і всі чинники, які на неї будь-яким чином впливають, щоб в сей спосіб дійти до висвітлення питань, які поставила новочасна педагогія і до випробовування тих середників, яких нинішня доба вимагає. Нива педагогічної праці стала ся незвичайно оживленою. З дня на день повстають нові інституції, товариства, видавництва, посвячені для добра „найменшого брата“. Педагогічна література зростає до непроглядности. Побіч великих педагогічних енциклопедій (прим. Райна: *Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik* або Льюса: *Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde*) появляються ся, особливо послідніми літами, то поодинокі монографії, то одноцільні педагогічні підручники, які дають наглядний доказ, що інтерес для виховання дитини стоїть нині в осередку питань дня. Педагогічні напрями розходяться у тім, що виховане має обняти гармонійний розвиток всіх сил чоловіка, фізичних і духових. Духове же виховане не має обмежуватися лише інтелектуалізмом, на одностороннє утворення розуму, на копичення знань, — але рівночасно і рівнобіжно з утворенням розуму має поступати і волюнтаризм, плекання волі, етичне виховане: убагороджене серця, сталене волі, утворення характеру. Лишень у тім ріжні напрями розходяться: — що має стати ідеалом і нормою гармонійного розвитку всіх сил чоловіка?

Модерні педагогіки, які сліdkують стежками еволюціонізму тай видирають з чоловіка душу, цілком природно поза чоловіком самим такого ідеалу не бачуть. Та вони лишень викликають замішане в педагогії, бо доводять остаточно як не до обожання чоловіка, то до низького гедонізму, розкішництва. Однак не тудя веде дорога до рятунку. Як по всі часи, так і в нашім електричним віці, одним гідним чоловіка ідеалом виховання може бути лишень образ і подоба Бога, а одним учителем і взором виховання Ісус Христос. У Нім „явився бо благодать Божія спасительная всемъ человекомъ: показующи насъ, да отвергшеся нечестія и мірскихъ похотей, цѣломудренно и праведно и благочестно поживемъ въ нынѣшнѣмъ вѣцѣ“ (Тит. 2, 11—12). Ось і ціль і дорога виховання! А як Христос є одним педагогом людскости, так і Церква Христова є одною від Бога управленою і післаною інституцією для виховання всіх людей. Тим самим весь тягар педагогічної праці в першій мірі спадає на священників-душпастирів і вони є відповідальні за християнське виховане суспільности. До належного і успішного сповнюваня сего так важного і відповідального післанництва потребує священник любови, знання і досвіду. Любов і такт дає ласку звания, досвід приносить жите, а знаня правил педагогії треба собі здобути.

Для кандидатів священства єсть у нас спеціальний курс педагогії. Професор сего предмету і душпастирства, о. д-р Бартошевський, видав отсе вже в друге свій підручник п. з. „Хри-

стіянсько-католицька педагогія, або наука о вихованю^а, призначений як для слухачів богословців, так і для дальшого педагогічного образования священників і світських людей.

Перше видане сеї книжки вийшло еще 1891 р. під заг. Педагогія руска. У порівнянню до него, нове видане є цілковито орус повчш, о збільшенім обемі й иньшій укладі, тому то воно і не зазначене яко друге видане. Тим самим Всесвітн. автор дав доказ, що бажав зладити підручник, який би відповідав поступови науки, зміненним обставинам часу і потребам нашого народу. Свої бажання і змагання, якими він руководив ся при укладаню сеї книжки, він ось як висказав у „Вступнім слові“:

„Моя Педагогія в тім виданю, рівно як в виданю первім, уложена на вічних, незмінних засадах сьв. Христової віри, на науді Ёго сьв. Церкви, має своє велике значінє особливо в нинішніх часах, коли то вороги нашої сьв. Церкви раді би в своїх радикальних письмах вирвати нашому народови з серця сьвату релігію, а заступити єї тим, що вони мильно називають „етикою“, а що в сути річі єсть лиш тресурою.

„Єсть вона (-пед.) уложена після моїх викладів педагогічних, даваних що року богословам III. р. у львівскім університеті. Вона порушує і обговорює всякі найважнійші предмети, відносячі ся до щасливого розвою і виображення чоловіка як під зглядом фізичним так і під зглядом моральним, і подає стисло опреділені услівя, від котрих тревалого і консеквентного виконання зависить вічне і дочасне щастє поодиноких членів нашої суспільности, а тим самим і цілого руского народа... Така книжка — се овоц моїх довголітних студій і розважань, — се скарб, могучий привести Вам (Ч. ОО.) і народови неоцінені користі як для душі так і для тіла, і причинити ся до здобути красної долі для нашого бідного народа!

„Белиж тая так пожиточна книжка єсть таким скарбом, могучим збогатити наш нарід під кожним зглядом, то впливає з того конечно потреба, щоби всі Вч. Отці Душпастирі робили з тої книжки ужиток при всякій нагоді. Там найдуть вони прекрасний матеріал до проповідий о вихованю діттих, о обовязках родичів злядом діттих, а знов діттих зглядом родичів, там найдуть вони дуже хосенні гадки до катихизацій в школі і в церкві і взагалі до практик релігійних у молодіжи; там найдуть вони премного красних точок для поучень приватних і пересторог при слуханю сповіди своїх вірних. Однак тая моя Педагогія не сповнила би еще своєї многоважної задачі, наколи би мала обмежувати ся лиш до тих обовязків Ч. ОО., о яких вше було сказано. Не все бо, що містить ся в тій Педагогії, хоч дуже важне, дуже потрібне, може бути сканзане в проповідях, при катихизациях, в приватних поученях і при слуханю сповіди вірних. Сему стоїть на перепоні і невідповідність місця і браку часу. І ото як раз наші читальні, які в нашім краю так гарно розвивають ся і з кожним днем

множать ся, суть найвідповіднішим місцем, где би кождий Ч. О. Душпастир міг хоч в неділю і свято пр. по вечірні довше задержати ся при обговореню важних точок педагогічних і гігієнічних і висказати своїм вірним, що для них єсть хосеним під зглядом душевним і фізичним, економічним і суспільним, що служить до їх всякого добра, а що знов їх гнобить, нищить і на вужду сироваджує. А скоро возьмем на увагу, як велика буває у нас по селах смертельність дїтїй в першім році їх житя задля невіжества родичів, то буде се великим добродїйством для вірних, коли вони і о тих важних річах від свого душпастиря в читальні довідають ся. О шкідливости пиянства для нашого народа єсть в сій педагогії бесіда при многих нагодах, тож був би з того великий хосен, наколи би душпастир в однім із своїх викладів в читальни обговорив і сей так многоважний предмет.

„Ч. ОО. Душпастирі! Ви особливо в часї Ваших студій богословських, а крім того приватною лектурою присвоїли собі значний запас всяких, а також педагогічних відомостей. Той запас єсть скарбом Вашим, яким Ви тепер яко слуги Христові маєте ділити ся з тими, що суть з Божої волі повірені Вашій духовній опіці і прововоди. Збільшайте отже сей скарб і не переставайте ділити ся ним з Вашими вірними, виховуйте їх на здорових тілом і душею горожан а будучих мешканців неба. Тодї станете ся правдими добродїями нашого народу, найблагороднішими і найлучшими его патріотами.

„Було би дуже добре, если би за понукою ВЧ. нашого Духовенства набували ту мою Педагогію також люди свѣтскі, вихованці дїтїй. І вони бо мали би в тій книжці велику поміч в важній справі вихованя молодого покоління. Ото що пише о тій моїй теперішній Педагогії наш В. Преосвященний Митропол. Ординаріят, уділяючи позволеня на єї печатанє:

„Педагогія, або наука о вихованю, Всесвѣтл. о. д-ра Йоана Бартошевского, проф. ц. к. університету львівського, не содержит в собі нічого свѣ. кат. вірі і нороственности противного, а подає такі хосени, на свѣ. Письмі і на науці св. кат. Церкви опираючі ся правила вихованя, які суть способні запоручити вихованє молодїжи на побожних християн і пожиточних членів суспільности. З того взгляду заслугоє та книжка на тоє, щоби ю читали не лиш душпастирі і катихити, но і свѣтскі люди, занимаючі ся вихованєм молодїжи“. — Тїшу ся, (додає Всесвѣтл. автор), що могу виказати ся таким свѣтлим свѣдоцтвом!“ А нам нехай буде вільно додати, що на таке свѣдоцтво Вл. автор вповні заслужив. Дві причини склали ся на се. По перше, довголітний, майже три десятилітя обнимающий, досвід професора педагогії і пастирского богословя; по друге, житєва обсервація і праця. Розгорнути его книжку, а бачить ся перед собою прямо підручник житєвої практики, сего неоціненого savoir vivre, якого так часто бракує неодному з молодих людей, особливо наших.

У пяти трактатах, — з яких три перші посвячені гігієні і обнимають плеканє фізичного розвитку дитини, а два послідні властивий педагогії, релігійно-моральному вихованню, — Всесвітл. автор розвиває ціле житє дитини, его фізичний, умовий і моральний розвиток і безнастанно звертає увагу на всі чинники, які на сей розвиток будьто користно, будьто шкідливо впливають. При тім завжди подає ради, як шкідливі впливи сплятати і устороняти, а користати з добрих, щоби в сей спосіб „добре сімя в дитині пробудити і плекати, а сімя зле устороняти“ (ст. 20). Ради ті подавані суть в тоні щирім, прихильнім, без менторства, поперті звичайно покликом на фахову повагу, або житєвий досвід. А в тих ріжних заміток і рад чя мало! Попри чисто, емінентно педагогічні справи є порушені і другі, які з ними виправді посередно вживуть ся, але все таки в педагогії свою вагу мають. Ось прим. о атавізмі (ст. 25—27), о захованню ся матері бременної і в часі кормлення дитини (ст. 29—34), о мамках (ст. 34—37), о довголітності (ст. 56—59), о простудженю (ст. 59—61), о поросі по улицях, замітанім довгими сукнями (ст. 72—74), о гігієнічнім мешканю (ст. 70—71, 76—81), о значіню дерев і цвітів для гігієни (ст. 81—83), о штучнім кормленю немовляти (ст. 88—94), о вегетаріанізмі (ст. 96—98), о гігієні і педагогії їдженя (ст. 99—103), о шкідливості алькоголю (ст. 104—113), о каві і чаю (ст. 113—14), о фальшованю поживи (ст. 114—18), о скопозі (ст. 120—21), о нервовості (ст. 121—23, 137—44), о іграх і руханці (ст. 123—31, 144—46), о забавках дитячих (ст. 131—33), о колісці і способі колісання (ст. 136—37), о фехтованю, танцях і дитячих балах (ст. 146—48), о не гігієнічній, шкідливій і пересадній одежи (ст. 149—67), о мальованю лица у жєнщин та їх капелюхах з птахами (ст. 168—71), о купелях (ст. 172—87), о мнемонії (ст. 210), о станциях, буреах і інтернатах (ст. 285—88, 340—49), о еманципації жєнщин (ст. 300—316), о відповідних для жєнщин галузях заробкованя (ст. 336—39), о злій літературі (ст. 395—98), о неморальних представлєнях (ст. 398—9), о невідповідних обходженях памяти сьв. О. Николая (ст. 400) і ин. Як сїдно, много інтересних річий з життя і для життя писаних.

З межі питань чисто педагогічних, особливо спірних, вистарчить зазначити, що Вп. автор обстає рішучо за карами тілесними (ст. 260—79), до яких управляє як родичів, так і учителів і вихователів. Однак він ограничає се право на виміркові случаи і великі застереження, коли говорить (на ст. 264): „Особливож, як висше було сказано, належить бути уміркованим при вимірі кари тілесної, котру треба виміряти лиш в крайній потребі, коли вже инші кари не помагають, або коли дитина допустила ся якого дуже великого проступка“; або (на ст. 278): „Повторяємо еще раз, що розсудне і правдивою любовію і взаїмним довірем і повагою родичів і учителів загірїте і управляє уживанє так кар природних, як і поступєнних кар штучних, приспособить дитину як найлучше до життя практичного, уле-

гнать її борбу життя, в якій би інакше при найлучших своїх способностях і найкрасших прикметах душі і серця мусіла би згинути⁴.

Дальше в питаню вишого образования і еманципациї жінки (ст. 300—39) Вп. автор покликає ся на слова св. Отця Пія X, що „католицка Церква дозволяє і благословить кождий рух, який має на цілі піднести інтелектуальну і суспільну уровень людскости — о скільки не стоїть в колізії з християнською етикою“ (ст. 339). Програму же виховання жінки він за Мечиславом Барановским ось яку ставить (ст. 338): 1) „Головним покликанєм і задачею жінки єсть праця в родині і для родини, до того належить приноровити вихованє, а то: способити дівчата в добрім вихованю релігійнім і моральнім на добрі товаришки життя, на добрі господині, на добрі матери і на добрі виховательки власних дітей. 2) Способити жінки до самостійного заробкованя, передовсім отже уліпшити їх вихованє, щоби у них первовість і иньші недомогання не наступили, а тим самим, щоби жінкам дати спосібність до повнення задач заводових, уважати дальше на вихованє духове, а тому встановити засади релігійні і моральні, а зарівно гарт духа до борби з судьбою. 3) Побіж спосібностей духових вполювати в жінки відомости практичні, котрі в цілім ряді обставин складають ся на запевненє условин здоровля родини. 4) Зреорганізувати доповнюючу науку в тім дусі, щоби вона давала в будучности жінкам хліб. 5) Не усувати в засаді жінки від висших заведень наукових, але і не допускати до звихненя в них і занепаду здорових понять. 6) Виступати проти рівноуправненя жінки в урядах і против признаня їм прав горожанських, належить їм однак признати право забирая голосу в справах спеціально жінкинї дотичаєх⁵“. В останній точці під згаданими правами горожанськими Всесвітл. автор розумів, як се слідує сторона посягнєв, політичний рух жіноцтва і участь в законодавстві. В п'ятій же точці признає жінкам право до висших шкіл. Однак, з огляду на многі невластивости, про више образование жінки висказує ся на иньшій місци з резервою, а навіть цитує доволі строгі погляди ригористів. Для жінки же, які чи то завдяки економічному становищу, чи здоровлю, чи успособленю, не можуть вийти заміж, подає відповідні галузи самостійного заробкованя.

Питанє полового освідомлюваня молодіжи, яке послідними літами наробило стільки шуму серед педагогів, а навіть викликало велику літературу, Вп. автор практично розв'язує покликом до образования почути встидливости у молодіжи (ст. 401 сл.). Тільки при тім мусимо звернути увагу, що серед бесіди про гріх нечистоти вкрутив ся *lapsus linguae*. На ст. 413 тайний гріх молодости і самооскверненє (малакія, рукоблудіє, *masturbatio*) — а думаємо, що про се бесіда — названий „гріхом содомским“.

При кінці годить ся з особливим признанем піднести, що завдяки гарному стилеві та інтересному представленню річ книжка читає ся легко і приємно; а веселий жарт, то легка іронія, то терпка сатира від часу до часу лектуру ще більше оживляють. Може бути, що деякі з послідних декому будуть видавати ся злишними (прим. на ст. 55, 73, 165, 367 ув., 375 сл., 387 ув., 390 ув.), але се вже треба полишити личному осудови автора і читача, тим більше, коли книжка призначена для ширшого загалу.

Ми задержали ся трохи довше при нашій педагогії. Однак думаємо, що і сам предмет і книжка на се вповні заслугоують. Тим більше, коли у нас є так рідка отся нагода руску книжку, та ще у другім виданю, виряжати в дорогу до читачів, — книжку, яка так багато праці, знання і досвіду з собою несе. На нашу думку вона повинна знаходити ся у всіх учительських бібліотеках шкільних. — о. Др. О. Боцли.

ДОПИСИ.

В справі недільного спочинку.

В „Ниві“ ч. 23. 1909, на ст. 809—810. описана справа, як то посесор жид в Кам'янках повіта скалатського возив снопи в неділю рано і по полудні і які з того вийшли клопоти для війта і сьвященика, а що важнійше — яка зневага релігії християнської і згіршене і визиск праці формалів, що навіть в неділю не відпочнуть. Якби на мене, то я був би вперед жиди посесора заскаржив до староства, а разом відніс ся урядово до уряду громадського, щоби — як власть поліційна, зарядив все потрібне, щоби в неділю підчас Служби Божої не возили снопів. Гадаю, що прокуратория державна кине *ad acta* ціле слідство проти війта о *zbrodnie gwałtu publicznego*. Туя справу конечно треба котромусь з послів до парламенту або до сойму докладно і річево представити. Закон, на котрий о. Гр. покликуює ся, не єсть законом о спочинку недільнім, тільки загальним законом державним о віроісповіданнях; єсть то закон держ. з 25 мая 1868. З того закона цитую з *Korzeniowski-ro* уступити тут належачі (ст. 85, 86): *W niedziele należy podczas nabożeństwa zaniechać wszelkiej roboty publicznej, która nie jest nagląco potrzebna*. Еластичний єсть той §, бо ріжно

можна інтерпретувати роботу публичну і наглядно потрібну. Даліше каже той закон: *należą w dni świąteczne podczas głośniego nabożeństwa zaniechać w pobliżu domu Bożego wszystkiego, co by mogło pociągnąć za sobą przeszkodę lub naruszenie uroczystości.* В німецькій тексті стоїть: *Störung oder Beeinträchtigung des Gottesdienstes.* Закон державний о відпочинку недільним (*Sonntagsruhe*) походить з р. 1882—1883. і дотичить головно торгівлі і промислу (*Handel und Gewerbe*). Вожене снопів в неділю по полудня практикує ся — на жаль — не раз по дворах нашої ultra католицької (*recte* польської) Любомерії в ultra католицькій державі, в котрій грають тепер на перших скрипцях вшехполяки. Рівночасно будує ся всюди лат. каплички на Русь, а позволяє ся зневажати неділю! В загалі в таких справах, як наведена о. Гриц. справа в Кам'янках, треба бути дуже обережним і тактовним, щоби непотрібно не загнати ся там, де не треба. Якби був війт фіри зі снопами задержав в неділю підчас Служби Божої, як їхали коло церкви, був би критий законом цивільним. Бєлжж війт поставив вартівників і вартівники в часі вечірній задержали фіри двірські з наказу війта, то вже на некористь війта зложать, а вкінці всео — як звичайно — „скропить ся“ на руск. священику, тому треба бути дуже обережним. — *Сельский парох-практик.*

Цїнавий случай — але чи після права і конкордії?

Палана Осика, незамужна, гр.-кат. обр., служила по різних дворах і мала сина Григорія в р. 1886, котрого охрещено і миропомазано в гр.-кат. обряді і записано в гр.-кат. метриці. В р. 1895 віддає ся вона за вдівця Стаха обр. лат. і бере слюб в костелі, бо свою метрику гр.-кат. дістала до рук і дала лат. священикови, а той вже не позволив йти до руск. священика, бо вже „переписав Палану і метрику на польске“! Муж Палани Стах був від 1876 до 1894 жонатий з Висилиною і мав з нею діти. В р. 1909. Григорій Осика, син Палани, хоче женити ся з дівчиною гр.-кат. і приносить до руск. священика метрику (*sic!*) крещеня від лат. (*sic!*) пароха, хоч він вписаний в метриці гр. кат. народжених! А що більше, в метриці, виданій лат. священиком, називає ся він сином Стаха і Палани! Одже: 1) лат. священик видав фалшиво метрику крещ., бо акт крещеня в лат. метриці не записаний. А що вєсь вписане в метриці, тільки тоє можна видати в свідодцтві метрикальнім. 2) Лат. священик *brevi manu* легітимував Григорія *per subsequens matrimonium* Стаха з Паланою, хоч тогди, коли Григорій уродив ся, мав Стах діти від законної жєни Васиїни. Одже після лат. метрикальних свідодцтв мав Стах рівночасно діти правєсні від 2 жінок! Прєдїнь легітимованє Григорія повинно було бути законно перевєдєне і то в метриці рускій. 3) А ще до того лат. свящ.

в метриці, виданій Григорієви інших кумів записав і день уродження инший подав!

Примітити треба, що Палана і Стах по різних дворах і фільварках служили, змінляли що пару літ місце побуту, через тов годі було їх в евіденції утримати. Таким непевним людям не повинно ся до рук давати жадних метрик! — *Подільський святищенник.*

Відповіді „Ниви“.

Літургичне питання. Длячого при вінчаню в отпусті споминає ся свв. Константина і Єлену і свв. Прокопія? — *о. Й. Гикс.*

Питанє справді інтересне. Російський літургіст прот. К. Никольський в кн.: „Пособіє къ изученію устава богослуженія православної церкви“ (вид. 6, Петерб. 1900 ст. 731) таку на се дає відповідь: „В отпусті споминає ся боговінчаних царів, рівноапостольских Константина і Єлену, яко розпросторонителів правовірія і свв. муч. Прокопія, що научив 12 жінок з веселістю і радістю йти на мученичу смерть, як на брачний пир“. А свв. магистер Григ. Дьяченко в кн.: „Общедоступныя бесѣды о богослуженіи православної церкви“ (1898 Москва, ст 1070) формально ставить то саме питанє і ось як на него відповідає.

„Для правленя римскою державою і розширюваня христ. віри Бог вибрав достойних царів Константина і матір єго Єлену, котрих церква назвала боговінчаними і рівноапостольскими і тому призиває їх в молитвах як своїх покровителів. Що же відносить ся до свв. М. Прокопія, то з житя єго (8 лип.) видно, що він научив 12 благород. жен від брачних одежий і радостий ити на мученичу смерть за віру Хр. з веселістю і радістю, як на брачний пир. Пригадка о тім вказує на се, щоби муж і жінка, будучи в супружю, берегли чистоти і христ. побожности, визначали ся ревністю о Бозі і Христовій вірі, за що вони, як родоначальники маючого з них вийти потомства, одержать вінці в небеснім царстві.

Обі відповіді майже тотожні; про свв. Прокопія задовольючі, але про свв. К. і Єл. видимо неясні, бо не слідно, чому би то вони, яко ширителі християнства і покровителі церкви, мали бути призивані як раз при вінчаню? На нашу думку punctum

saliens згадування сьв. К. і Єл. в отсутті не лежить в їх рівноапостольстві, лишень в слові „боговінчаних“. Після грецького обряду в даїнній, як се з літургічних рукописий (Сфр. Дмитрієвскій: *Есхологія*) видно, церковне заклоченє тайни супружа обнімало наперед обряд обрученя перстєнями, а опісля по якімсь довшім чи коротшім часі (сфр. Cod. Theodos. lib. III. tit. Y. leg. 4; Кормч. кн. 2 гл. 43) само вінчанє. Вже сама назва сего послідного обряду: вінчанє — коронованє, нагадує на царску коронацію. Церква, називаючи сєй обряд коронацією, ставляє супруже високо побіч царської гідности і власти, о скілько то „вінці“ означають славу і честь, якої достунають женихи в заклоченю супружа, стаючи як образ Божий, як царі в власнім домі закладанім єго благословенєм“ (Месолора *Ευχειρίδιον λειτουργικῆς, ἐν Ἀθήραις* 1895, ст. 217). Отже наша церква царською славою і честію вінчаючи женихів і кладучи на їх голови діядєми, поручає їх опіці своїх боговінчаних царів, сьвятої двійці К. і Єл. — Др. О. Б.

ВСЯЧИНА.

Народна колада.

Минає рік, як др. Святицкий висказав в „Ниві“ бажанє, аби зберігати всякі материяли, що відносять ся до нашої церковної культури. Оцінюючи вагу сього зазиву, нотую отсе коладу, якої я не находив доси в друку, а яку з ентузіазмом виспівують селяни Станіславівщини.

По ці-лім сьві-ті (2) ста-ла ся по-ви-на,

Пре-чи-ста Ді-ва (2) по-ро-ди-ла Си-на.

Як породила (2), в пелени повила,
В зелєне сіно (2) в яслах положила.

Як сі жидова (2) я в тім довідала,
В пень отрочата (2) дволітні стинала.

Як сі Пречиста (2) я в тім довідала,
Аж до Єгипта (2) з Христом утікала.

Тікали-ж они (2) через чисте поле,
А там господар (2) на пшеницю оре.

„Пом[а]гай бі газдо (2) я в поли орати! —
Нині виореш, нині посієш, завтра будеш жати“.

Як сі жидова (2) я в тім довідала,
За Матков Божов, за Сусом Христом у погоню гнала.

„Пом[а]гай бі газдо (2) пшеничину жати!
Чи не йшла сюда (2) та Божая Мати?“

„Ой ішлаж она (2), буйний вітер віяв,
Як я осією (2) пшеничину сіяв“.

Стала жидова (2) в поли як билина,
Ой чуд їй сі став (2) від Божого Сина.

Ой чуд їй сі став (2) від Божого Сина,
Як зійшла на них Божая сила тай всіх їх затьмила.

Записав о. Ю. Гіриак.

Як то східно-галицькі польські священники заховають „конкордию“ і як то фабрикують ся латинники у східній Галичині.

Ярке світло кидає на се одна з дріпсєй нинішньої „Ниви“, та ще яркіїше понизші два свідощтва, які задля їх документальної вартости передруковуємо в цілости з наших часописий: перше з „Руслава“ ч. 284 (1909), друге з „Діла“ ч. 5 (1910). Перше — се лист кс. Кароля Процика з Ігровиці з празною порадою „jako się robi zawsze i wszędzie“; друге — то сфалшована метрика лат. урядом парохіяльним Пр. Діви Марії Сніжної у Львові.

I. „Niech będzie pochwalony Jesus Chrystus! Drogi Olesiu! Bardzo zasmucil mię twój list i przyznam się, że nie spodziewałem się tego. Otóż co do tej sprawy, radzę Ci drogi Olesiu udać się do X. proboszcza polskiego w Czarnokońcach t. j. do X. Rydlewskiego i poprosić go, nawet możesz ten list mój pokazać. Poprosz go, aby on twoją ruską metrykę wlepił do ksiąg metrykalnych swoich tj. polskich a potem na podstawie tej metryki wydał tobie metrykę polską i będzie dobrze. Tak robi się zawsze i wszędzie. A ja byłem parę dni temu w Buczacz u X. Gromnickiego i pytałem się jak robić, a on mi powiada, że tak jak tu piszę. Gdyby X. Rydlewski nie chciał, to niech każe komu innemu to zrobić n. p. może poprosić jakiego księdza do siebie i ten w jego zastępstwie wyda tobie metrykę polską i dobrze. Ale niech się spyta księdza Bosarabowicza z Sidorowa, on też tak Podhoreckiemu zrobił i Sroczyńskiemu. Zresztą ja będę we wtorek w Hysiatynie cały dzień, może będziesz

tam, to pomówimy trochę. Tyle Ci radzę, a gdyby się nie udało, to zaraz mi napisz, co powie X. Rydlewski. Pozdrawiam Cię i polecam opiece Matki Boskiej. Twój X. Karol Procyk. Płowica 8/8 1908".

II. „Omnibus et singulis, quorum interest aut quomodocumque interesse poterit, notum testatumque facimus Joannem Balcar filium Eliae Balcar et Annae Hamala natum in Porzyce distr. Grodecensis die (18) decima octava Aprilis anno (1879) millesimo octingentesimo septuagesimo nono et eadem die a k. Basilio Bielecki sacerdote catholico (*sic!*) adstantibus patrinis Andrea Maruniak et Maria Bidna baptisatum de iure et facto ad ecclesiam romano catholicam pertinere — ritumque latinum profiteri, Ab Ecclesia parachiali rit. lat. B. Mariae Wirg. ad Nives. Leopoli die 20 Juli 1909. Ed. Kiernik cooperator“.

Конкордия — як знаємо — є *contractus bilateralis*; jeśli одна сторона її порушує, звільняє тим самим і другу сторону від її заховування. І не диво, що часописи наші, обурені таким протизаконним, провокаторським поведенням польського духовенства, пишуть: „Сю вельми цінну польську інструкцію, як заховати декрет конкордії, подаємо до відомості і нашого клиру, щоб міг взорувати ся на душпастирській ревності польського клиру“ (Руслан). „Друкуємо її документи на те, щоби наша суспільність і наше духовенство шляхом самопомочи боролось проти насильної латинізації й польонізації нашої людности тай на тим-же шляху пильно заходили ся, щоби шкоди, заподіяні латинізацією в нашій гр. католицькій матеріялі людській, відповідно вирівняти“ (Діло).

Не повинно-б дивувати ся тим допискам і польське духовенство, але їх примінене в практиці — таки мабуть здивувало б його не мало... Бо чи таке заховане конкордії з обох сторін вийде на користь латинізації й польонізації — то ще питане!

Тов. руских правосл. священників на Буковині.

В „Буковині“ (ч. 181. з мин. року) поміщений звіт із заг. зборів тов. буковинсько-руських правосл. священників. З неого довідуємо ся, що се товариство існує від двох літ і гуртує в собі около 30 священників. „На 400 бук. священників — примічає справодавець — число се поки що невелике, та треба зважити, що лиш за послідних 8 літ ми досягнули се число, яке що року побільшує ся окінченими богословами (в семінарії тепер рівна половина Русинів) і поодинокими людьми старої партії, захооченими нашою щирою діяльністю“. Товариство в останнім році занимало ся між иньшим: справою поділу консисторії на дві секції, руску і волоську; справою призначення одної черновецької парох. церкви виключно для Русинів і справою церк. часопису „Candela“ — іменно, щоби друкували ся в ній розвідки і проповіді також фонетичною правописною. Зібрані-ж на заг. зборах ухвалили між иньшим: забрати ся до видавання популярної газети з релігійно-моральним змістом і вести парох. канцелярію лише в українській мові і правописи. — Чи гр.-кат. священники Буковини злучили ся в яке товариство, чи бодай

вносять ся зі собою — не знаємо, бо не маємо від тамошніх наших Собратів ні вістки ні чутки..

Неспокійне є наше серце, доки не спічне в Бозі.

Правду тих слів свв. Августина стверджує хочби й політичний і культурний центр протестантської Німеччини — Берлін. Як доносить „Bonifatius Korrespondenz“ (ч. 22, р. 1909) є в ній, у самім Берліні, побіч соток ріжного рода ворожбитів і ворожок — аж 90.000 спиритистів і понад 300 медіїв! Сгративши, видко, віру в Бога (— може й не без вини модерних протест. раціоналістично настроєних пасторів!), шукають ті люди вдоволення для своїх душ у вируючих столиках та спиритистичних швидлях.. Бо що при спиритистичних продукціях входить в гру обман, се не раз вже було доказано, се можна вносити й з факту, який недавно збув ся у Франції. Густав Ле-Вон оголосив, що дасть 2.000 фр. тому медіюм, що в білий день піднесе зі стола невеликий тигар, не дотикаючи ся єго. Наспіло понад 1.000 листових зголошень, але в означенім дни явило ся лише 5 медіїв — а й ті, довідавши ся докладно про усівия, зрезигнували з премії, не оглянувши навіть тигару. Єслиб воно було в сутінках ночі і т. д., може й булиб попробували щастя всі тисяч... До річи-ж говорячи: над тим розцвітом суевіря в культурнім Берліні і ще культурнійшій Франції повинні-б застановити ся і вольнодумні наші богобори і попожерці, що чи то устно, чи в своїх газетках радять „братови-хлопови“, щоби зірвав з „інституційною темноти“ та її „забобонами“, щоби обходив ся без „назадницького попівства“, а зрівняв ся у своїм поступі з культурними народами. Ось ім приміри того поступу без Бога, без віри і без Церкви — суевірні Берлінці й Французи з пустою в душі! Та в нас той „поступ“ ще гірше мабуть виглядав би, бо наш зрадикалізований „брат-хлоп“ не вдовольнить ся столиком — хочби й вируючим, хочби й з соціалістичною чи радикальною газеткою на ній, але хоче таки стола, а на ній з кварту непорожню тай не злої і т. д... А й все те не заступить єму ще Бога і Церкви, від якої ти єго відтягнеш твоєю злобою і дурнотою, „товаришу“ соціалісте, чи ти „брате“ радикале!

Переписка Редакції.

Всім Всч. Отцям, що прислали нам свої праці, сердечне спаси Біг. З черги, в міру потреби будемо старати ся всьо помістити. Просимо памятати о „Ниві“ й на будуче.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає:

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шиття, гафту, до кравеч-
чини і шиття швір, також
панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Ціниини дармі і оплатно.

Йосиф Ізавицький

механік і спеціаліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярська-столярська і позолотнича

Димитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духо-
веньству.

Зредпачуйте і ширіть
християнську часопись для руского народу

„О С Н О В У”,

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„О с н о в а” пише про політику, господарство, про сирави релі-
гійні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідання
і багату всячину.

Купуйте також отсі брошурки, що вийшли в бібліотеці „О с н о в и”:

1) Ану впливно раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифіньский патент	6 сот.
3) Про чернече житє	6 сот.
4) Дещо про суспільне питава	20 сот.
5) За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7) Значіне праці в сьвітлі віри	20 сот.
8) Чд наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи”

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

***Жадайте багато илюстрованих цін-
ників, покликуючись на „Ниву“.***

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

**Поручає ся робітню і склад пара-
ментів церковних.**

Володимира Устенського,

Львів, ул. Руска 8.

В справі Достава.

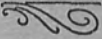
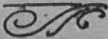
Наша церковна торгівля „Достава“ переносить — відповідно до ухвали послідних загальних зборів — з новим роком свою центральну управу з Станиславова до Львова, полипаючи в попереднім місци на дальше свою головну філію. Ся інституція зістала здвигнена самим же руским духовенством, а то з тою цілю, щоби достатчити церквам утвари солідні і відповідаючі духови нашого обряду, давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск в користь біднійших церков.

Ми радуємо ся перенесеню нашої інституції до Львова. Тут буде вона могла входити в безпосередні звязи зі світовим промислом, найде таки на місце поважне число всяких артистів для своєї помочи, а тим самим зможе й що раз краще поступати в сповненю своєї задачі. Наші духовні, що стоять членами дирекції і управляючої ради, докладають всіх старань, щоби сю нашу питому торгівлю поставити на належній висоті. Однак не досить з нашого боку лиш плятонічної симпатії для сєї єввищенної і так важної для нас інституції. Ціле наше духовенство повинно уважати і своїм становим обовязком і ділом своєї чести, щоби і само полагоджувало церковні орудки лиш в своїм складі, тай заставляло й парохіян до такого діла. Досить вже того, щоби всяка чужина бралась засипувати наші храми всякими тапдитими, тай з кпинами обогачувалась нашим церковним грошем — часто таки на шкоду нашого народу і обряду!

Так поручаємо всему клирови горячо нашу єввищенну інституцію „Достава“ і просимо нашу Братію, щоби звертались туди з своїми церковними потребами. А позаяк всяка подібна інституція потребує для успішнійшого розвою більшого гроша і без него не може успівати, проте накликаємо наших Братів і до того, щоби вступали в члени „Достава“ (за уділами по 20 К. і 1 К. вписового) і уміщували в ній на щадничих книжках свої або церковні гроші (на 6%). Коли будемо громадно поширати свою інституцію, тоді й розвине ся вона добре, буде удержувати еще добірнійші товари, давати їх по дешевшим цінам, тай приносити хосен не заволокам і чужинцям, але таки нам самим: нашим церквам і спротам.

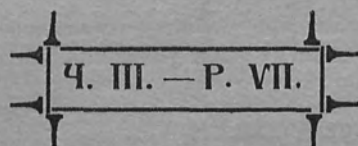
З друкарні Ставронигійського Інститута
під зарядом М. Рефця.

8767

Н И В А

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видав редакційний комітет).

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 3.

З М І С Т:	В. з Т.: Ще в справі переходів з обряду руского на латинський	стр. 65
	о. Н. Будка: Дисципліна грецької церкви	72
	о. І. Савицький: Розумові основи християнства	77
	Володимир Лиско: Кілька заміток до питання: теологія а університет	81
Бібліографія:	о. Др. О. Боцян: З апольоґетики	86
Зі свѣта:	Г. Алиськевич: Що в нинішних часах найбільше шкодить релігії і католицизмови?	88
Часописні новини:	Ом. Савчин: „Молода Україна“, орган Укр. Студ. Союза. (ч. 1, рік I.)	91
Всячина:	В справі „Православних затій в Галичині“. — Запитанє до Виділу тов. ім. Петра Могили. — Реформа іспитів на богословськім виділі. — Важнійші акти Апост. Престола в р. 1909. — До характеристики 6го свѣ. п. Пія Х. і відносин поміж італ. катол. — Байдужність французької суспільности до Церкви і єї слуг. — † Кардинал Сатоллі. — † Проф. Карло Крумбахер. — Два юбилеї.	92
Додаток:	О християнській родині (третій аркуш).	

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Конто Щадницї
почтової 25,461.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарских від шкідливих вогнів під користними умовами,
числить умірковані премії за обезпечення,
ліквідує шкоди безплатно по пожежі,
уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Попіси „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ошадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошення письменних господарів о агенцію приймають ся тільки з таких громад, где еще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ з 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.54, иньші фонди К 458.564, разом К 2,324.104.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечення „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоварищенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рішшикам обезпеченим в „Дністрі“ від більшого пт.

Процент від вкладок 4%, без потручення педатку рентового.

Вкладки приймає і видачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Щадницї почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорським.

Вклади щадничі

К 2,848.890.—

Уділи членські:

К 262.994.—

Позички уділені:

К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничній до кожної місцевості північно
і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шиф-
карту до:

Генеральна Агентура Північно-Нїмецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городечна 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 3.

Львів, 1. лютого 1910.

Рік VII.

В. з Г.

Ще в справі переходів з обряду руского на латинський.

Справу переходів з руского обряду в нас вже обговорювано чи мало разів. Писало ся про се і в „Ниві“ і в часописях політичних і наукових місячниках. Справа не малої ваги для нас. Церков тратить вірних; нарід покидають ті, що з церкви виступають — се річ звісна.

„Де корінь лиха?“ питаємо. Одні „корінь лиха“ бачуть в польській нахабности, другі в інерції, нездарности руского духовенства. Поляки — кажуть одні — беруть, що можна і як можна; ту руске духовенство не винуває. Другі-ж противне говорять: Поляки ту ні при чім. Якби наше духовенство працювало як слід, удержувало порядок в церкві, сповідало і т. д. і т. д. — якби працювало так, як духовенство польське, тогді ніхто не кидав би церкви, Поляки нічо не вдіяли би. От і спір. По чий стороні правда?

I

„Skoro Kazimierz Ruś do korony przyłączył, zwykłym oby-
czajem polskim zaczęto tępić kościół ruski a zaprowadzać łaciński“ *).

*) Dzieje rzeczy polskiej do 15. wieku przez Moraczewskiego. Poznań 1840, kr. 4, str. 163.

„Polonia militans“, від коли на світ прийшла, стремить до викорінення руского накрінку „w polskich ziemiach“. І в якій не будь формі вона проживала і в яку не будь иньшу преображувала ся, все вона повтаряла: „ceterum censeo Ucrainam delendam esse“. До ціли стреміла і стремить, як і куди скорше і ближше. Найкоротша дорога була би одна: впень вирізати. Та ба! Народ твердий, не даєть ся живцем брати, а й на кулаки з ним не все безпечно. Тому бере ся за иньші способи. Одним з найкрасших та найуспішніших видав ся ось той: відчужити від свого обряду, вирвати любов до свого. з'огидити всьо що своє, а відтак всьо вже пійде добре. Адже в той спосіб прийшов поганий Турчин до янїчарів і вони не були підрядною силою в него.

І пійшла робота. Істория дає на се докази з давних времен. Латиньщенє рускої шляхти, понижуванє руских Владик, поневіряне руского духовенства, закріпощенє руских мас, в містах понижуванє руского міщанства — все то було „ad maiorem Poloniae gloriam“. Кого ласками, кого почестями, а кого й буком — але всіх вона (Польща) приманювала до себе. „Który Bojar dał na sobie chrzest po katolicku poprawić, ten zaraz znaczenia i wpływu nabierał człowiekiem do wszystkiego się stawał *). Колиж по доброму не приманила, анї буком не змусила, щоби вирік ся свого, йшло переслідуванє. „Lachowie łacinnicy szarpali od dawna kościół ruski władków wypędzali, kraj burzyli a kniaziów i bojarów i lud prześladowali“. **)

І ту не робить ріжниці час, анї місце, анї зміна відношеня Русинів до римської Церкви, зн. католицизм, чи унія, чи православє „Skoro Kazimierz Ruś przyłączył do korony“ — аж до часу, як „korona“ на старости ліг розпала ся, все однаково трактовано руский нарід і его церкву. Коли Ягайло викидав — по словам Длугоша — з перемискої рускої катедри тлінні останки Русинів, катедру казав на ново посвячувати — заки єї віддав латинникам. А від Ягайла по нинішній день кількож то разів були профановані наші церкви? І бурили і жидам в аренду давали — а й днесь лучає ся, що архипастир латинський не вступить до рускої церкви, а слова католицких духовних „wolisz rójsę do kareknu jak do cerkwi“ аж надто часто-чсто почуєш. І чи нарід руский був в схизмі, чи злучений з папскою столицею — все одно: ненависть не маліла.

*

Було так во время оно. Та днесь не богато змінило ся. „Wko-
rzenie zle zdawna, to jest jadowita o wiarę prześladowania jędz

*) I. c.

**) I. c.

podniosła znowuż głowę, jak niegdyś leznejska hydra lby swoje, żadnym ciosem nieprzysłata“ — як мовить істор. Bandtke.

Ненависть не змаліла, понижуване не багато, а переслідуване о стільки о скільки. Ненависть до руского обряду, церкви і народу не змаліла й по упадку „когоп-и“ — се відчуваємо по нинішній день на своїй шкірі*). Понижуване руского духовенства вже під правлінням Австрії звісне, особливо як настали часи „польського панованя“ в австрійській країні — Галичині. На се доказів можна би навести тисячі. Переслідування — де можна — не шкодять...

*

Коли бесіда про Львів, то тут бачимо систематичне понижуване церкви і руского обряду — в життю публичнім, в школах тай в життю приватнім.

На публичних богослуженнях — приміром, ми ніколи не бачимо представителів міста (ради), а з властей то лиш декого на показ. Знана історія з посвященем нового двірця залізничого повторила ся сего року при посвяченню домів для залізничної служби. Був представитель лат. Консисторії, був лат. парох сьв. Анни, але до парохії рускої навіть не дали знати, не то, щоби просили. А між службою залізничною чи не половина буде Русинів! Під будову нового костела найдуть ся і площа і фонди, — під будову церкви відмовлено кавалка неужитку.

В школі польська справедливість аж разить. Тут або просто нема місця для руского катехита — хоть суть ученики, або рускому катехитови та дітям робить ся всякі можливі труднощі, або прямо перетягає ся на лат. обряд і то за відомістю властей. Є у Львові залізнична школа. Діти суть і лат. і руского обряду. Латинський катехит сталий і платний, рускому по великих заходах Ординарјату позволено ходити і вчити безплатно. Є у Львові школа для Скарбової Сторожи. Там тижнево два рази доїжджає о. Єзуїт на конференції духовні, з наших сьвящеників ніхто там не буває; а все там що курсу буває понад 20 Русинів. Деж знов дітий багато і мусить бути катехит, то все провізоричний; о системізованю сталої катехитири рада шкільна мійська і чути не хоче. За те той провізоричний катехит не мало має приємностей. Салі на науку релігії для руских дітий звичайно нема. Учить ся або на коритарі (шк. ім. сьв. Анни), або в салі гімнастичній, або як колись

*) Na ciele dam, na szwinie dam, a na ruska cerkiew nie dam“ — каже „katolicki kapłan“ J. Falarz (Відозва комітету будови церкви в Новім місті, з дня 20. вересня 1909). — У Львові ks. G. казав арештувати одного Русина, що на ринку продавав цеголки на будову церкви на городищнім передмістю. — Також див.: „Примѣръ латинизаторской гонимости на рубежахъ Галицкой Руси“, о. Р. Приклонскій, 1902.

і якась саля припадково опорожнить ся. Дітий збирає ся з кількох ріжних кляс — зн., лучить ся по дві і три клясі — а до тої трудности приходить ще й то, що діти по найбільшій часті не вміють говорити по свому, а ніколи читати, бо руского над'обовязково учить ся від 6-ої кляси (в жіночих шк.)! Таке утруднюване науки релігії певно не заохотить дитини і так вже спольщеної до любови свого, а нераз то ще й прямо пособляє ся переходови *).

В житю приватнім обряд руский і руска народність понижає ся на кождім кроці, намовляє ся до переходу, а коли добрий спосіб не pomoже, то й терор не вадить. От послушайте, як то просить дозволу на перехід бідачиско, що з рускою метрикою не найде місця.

„Prośba do Ojca świętego Bardzo proszę łaskawy w zgłendy i pozwolenstwa zmienienia metryki na łacińską ponieważ jestem w zawodzie kelnerskim jako praktykant a niechęcią mnie przyjąć do interesu że jestem rusinem a innej rady niema żebym mógł objąć inny zawód a rodziców niema, jestem bardzo w wielkiej rozpacz dłuży czas jestem bez zajęcia brak mi środków do życia a niema się szcего utrzymać i niema żadnego poparcia gdyż udając się w drogę do ojca świętego z serdeczną prośbą z powodu jestem bardzo w wielkiej rozpacz liłościwie prosząc świętego ojca żeby był łaskawy moją prośbę uwzględnić. Mikołaj Czorny“.

— Розуміть ся, як пішло се на дорору правну, то сей бідачиско до протоколу в магістраті дня 24/7 1909 зізнав: „Do tego nikt mnie nie nakłaniał ani nie namawiał i uczyniłem ten krok dobrowolnie li tylko z własnego przekonania.“

Наведу ще й подане якогось панка, що хотів „лерально“ перевести свої діти і жінку на латинське. „Na wezwanie urzędu parafialnego św. Anny we Lwowie oświadczamy, że za obopólną zgodą“ i т. д. постановили змінити обряд їх дітий на римо-кат. Причини подає слідуючі: „Dzieci nasze od narodzenia wychowujemy w języku polskim, w którym to języku modlą się codziennie, w domu używamy wyłącznie języka polskiego, święta obchodzimy według kalendarza rzymsko-katolickiego, starsza nasza córka uczęszcza do szkoły Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazareta we Lwowie, gdzie uczy się wszystkich przedmiotów szkolnych wyłącznie w języku polskim a zatem obrządek grecko-katolicki dla naszych dzieci jest niezrozumiały, ponieważ nasze dzieci nie znają języka ruskiego i wcale nie jest naszym zamiarem uczyć je kiedykolwiek języka ruskiego. Dalszym i decydującym momentem tego naszego postanowienia są stosunki nie do zniesienia w ostatnich latach, jakie zapanowały w społeczeństwie obrządku (sic!) grecko-katolickiego w odnoszeniu się do bratniego narodu to jest Polaków i nie życzymy sobie aby nasze dzieci nale-

*) В школі Конарекского пр. ks. Zdubiecki „umilował ruską duszyczkę“ і безцеремонно бере єї до себе на релігію. На протест руского катехиза образив ся, п-ні директорка „o niczem nie wiedziała“ — вкінці щоби добычи не стратити, ks. Z. порадив, щоби Ziemia (учениця) вступила і записала ся до приватної школи.

żaly do społeczeństwa, które zwykłego mordercę
cześć jak świętego“ i т. д. Се писано 15/6 1909.

Магістрат стає агенцією переходовою — каже собі пред-
кладати метрики тих, що зголосили перехід, а Рада мійська
ухвалює брутальне і негідне культурного міста внесенє: не
приймати до служби в закладі електричним Ру-
синів — зн., прямо жадає заціну хліба зміни обряду і народ-
ности. Як з підвищенням температури „польского духа“ росте
і число переходів, вказує отся табличка, зложена по числам
з місячника „Lwów w cyfrach“. Наші так змінювали обряд:

Р О К И:

Місяць	1907	1908	1909*)
I	2	4	21
II	3	1	
III	3	6	11
IV	6	42	15
V	2	84	11
VI	5	28	
VII	7	27	
VIII	5	39	27
IX	9	38	24
X	9	21	21
XI	4	17	7
XII	4	12	

Та що се не лиш у Львові сей дух, наводжу подане яко-
гось „шляхетки“ з гір, писане рукою вправною — аж пахне
якимсь „bohaterem kresowym“, може й в сутанні.

„My Paweł... i Anna“... i т. д. починає ся то подане, а при-
чини суть: „Po pierwsze, córki nasze są wychowane po polsku
jako szlacheckie. — A synowie starsi rz. kat. i jeden młodszy od
najstarszej córki dokuczają, że są hajdamaczkami a nie szlachecian-
kami. Czemu my nie możemy zaradzić, gdyż w naszej wsi ru-
sini są sami najgorsi hajdamacy“ i т. д. Po drugie, . . . a nowo-
czesna hajdamaczyzna szerzona przez nauczycieli ruskich i księży
ruskich wcale nam nie przypada do smaku. Po trzecie, ja ojciec

*) За місяці 2, 6, 7, 12 р. 1909 не мав під рукою чисел.

(Paweł...) polak miałem wiele nieprzyjemności ze strony rusinów i to całkiem bezwinnie, dlatego i moje dzieci widząc to nie chcą być rusinami, ale szlachcicami i szlachcicami czysto polskimi. Po czwarte — gdybym nie był zrażony do rusinów w naszej wsi, chłopów z małymi wyjątkami, zaradziłbym wszystkiemu złemu, jakie z różnicy obyczajów wynika. — Ale w obecnym położeniu nie mogę. Dlatego nie chcąc się wyrzekać moich córek jako rusinek obrz. gr. kat. proszę" i т. д.

*

В тій експанзивній праці — розуміє ся — веде період польско-католицьке духовенство. Цікавий собі той польський католицизм. Як десь его зачіпиш — кричить „concordia“ і не лиш до Ординарjату скаржить, але й до Староства і до війта; а на ділі само квестионує публично стійність конкордії, а приватно зовсім її не признає *). Примірів наше духовенство має досить. Та щоби не бути голословним, наведу кілька доказів таки з самого Львова.

Русинка з ул. сьв. Йосафата виходить за емігранта крулевяка. Він соціяліст і — як зізнав в ур. пар. сьв. Юра, єму було байдуже де буде брати шлюб. Йогож мати хотіла конечно, щоби шлюб був в костелі сьв. Анни. Не знають вони тутешних законів і йдуть до адміністратора сьв. Анни по раду. Щож він радить — може просити руского пароха о делегацию? Ні. Він радить зголосити перехід в Магістраті, а опісля на метриці нареченої пише, що приймає до відома зголошене її переходу в Магістраті і на місци, де було назначено гр. кат., пише масними буквами: „Romano cath.“**). Відтак голосить оповіди, дає шлюб і всьо після „Ne temere“ добре. — В Успенській парохії охрещено дівчину імярек і вона жиє собі як Русинка. Вмирають її родичі. Опікун хоче віддати її до якогось закладу. Там не хотять прийняти, бо русинка... Що робити? Іде до парохії сьв. М. Магдалени. Вписують її в метрики і відтак виставляють метрику для дівчини rit. latini. Ба що більше. Коли вона була хрещена в Успенській церкві, а на метриці нема вписано, що вона хрещена ex fonte, або in casu necessitatis — видно, що й миропомазана була, але в метриці, виданій парохією сьв. Марії Магдалени, написано просто: „Baptisavit Romanus Krasicki“ — значить ся, вона буде еще по польски миропомазана. Tu iteratio sacramenti

*) Пок. кардинал Левицький в потї до лат. єпископа 1838. року таке пише в сій справі. „Nefandae discordiae, quae inter Clerum et populum utriusque ritus (h. e. polonum et ruthenum) jam plus quam ducentis annis perdurant, et non obstante diversitate temporum, regiminis et culturae hodieum reviviscunt, ex aliis certe fontibus, et non, prouti Excelentiae Vestrae supponere placuit, ex sola ignorantia legum, transitum ab uno ritu ad alterum spectantium, derivandae sunt, et vix dispariturae esse videntur, etiamsi praefatae leges denuo promulgarentur“.

**) В „polskich szkolach“ доходить ся до сего еще короткою дорогою. Кс. Г. під сьв. Николая рішає о зміні обряду імя, ученика Дяужинського без інтервенції не то Риму, але й Магістрату!

не вадить *). Про хрещенє дїтий з руских родичів й не згадуємо — воно на порядку деннім.

Цікава й при тім етика тих католиків. Вінчають ся Русин з Полькою. Русин має стрія крилошанином в Перемишлі і ще одного свояка сьвящеником руским. Просить сарака о делегацію до рускої парохії. Не дають. Благає, плаче — не дають. Так зробив сусід „brat w Chrystusie“ з сьв. Анни. Другий сусід і „brat w Chrystusie“ від сьв. М. Магдалени в анальогічнім случаю просто вилаяв сторону і заявив урочисто, що „to byłby ciężki grzech, żeby Polka brała szlub w ruskiej cerkwi“. Віз і перевіз; хоть парохія руска давала дуже часто делегації до костела — сусіда. Та по тих двох случаях приходить до рускої парохії сторона і просить о делегацію до парохії сьв. М. Магдалени. В парохії не збороняють ся дати делегацію (бо се нічо не pomoже...), а лиш жадають, щоби парох сьв. М. Магдалени просив на письмі о делегацію, щоби колись мати в руках доказ і в потребі покликати ся на него. Ну і що? „Brat w Chrystusie“ заскаржив руский уряд парохіяльний до его начальної власти і закинув тому ж урядови „brak taktu i nieuczciwość“ (!). От вам католицька польська етика.

Така праця в винограді христовім се не лиш привілей духовенства польского; в тім самім напрямі працюють і їх Siostrzyczki. — До Мигр. Ординариату вносить бідна зарібниця прошене о дозвіл перейти єї дочці на обр. латинський. Причина: переходу домагають ся в закладі сьв. Тереси — Сестер сьв. Серця („Sacri cordis“); інакше до закладу не приймуть. Уряд парохіяльний від себе додає, що в закладі сьв. Тереси більше чим 15 дівчат змушені приймати сьв. Причастіє в лат. обр. — а одна, що не хотіла на се згодити ся, була карана цілоднемним голодом. Так роблять ангели милосердя, що, мимохіть ска-

*) Сьміло можна би додати до всіх „polskich“ річей і винаходів ще й „польську ересь“ в дїлі сьв. Таїн: крещення і миропомазаня. Вже в горі навів я сьвідомість Поляка: „który z Bojar dał na sobie chrzest poprawić“... і т. д. Звана річ, що в р. 1501, папа Александер VI. пастреким листом мусів поучати польське духовенство і під церковними карами зажазати поправлення тайни крещення. А помогло що? Горбатого й могила не поправить. В 50-тих роках писав кардинал Франсові, на порученє папи Пія IX. до митроп. Левицького, що донесено Сьв. Отцю (доніс польський єпископ Лука Варанецкий) про страшний замішання міжобрядові в львівській єпархії, що імено руский клар перетягає синомів латинників на грецький обряд. Не знаю, як толкував ся пок. митроп. Левицький, але в 1858 році Czas (Dodatek miesięczny. Rok trzeci. Tom. X. zeszyt 30. Kraków) на стр. 483. писав: „Ojciec Święty Pius IX. wyrzekł do naszych rodaków (Polaków): „Na Polakach cięża trzy główne grzechy: prześladowanie unitów (Rusinów), rozwody i uciemiężenia poddanych“. За теж знаємо, що митр. Левицький в ноті до лат. Орд. ч. 117/70 з дня 27/III 1853 констатує, що латинське духовенство, повторяє чин тайни крещення і тайни миропомазаня на тих, що перейшли на лат. обряд і нині дальше: „...a Curatis r. l. non solum leges ecclesiasticas et civiles sed etiam ipsa dogmata Ecclesiae catholicae impune violari“. — „Польська ересь“ має свою історію!

завши, розсіли ся на рускій землі мільонової вартости, дарованій їм одним з пок наших Владик.

Не ліпше й творить ся по заведенях для убогих і невилічимо хорих. Словом, вся „Polonia militans“, чи вона в конфедератках — чи в пирогах, чи в інфулах і біретах — чи в завоях і капузах, вся стремить до одного: *wyniszczyć!*

(Конець буде).

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в сьвітлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

3. На поли політично- церковнім.

А. Новий Рим в борбі о першєнство зі старим Римом.

На Сходї поступав розвій церковного устрою і єго формуване дуже скорим кроком наперед, *crevit eundo*³⁴⁾. Організація церковна оперла ся там на поділі держави. Держава була поділена на епархії і дієцезії, — вслід за тим поділив Собор Нікейський 325. р. cc. 4. і 5. самостійних доси єпископів і запровадив устрій митрополитальний³⁵⁾. В 6. каноні затвердив Собор Нікейський на взір римского патріархату на Западї старі права Александрійского патріархату з верховною властїю над Єгиптом з провінціями і Антиохійского над старою дієцезією, що називалась: Схід (*oriens*).

Сей чисто церковний, на апостольській основі опираючий ся поділ церкви на три патріархати одержав однак скоро четвертого патріарха в особі єпископа з Візантії. На другім вселєнськїм соборі в Константинополі 381. р. одержав єпископ

³⁴⁾ Tomassinus Lud. *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, Venetiis 1766. P. I. l. 1, c. 10, n. 1. — 20.

³⁵⁾ Karl Josef von Hefele, *Konzyliengeschichte I*. Freiburg in Br. 1873' cc. 4. 5. ct. 381—388; C. 6. ct. 388—403. Theodor Balsamon, *Canones SS. Apostolorum conciliorum*. Parisiis 1620. Nic. cc. 4—6. ct. 283—287.

Константинополя на желанє цїсаря Теодозія (379—395) через с. 3. первенство почести (*πρεσβεία τῆς τιμῆς*) сейчас по (*μετά*) єпископі римськїм, а перед обома східними патріярхами³⁶⁾. Причина сего нарушеня старої дісципліни церковної, котру сам собор подає, була чисто політична: „*διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν ἕκαστον Ρώμης*“.

Права, сему титулови відповідаючі, зістали вскорі надані і докладно определєні на Соборі Халкидонськїм 451, канонами: 9, 17 і 28³⁷⁾. Канон 9. і 17. позволяють патріярхови Константинопольському приймати і полагоджувати апеляції з Александриї і Антиохії, а канон 28. постановляє границі юрисдикції константинопольського престолу³⁸⁾.

Рим проти сеї нахабности Византії запротестував³⁹⁾; с. 3. другого і 28. четвертого синоду не зістав затвердженний⁴⁰⁾, але на Сходї ніхто на се не уважав; канони через папу не затверджені отримали державно-правну апробату і ввійшли в практичне ужитє. Собор Трульський 692. р. відмовив постанови другого і четвертого собора і установив своїм 36. канonom, що столиця патріярша константинопольська має заживати тих самих прав (*τῶν ἰσῶν ἀπολαβεῖν πρεσβείων*), що столиця старого Риму⁴¹⁾.

Патріярх Константинопольський Іван Постник (582—595), не задоволений єще з титулу і прав патріярхату, додав собі єще своєвільно новий титул (для замаркованя свого визначного становища) „*οἰκουμενικός πατριάρχης*“. З причини енергичного протесту зі сторони пап Пелягїя II. (578—590) і Григорія Великого (590—604) рідко хто уживав того нового титулу; доперва Фотій уживав того титулу в повнім значіню, засаджуючи на своїм „вселеньскім соборі“ 867. р. папу Николая I. з трону папського⁴²⁾.

Той скорий взріст завдячує константинопольська патріярша столиця лише каприсам цїсарів. Ходило о се, щоби соперника, старий Рим, за всяку ціну перевишити. Тимчасом

³⁶⁾ Hefele II, 17—19. — Balsamon 306—7. Quien, Oriens christianus 18. — Markovič I, 116. — Hergenröther, Photius I, 32. n. 36.

³⁷⁾ Hefele II, 512—515, 520—521, 527—536. — Balsamon 351. — Schmitt, Die morgenländische Kirche, 328—334.

³⁸⁾ Юрисдикція та розтягала ся крім власної дієцезії на дієцезії: Ефеа, Цезарею, Малу Азію і Трацію. А від 780. р. на Іллірикum, Далмацию, Епір, Релладу з островами і на великі краї місійні Словян. За часів Фотія належало до єго патріярхату 450 дієцезій! Порівн. Н. Gelzer, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae Episcopatum — в Abhandl. der bayerischen Akademie der Wissenschaften, I, cl. XXI. В. III, 531—549.

³⁹⁾ Hefele, II, 532.

⁴⁰⁾ Доперва на VIII. всел. соборі канonom 21. (в гр. текстї: 13.) затверджено: Hefele IV, 421—427.

⁴¹⁾ Pitra, II, 43. — Balsamon. до с. 28. Халкид. 351. — Hefele, III, 335.

⁴²⁾ Tomassinus, Vetus et nova e. disc. P. I, l. I, c. 11. — Hergenröther, Photius I, 178 слїд. — Jungmann, Dissert. III, 332. n. 19. — Quien, Oriens christ. I, 89, слїд. „Causa schismatis alia non fuit — name Quien I, 89. — nisi, quia Romani Pontifices Constantinopolis repugnauerunt, ne vocabulum hoc (*οἰκουμ. πατρ.*) sibi arrogarent... non ritus aut doctrina, sed sedium praerogativa“ — рішав о схизмі.

патриархат в Константинополі не був апостольського походження; стара ривалізація з Римом, жажда пановання і нахил до надмірного виношування ся лежав в характері грецького народу; з другої сторони честь патриархів носили також цісарі, бо вони сиділи, так би сказали, з патриархом на одному престолі, а звисно, для цісарів робили Греки все; так отже повстала з часом і загально народна амбіція до можливо великого розширення прав патриархату. Єдності віри і церкви вони не хотіли через се знищити, вони бажали лиш панувати і нікому не підлягати, отже заваджаючи їм права папські на Сході усунути. То все заплігло їх так далеко, що нарушили порядок гієрархії вселенської церкви і уважали кожде заряджене папи на Сході за неканонічне вмішуване ся его в чужі, себто їх права. Папів, які виступали проти сего недісциплінарного походу Візантії, зачали з часом уважати в Константинополі за політично-національних противників.

Хотяй для сеї честилюбовної політики над'уживано і соборів церковних, стало ся ціле розширене прав патриархату видимо не в інтересі церкви. Бо як раз в тій самій мірі, як власть патриархату на вні зростала, ставав патриарх сам зовсім і щораз більше понижений на невільника і предмет іграшки цісаря⁴³⁾. Судьба патриархів лежала цілком в руках автократорів. Такої зміни, як на престолі патриаршім в Константинополі, не знаходимо нігде більше в історії церкви. Візантійське невільництво з долини а тиранія з гори — могли бути усунені лише через папів; ті однак були висунені поза скобки цілої політики, їх знали на Сході лише тоді, коли їх потребували⁴⁴⁾.

Б. *Примат Риму на Сході.*

Для без'оглядного, національно-політичного стремління Візантійців був отже примат престолу в Римі немалою перепорою. Фактом, що сей примат не відгравав ніколи великої ролі на Сході⁴⁵⁾. Досить буде пригадати собі, що протести Риму проти кан. 3. другого і кан. 28. четвертого вселень. собору не були прийняті до відома. А однак були примат і права римського престолу у Греків не лише знані⁴⁶⁾ але і признавані. Сім вселень-

⁴³⁾ Pichler l. c. 92—94.

⁴⁴⁾ W. Norden, Papsttum und Byzanz, ст. 2. і 3. „Im Orient herrschte über die Kirche der Kaiser und der zweite Nebenbuhler des Papstes, der Patriarch von Konstantinopel, der mit der Zeit dieselbe Stellung im Orient erlangte, welche der Papst im Occident hatte, nur, dass er völlig in der Gewalt des Kaisers war“.

⁴⁵⁾ Prinz Max, Orient, Kfrage, ст. 81.

⁴⁶⁾ Justinian у Варонія а. 519, п. 12, 20, 59, 65. — Іван Дамаскин, Теодор Студит, — порівн. Makovič l. c. I, 253—257; Pargoire, L'église byz. ст. 193—199.

ських соборів на Сході, на які прошено папів яко найвисших судіїв в справах догматичних, при чім вони зазначували свій примат в церкві⁴⁷⁾. Фотій і Керуларій дають на се найвлучніші докази. Сей примат мав однак дуже вузькі границі і то лише в надзвичайних випадках⁴⁸⁾.

Права папські признані на Сході були: председательство і потверджуване вселенських соборів, інтервеніоване в ересях, посліднє рішене в річах віри, а також могли східні християни в надзвичайних випадках звертатись до Риму о поміч проти цісарского деспотизму, причім папи після можности помагали і упоминали цісарів до шанованя прав церкви. О властивім заряді східними церквами не було мови, тим більше, що там навіть сам патріарх самостійно не міг рядити а чужого (папского) вмішуваня не терпіли Греки з засади. Папа був самостійним патріархом на Западі — зі згаданими правами для цілої церкви — на Сході був фактично патріарх константинопольський в тій самій мірі самостійним, лише був він зависимий від цісаря.

Папи однак, свідомі своїх прав і обовязків на Сході, не занедбували вставлятись за свободу східної церкви; через упізнання і подорожи до Константинополя⁴⁹⁾ розбуджували все потребу лучности Сходу з Заходом⁵⁰⁾. Коли однак византийські цісарі загарбали Іллірію і здобули часть Італії і стались панами Риму, повстали задля їх безоглядного способу панованя і довгих політичних конфліктів о стан посіданя в долішній Італії, між ними а папами обосторонні, дуже напружені відносини. Тяжкі упокореня і збиткованя над деякими папами⁵¹⁾ озлоблювали западні народи, а засноване церковної держави⁵²⁾ з папою яко володарем на чолі, боліло знов Византийців; з сих напнятих політичних відносин витворила ся ворожнеча і між обома церквами, чого висловом є собор Трульський 692, котрий признає патріярхови в кан. 36. зовсім рівні права з папою.

Послідним перед схизмою фактом, впливаючим з цілковитого відчуженя обох церков, є коронація Кароля В. 801. на цісаря римского через папу Льва III. (795—816). Було то всказане конечною потребою⁵³⁾, щоби папи задля ересей, інтриг і простих нападів цісарів на Рим і на самостійність папи шукали помочи у Франків, т. є. там, де єї могли найти. Папа Лев III., котрому зі сторони византийських защитників Риму грозила лише ситуація цілком поневолених патріярхів константи-

47) Norden. I. c. et. 4.

48) Hergenröther, Photius I, 297.

49) Juan L. Araner, Birinili.

50) Pichler I, I. c. 110—137.

51) Birinili, Мартин I.

52) з поваленого византийського правління Італії.

53) Pichler I. c. I, 92. по рим. Norden I. c. et. 4. Die Kaiser drohten dem Glauben und beschützten nicht Rom.

нопольських, щоби свою самостійність забезпечити, вибрав Франків на своїх оборонців⁵⁴⁾. Було се „нічого більше, чим справедливо, що більше, вказано положенем Італії... сего домагалися справи церкви.“⁵⁵⁾ Але через сю велику політичну подію закінчився роздор межі Сходом а Заходом⁵⁶⁾. Як Рим протестував проти тутулу *οἰκουμενικὸς πατριάρχης*, так само протестували Греки проти „римського цісаря“ Франків відразу і все⁵⁷⁾. Усунене з престола володарів византийських, яко римських цісарів, dokonane через папу було завеликою образою для гордого византизму; тепер залежало єму на сїм більше, чим коли дотепер, щоби повагу папи погребати. Як довго були папи підданими цісарів византийських, так довго не були для Византиї небезпечними, але тепер, коли вони вивіли цісарям послух і поставили проти них „варварів“ Франків яко небезпечних їм ривалів, тепер стали справи церковні чисто політичними⁵⁸⁾, і виконуванє папських прав на Сході стало ся цілком неможливим⁵⁹⁾. Взаїмна ненависть була в кождім згляді за велика, услівя до схизми були вже готові, материяльно — можна би сказати — церкви були вже розділені, а Фотий мав лише довершити формальної сторони діла.

Коли Піхлер (I, 220) називає коронованє Кароля Великого на римського цісаря і завдяки сильному попертю нових римських цісарів і цілій дальшій розвій папства: „сталим кривдженєм грецької церкви, або — що тут на то само виходить — грецької держави“, то треба (крім сего, що ми висше єго діла цитовали єго власні уваги, котрі він по сїм висказї наводить добре підчеркнути: „Не хочу тим сказати — каже він — що розвій папства і цісарства в середних віках відбував ся на підставі сьвідомої несправедливости в відношеню до Греків... О управленю папи до перенесеня цісарства ніхто не сумнівав ся. Була то гдї за галєна думка, що єретики Греки стали цісарств римського негідними, що та негідність требає стало дальше і що папа, яко голова церкви, а до того єще управнений від самого цісаря Константина, був до того свого кроку правно змушений⁶⁰⁾).

⁵⁴⁾ Natalis Alex. H. E. Sacc. IX. Dissert. I, 215—217.

⁵⁵⁾ Pichler, I. c., Baron. a. 784. n. 16., a. 799 n. 12., a. 800. n. 23., Markovitch, I. c. II. 9—10., Döllinger, I. c. ст. 496.

⁵⁶⁾ Pichler I, 97.

⁵⁷⁾ Про полеміку поміж Людвигом а Василєм I. порівн.: Pertz: Monum. V, 521—522, також: Pichler I, 159 слїд.

⁵⁸⁾ Pichler, I, 897.

⁵⁹⁾ Коли при читаню Болгарским по VIII. всел. соборі 869. р. легати папські заявили, що папа се питанє вже рішив, відповіли на се Східні єпископи: „Satis indecens est, ut vos qui Graecorum imperium detractantes, Francorum foederibus inheretis, in regno nostri principis iura servetis. Vita Hadr. P. II. — Mausl, XV, 816. D. — Pichler, I. c.

⁶⁰⁾ На підставі т. зв. „Дару Константина“ (Donatio Constantini), який тогдї ухвалив за правдивий, нефальшований. Popian. Dr. J. Hergenröther, Katholische Kirche und Christlicher Staat, Frbg. in Br. 1872. 360—372; Photius I, 664.

Колиж папа для свого zagrożеного престола мусів шукати оборонця, коли перенесене цїсарскої гідности на Франків стало ся по причині руйнуючої Рим політики византийських цїсарів, то годї то називати „кривдою“, як се хоче Піхлер. Що сей факт злостив все заздрісних Византийців — то природне і инакше не могло бути, а що се було також безпосередною підготовкою до схизми, то однак не можна за се винувати осіб тепер ділаючих. Тепер є час сумних наслідків егоїстичної византийської політики, які лекше було витягнути, чим відвернути.

І так стоять в IX. ст. против себе: теоретично і практично розвинений цезаропапізм в Византії з зіпсованими і негідними цїсарями і невільничо підданими їм патріярхами, а з другої сторони: ясно свідоме своєї цілі і високо розвинене середнове вічне папство зі своїми вірно підданими захитниками, римськими цїсарями. Послїдні консеквенції з дотеперішного розвою витягнув Фотій. Знищити папство не було можна, але воно було для Сходу так зненавиджене, що, щоби сю ненависть на зверх висказати, оставала лиш одна дорога т. є: — формальне вповіджене послуху папі і схизма.

(Конець першої часті. Далї буде).

о. І. Савицький.

Розумові основи християнства.

(К о н е ц ь).

III. Лад і гармонія в світі не суть остаточною ціллю, вони суть лише средством до осягнення иньших цілій, так як кожде сотворіне стремить до якоїсь цілі. Часто єсть то стремління очевидне в сотках тисячів случаїв, як то викрили і викривають найновїші дослїди, а в многих случаях ми лише догадуємо ся о остаточній цілі поодиноких сотворїн. О доцільности в природі була бесїда вже давнїйше. Але для більшої наглядности пригляньмо ся ще кільком примірам.

Наша земля стоїть в певнім віддаленю від сонця. Якби вона стояла близше, то зістала би незамешкана, бо спекота була би невиносима для органічного житя; еслиж трохи дальше від сонця, то всьо змерзло би. Вона стоїть якраз там, де повинна стояти. Сонце знов посїдає таку скількість тепла, світла,

електричності і хемічних впливів, кілька потрібно до життя рости і зvierят. Місяць ділає на море через свою магнетичну силу і викликає приплив і відплив. Если би не ділав в той спосіб, то наступила би стагнація в морі; воно стало би ся стоячою водою і через вегетацію внутрішню перемінилоб ся в вонючу калужу, занечистилоб весь воздух на землі і всьо вигинуло би. А якби так місяць близше стояв? То приплив і відплив моря були би так сильні, що люди не могли би на берегах — або і дальше мешкати, їзда кораблями і торгівля морська мусіла би устати — отже місяць стоїть там, де повинен стояти для нас. В воздух єсть зложений з таких складників, що якраз відповідає потребам рости, зvierят і людей. Більше кисня спалило би наші легки; меньше кисня, а більше азоту — ми удусилиб ся. Єсть якраз так, як повинно бути. Люди і зvierята вдихають кисень, а видихують кvas вугляний, а рослини противно вдихують кvas вугляний, а видихують кисень. Що отже видихає ростина, то вдихає зvierя і чоловік, а що видихує чоловік і зvierя, се втягає ростина. Крыло птаха єсть сконструоване якраз до літання; чоловік такого би не потрафив зробити. Риба „якби сотворена“ до пливания і т. д.

І чиж природа, або ті правила природні знають о тих цілях? Чи сонце знає о тім, що воно не може стояти близше землі, або місяць, що він має порушати море? Або чи ми пр. знаємо, як повинні ми дати кружити нашій крови, або як травити, або як аплікувати наші нерви очні, щоби бачити? Або чи може мати наша знала, як мали творитись і уряджуватись наші очи? Еслиже ми, жиучі і тямучі сотворіня — що належимо до природи і в нас ділають також права природні — робимо то несвідомо, то шож доперва природа неорганічна, мертва?

А если би природа знала о тих цілях і ділала свідомо, то вона мусіла би десь колись після власних ідей поступати і могло би пр. атомам, складаючим одну каменіцу, сподобатись, щоби хата без найменьшої причини завалилась, а вони би розійшли ся, бо то узнали за ліпше — а прецінь такого случаю ще не було. А впрочім біліони і триліони атомів мусіли би безнастанно блискавицею по цілім світі порозумівати ся, щоби всі поступали однаково і щоби ні один атом не був иньшої гадки.

З сего виходить, що ані природа, ані материя, ані права природні не знають о тих цілях, бо суть без розуму, без душі.

Если отже природа не знає о тих цілях, а мимо того стремить до них, то лишає ся одиноке заключене, що позасвятий Творець природи знає о тих цілях. Він лише один міг сотворити ту матерію, уложити права природні і визначити їм ціль і для того то з подивом для вселенної кликав Давид: „Яко возвеличиша ся дѣла Твоя Господи: вся премудростію сотворилъ еси“ (Пс. 103, 24).

IV. Дальшим доказом єсть краса сьвіта. Красу сьвіта доказувати єсть річю злишньою, бо на кождім місци, в кожній порі і в кождім єстві можна ту красу подивляти, почавши від неорганічних єстеств, аж до найдоскональшого сотворіння туземного до чоловіка. Хто мешкає на селі, нехай пригляне ся в день цвітіння і зелям, кожде красне і хороше, що і Соломон в своїй величавості не був таким; а хто в місті, то нехай через сильний мікроскоп пригляне ся сотній частині краплі води і мусить він впасти в подив, що в ній таке величає житє; або як не давно два природописці піднесли ся бальною в гору, розплакали ся, коли побачили під собою такі чудові і великі краєвиди.

І звідкиж та невисказана краса? Через случай? Чи може природа сама дала собі таку красу? В таким случаю мусіла би мати незвичайний змисл для краси. Але до природи належать і звіврята, котрі не обявляють прецінь найменшого змислу краси, а тим більше немають єго рослини і неорганічна природа. Отже мусить буси єство позасьвітлом, що дало сю красу. А що може єсть яка бридка річ, то знов може послужити доказом, що ту не ділала природа з желізноі конечности, лиш що Сотворитель так єї диспонував.

Але насуває ся питанє: до якої цілі служить ся краса? Знаємо, що на сьвітї всьо служить до чогось висшого. Чи може краса єсть люксусом? бо сьвіт і без неї існував би. А може краса єсть zarazом і цілію сама для себе? То було би нерозумно, бо властиво безцільне.

Єсть вона на те, щоб єї пізнати і нею насичати ся. Але і то не єсть ще остаточна єї ціль, бо щож єсть властиво краса? Іскра сьвітла з жерела сьвітла, крапля краси з моря величности: „Ісполнь небо і земля слави Твоея“. Краса вселенної показує нам в мініятурі на красу Сотворителя і то єї ціль. Краса цвітіння, маєстатичні гори, блеск сонця диятого можливі, бо кожда ся краса має свій найвищий первовзір в єстві Сотворителя. Всі сьвіти суть повні величавости, але лише Єго величавости т. є. не лише через Нєго виведені, але і сотворені після Нєго і для Нєго. Ціла вселенна лучить ся в Нїм до одной неописаной краси. „Небеса повѣдають славу Божию“ (Пс. 18, 2).

V. Ціла природа, всьо що жиє кличе до нас: могучому, мудрому Сотворителєви завдячуємо наше існуванє.

Єсть науково доказанє, що в перших періодах на землі була така велика температура, що не могли існувати ані рослини і звіврята, ані на іня і яйця. В геологічних осадах спостерігаємо нагле виступленє рослин і звіврят, підчас коли в попередних шихтах нема найменшого слїду з того. Що перше було, рослина — чи єї насінє, що перше: чи звівря — чи ембрион, то єсть обоятне — бо все насуває ся питанє, звідки походить перше живучє єство, хочби якєсь одно спільне для всіх сотворінь праєство. З неорганічної природи не могло розвинути ся, бо: 1) мертва природа не має житя, отже і уділити єго не

може. До сего треба зазначити, що 2) животи́на єсть рішучо ви́ща форма і́стнованя і зовсім иньша ях нежия́че єство. В нежия́чєм єстві єсть лише хемі́чна і фі́зична сила, а в животи́ні єсть ще ви́ща сила, сила житя, котра єсть впрост противна мертвій матерії. 3) Всьо жия́че має спроможність розмножуватись — а нежия́че єство не має тої спроможности. 4) Не сконстантовано науково ще ані одного розвиненя жия́чого єства з нежия́чого. Давні́йше думано загально, що проті найни́зші єства, як бакцилі́ і мікроби, виводять ся в гнилі́м мясі́, одна́кож досьвід поучив, що вони виводять ся з я́чок.

Если́ отже жия́че не могло́ розвинути́ ся з нежия́чого, а тим менше́ само від себе́ при́няти житя́, то ли́шає́ ся оди́н ви́хід, що́ то́ жите́ му́сі́ла зді́лати́ яка́сь по́засьві́това́ сила, відві́чний жия́чий Тво́рець. Чи́ Ві́н сотво́рив зразу́ одно́ яка́сь прає́ство, з котро́го по́тім розвину́ли́ ся о́пі́сля́ всі́ проті́ єства́, чи́ сотво́рив відразу́ мілі́они жия́чих є́стеств, то́ єсть обо́ятне; — найго́ловні́йше, що́ жите́ могло́ повста́ти́ ли́ше́ че́рез ді́лане́ по́засьві́тової́ жия́чої́ сили́ а че́рез то́ до́казує́́ ся і́стно́ванє́ Бо́га.

Змі́ря́нє до́ ці́ли є́ не ли́ше у́ мертво́ї при́роди, але́ і́ всі́ зві́рята́ жия́ть і́ пра́цюють відпо́відно́ до́ ці́ли. Пр. па́ук бу́дує́ сво́ю пау́тину́ так мі́стерно, що́би́ мі́г при́ помочи́ є́ї́ зло́вити́ собі́ до́бич, що́ ні́які́ фі́зи́ки і́ ма́тематикі́ сьві́та не́ су́ть вста́ні́ що́сь по́добно́го збу́дувати. Пчо́ла бу́дує́ сво́ї́ ко́мірки́ як найкрасше́ і́ найпра́ктичні́йше. Ко́жде́ зві́ря шу́кає́ собі́ помешка́ня́ або́ бу́дує́ таке́, яке́ є́му́ найвідпо́відні́йше. Ко́жда́ зві́рина́ зна́є, яка́ по́жива́ для́ него́ до́бра, а яка́ шкідли́ва; ко́жде́ є́сть для́ себе́ лі́карем і́ зна́є́ сре́дства́ зара́дчі́ лі́пше, як ми. Ко́жде́ зві́ря́ зна́є́ сво́го воро́га: я́гня, що́ перші́й раз по́бачи́ть во́вка, зна́є, що́ то́ є́го воро́г. Всі́ отже́ зві́рята́ в но́рмальних відно́синах ді́лають не́звичайно́ розу́мно і́ пра́ктично.

Чи́ отже́ може́ зві́рята́ су́ть розу́мні́ і́ са́мі́ з себе́ му́дрі? Чи́ вони́ зна́ють о́ тих ці́лях сво́їх і́ чи́ змі́ряють до́ них власним зна́нем і́ спроможностию? Оче́видно, при́ свої́м ді́ланю́ не́ послу́гують ся́ розу́мом, бо́ є́го не́ маю́ть. Если́ би́ зві́рята́ мали́ розу́м, то́ 1) в та́кім разі́ ми́ лю́ди́ бу́ли́бсьмо́ нері́вно́ нерозу́мні́ші́ від зві́рят, бо́ в одна́кових при́родних обста́винах зві́рина́ посту́пає́ розу́мні́йше, як чо́ловік. 2) В не́при́родних, не́но́рмальних обста́винах ді́лає́ зві́рина́ абсо́лютно́ нерозу́мно: пр. пта́шок бу́де́ сиді́ти на ка́мінчиках, котрі́ є́му́ вложи́мо до́ гні́здочка́ замі́сть я́чок; па́ук засну́є́ пау́тину́ між́ дveré́ а за́ві́су, підча́с ко́ли́ найне́розумні́ший чо́ловік пі́знав би, що́ пау́тина́ тая́ муси́ть бу́ти́ ушко́джена. 3) В ті́м, що́ зві́рина́ зна́є́ вже́ від уро́дження, не́ роби́ть ні́яко́го́ по́ступу́: мура́шка, па́ук, пчо́ла́ живу́ть те́пер так са́мо, як пе́ред ти́сяч лі́тами. Найви́разні́йше́ мо́жна се́ за́примі́тити на́ псі́; вже́ бі́льше́ як 5.000 лі́т зна́ний є́сть пе́с, а́ ще́ ні́ оди́н з них не́ дійшо́в в свої́м розво́ю хочби́ до́ першо́ї́ кля́си́ еле́ментарно́ї́ шко́ли, не́ пробу́вали́ за́

сей час заложити власної держави або товариства для власної оборони. Звірята мають змислове спостережене і змисловий інстинкт; в тисячних случаях зраджують брак розуму, в таких, де мусіли би показати розум, якби его мали.

З того всего слідує, що звірята ділають практично, доцільно не зі знання і вільною волею, лише з конечности, гнані інстинктом. Если отже звірята не посідають розуму, а мимо того ділають практично і відповідно до ціли, о котрих то цілях часом навіть не знають, то з сего виходить, що хтось инший, невисказано мудрий, мусів о тім всім знати і мусів наділити звірята таким інстинктом, — а тим хтось, то наймудрійший Творець. Стало ся то через сотворене одної пра-пари, з котрої розвинули ся всі роди звірят, — то мудрість того Творця єще величнійша.

З повизших виводів виходить отже, що случайне, неконечне істноване сьвіта вимагає абсолютно конечного Творця — порядок в сьвітї супонує порядкуючого Духа — загальна доцільність мудрого Творця, що визначив ті цілі — краса вимагає величавого, а жите живучого Творця житя. Що декотрі природознавці виступають проти сих правд, то причина лежить в сїм, що велике, а може найбільшу ролю в їх поглядах грає серце; вони суть а рігші противні Богови, не хотять Бога, не хотять піддати ся неvigідним для них приказам Божим — отже твердять „науково“, що Бога нема.

Володимир Лиско.

Кілька заміток до питання: теологія а університет.

(К о н е ц ь).

Свобода дослідження

Загально уживаною (у противників) фразою, а для декотрих незбитою правдою є, що теології бракує конечного прикметника науки: свободи. Теологія — кажуть — є звязана догмами і церковним авторитетом. Безсупозиційність (*Voraussetzungslosigkeit*), дає ся нормувати лише стремлінням до правди, є житєвим нервом, є конечним услівем науки. Чоловік віруючий, католик, не може мати тої безсупозиційности, бо мусить мати згляд на догми і церковні приписи. Отже бракує ему естєвних услівій до правдиво наукової праці.

Що то значить: наука мусить бути без суппозиції (*voraussetzungslos*)? Без сумніву се, що наука не повинна робити суппозицій, без суппозицій повинна йти до своїх дослідів.

А що се суппозиція (*Voraussetzung*)? Се, що я в своїй праці, в своїх дослідях приймаю яко основу, на якій буду, яко норму, якою ряджу ся, не доказуючи її на тім місци — називає ся суппозицією. Коли я в якимсь ході гадок щось доказую, то се вже не буде суппозицією в моїй будові гадок, лиш її членом.

Чи дослідник не повинен робити жадних суппозицій? Ні, се не можливо. Коли математик робить свої діланя, суппонує, що $1 \times 1 = 1$ — се правда. Він не потребує також доказувати, що $2 \times 3 = 6$, бо воно само з себе ясне. Коли фізик робить в лябораторії свої експерименти, коли він з різних явищ світла вносить о природі світла, то суппонує, що він своїми змислами може слідити ті явища, що все має свою основу, що щось раз таке — не може бути рівночасно иньшим. Чи повинен або чи мусить він се на тім місци доказувати? Ні, він суппонує, бо воно несумнівне, бо воно також — хоч в части — не дасть ся доказати. Ми-ж знаємо, що і астроном бере формули математики і природознавець опирає ся на вислідах своїх попередників; загально приймає ся суппозиції. Їх повинен прийняти, хто о їх правдивості є переконаний, їх нераз мусить ся прийняти, бо не все перед тим дасть ся доказати — можливість пізнати правду, перші принципи думання не дадуть ся доказати; вони безпосередно самі з себе ясні. Много знов не можна тому безнастанно доказувати, бо не кождий дослідник може зачинати від АВС. Хто хоче вибудувати дім, то буде на якійсь основі; хто однак жадної такої основи не хоче прийняти, але хоче всі дані зрушити, щоби їх на ново класти, сей в вічнім копаню і перевертаню буде щораз глибше вкопував ся в землю — до будови ніколи не прийде.

Если говорить ся, що наука є вільна від суппозицій (*voraussetzungslos*), то се не значить, що вона не повинна робити ніяких суппозицій, але треба розуміти се так, що дослідник не повинен брати щось як правдиве, що є ложне; не повинен брати щось як певне, що є непевне і недоказане. Знає він, що щось є певне, повинен се за таке уважати і брати яко підставу до дальших дослідів; знає, що щось є правдоподібне, може се рівнож як правдоподібне суппонувати. Если так поступає, то не минає ся з ідеалом, який у всім повинен просвічувати, з правдою. Если однак хто приймає ложне і недоказане — як правдиве і доказане, непевне — як певне, провиняє ся зглядом правди, яка є цілію науки.

А чи у християньского дослідника, що сильно стоїть при своїй вірі, може бути така безсуппозиційність, якої вимагає наука? Хто добре знає відносини між вірою а наукою, у того

відповідь може бути лише притакуюча*). Для віруючого християнина і католика є се, що об'явлене і Церков подає як правди віри, певним і правдивим. А що для мене є певним і правдивим, то можу взяти як правдиву і певну основу мого думання. Того і нічого більше не вимагає безсупозиційність.

Впрочім если зважимо, як незміримий є обем наук, то св'ятський дослідник рідко коли прийде в то положенє, де мусів би суппонувати правди віри; если не переступить своїх границь — то рідко коли зіткне ся з вірою. Коли Кеплер досліджував дороги планет, а Ньютон слїдив силу тягости — оба були тогді независимі від свого християнського світогляду, до якого признавали ся. Коли Шайнер відкривав сонічні плями, а Секкі обчисляв ріжнотманїтність зьвїзд (паралакси), то не робили сего як Єзуїти ані навіть як католики; вони моглиб бути так добре магомеданцями як і атеїстами і моглиб зробити ті самі відкриття.

А если віруючий дослідник в тих немногих питаннях, в яких сходить ся з вірою, з нею числить ся, коли він в своїх дослідях над історією християнської релігії і Церкви суппонує, що чуда і суди Божі не суть неможливі, бо противна гадка є не лише проти єго віри, але і проти розуму, коли він застановляючись над послідною причиною річий — приходить до того переконання, що атеїзм є фалшивий, або що найменше зовсім недоказаний, бо що Бог є, доказує єму єго віра і єго розум, — то се все не суть недоцлені суппозиції. І дослідник природи суппонує певні вислїди науки і уважає, щоб не прійти з ними в конфлікт. І математик, коли прийде до вислїдів, які з иньшими результатами стоять в суперечности, заключає, що він мусів перерахувати ся**).

Чомуж отже лише віруючий християнин має прогрішатись зглядом науковости, если він числить ся з певними для нього правдами віри.

*) Не тут місце на доказуванє сего. Цїкавих відсвїзю до апольогії De Sant Projeta, яка вийшла в укр. переводї, або до книжки Доната: Freiheit der Wissenschaft. Innsbruck, 1910.

**) Може противники не дозволяють робити таких суппозицій тому, що се якраз суть релігійні правди, поручені надприродним авторитетом? Таке твердження є дуже сторониче і не має найменшої рації. Многю претїв правд релігійних є доказаних з розуму. На се вказують висше подані приміри. Впрочім ту не розходить ся о се, як правда вістала поручена, але ч и се є правда чи нї. Єс и дослідник переконаний, що щось є правдою, то дух правдомовности вимагає, щоб мати се за правду. При тїм він в кожен спосіб не прогрішить ся зглядом наукового методу. Правди віри не суть єму доказовим матеріалом для наукових вислїдів, а лише вказівками, які роблять єго уважним, що давні гіпотези суть або недоказані або ложні.

А може християнські правди віри — се блуди, а тїм самим в науцї не можна робити таких суппозицій? Нехай докажуть. До тепер ще се нікому не удало ся. Як довго отже віруючому християнину єго віри ніхто не може збити, так довго має він и ці правди віри держати єн.

Ще один момент.

Ще один момент вказує на право приналежності теології до університету. Его підніс свого часу проф. мінхеньського університету Герман Шель в ректорській промові. „Християнство — каже він — є одним з найбільших фактів всесвітньої історії, воно єсть цілим світом ідей, прав, мотивів, цілим світом фактів, які ще нині виказують порушуючу, формуючу і оживляючу силу. Колиж університет — говорить він далше — становить загальний збір і високу школу духового життя, коли він повинен бути огнищем і рафінацією всіх духових стремлінь, то мусить обняти в собі всі сили духа, які публично жите порушують і оживляють; тогді теологічні факультети, яких наукова діяльність займає ся світом гадок християнства, суть конечним членом в організмі університету. Се не є історичне „*Nachwirkung*“ минувших часів, але се є право, певна внутрішня конечність університетів“ *).

Противники теологічних факультетів на стільки ще хотять числити ся з історичним значінем християнства, що жадають місто теологічних факультетів отвореня осібної катедри для порівнюючої науки релігії і загальної історії релігії **). Ті, що підносять такі дезидерати, видко не суть свідомі — як вже слушно зауважав проф. Гарнак — кольосальної, а може і неможливої до сповнення задачі, яку накладають на доцентів тих предметів. „Студиюм кождої поодинокі релігії — каже Гарнак — не може бути відділене від загальної історії дотичного народа, а та є немислима без знання мови того народа і его літератури, его соціальних і політичних відносин. Хтож сему може дати раду? Чи не засуде ся такого доцента на безвихідний ділетантизм?“ ...***)

Подібно висказує ся про сю пропозицію знаний протестантський богослов Ернест Troeltsch: „Отворене професури для історії Церкви на філософічному факультеті і виклади філософів о філософії релігії і етиці, при так великім об'ємі матеріялу, не відповідать своїй задачі. А если би отворено при філософічному факультеті осібну релігійно-наукову секцію, то дістали би ми або дисципліну, з якою все було би злучене розвоєво-історичне плаване по всіх віках, ділетантизм без спеціального фаху, слідженє релігії без певного релігійного становища, що не принесло би вдоволення нікому а найменше дослідникови — або (поминаючи релігійну програму) сотворено би знов теологічний факультет, лиш під иньшим іменем; бракувало би єму лише

*) Подібно Павльєєв в цитованім ділі стр. 496.

**) Порівн. резолюцію акад. віча.

***) Dr. Eichmann: Theologie u. Universität, (Kultur IX, 19: 8).

найважнішого — слухачів *). Troeltsch є навіть тої гадки, що також по переведенню розділу держави і Церкви сей проблем не був би розв'язаний; его перенесло би ся лиш на иньший ґрунт. „Ті, що уважають розділ Церкви від держави початком кінця релігії, манять ся надією на будучий безрелігійний стан або всіх переконуючу наукову етику і сьвітогляд. Такого ніколи не було, нема і ніколи не буде **). „Суспільність — каже сей учений — потребує сильної, глибокої і живої релігії, вона не може з нею розлучитись, хотяй би навіть відділила Церкву від держави. Такою релігією є між нами християнство, яке може обняти і модерний ідейний сьвіт, але не дасть ся заступити етично-пантеїстичними абстракціями ***).

*

Тільки на подану тему.

Я хотів подати лише кілька заміток, кілька загальних фактів і гадок поважних в науці людей, бо вже і се вистарчить, щоб показати, як безосновно виступають противники з своїми закидами, коли голосять, що теологія не є наукою, що вона не має свободи досліджування. Хто трохи поважніше над тим питанням застановить ся, хто схоче хоч трохи бути „без упередження“, сей не посьміє відмавляти її права приналежности до університетського організму. Єслиж мимо сего противники виступають проти теологічних факультетів, то кермує ними не поважне трактованє річи, але фанатизм. Супроти сего мусимо і ми змінити своє поступованє. На „толеранцію“ подібного невірства нема що спускати ся. Нині воно всіми силами виступило проти релігії в школах, завтра схоче усунути християнство з життя родинного. Тож обов'язком всіх, що признають ся до релігії, якій людство так много завдячує, є: виступити проти нетерпимости і фанатизму — не щоби скорочувати свободу совісти і науки, але щоб її боронити; не щоби обмежувати свободу науки і досліджування, але щоби признати також християнському сьвітоглядові належне ему місце. Ми мусимо завчасу рефлектуватись, щоб пізнійше не тратити сил і енергії на гоєнє ран.

*) Die Trennung von Staat u. Kirche, der staatliche Religionsunterricht und die theologischen Fakultäten. Tübingen, 1907, стр. 40. До подібних вислідів дійшов Павльєв: рр. цитованє діло стр. 495 і слід. О голландских теол. факультетах рр. Schowalter Christl. Welt, 1900 № 18.

**) Troeltsch: ц. д. стр. 59.

***) Ibidem.

БІБЛІОГРАФІЯ.*)

Апольоґетика.

1. *Dr. Simon Weber*, Kurzer Wegweiser in der apologetischen Literatur für gebildete Katholiken aller Stände, insbesondere für Studierende. 2. vermehrte Aufl. 1909, Freiburg, Herder. XI + 67 ст. 36 сот.

Короткий, систематично уложений спис найважкішої літератури з обсягу християнської апольоґетики і її помічних наук. Подані новітні і найновітні публікації, нерідко з долученням змісту, або короткої критики.

2. *Konst. Hasert*, Antworten der Natur auf die Fragen: woher die Welt? woher das Leben? Tier und Mensch? Seele? 7. Aufl. 1908. Graz, Moser. VIII + 412 ст. 3 ілюстр. К. 2-40.

Ясне і річеве виложене дослідів про початок світа, землі, життя, чоловіка і душі, практично і інтересно написане.

3. *Dr. Joh. Ude*, Der Darwinismus und sein Einfluss auf das moderne Geistesleben. 1909 Graz und Wien. Styria. 171 ст. К. 2.

Орієнтаційний виклад про то, який вплив мав і має дарвінізм не лишень на природознавців і філософів, але взагалі на духове жите наших часів.

4. *Dr. Josef Donat S. J.* Die Freiheit der Wissenschaft. Ein Gang durch das moderne Geistesleben. 1909. Innsbruck, Rauch. XII + 494 ст. К. 4-80.

Неспокої на австрійських університетах минувших літ були зверхнім об'явом внутрешньої вікової борби світоглядів. Висвітлити ті думки і струї, які є на дні сего руху, се завдане сеї книжки. Вона вправді не має на меті „збудувати міст над пропастию, яка ділить світогляди: віру і перечеє віри; але має на цілі кинути світло у ту пропасть, вияснити поняття і принципи, одних утвердити в їхніх поглядах, другим хоче розв'язати неодно упереджене і скорегувати невластиві погляди“ (Передмова). Таким чином книжка стає критичним оглядом новітнього духового життя. Перша часть: „Свобода науки і її філософічні основи“ опреділяє понятє науки а свободи, дає огляд християнського і модерних світоглядів, а передовсім освітлює свободу суб'єктивізму. Друга часть обговорює взаїмні відносини межі свободою наукових дослідів а авторитетом віри і на осно-

*) *Примітка.* Як у минулих, так і в сім році „Нива“ буде старати ся від часу до часу подавати короткий огляд найновітших публікацій з теоретичного і практичного богослова. При тім по змісті будемо могли нашим Вп. Читачам вказати так новітню як і старшу літературу на теми, яких есентуально бажали би собі наші Реч. Собрати.

ві чесних історичних свідочств боронить церкву від несправедливого закиду, начеби вона була ворогом поступу або науки, та наводить цілі ряди старших і новітніх мужів науки, які віру високо поважали. В третій часті є розкрити сумна картина ліберальної свободи дослідів, яка не йде науковою метою і тому родить лишень сумнів, заперечуване, песимізм і духову декаденцію. За свободою дослідів йде питане про свободу навчання, її етичну і державну сторону. Необмежена свобода навчання є недопускаема, бо релігійно-моральні, суспільні, ідеальні добра народу і основи держави не можуть бути виставлені на загибель. По тих полемічних розправах слідує у пятій часті знаменита оборона теології яко науки і її повної гармонії з правдивим поступом і всякою, очевидною можливою свободою дослідів, а тим самим її повне оправдане на університеті.

Сю незвичайну багату змістом книжку радимо прочитати кожному, що цікавиться ся науковим рухом наших часів, а передовсім до послідної її часті відсилаємо тих наших завзятців, які ухвалили собі викинути нас з університетів (а тепер у новій часописи „Молода Україна“ ту ухвалу оправдують і ширять. — Ред.) (!), щоби вони на другий раз не брали ся судити про річ, яких не розуміють...

5. V. *Cathrein S. J.* Die katholische Weltanschauung in ihren Grundlinien mit besonderer Berücksichtigung der Moral. Ein apologetischer Wegweiser in den grossen Lebensfragen für alle Gebildete. 2 bedeutend vermehrte. Aufl. 1909 Freiburg, Herder. XVI + 578 ст. К. 7-20.

Перше видане вийшло 1907. р. під менше відповідним титулом: „Die kath. Moral in ihren Voraussetzungen“... Обнімає виклад і оборону католицького світогляду цілих системи: чоловік, християнин, католик, католицька мораль.

6—8. *Dr. J. Klugs*, Apologetische Abhandlungen für die studierende Jugend und für gebildete Laien. Paderborn, Schöningh. мал. 8°.

а) *Lebensfragen*. 3 Aufl. 1908. 326 ст. К. 2-40. Знаменита апологія християнського погляду на світ і жите супротив постулатів невірної науки.

б) *Gottes Wort und Gottes Sohn*. 1909. 375 ст. К. 2-88. Ясний і гарно написаний виклад про природний і надприродний лад, обявлене, св'яте писмо, жите, чуда і воскресення Ісуса Христа.

в) *Gottes Reich*. 1909. 321 ст. К. 2-40. Одушевлене амальоване царства Божого на землі і в небі — яко довершене попередних розвідок. Спосіб представлення автора мимо короткості основний і ясний, стиль гарний і піднесений пориває читача, будує і утверджує в правді. Книжочки гідні всякого поручення.

9 *Dr. Franz Hettinger*, Apologie des Christentums. 9. Aufl. Herausgegeben von Dr. E. Müller. 5 Bde. 1906—1908. Freiburg, Herder. К. 26-40, опр. К. 37-20. Том I—II. Der

Beweis des Christentums. 1906. XLIV + 568; VI + 510. Том. III—V. Die Dogmen des Christentums. 1907. XII + 590; VI, 620; 1908. VI + 646.

10. Fr. Albert M. Weiss, Apologie des Christentums. 4 Aufl. 5 Bde. 1904—1908. Freiburg, Herder. K. 47'80, опр. 63'50. Том I. Der ganze Mensch. Handbuch der Ethik 1905. XVI + 948. II. Humanität und Humanismus. Philosophie und Kulturgeschichte des Bösen. 1908. XVI + 1024. III. Natur und Übernatur. Geist und Leben des Christentums. 1907. XX + 1288. IV. Soziale Frage und soziale Ordnung, öder Handbuch der Gesellschaftslehre 1904. XXVIII + 1220. V. Die Philosophie der Vollkommenheit, die Lehre von der höchsten sittlichen Aufgabe des Menschen. 1905. XVI + 988.

З 1908 роком докінчилися нові видання двох найбільших католицьких апологій: Геттінґера і Вайса. Два рівно великі таланти, широко образовані богослови, глибокі мислителі і артисти форми дали два класичні діла, які безперечно належать до перворядних в новітній богословській літературі. Геттінґер тішить ся серед богословів найбільшою популярністю, видно, що є найпрактичнішим підручником апологетики. Позитивно, на основі розуму, об'явлені і досвіді будує віковитний храм християнства, даючи в перших двох томах апологію его істновання, а в трох дальших, его внутренної основи: догм. Твір дуже придатний як до богословеских студій, так і до ужитку в практичній життю священника, сторожа християнських правд.

Апологія Вайса надає ся більше, так сказати, для вибраних духів. Хоть гарно написана, читає ся поволи, бо що крок глибока думка настроює до рефлексій. Провірна гадка сего твору є доказом, що одиноко християнська ідея культурна є науково оправдана і пригожа до морального піднесення і довершення чоловіка, суспільности і життя супроти ложно гуманістичних ідей невірства індивідуалістичних чи соціалістичних.

о. Др. О. Боцян.

ЗІ СВІТА.

Що в нинішніх часах найбільше шкодить релігії і католицизмови?

Таке запитання розіслала визначнішим кат. трудовикам редакция часопису „Apologetische Rundschau“ (Organ der Central-Auskunftstelle der kath. Presse, Cöln. Річно 3'75 К.) в другій половині мин. року, коли то по відкликанню заг. зборів австрій-

ських католиків ся kwestія була предметом дискусії в кат. кругах. Надіслані відповіді помістила згадана часопись в I. зошиті V. річника. Отсе подаємо короткий зміст тих відповідей — в переконанні, що не без користі прочитають собі его і наші Вп. Предплатники. — Ред.

Граф *Ernst v. Silva Tarouca*, президент центр. комітету католиків в Австрії, гадає, що шкоди для релігії і католицизму випливають з характеру і розвою націй та політичних обставин. Між католиками — каже він — панує незгода, брак дисципліни й почуття гідности, та національно-політичні спори. Ворожа і могутча преса упереджає многих що до праці сьвящеників, а другої сторони знова таки даєсь відчувати брак сьвящеників при інтензивній і їм питомій роботі. Молодіж, а за тим і родичі не мають знання основ релігії — катехизму. В школах замало учать релігії, бо всего 2 години тижнево. Тому то, мимо великої праці катехитів, не може наука релігії станути на потрібній висоті, не може ні відповідно одушевляти, ні вироблювати релігійний сьвітогляд. На збори католиків не являють ся учені, бо вони поза се, що винесли колись зі школи, о релігії нічого більше не знають. Весякі організації католиків будуть доти сумнівних успіхів, доки сам народ не буде мати сильної віри і католицької сьвідомости.

А релігію і католицизм можна оживити проповідями, брошурами і наукою релігії в дома. Катехизм повинен бути не лише книжкою для школи, але і для життя. Папа Пій X. вказав на катехизм, як на головне средство обнови людскости, а навіть апостат Laménais каже: „Годі представити собі прикрийший стан в народі, як сей, коли він не знає ані своїх обовязків, ані свого призначеня. Нема більшого звихнення розуму, як коли своє незнанє оказуєсь гордостю і задоволенєм, що радше повинно бути предметом безпотишних нарікань“.

о. *August Lehmkuhl*, S. J. вважає найбільшою шкодою для релігії і католицизму змаганє до независимости, яке в нинішніх часах так дуже розпирило ся. Воно має на цілі поправити відносини людскости, але з вини самого чоловіка вмішуєсь і в релігію. Новочасні здобутки, вихиснованє всіх сил природи чоловіком підносять его почутє сили і самосьвідомости, перецінюють его здібности, вивиснюють его „я“ ціною зависимости від Бога. Сей зависимости жадає релігія, яка запевнює чоловікови спасенє, жадає єї не лише Бог для себе, але і для Церкви. Найбільший степєнь сего змаганя до независимости має людска гордість в атеїзмі, пантеїзмі і монїзмі, які узнають самого чоловіка богом, а релігії не підлягають, і в пантеїстичнім модернізмі та релігійнім агностицизмі. Сей послідний подвійний напрям назвав П. Пій X. ферментом ложних наук. Просьвічені крути не визнають явно віри з людських зглядів і з боязни перед жертвою, — се для них тягар і обмеженє людської свободи.

Барон *Ansgar Albing* видить найбільшу шкоду для релігії і католицизму в стремліню не узнавати Бога у моральних обо-

визках і ділах, та у тім, що дуже многим людям, які цурають ся позитивного християнізму, той позитивний християнізм подаєсь в літературі, ворожій вірі, як карикатура. Весь сучасний світ мучить ся над переминаючим, наші поступи суть односторонні, — для чоловіка, призначеного до оглядани Бога, безвартні. Інтелігент не вірить у безсмертність душі, бо не займаєсь поважно найвищими проблемами духа. Вкінці шкодять безперечно релігії і католицьковий лібералізм, натуралізм, монізм і безконфесійність.

Шкоди ті зможемо усунути, коли подбаємо, щоб позитивно віруючі християни жили нашою, узаasadненою вірою. Мусимо дати доказ, що культ і культура собі не суперечні.

o. Aug. Rösler, C. SS. R. добавує найбільшу шкоду для релігії і католицькому в міжконфесійности удержавленої церкви. Католик видить в християнстві, яко в церковній організації, одинокую релігію совершенну. Тимчасом від цісаря Йосифа II. було релігійне життя зависиме від конфесійної удержавленої церкви. Клер служив Богови і церкві, в границях визначених державою. Коротко тревалий конкордат положив кінець сему станову, але се відчужене народу від Риму і церкви від часів Йосифа II. триває і доси. Образований середній стан є індеферентний для церкви і релігійного життя, урядника кляса омавує свою релігійність хіба лиш участію на богослуженнях в день уродин цісаря... Міжконфесійні закони похвали школу в пануючий лібералізм, який відлучив її від церкви і ослабив вплив релігії. Публичні школи, відлучені від церкви, дістали 1868. р. лиш позірно релігійний характер і лише в цілі ошукання народу дозволено в 2 годинах тижнево учить релігії.

Коли міжконфесійні закони чекали на санкцію, остеріг цісаря один достойник тими словами: „Коли ті закони дістануть санкцію, буде Ваше Величество в протягу 30 літ панувати над звірями“. Правдивість сих слів виказали переслідування католицьких студентських кружків на університетах в Грацу, Інсбруку, Празі і ин. Католицький релігійний дух, що лучив народи Австрії, як діти тої самої матери Церкви і через се також як горожан габсбурскої династії, прогнано міжконфесійною державною школою. Німецький шкільний союз, оснований лібералами оборонцями нової школи, се радше національний боевий союз, ніж охоронний, подібно як чеська „Matica skolska“. Вірні католики не приступали передше до тих союзів, тепер виписують ся до них. Християнсько-соціальна партія повинна, мимо сего, що вона є політичною, а не конфесійною партією, усунути то лихо, подібно як ліберали б'ються з міжконфесійною новою школою зробили безрелігійну „вільну школу“.

Кат. письменник *Handel-Mazzetti* уважає за найбільшу шкоду для релігії і католицькому — спори між ідеально уособленими передніми борцями за католицькі справи. — Г. Алишківич.

Часописні новини.

„Молода Україна“, орган Укр. Студ. Союзу; виходить раз в місяць, ч. I. (1. січня 1910), рік I.

Новий орган укр. академ. молодіжки, відновлений по „не одній пробі видавати укр. студентський орган“, зараз у першій числі ясно дає доказ, що не зриває з давньою традицією „по-ступової“ теофобії і більшу половину першого числа посвятило kwestії відношення релігії до „наукового світогляду“. Розуміє ся, розв'язує його так: „Одначе все таки прийшов кінець релігії“ (стор. 5).

Передня стаття д. Домбчевського „По з'їзді“, по якій требаб сподіватись чогось позитивного і реального, якогось специзування ідейної програми укр. студентства, нічого нам не дає крім дон-кіхотівського і плиткого войовання з релігією, яка після думки автора статті є запереченням наукового світогляду. Зрештою стаття сама не заслуговує навіть на те, щоб посвятивати їй більше згадки. Стаття „Стійність ідей розвою“ після книж. Platz'a: „Der gegenwärtige Stand der Abstammungslehre“, подає аргументи, промаваючі за теорією десценденції. Головна однак тенденція цієї статті виражена в кінцевій уступі етатейки: „Як бачимо, опирається теорія еволюції на дуже сильних і стійних доказах. Помимо того має вона багато ворогів н. пр. христ. Церкву. Отже вороже становище Церкви в повній зрозуміле, бо теорія еволюції вириває увесь ґрунт знід церковної науки про сотворенє“ (!?). Колиб автор сказав, що теорія самородства повалює науку про сотворенє організмів, то щоб то якось на око ліпше виглядало, але теорія еволюції? Зрештою зі злогобою або ігноранцією трудно воювати!

Як програму кладе собі „Молода Україна“ „ті самі кличі, які виписали перші редактори „М. У.“ на вступі: самоосвіта, піднесенє культурного рівня нашої молодіжки — а головню, нав'язанє як найтісніших зносин між укр. молодіжкою — по сей і по той бік кордону“. Як бачимо, програма гарна, хоч досить коротко і без полету (як на молодіж) написана, тільки біда, що вже перше число „М. У.“ не іде за своєю програмою (дійсні драгоманівські „безначальники“ а радше „безпрограмовці“), а радше обіцє викликати наслідок зовсім протилежний. Колиб хто хотів з „М. У.“ набирати освіти, то хіба довідає ся, що філософ von Hartmann називає ся не Edward, а Karl (ст. 35) і що релігія не дасть погодити ся з наукою. Піднести культурно нашу молодіж „Молодій Укр.“ також мабуть не удасть ся — зваживши те, що вона виразно підчеркує свою ідеологічну тождність з ославленим студентським з'їздом, його антирелігійними резолюціями, террором і брутальною фізичною перева-

гою. Таким способом, панове, себе і нашої молодіжи культурно не піднесете! Остання, особливо підчеркнена точка програми студ. орґану (себто навязане зносин з укр. закордон. молод.) на жаль зовсім в першій числі не узгляднена. Крім того „рецензенти“ з ред. „Молод. Укр.“ визначають ся незвичайною котурновостию і „поважною“ ученистю.

Найбільше характеристичне однак є те, що слово „Бог“ пише ся усеюди малою буквою. То мабуть буде і їх найбільша мудрість.

Взагалі ч. 1. „Молод. Укр.“ (а також такі самі мабуть будуть і дальші числа) нікому хиба не заімпонує, хиба ще гімназистови (а що найбільше якому плитко думуючому академікови). Тому то особливо гімн. катехити повинні звернути на „М. У.“ увагу і колиб вона розширювалась між молодіжню, освідомити її, що то таке „Молода Україна“ і яких вона мудроців навчає. —
О.м. Савчин.

ВСЯЧИНА.

В справі „Православних застій в Галичині“.

До статі під повисшим заголовком в останнім числі „Ниви“ можемо додати тут ще отсі докази, що з одної сторони — стверджують офіційально істноване пропаґанди православля в Галичині, з другої-ж — що наші церковні власти слідять за тою пропаґандою зорким оком і старають ся їй відповідно запобічи.

1) Митрополичий Ординарият д. 4. серпня 1908 видав зарядженє в справі паломництв до Почаєва і відніс ся рівночасно до президії ц. к. Намісництва;

2) Митрополичий Ординарият видав в справі тих самих паломництв в листопаді 1909 завізваня до деканатів Брідекого, Олеського, Підкаменецького і Струмило-Каменецького;

3) Митрополичий Ординарият покликуював в тійже справі до одвічальности трох священників із своєї архієпархії;

4) Митрополичий Ординарият відносив ся до Ставропігії в справі „Временника“;

5) Митрополичий Ординарият давав усно о. деканам і священникам ріжні порученя, що мали на цілі протиділати православній пропаґанді. —

В тій самій справі одержали ми дня 29. січня с. р. від „русько-народного клуба парламентарныхъ пословъ“ письмо, в яким Вп. „свящ. Василій С. Давидякъ, председатель, і Дрѣ

Николай П. Глѣбовицкій, секретарь“, іменем тогож клубу „опровергають“ висказ „Ниви“ ч. 2, що: „...парламентарні представителі тойж (русько-народної) партії розшибались коло сих (почаївських) паломництв і вбєднували для них різні полєкші та опрораджували паломників по почаївських та київських православних соборах“. Потючи се „опроверженіє“ — примічаємо, що 1) „Нива“ ч. 2 не ужила назви „русько-народная партія“ і що 2) „русько-народный клуб парламентарныхъ пословъ“ не гуртує в собі всіх наших „руських“ парламентарних представителів. Примічаємо рівнож, що до сеї справи в слушний час еще вернемо ся.

Застанє до Виділу тов. ім. Петра Могили.

В Тернополи дня 23. січня с. р. відбув ся — як нам доносять — під фірмою „Тов. укр. наукових відчитів ім. П. Могили“ відчит п. Дра С. Істєревича на тему: Неволья жіноча і еманципация. Прелегент за Морганом представляв слухачам, переважно міщанським панночкам і гімназійним студентам, що — поки люди жили в стані дикунства і варварства і поки не було еще моногамії, жєнщина була вільна, на рівні поставлена з мущиною, а навіть єго перевисшала. Із заведенєм моногамії — казав він — починає ся жіноча неволя, а з нею і проституция. Однак соціалізм видвинув тепер жіноче питанє і рух еманципацийний пливе широким руслом — дикі подружжя збільшають ся; а весь той рух стремить до ідеальної своєї форми, до вільної любови. Відчит викликав між рускою інтелігенцією зрозуміле обуренє. Питаємо ся, чи Виділови тов. ім. П. Могили є відомо, що під єго фірмою поклонники вільної любови уладжують собі такі деморалізуючі виклади?

Реформа іспитів на богословськїм виділі.

Знаний нам всім дотеперішній спосіб переводжєни університетських іспитів з теології. На днях вийшло розпоряджєнє Міністерства просєвіти і віроісп., яке заводить в тїм зглядї реформу. І так іспити будуть відбувати ся від тепер не при кінци курсів, але при кінци шкіль. року і то доперва по вичерпаню всеї матерії — значить, з цілого предмету. Так пр. з обох догматик, з ексєгєз і т. д. буде лиш один іспит. Звільненія від іспитів з єврейської мови на будучє не допускають ся. Всї іспити будуть відбувати ся при комісії, зложеній з іспитователи (звичайно профєсора дотичного предмету), декана виділу і відпоручника Ординариату. Кождому з них прислугує право питати; о нотах рішає голосованє. Ноти будуть лишє слїдуючі: *eminenter, bene, sufficienter, non sufficienter*. Іспит можна буде повторяти лишє два рази. — Реформу єю завєло Міністерство, вволяючи волю останньої конференції авєстр. єпископів з минувшого року.

Важнійші акти Апост. Престола в р. 1909.

Ось спис тих актів, зієтавлений часописєю „Correspondenza Romana“: Дальший тяг кодифікації права канонічного, основанє нових єпархий, апост. вікаріятів і префектур, реформа рим.

Курий апост. конституцією *Sapienti consilio*, основане і з'організоване Біблійного Інституту; декрети в справі секуляризації монахів, в справі відносин поміж галузями чина сьв. Францішка з Асизу т. зв. меншими братами, конвентуальними і калудинами, в справі злуки ордену Театинців з конгрегацією сьв. Родини; екскомунікація Ромуля Муррі; енцикліка *Communium rerum* о борбі з Церквою і о заколотах в її путрі — з нагоди 100-літя сьв. Анзельма; канонізація бл. Климента Гофбавера і бл. Йосифа Оріона і проголошене блаженною Дівиці з Орлеану; вислане апост. легата на евхаристичний конгрес в Кольонії; промова Сьвят. Отця до французских путників і Єго вказівки що до злуки католиків у Франції; поміч, дана жертвам італ. землетрусу; рішення в справі організації і статутів кат. жіноцтва Італії; канадійський синод під проводом апост. делегата, прийняте посольства Магомеда V., дружні зносини з Менеліком і розширене дипломатичного заступництва Ватикану на середно-американські республіки.

До характеристики Єго Сьв. п. Піл Х. і відносин поміж італ. католиками.

Провід кат. акції в Італії держить *Azione cattolica italiana*, з рамени якої працюють там чотири головні кат. товариства: *Unione popolare fra i cattolici d'Italia* (народні союзи), *Unione Elettorale* (виборчі комітети), *Unione Economica e Sociale* (економічні і соціальні спілки) і *Società della Gioventù cattolica* (товариства кат. молодіжні). Поодинокі філії тих товариств суть майже самостійні і — буває — не дуже то між собою агідливі. Як доносять заграничні часописи, заряд одного з тих товариств, іменню *Unione Economica e Sociale*, змодифікував недавно статуту тов-а в тім напрямі, щоби завести більшу централізацію і стягнути під свій прапор таких людей, що не роблять виправді з католицизму політичної девізи, але оживлені суть кат. духом. Змодифіковані статуту предложено до одобреня Єго Сьв. п. Пілви Х., та сей осудив пороблені модифікації і сказав між иньшим: „Ми переконані, що виложені в меморіялі зміни не осягнуть заміреної вами цілі т. в. не злучать ваших спілок і не спонукають непевних і хитких католиків до прийнятя ваших статутів... Ані воно льогально, ані гідно — ґрунтувати ся двозначною програмою, неначеб тут ходило не о католицизм, але о контрабанду й перепачковуване. Нехай ваші спілки стоять бодро при давних своїх прапорах та придержують ся дотеперішних своїх, ясных статутів. Наступить злука і скріплене — треба дякувати Богу, не наступить — то нехай ваші спілки будуть собі поділені й партійні, аби лишне були католицькі й переняті духом Христовим, то Христос їх певно благословити буде“. Треба примітити, що в Італії, особливо в горішній, поміж католиками багато є овіяних подихом модернізму і до них то, здає ся, відносять ся слова Єго Сьвятости: непевні і хиткі католики. — Щож до нерозуміль і квасів поміж італ. католиками — о чім ми виспе

згадали, то спричинює їх формальне дечне вітрене — особливо по появі енцикліки „*Pascendi dominici gregis*“ за модернізмом. Недавно пр. фльорентска часопись „*Unità Cattolica*“ зробила закид модернізму вже не поодиноким особам, але цілим єпархіям, не виключаючи й самих єпископів! І так пропам'ятна енцикліка замість очистити воздух і злучити й скріпити католиків, завдяки дечкій роботі стала ся причиною ще більшої незгоди й роз'єднаня.

Байдужність французької суспільности до Церкви і її слуг.

Як подають часописи, на торжественній Службі Б. у величавім париськім соборі *Nôtre Dame* бував найбільше 150—200 присутніх; не меншими дустками євбитів церкви по иньших містах Франції. Церковні доходи з кожним днем зменшаються. В аристократичній церкві єв. Филипа в Парижі зібрано в останнім році місто дотеперішних 244,000 фр., лише 206,000 фр. Ще більше зменшилися церковні доходи в парохіях з робітничим населенем. Щоби придбати більше гроша на удержане духовенства, духовних семінарій і т. д., париський архієпископ Аметт поручив особній комісії переглянути і зреформувати тарифу оплат за пшіоби і похороони. Взагалі, тяжкі часи настали тепер у Франції не лиш для Церкви, але й для духовенства. Правительство, відділивши Церкву від держави, не дбає о его матеріяльне обезпеченє (хотий загарбало церковні маєтки!), а вірні — і ті не конче тяжким положенєм своїх пастирів гризуть ся. Вина за сю байдужність спадає по часті й на французьке духовенство, що, здержуючись від суспільної роботи, не зуміло привязати до себе ширших верств французької суспільности. Се відносить ся передовсім до єввітського духовенства. Монаші чини і конгрегації виявили, правда, не аби яку енергію в засновуваню виховуючих і добродійних інституцій, але єввітське духовенство по більшій часті держало ся здалека від народу. Не пішло воно за приміром своїх німецьких чи бельгійських братів в народ основувати різні кат. союзи і товариства, але лишило ся в обрубі захристії — і переживає тепер тяжкі наслідки того свого відчуженя. Се болюче *memento* не завадило би собі взятими й не одному в нас...

† Кардинал Сатоллі.

Колегія кардиналів числить нині лише 53 пурпуратів; один з єї членів і то один з найвизначнійших — кард. Франц Сатоллі помер дня 8. січня с. р. в Римі. Покійний визначав ся глибоким теологічним знанєм і великими дипломатичними способностями. Знанє теології зділяло его професором христ. філософії в перугіянськім семінарі, відтак дало ему катедру догматики в Пропаганді й Аполінареум в Римі, вінци поставило его, як префекта, на чолі Конгрегації студій; дипломатичні способності були причиною кількоразових его дипломатичних місій з рамени Апост. Столиці далеко поза межі Італії. Недавно пр его візитацію кат. шкіл у Франції, що то стілько розголосу наробила, що й викликала — як дехто каже — знанє

послане франц. єрархів в справі вихованя молодіжи, мали ми нагоду і в „Ниві“ занотувати. З теологічних творів, які оставив, назвемо: п'ятьтомовий коментар до Summ-и єв. Томи з Аквіну і Prima principia Juris publici ecclesiastici de Concordatis. Нашим старшим Римщукам, колишнім питомцям грецької Колегії єв. Атаназія (пуску колегію в Римі отворено в р. 1897), знаний покійник ще й особисто, як бувший ректор тоїж колегії і професор догматики в Пропаганді.

† Проф. Карло Крумбахер.

В половині грудня мин. р. закінчив туземне життя професор монахійського університету, основатель византології, Карло Крумбахер. Він перший із західних учених новіших часів заговорив на підставі архівних матеріалів про великі заслуги Византії для європейської культури, він перший вів Захід до студіюваня її історії для зрозуміння історії не тільки Сходу, але й Западу. Тій цілі й служив оснований ним в р. 1892. поважний журнал „Byzantinische Zeitschrift“. З научних его византологічних праць важливіші: історія византійської літератури („Geschichte der byzantinischen Litteratur“), ціла серія розвідок о єв. Романі Сладкопівці („Studien zu Romanos“, „Romanos und Kyriakos“, „Miscellen zu Romanos...“), студія о єв. Касії („Kassia“), історія акростиха в грецькій церковній поезії („Die Akrostichis in der griechischen Kirchenpoesie“) і иньші. Імя проф. Крумбахера буде звязане з наукою византології, як і византологія у своїм почині й розвою була звязана з его трудящим життям.

Два ювілей.

При кінці мин. року обходили дві поважні христ. інституції науковій свої ювілей: кат. університет в Сальдбурзі 25-літє, а правосл. духовна академія в Петербурзі 100-літє свого істнованя. „С.-Петербургская Духовная Академія“ сягає своїми початками ще р. 1721, та на вижині академії станула вона доперва перед сто літами т. є. в р. 1809. За час свого істнованя кілька разів була реформована — останній раз в р. 1869, від якого то часу, по переведеню в ній спеціялізації преподаваних предметів (на відділи: спеціяльно-богословеский, церковно-теоретичний, богословеско-історичний і богословеско-практичний), починає ся й єго розцвіт. — Про католицкі висшї інституції науковій (між ними й про сальдбурский університет) напишемо обширніше иньшим разом.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає:

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефци.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шити, гафту, до кравеч-
чини і шити шкір, також
панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Ізавицький

механік і спеціаліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТЯ

різьбярсько-столярська і позолотича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духо-
вевству.

Предпачуйте і ширіть християнську часопись для руского народу **„О С Н О В У”,**

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„О с н о в а“ пише про політику, господарство, про справи релі-
гійні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідання
і богату всячину.

Купуйте також отсі брошури, що вийшли в бібліотеці „О с н о в и“:

1) Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифінський патент	6 сот.
3) Про чернече життя	6 сот.
4) Депо про суспільне питанє	20 сот.
5) За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товариш ратував говарашку	10 сот.
7) Значінє праці в світі віри	20 сот.
8) Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи“
Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавни — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

*Жадайте багато илюстрованих мін-
ників, покликуючись на „Ниву“.*

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

**Поручає ся робітню і склад пара-
ментів церковних.**

Володимира Устенського,

Львів, ул. Руска 8.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширене християнської ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0·20 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0·20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяння	0·20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. віри ч. I—II	1·75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0·75 К.
7. Чоловік а звірина	0·30 К.
8. О Службі Вожій	0·20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0·50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11. Оставьте дітей приходьте ко мні Ч. I. і II.	0·40 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1. Хто є Христос	0·04 К.
2. Хорог людства	0·04 К.
3. Вільна школа	0·04 К.
4. Про чернече житє	0·06 К.

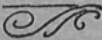
Ціни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

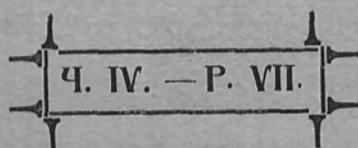
З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом М. Гефця.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ☼ В друкарні Ставропигійського Інститута ☼ 1910.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодинокє число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 4.

З М І С Т:	<i>В. з Т.</i> : Єще в справі переходів з обряду руского на латинський	стр. 97
	<i>о. А. Редкевич</i> : Хрещене Г. Н. Ісуса Христа	103
	<i>о. Кость Курилло</i> : Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці	110
	<i>Я. Тарнавский</i> : До квестії про походженє чоловіка	114
Рецензії:	<i>о. Др. О. Боцян</i> : Літургічні публікації Є. Н. В. Принца Максиміліяна Саского	117
Дописи:	<i>о. Й. Сабарай</i> : В справі організації нашого священничого жіноцтва	120
Катехитичні відомости:	Плян науки гр. кат. релігії в гал. середних школах	122
Всячина:	(Новий виділ тов. ім. св. ап. Петра. — Єще в справі „Православних затій в Галичині“.	
	— Русское Слово“ а педагогія, — Прихвостні соціалістів.)	126
Від редакції.		

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуєчі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезія в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Аполюгетично-соціальна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свеніцький: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Кошто Шадиці
почтової 25.361.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарских від шкідл. огневих під користними услів'ями,
числить умірковані премії за обезпечення,
ліквідує шкоди безпропозично по пожарі,
уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1909 припадає на користь членів зворот 10%.

Пописи „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Шадиця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о агенцію приймають ся тільки в таких громад, где еще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ^{31/12} 1909 вносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 2,146.977, иньші фонди К 594.687, разом К 2.741.624.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 2.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничній до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обов'язки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Амєрики, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агєнтура Північно-Нїмецького LLoyd'a
у ЛЬВОВІ, Городеця 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 4.

Львів, 15. лютого 1910.

Рік VII.

В. з С.

Єще в справі переходів з обряду руского на латинський.

(К о н е ц ь).

II.

Та сказати, що переходам на латинський обряд пособляє тільки ворожа нам сторона — годі. Пособляємо і ми самі! Погляньмо на стан річи. Ми мали колись у Львові більше церков, ми мали колись і міщанські брацтва церковні — та се минуло ся. Ми днесь свідками тої еволюції, яка що-раз більше видирає нам з під ніг ґрунт.

Єще живуть сини тих батьків — горожан львівських, що були „старшими братчиками“ при наших церквах, що іменували себе Русинами. Діти їх не старі — в віці військової служби, та вже вони Поляки і лат. обряду. Може живуть і старші горожани, що признають ся до свого, але хіба на смертній постели, або довіднеш ся про них на — похороні. Суть і такі, що лиш раз в місяць приходять квіт підписати, або й того не роблять вже; а на прошенє о даток на будову церкви мовлять: „coś tam, przecież to swoja wiara“. Таких у Львові досить найде ся.

Хто завинив, що вони відпали від Церкви, від народу? Часть вини буде по їх стороні, часть приписую обставинам, але й частину парохіяльному львівському духовенству!

Винні вони самі, бо не любили свого. Винні й оставини: у Львові не дбав ніхто про мешканців Русинів. На провінції була нобота — народ осьвідомляв ся, закладано читальні і т. д. У Львові доперва в останніх роках йде робота над само-осьвідомленням; про Львів ніхто не дбав.

Іменами можна се ствердити. Недавно тому вмер більший промисловець-купець У. При похороні довідали ся, що він Русином був. Є у Львові фірма К. Властитель єї звав ся колись Коцабюк, в парохіяльних книгах руских так він записаний. А Верб., радник двору і бувший директор желізниць, а Захар., а других радників, інженерів і т. д. — кілька їх начислив би?! Є в Тернополи днесь начальник стациї, з золотим ковнїром єго син польський вчений, а єго батька поховала парохія сьвятоюрська. А мішани Борщевські, Матіяшевські, Маковичі і т. д. імже нїсть числа?

Деякі старі то єще раз в рік заглянуть в церкву, а молоді пропавші*). У Львові стратили ми дуже багато, може навіть більше, як на провінції, бо все таки стратили більше колись, як в теперішних часах.

*

О скільки-ж тут вина по нашій сторонї? На се питане тяжко відповісти, бо й образити кого можна і щось аж кричить на тебе „noli me tangere!“ Ну, тай треба би добре знати історію руского душпастирства у Львові — бодай за послідні десяти літ, а я — признаю ся — не мав де і коли про неї розвідати. Впрочім докладні причини і незбиті докази лишаю до розслідження історикови; я вказую на ті причини, що мені видають ся бути — ссли не правдивими, то бодай імовірними.

Перша причина переходів у Львові можлива й для других місточок, а навіть і сіл то ся, що у Львові не дбав ніхто про мешканців-горожан Русинів. Вже хто як хто, але духовенство повинно було подбати о якусь організацію своїх вірних. Не говорю, яка се повинна була бути ся організація, але на всякий спосіб така, щоби ті вірні були бодай остали вірними своїй церкві, обрядови і народови. Що у Львові був напір на Русинів, що здавна їх переслідувано та всякими способами перетягано в латинство, на се є докази (от, хочби й „kronika“ Зубрицкого); а що з'організоване вірних руского обряду — се справді була річ духовенства, на се вказав вже колись митрополит Варлаам Шептицкий. Коли бо Поляки і по прийнятю унії Русинами, дальше їх тиснули, то — каже Зубрицкий в своїй

*) Дучело ся одному з львівських сьвященників таке. Мия року запросили єго до одної камениці в середмісті посвятити пасху. Господар дому і властитель камениці чемно заявив, що він все, як тільки припадають рускі сьвята разом з польськими, просить руского сьвященника до дому. Днесь — каже — чекав я на вас до 9-ої год., але польського сьвященника не просив.

кроніці: „Barleam Szeptycki zebrał niezwłocznie w cerkwi św. Iryego wszystkie bractwa lwowskie, gdzie przy swej i prałatów obecności, rozkazał złożyć radę, jakich wypadka użyć środków, by się z upodlenia wydźwignąć.“ А до сього, були й всі дані: Митрополія, Капітула, численне духовенство парохіяльне. Були сили, та не було і нема лучности між вірними а духовенством поза брамою парохії. Додати треба, що ті парохії не були тогді так розтяглі як днесь, що горожан Русинів мусіло ся й поіменно знати. — Не злучено Русинів!

*

Другою причиною назвав би я брак внутрішньої організації парохіян т. є. брак брацтв. В горі каже ся, що митрополит Варлаам зібрав всі брацтва львівські до церкви сьв. Юра. Видно з того, що брацтва були колись, були численні, мали якийсь голос, були з'організовані. А днесь? Ну і днесь суть брацтва, але вид їх страшно мізерний. Членів мало, а між ними не видно поважніших людей. Число братчиків ограничене на двох-трох старших „провізорів“ та кількадесять членів. А діяльність їх? Пійти з „тацою“ і підчас процесії з хоругвами; але й ту часто треба з поза брацтва шукати людей, бо братчиків нема.

Про якусь діяльність брацтв, що — скажем просто — держала би братчиків при брацтві, що притягала би вірних до него та побільшала число членів, нема що й говорити. Гуманної, харитативної діяльності брацтва наші не виказують жадної. Одні ОО. Василяни потрапили згуртувати при своїй церкві в брацтвах значне число вірних, а число то з року на рік збільшає ся, а користи для членів брацтв натури чисто духовної і харитативної дають запоруку що раз красшого розвитку.

Клясичний примір занепаду дає нам славне колись Братство Ставропігійске. Колись воно шпиталь удержувало, школу; коло него гуртував ся цвіт міщанства львівського... Днесь опинило ся в руках кількох „емеритовъ стариковъ“. Свою первісну ціль „испорчило“: замкнуло приступ для ширшого громадянства; а про діяльність его бодай не говорити! Правда, в послідних днях на місце книжної лавки впакувало „Торговый Домъ“ — зараз при самій брамі церкви, щоби вірні, покріпившись на душі, (або й перед тим!) мали де „позавтракувати“...

Другі церкви не мали і не мають брацтв з ширшою програмою діяльності. Було лиш при церкві сьв. Юра брацтво желізничої служби, але й з него днесь лиш прапор остав ся *).

Нема в нас брацтв, оживлених, з'організованих — нема того, що притягало би вірних; не дивуватись, що много наших вірних йде шукати тих брацтв по костелах.

*) Підчас посвячення желізничих домів, про що згадка була вище, Жид падконтрôльор післав Русинів, щоби бодай свій прапор з церкви принесли на посвячене та дали знак, що при желізничій служать Русини.

*

Єсть ще якась причина, що не дуже то притягає вірних до церкви, а притягає дуже до костела. Широко про неї говорити не буду, — бою ся, щоби не поповнив „єреси проти обряду“, але наведу слова одного нашого дуже сьвітлого і досвідченого педагога і душпастиря.

„Прийшов я — каже він — до Преображеньської церкви на вечірню. Була місія. Народу повно. Дяк сьпіває, народ мовчить. Правила ся тогді литія; отже годину цілу дяк сьпіває і то що сил стає, а нарід дрімає. Вражінє сумне. Вертаюсь домів. Переходжу попри костел ОО. Єзуїтів. Чую сьпів, вступаю до костела. Народу повно — всі сьпівають що до одного. Бачу між ними і слуги і пані і панів, а навіть високих достойників військових“.

До тих слів достойного Отця додам лиш одно. Нарід хоче богослуженя всенародного по правді, нарід хоче брати участь в богослуженю. Зрозуміли се ОО. Василяни тай часть духовенства і вводять новости, приновлені до нашого обряду — як мовить один з наших молодих учених богословів. Вони „испорчають обряд“, а притягають вірних; — другіж обряд заховують немилосердно, а про вірних не дбають...

*

Причина переходів, яку тепер наводжу, може вона не така дуже й важна, але мені видить ся, що вона безпосередно приготавляє до переходу. Річ в тім. Хто навикне ходити до костела, там висповідает ся, запричаает ся, там і до брацтва впише ся, там в часі недуги дістане підмогу з тов. сьв. Вінцентого а Paulo, або й на випадок смерті — тов. сьв. Йосифа з Ари-матеї й похорони справить, та бо й дитину там охрестить і там себе ховати каже — словом, з часом цілковито стає латинником, хоть і неформально. Лат. духовники кажуть: „to wszystko jedno“, а наші — дають докази на се... Ми-ж прецінь обслугово латинські костели!

Скажіть — прошу — Всч. оо. парохі, кільки в ваших церквах на рік є служб божих латинських, а бодай кільки їх було за час вашого душпастирства у Львові? Тогді, — скажете — як вмер парох, евентуально в сьв. Юрі крилошанин. За те в костелах — не у всіх, що правда, але в кількох — наші сьвященики читають Сл. Б. щоденно *).

*) В костелі сьв. М. Магдалини, в костелі Кармелітанок при ул. Потоцького, в костелі Місіонарів при ул. Янівській і в лат. Катедрі.

Чотирох наших священників обслугує костели, а в наших церквах нема кому відправити дванайцятку, евентуально девятку, чи в якій иньшій годині. За те ми ще ризи церковні для тих ОО. позичаємо...

■

Вже з того, що сказано, виходить для нас свідощтво не конче підхлібне, свідощтво недбальства, або й просто брак прихильности до свого. Та на се й докази можна дати. Знана неприхильність одного з львівських оо. парохів до такого невинного а похвального діла, як будова церкви на Клепарові. Тогді, як на Клепарові в каплиці, збудованій за гроші Русинів і Поляків, не дозволяють Поляки відправити рускому священникови Служби Божої, тогді як на всіх окраїнах Львова будують ся костели, сей отець публично перед священством львівського деканату заявляє, що „церков на Клепарові так потрібна, як друга лат. катедра на Жовківській улиці“. Коли-ж так хтось відносьть ся до такого діла, як будова божого храму, то щож вимагати оборони перед нахибностю противника. Та се не відорваний факт. В мої руки попало случайно прошене двох сестер, хто знає чи не руского походження, о дозвіл перейти на руский обряд. Для характеристики, як деякі наші відносять ся до таких справ в противеньстві до латинського духовенства, що або без захованя конкордії, або при позірнім захованню, бере сей час, що під руку впаде, — а й на доказ, що не роблю закиду на вітер, навожу се прошене дослівно *).

*) „Ото ми Наска Куриляк і Анна Гарасимчук осьміляем ся просити у вищої Всечесности в справі обряду. Бєймо доньки Івана Облищук, господаря у В. . . повіта Вучач. Походимо а матери латинички, бєймо крещєні на руске за свідощтвом кннг парохіальних. Звикли ми в обряді руским з дитинства а місцевий Отець С. прогають нас з обряду руского на латинський. Труднож нам трицятьлітним приходити на обряд чужий, цілком нам незнаий. Перед шість роками зробили ми опір, а отець говорив: удайте ся до отця декана, щоби дозволив сповідати вас і причащати. Були ми у Отця Декана три рази, були ми лично у Преосвященного Епископа в Станиславові два рази. Бєймо перенесєві в ц. к. Старості з обряду латинського на руский. На конець Отец заявили, що руский Епископат не має права до нас, треба писати провізорично (?) до латинського Епископа о позволенє. Роблено прошенє, тож прийшло позволенє від Епископа латинського 1907. року 15. мая, а Отец однаково не приймають. 1909. року 17/1 Отец латинський виписав з метрики латинської. Так маєм примір Спасительного поученія „шукайте — знайдете, пукайте — отворить ся вам, а ми пукам до дверей Отця С. вже шість літ, та не можем допросити ся. Щож на то ми скажемо? Хиба з біснующим з Капернаума „что нам і тебї священнику, почто пришел вси сімо? не мучи мене!“ Накопец Отец говорили так 15. марта сего року: десять Епископів не бою ся, ніц ми не зроблять, ві латинський Отец мені ни до розказу, ни хоче ся мені приймати. Тож ми переконали ся, що ми зістали ошувані в протягу шість літ. Одним словом ходим блудом. Звичайно сповіді відбуваем на храмах Господєних і Богородичних, а великоду сповідь прогають нас. Сусідні священники недовіряють нам, що ми так ходим про обряд, але говорять, що на нас тяжить якийсь гріх смертельний, а ми поносимо вєдид великий. Но ми недовіряючи на моларство Отця пароха С... осьміляем ся просити у вищєя Високопреосвященна Всечесности о ласкаве принятіє на лоно греко-латинської Церкви. Слава Теусу Христу“. — Підписи.

*

Болючі закиди підніс свого часу в „Ниві“ Вп. Я. Л. в статі „Де корінь лиха“, вважаючи їх причиною переходів. Чи згодити ся на них? Може не на всі, але, що многі з них правдиві — хоть і болючі, се признати мусимо. Вп. Я. Л. не наводив фактів і тому ті, що відповідали єму, відповідали зі злосливим жалем. Я також фактів не думаю наводити. Хто буде шукати доказів на закиди Вп. Я. Л., той їх певно найде — більше може, чим би хотів, най лиш „sine ira“ їх шукає.

Я лиш мимоволі згадаю про дещо. Не далеко під Львовом є парохія, а властиво поле парохіяльне, церква в упадку, розвалений дім парохіяльний і кількадесять, ну може й більше як 200 душ. Прочі всі в латиньство перейшли. Що запричина? — питаю ся раз. Наводять різні, але найліпше подобала ся мені отся. „Спровадили ся ми до села — розказує учителька Русинка. По звичаю, в неділю йду з мужем і сестрою до церкви. Вже дзвонили. Спішимо, щоби не спізнитись. Приходимо. Людий з десятеро; о. пароха нема. Помолили ся ми тай вийшли під церкву тай — чекали до 11-ої, а о. парох не прийшли. Другий раз прийшли ми точно о 11-тій, та вже була церковця замкнена по богослуженю. Так повторило ся кілька разів, тому зачали ми їздити до Львова на богослуженє, а наїд пійшов до костела. Але раз — мовить — дали ми на сьпівану Службу Божу з парастасом. Тогді застали ми о. пароха. Ну і шож? Зараз на початку Сл. Б. мусіла я вийти з церкви через біль голови. О. парох кадили „Галичанином“. От так прямо набили кадильничю „Галичанином“ (бо інших часописий не читали), підпалили, ну і так кадять. Мене з диму голова розболіла і я мусіла вийти. З того часу ми більше не були в церкві аж наші отець, перенесли ся на иньшу посаду“...

Знаю знов одну парохію, де є й костел і сотрудник. В костелі щоденно три проповіді: гомілія, проповідь і катехизация; а в церкві проповідь на Різдво, Воскресенє, ну і на празник...

Я не генералізую тих случаїв; був бим дуже радий, щоби їх тільки два було, але в се не вірю. Таке душстаровництво певно не збільшить рядів вірних нашої церкви, коли не зменшить!

*

Здавало би ся, що наведені причини досить важні, щоби привести духовенство до задуми та евентуального протиділяння. Та ні! Ту можу безпечно запевнити всіх, що терплять на манію попофобії і що їм привиджує ся марево клерикальної партії, що не мають чого боятися. Ми не такі страшні! Противно, ми всі осібняком ходимо, на нас хиба ніколи не сповнить ся приповідка: „громада великий чоловік“. Правда, ми — як то говорив о. В. Г. на зборах сьв. ап. Павла — маємо провідників знаменитих, маємо економістів, фінансїстів, молочарів, організаторів..., але ми всі осібняком ходимо. Де нам до організації

Ми в таких річах, що лиш нас самих дотичать: в річах церкви, котрій служимо, в справах стада, котре Бог нам поручив з обов'язком відвічальности, в справах станових — не потрафимо разом йти, а щож доперва думати про партію клерикальну? Не бійтеся; ми не такі страшні!

І справді. Я з дива не можу вийти, як се можливо, щоби в часі, де всі стани організують ся, руске духовенство не довело хоть би й до як примітивної лучности. Ну, на селі — се може й трудніше: віддалене, бодай на око брак конечної потреби лучности, — але у Львові! Кравці, шевці, промисловці, лікарі, судії, друкарі, адвокати, учителі, бетонярі і т. д. — всьо то з'організоване, лиш ми одні не відчуваємо потреби порозуміння спільного, лучности в діланю. Ми, духовенство парохіяльне Львова, комунікуємо ся о стільки, що час від часу загляне „книжка надавча“ одного уряду парохіяльного до другого тай — на тім й кінчить ся наше спільне ділане.

Ні при чім тут закид, що ми з'організовані в одну громаду „Церков“. Поляки також належать до тої Церкви, а мимо того вони для нас тільки батіг мають. І я взагалі уперто не розумію жадного закиду проти організації духовенства парохіяльного — хоть би у Львові; я все тверджу: коли всі організують ся, коли в товариства вяжуть ся вже й душпастирі шкільні, то й ми мусимо з'організувати ся!

*

Я навів причини переходів такі, як бачите. Не перечу, що багато я ще не доповів — сеж лишаю другим; не тверджу категорично, що лиш ті, а не иньші причини — дорога дискусії отворена. Я хотів зібрати хоть тих кілька причин і предложити їх Шановним Читачам під осуд, до розв'язання тай евентуального зарадження.

о. Н. Редкевич.

Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа.

(Мт. III, 13—17; Мк. I, 9—11; Лк. III, 21—22; Йо. I, 29 сл.)

Біблійно-догматична розвідка.*)

Трийцять літ минало від часу, як над вбогою стайнею в Вефлеємі ангели съяті сьпівали: „Слава во вишних Богу“, трийцять літ вже жив Г. Н. Ісус Христос в місточку Назареті.

*) Література до сеї теми се в більшій часті коментарі до сьв. Писма та життєпису Ісуса Христа, з котрих наводжу лише найлуччі:

Bartmann Bernh.: Das Himmelfeich u. sein König. Paderborn 1904. — Lepin M.: Jésus Messie et Fils de Dieu. 2 éd. Paris 1905. — Fouard C.: La vie de N-S. Jésus-Christ. 14 éd. Paris 1903. Ширша література буде подана в Бібліографії „Вивв“.

В укритю, як звичайний син теслі, пережив Ісус тії літа. В Бозі, що став ся чоловіком, бачили люди лишень чоловіка. Та прийшов час, коли люди мали дізнатись, що сей вбогий, незнаний нікому Ісус єсть їх Спасителем, їх Богом.

Над Йорданом вже довший час кликав сьв. Йоан Креститель могучим голосом: „Покайте ся, бо приближило ся царство небесне“. (Мт. III, 2). І нарід спішив на той поклик над Йордан і в покуті хрестив ся в Йордані, а сьв. Йоан Креститель поучав єго, що по нїм прийде сильнійший від него, котрому він недостоїн розв'язати ремінь сапогів єго, а котрий стане хрестити Духом сьвятим.

В тих днях — оповідають євангелисти — прийшов Ісус Христос з Галилеї над Йордан, щоби прийняти хрещенє від Йоана. Ісус, котрого ангел небесний зове „Сьвятим“, (Лк. I, 35), приходить, щоби піддатись хрещеню покути.. Йоан, просьвічений Дуохм сьвятим, пізнає в Ісусі того, котрого він сам єсть Предтечою. Тому збороняєсь хрестити того, від котрого він сам потребує хресту. Однак Ісус обстав при своїм бажанню, прийняти хрещенє покути; причину-ж подає в словах: *οὕτως ἵνα πληρώσω* (так бо нам належить сповнити всяку справедливість) Мт. III, 15. Слова сї значать: Ісус Христос каже себе хрестити, бо се діло єсть Богу миле Ми не потребуємо тут думати про якийсь приказ, який би Ісус мав одержати від Отця небесного. Самі слова: *πληρῶσαι ἐμὴν*, яких Ісус Хр. уживає, противлять ся такому заложенню. Бо слова наведені значать: „належить ся“ (*es geziemt sich*), що не супонує ніякого приказу. Если Ісус був мав сповнити приказ, то був би радше ужив слів: *δεῖ*, або *χρεῖται ἐξουθεν* (мусимо).

Отже цілком добровільно прийняв Ісус Хр. хрест покути, станув в рядах грішників. Та сей геройский акт покори зістав нагороджений Отцем небесним, котрий при кожній нагоді, де Ісус Хр. себе понижує, стараєсь Єго прославити. При непорочнім зачатю Ісуса, сам сьв. Дух творить тіло єго в утробі сьв. Діви і сам архангел звіщає Єго воплоченє; при рождестві в убогій стайні посилає Отець небесний своїх ангелів, щоби звеличали славу Народженого Отрочати; коли по раз первий Ісус об'явив апостолам, що вмерти має смертию хрестною, прославляє Єго Отець небесний на горі преображення; коли Христос умирає в найбільшім пониженню на хресті соромною смертию, тогді страшні появи в природі сьвідчать про божество Єго. І тут, де перший виступ публичний Ісуса єсть для Нєго пониженєм, небеса об'являють народови укриту велич Спасителя. Бо коли Спаситель, по довершенню хрещеня, моливсь на березі, отворились небеса, Дух сьвятий зійшов на Нєго в виді голуба і дав ся чути голос: „Сей єсть Син мій возлюблений, в котрім моє уподобанє“. (Мт. III, 17).

Та ба, теологам рационалістам видаєсь то неправдивим. Вони, признаючи правдивість факту хрещеня Ісуса Хр. в Йордані в цілім єго змислі, перечуть правдивість сего, що сталось.

по хрещеню. Сї факти по хрещеню витолковують вони як суб'єктивну візію Ісуса Христа. Се не суть, після них, реально-об'єктивні обяви. Після одних, Ісус вправді дійсно, але не наяві, лишень в душі своїй то все пережив, а то що Ісус в душі пережив, зістало відтак у візії обявлене Йоанови Хрестителеви, — бо після євангелій і Іоан бачив се, що діялось по хрещеню; після інших, сам Христос мав таку візію; — в кождім же разі, традиція — так кажуть раціоналісти — представила в такий спосіб зроджене ся в Ісусі Хр. свідомости єго післанництва яко Мессії, віри в себе яко в Мессію.

І так пише Holtzmann H. J. — *Leben Jesu*, стр. 105: „Und doch dürfte es durch die Art des Vorganges feststehen, dass er sich auf dem geistigen Gebiete, aber in der Seele Jesu abgespielt hat, dass wir es mit einer prophetischen Vision zu tun haben“... а на стр. 106 думає, що цілий той случай не тратить нічо на вартости, єсли єго уважати ся ме за візію, а се ось чому: „Das weltgeschichtlich und religionsgeschichtlich Bedeutsame ist doch jedenfalls das Erwachen des Glaubens Jesu an sich, als den Messias. Das Christentum hat vom Anfang an auf dem Bekenntniss gestanden, dass Jesus der Messias sei und dieser Glaube ist damals in die Seele Jesu selbst erst eingesenkt worden, als er durch Johannes im Jordan getauft wurde“. Подібно висказуєсь також Weiss B. — *Leben Jesu I*, стр. 299: „Da es sich hier um das Sehen eines rein geistigen Vorganges, der Ausrüstung Jesu mit dem göttlichen Geiste handelt, so versteht sich von selbst, dass dieses Sehen (котре, після него, мав Іоан) nicht ein natürlich sinnliches gewesen sein kann, sondern nur ein Schauen in der Vision d. h. in einem gottgewirkten inneren Vorgange in welchem sich, freilich in der Form einer sinnlichen Anschauung, eine rein geistige Tatsache (котру іменно Христос в душі пережив) dem Seher erkennen bar macht“. Після него отже відбувсь в душі Ісуса Хр. факт скріплення Єго Духом св'ятим, а Бог обявив се в візії св. Іоанови. Після Beyschlag'a: *Leben Jesu I*, стр. 219, сам тільки Іоан мав візію і він властиво був послідним жерелом того цілого оповідання про хрещенє, котре він переповів апостолам. Та перші християни, а з ними і євангелісти, інакше представили річ. „Sie waren überzeugt — пише Beyschlag I c. — dass in jenem Vorgange nicht bloss Johannes, sondern Jesus selbst etwas erlebt und erfahren habe, was der Täufer über ihn schaute und vernahm. Und da sie keine eigene Darstellung Jesu über jenes sein Erlebniss besaßen, so stellten sie dasselbe einfach so dar, dass sie das von Johannes Geschaute und Vernommene — zugleich von Jesu geschaut und vernommen werden liessen, aber nicht visionär, sondern real, weil es ja ein reales Erlebniss Jesu sein sollte... Hiernach hätten wir also in dieser Taufgeschichte Jesu, die Geburtsgeschichte seines messianischen Bewusstseins“ Harnack вияснює цілу сю подію яко внутрішній процес в душі Ісуса. Він пише ось як: „Die älteste Überlieferung sah in einem inneren Erlebniss Jesu bei der Taufe die Grundlegung seines messianischen Bewusstseins“ (*Das Wesen des Christentum* стр. 88).

До протестантських раціоналістів долучуєсь цілком недвозначно також Loisy. Ось що він пише про згадану подію в книжці: *L'évangile et l'église* стр. 55: „Про початок мессянської свідомості в душі Ісуса не мож нічого певного заключати з текстів. Найстарша традиція пояснила его — як здаєсь — або представила образowo в обявленню, котре мало бути дане при хрещенню в іордані“. Єще виразнійше висказує Loisy свою гадку в книжці: *Le quatrième Évangile* стр. 229. Він пише: „Мимо матерьяльного опису у Луки, можна спровадити досить легко всі оповідання до гіпотези візії і не треба конче підсувати голу-бови об'єктивну реальність“.

Ось так, не подаючи ніяких доказів, перечуть раціоналісти історичність сего великого моменту в житю Ісуса. Роблять вони се головнo тому, бо вони згори уважають всяке чудо за неможливе, а відтак і тому, бо старають ся wielімінувати з життя Ісуса все надприродне.

Та вже сама різнородність, навіть противорічність взаїмна в виясненню обявів по хрещенню, як ми се бачили, свідчить некорисно проти них. Воно і мусить бути так, если хтось хоче читати в книжці, щоб він хотів, щоби там було написано, а не хоче бачити сего, що дійсно там написано. Нема найменшої до сего причини, щоби заперечувати віродостойність оповідань євангелістів, противно, все говорить за тим, щоби признати їх історичну стійність — а тим самим і об'єктивну реальність цілої чудесної події по крещенню.

Всі три євангелісти синоптики, порівнай також Йо. I, 32 сл., описують сі події, а іменно майже тими самими словами і то обширно, підчас коли о самім акті хрещення згадують лишень коротко. Вже ся обставина вказує на се, що євангелістам передовсім залежало на тім, щоби представити і описати події по хрещенню.

Дальше ясний, простий і вказуючий на суб'єктивне переконанє о правдивості спосіб представлення подій говорить за їх історичною стійністю. Саміж слова ніяк не позволяють вияснювати події яко візію: про небеса говорить ся, що вони: *ἀνεῳχθησαν* (отворились Мт.) *σχιζομένων* (роздерті Лк.); про Духа св. пише ся, що він зійшов *καταβηται* (льокальна зміна) в виді голуба; про голос, що він дав ся чути *ἐξ οὐρανό* — з неба (не в душі Ісуса). Лука не каже до того, що Ісус видів тії події, лишень просто описує події: „Отворило ся небо, Дух св. зійшов...“ (Лк III, 22), що цілковито виключає візію. А вжеж факт, що і Ісус і Йоан Креститель бачили тії події і чули голос, сам собою збиває гіпотезу візії. „Приймати, що рівночасно двох мало таку саму візію — пише Nösgen: *Kommentar in Mth.* стр. 33 — котра для обох не мала ані тої самої внутрішньої підстави, ані однакового значіння, се впрост глупе“.

Критичне поясненє текстів.

Ісус прийшов над Йордан і хрестив ся в часі, коли хрестив ся весь нарід (Лк. III, 21). Значить, і нарід бачив і чув події, які лучились по довершеню хрещення, тільки нарід сам не поняв значіння тих подій, доперва Іоан вияснив народови значінє їх (Іо. I, 31 сс.). Самого обряду хрещення не описують євангелисти, та висказ євангелиста Марка I, 9: *eis tōn Iordan* каже додумуватись, що відбуло ся воно через погруженє в воду.

По хрещеню, каже Лука, молив ся Ісус (Лк. III, 21). „Молитва ся — каже влучно Schanz: Kommentar in Lk. стр. 170 — була виразом покірнього піддання ся волі Божій... але також актом болючого переможення себе, бо Ісус, принявши хрещенє, взяв на себе позір гріха і приніс першу публичну жертву серця свого за знищенє гріхів“.

Події по хрещеню вводить Матей словами *καὶ ἰδοὺ* — і гляди: *καὶ ἰδοὺ ἀνέβη θύσας οἱ οὐρανοί... καὶ ἰδοὺ πνεῦμα ἐκ τῶν οὐρανῶν ἔρχομεν...* через що хоче звернути увагу читача на се, що слідуєчі події, се щось великого, щось значного.

Небо отворило ся — оповідають дальше євангелисти. Тое отворенє небес можна собі уявити або як „hiatus“ або як освітленє одної часті фірмamentу, при чім з небес падало промінє сьвітла; в кождім разі був се обяв реально об'єктивний, котрий робив вражінє, що небеса отворились.

Коли небеса отворили ся, зійшов Дух сьв. в виді голуба. Протестантські рационалісти лучать, відповідно до своєї теорії візії, слова *ὡς περιστερὰν* (яко голуб) з *καταβαίνειν*; *tertium comparationis* булоб отже „лагідне сходженє“ Духа сьв. Так як голуб легко і лагідно злітає, так легко і лагідно зійшов Дух сьв. на Ісуса. Тое твердженє стоїть і упадає з гіпотезою візії. Бо єсли події були реально-об'єктивні, що ми висше доказали, то нема найменшого сумніву, що для євангелистів єсть середним членом порівняннє вид голуба. Як-жеж могли би євангелисти порівнувати рух, котрого змислами не мож спостеречи, щось невидимого, з летом голуба, не сказавши передше, в якім виді представилось змислам то духове єство. Впрочім висказ Луки: *συνετίζητο εἶδει* — в виді, формі голуба, вказує цілком ясно, що тут розходить ся о форму, о вид, в якім об'явив ся сьв. Дух.

Підчас коли небо отворилось і Дух сьв. уносив ся в виді голуба над Ісусом Христом, роздався голос з небес: „Сей єсть (після Марка і Луки: „Ти єси“) Син мій возлюблений, в котрім знайшов я своє уподобанє“. Що сї слова були виразно висказані, про се оповіданє євангелистів не лишає ніякого сумніву. А що Матей подає „Сей єсть“ а Марко і Лука „Ти єси“ — се

не робить труднощі, сли пригадаємо собі, що євангелісти дуже часто старають ся передати не так слова самі, як змісл слів.

Згадані події мають велике значінє для католицької науки про пресьвяту Тройцю. Одинокий сей раз сьв. Тройця, всі три особи Божі, обявляють ся нам зміслово: Бог Отець в своїй незміримій любови, Син Божий в непонятній покорі, Дух сьв. осіняючий своєю благодатию. Чудовий образ нашого Бога, котрий любовю своєю огортає покору, своєю величию прикрашує її. Читаючи ріжних католицьких і некатолицьких ексегетів, бачить ся, що вони широко розводять ся над самим хрещенєм Ісуса Христа, а мало уваги звертають на чудове обявленє сьв. Тройці. Сеж повинні вони тим більше зробити, що раціоналісти твердять, що євангелісти-синоптики не знають нічого про Тройцю, лишень участь одного Бога. В слідуючих розділах ми застановимо ся ближше над обявленем сьв. Тройці, а іменно: кождої особи з осібна.

Обявленє Бога Отця.

При хрещеню дав ся чути голос з небес: „Сей єсть Син мій“... Чий же се голос? Навіть раціоналісти не перечуть, що се голос Бога. І дійсно, если голос з неба походить — то се голос Бога, того самого, котрий колись на горі Синай до Мойсея говорив. Колиж сей голос зве Ісуса „Сином“, то тим самим обявляє себе як „Отця“. Говорячий отже — се особа Бога, а імя єї „Отець“, бо Ісус єї „Сином“. Яко дванацятилітний хлопець каже Ісус, що має „Отця“, який мешкає на небесах, самого Бога (Лк. II, 49.). Тепер обявляєсь сей „Отець“ небесний і сам сьвідчить, що він Всевишний єсть дійсно „Отцем“ Ісуса, а на тое сьвідощтво покличесь колись Ісус, щоби зломити невіру жидів многозначучими словами: „піславший мене „Отець“ сам дав сьвідощтво о мені“. І тим відкликом своїм стверджує Ісус наш висказ, що голос при хрещеню був голосом „Отця“ небесного.

Любов до людей спонукала Бога Отця, дати Сина свого, щоб сей їм приніс спасенє. Любов до Сина спонукує его над Йорданом проголосити утаєне божество Ісуса, щоб не думали люди, що сей покірний Ісус лишень чоловік. А що се сьвідощтво не всім тепер єще зрозуміле, то в тім як раз оказуєсь мудрість Отця небесного. Відслонивши відразу заслону, яка вкривала божество Ісуса, поразив би лишень уми людей, як сонце поразує очи; заслона спадає поволи, аж люди самі зрозуміють цілу вагу слів, сказаних над Йорданом і самі закличуть: „Ти є Христос, Син Бога живого“ (Мт. XVI, 16).

Ісус особа Божя, правдивий Син Божий.

Всім розділі слідити будемо на основі текстів, в яким змислі Ісус єсть „Сином“ Божим, які відносини лучать Бога „Отця“ з Ісусом. Та передше застановимось, яке значінє мали для Ісуса хрещенє і зісланє на него сьв. Духа.

Між раціоналістами не брак навіть твердження, що Ісус сьвідомий особистих своїх гріхів, прийшов над Йордан, щоби прийняти хрест покути (O. Holzmann: *Leben Jesu* стр. 107). Та тая гадка не має много своїх заступників, бо й самим раціоналістам якось ніяково робить ся, коли в Ісусі гріха шукають.

Більша часть раціоналістів приймає, що тут при хрещеню обудилась в Ісусі сьвідомість, що він єсть Мессією. Перечучи іменно, що Ісус був Богом, твердять, що сьвідомість мессіяньска розвивалась поволи, а при хрещеню набрав Ісус вже певного переконання, що він дійсно Мессія. (Beyschlag: *Leben Jesu* I, стр. 228). З тими, що перечуть божество Ісуса, не тут нам побиватись. Що їх суппозиция в сій справі неправдива, слідує вже з розмови Йоана К. з Ісусом перед хрещенем. Чому Йоан не хоче хрестити Ісуса та каже, що він сам потребує хрещеня від него, як не тому, що вже перед хрещенем знав, що Ісус єсть тим, котрий буде хрестити Духом сьв., що Ісус єсть Мессією?! Що иншого значать слова Ісуса: „Лиши се на тепер“ *ἄφεσ ἄφην*, як не те: вправді я знаю, що я Мессія, за якого і ти мене узнаєш, но я хочу хреститись мимо сего?! Неправдивим також оказуєсь твердження тих раціоналістів, котрі кажуть, що Ісус на се хрестив ся, щоби дістати силу Духа сьв. Тії раціоналісти забувають на чудотворне зачатє Ісуса через самого Духа сьв., забувають, що вже дитятем Ісус був „Святим“ *καὶ ἁγίου*.

Инші суть причини приходу Ісуса над Йордан і хрещеня. Отсе прийшов вже час публичного виступу Ісуса. Той виступ мусів бути відповідно інавгурований. І ось Бог сам над Йорданом урочисто проклямає Ісуса Мессією і Сином Божим, а сьв. Йоан К., котрий прийшов на се, щоб сьвідощтво дати Ісусови (Ин. I, 31), одержавши знак з небес, складає сьвідощтво, що Ісус дійсно єсть тим, на котрого прибує він нарід приготував хрещенем покути.

Сьвідомий своєї гідности Мессії і Сина Божого, прийшов Ісус, щоб одержати сьвідощтво сеї гідности від „Отця“ небесного. Але і з тою сьвідомостию йшов Ісус над Йордан, що піддаючись хрещеню, тим самим приймає на себе гріхи цілого світа, тим самим рішаєсь стати „Агнцем Божим“, котрий кровю своєю має змити змазу гріха з роду людського, тим агнцем, яким проголосив его сьв. Йоан: „Се агнець Божий, вземляй гріхи міра“ (Ин. I, 29).

„Unus mersit, — пише свв. Амврозий Мд. Р. I. 15, 669 — sed elevavit omnes; unus descendit, ut ascenderemus omnes; unus omnium peccata suscepit, ut in illo omnium peccata morerentur“. Таким чином прийняте хрещення покути було для Ісуса першим кроком на тернистий дорозі до хрещення кровавого (Лк. XII, 50). „Смертию смерть побідити, смертию вселенній жите дати, сеї задачі свідомий Син чоловічий від вічності, на се чекав вже трийцять літ і днесь вкінці зробив перший крок безпосередно до ціли. Дорога до хресту єсть для него дорогою до смерті“. (Grimm: Leben Jesu, II, стр. 125).

А що при хрещенню Дух свв. сходить на Ісуса, то не тому, начеб Ісус доперва тепер „силою Духа свв.“ мав статись Сином Божим, як се твердять Holtzmann (Handkommentar I. c. стр. 62), Loisy (Le quadrième évangile стр. 231) та інші раціоналісти, не признаючи божества Ісуса. Ложність сего твердження доказують самі слова Бога Отця, котрий каже: „Сей єсть Син мій... о немже благоволих“, а не каже: Сей буде Сином моїм, або стаєсь тепер. Такі лише слова одиноко висказувалиб гадку раціоналістів.

І на щож тепер Ісусови єще раз приймати силу Духа свв., коли він яко Бого-чоловік, котрий почав ся від Духа свв., єстєственно з ним злучений від віків? (Порівнай: Augustinus: De Trinitate. Mg. P. I. 42, 1094; Theophylactus: Mg. P. g. 123, 497). Дух свв., уносячий ся над Ісусом, був радше внішнім знаком, символом сего, що в Ісусі укривалось: з'єдинення єстєственного Ісуса з Духом свв. та божества Єго. Зісланє Духа свв. було рівночасно неначе маєстатичною ординацією Сина Божого на Спасителя вселенної (Порівнай: Kölling: Pneumatologie стр. 173).

(Конець буде).

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск.*) кат. Церкви в північній Америці.

I.

Еміграція наша до Америки починаєть ся менше-більше в сімдесятих роках; перші йдуть угорські Русини і галицькі Лемки,

*) Позаяк американські схизматики присвоїли собі назву греко-католиків, та офіційально у своїх директоріях під нею виступають, для того, думаю, ліпше буде тут в користь католицької Церкви назване „руск. кат. Церква“, „Русини католики“.

відтак рух сей захоплює цілу Галичину і Буковину. З хвилиною, коли рускому народови почало не старчати материяльних средств на заспокоєне щоденного життя-буття, він гноблений ворожим режимом і висисуваний питомими п'явками, з konieczности вибирає ся в далеку дорогу, щоби там тяжкою працею зрівнати домашній недобір.

У твердих умовах найшлись перші емігранти. Вони скидали ся з місця на місце, необортні, незнані, переслідвані з часта і висьмівані, а дірвавшись сталого заняття, жили в забутю. А що були без проводу, забували й на душевні практики. Як загалом словянська раса виключно майже рільничий, хліборобська, звичаєсна до життя на рілі, найшли ся наші емігранти в цілком відмінних умовах, без ніяких вказівок та твердо мусіли звичаюватись до нових порядків. Ніхто про них не журив ся, а вони не допоминались, не знаючи мови і права.

На управу землі, себго на жите фармерське, могли лишень дозволити собі ті, що прибули до Америки з яким-таким капіталом та уложеним з гори пляном, але таких між нашими переселенцями не було і віддай ще нема. Деякі знова одиниці, розглянувшись по новій країні, думали з часом про купно землі і її управу, але ріля мимо своєї врожайности і практичного застосування машинових рільничих знарядів потребує і готового капіталу, здоровечих кільканацять рук до праці — та у певних роках ще не виплатить ся. А робітник на фармі так дорогий, як і у фабриці чи в копальні. І по нині властиво ціла наша еміграція в З'єдинених Державах має з малими винятками характер кочуючий, бо наш чоловік прибуває сюди переважно не на стале побуте, лишень на кількालітний заробіток.

Потреби душевні сповняли такі, які були під руками, отже схизматичке сьвященство, що від першої хвилі садило в душі простолюдина корінь нинішнього лиха, та маленький гурток наших сьвящеників, розділений і так на дві партії. Більша частина із них „твердих начал“ подавала руку і лучила ся з православем, деякі знова, що переселились сюди змушені чи то прикрим материяльним положенєм, чи то іншими причинами, про які мовчить ся, не завсїгди визначали ся правдивим „чином Мелхіседековим та — може й не знаючи про те, клали перший почин розладу і терня для теперішньої церковної організації. Загал нашого клиру, який найшов ся в північній Америці до року 1900, носив марку „індепенденції“; винятки лишень переписали або хотіли переписати добро церковне на ім'я дієцезального єпископата. Та не без вини й ірландско-католицька єрархія, яка з апатією і недовірем відносилась до нашого обряду, не без вини, здаєсь, і наша галицька єрархія, яка мала вислати, а не вислала (чи може й не могла вислати) до Америки добрих, ревних, повних католицького духа і ідеї сьвящеників.

Першим, який далекосяглим своїм оком звернув свою повну любови увагу далеко поза море на ті вівці без пастиря, був — як звичайно, Ексцеленція Митрополит Андрей Шептицький.

Завдяки їм, найшлось в архидиєцезії львівській кілька розпоряджень дотичних еміграції і — молоді, повні ідеї св'ященники з благословенем пішли за море, а клир перестав глядіти на них, консервативними очами. Вони то вислали двох св'ященників, одного для З'єдинених Держав, а одного для Канади в цілі вислідження тамошних обставин. Їх передовсім любови і печальности завдячити треба, що північно-американська Русь отримала князя Церкви — Преосв'ященного Сотера.

Цілком природно, що еміграція наша з конечности вселялась там, де фабрика, то є по більших містах, а місто, як звичайно, є вступним кроком до основаня брацтв чи товариств, які на чужині є конечно потрібні до безпеки житя на час побуту. Получені брацтва знова лучились в громаду і будували, або думали про церкву і св'ященника для себе. При таких okazиях найбільше доброго міг сподіяти св'ященик ідейний, если від першої хвилі осьвідомив громаду, виловив значіне підставової сили Церкви і відразу переписав добро церковне на Владику — хоч ірляндского, але католицкого — та таким чином стримав забіги до тієї громади православної або пресбітеріяньскої місії.

Але як раз бракувало на початку таких католицких св'ящеників, які би думали про будучність руск.-кат. Церкви та тих громад при церквах. Їх власною індепенденцією толкують ся ріжні незгоди св'ященника з парохіянами, які поволи губили пошану для клиру і віру в Бога, та радикально без терпцю викидали св'ященника з парохії, а з часта ще і під примітивною формою. І так поволи еміграція деморалізувалась. Чим можна пояснити перехід руск. католицкого св'ященника на російську схизму в Америці, голошене у церкві радикальних засад, умієтне роз'огнюване ненависти до латинського обряду, ідентифіковане обряду з вірою?... Дяк звичайно в Америці як не російський шпігун за рублі, то напів виеманципований кольпортер пресбітеріянізму — кандидат на руск. протестантского міністра, або атеїст-радикал, котрий кожде слово, кождий вчинок св'ященника підхоплював і голосив „urbi et orbi“ і стелив дорогу до тієї парохії другому св'ященикови, який обіцяв ему більший дохід з духовних треб. Хтож тут поносив провину, як не сам св'ященик, що з конечности жив близько з дяком, який виробляв собі критичний свій суд про его вартість, та як бачив, що св'ященик не дасть вже більше або що він якимсь чином захитав своє становище, стелив ся під ноги другому і так знова „da capo al fine“. Чиж не від св'ященника залежало мати доброго, побожного дякоучителя, та особисто вести школу, яка в тих условилах є підвалиною доброго молодого покоління?

Вернім ся ще до брацтв. До заснованя нашого „Руского Народного Союзу“ через бл. п. о. Бончевского, о. Стефановича і о. Підгорецкого, які в сей труд вложили великий капітал енергії і пожертвованя ізза любови віри і народу, були тут два товариства, оперті на твердих началах: „Соединенье гр. каѳ. рус-

ських братствъ въ сѣверной Америкѣ⁴ і „Общество“, Оба згадані товариства були капітулою при роздаваню і креованю галицько-угорсько-московско-православних (бо годі їх инакше назвати) парохій, а сьвященники, в особах духовних управителів при тих товариствах, були амбасадорами московскої схизми. Та замість, щоб церкви католицького народу належали до католицьких правних в тих обставинах властителів, якими могли бути лишень ірляндські владики, тай щоб розвивались, вони — сі амбасадори — їх навчали схизми та нікчемно здержували розвиток руск-кат. Церкви в півн. Америці.

Велика і щаслива була гадка пок. о. Бончевського про згуртоване народовецького клиру в цільний склад, переведена таки ним ще самим. З другої однак сторони покійний — як мав прегарне серце, так був короткозорим, коли апатию і недовіре (часами може й оправдані) ірляндскої єрархії до нашого обряду за глибоко узяв собі до серця, а не попер нашого обряду перед нею примірами і вчинками. В звязи з місцевою катол. єрархією треба було глядати попертя, а не держатись за самостійно. А покійний міг багато зробити своїм впливом і дійсною інтелігенцією, якою ділав і на собратів і на нарід і, бачить ся, менче було би терня під ногами нинішного Владики. Клир мав би ліпшу дисципліну, а нарід більше чув би ся приготованим до сповнення своєї задачі на церковнім поли.

Маємо живі приміри перед очами: чиж Поляки, Німці... стратили що із своєї національності, належачи до ірляндських дієцезій, хоч на підставі того самого обряду могли лекше злятись чи змішатись з Айришами (Ірляндцями). А наш відмінний обряд та привязане нашого народу до него, чиж не давали за поруки перед з'айришованем? Прибуваючому нашому Владиці повіддавали би ірляндські владики добро церковне і не було би тих тяжких непорозумінь, з якими нині прийдесть ся ще довго бороти ся, а нераз і важко призадуматись над долею — будучиною нашого народу.

Другим важним чинником для розвитку любови християнських обовязків, кріпкої віри, та і народньої сили для великої ідеї добра і злуки — є преса. Дивоглядна вона була через той цілий ряд літ. Аж сумно згадати, що від часу до часу сю або сю часопись редагували сьвященники для народу, та що під їх очами кормило ся переселенця ложкою і взаємною ненавистію, та писалось-писалось, не знаючи, що воно колись буде страшно мститись. Старчить спімнути Правду, Русск. Америк. Вѣстникъ і т. д., старчить зазначити, що сьвященники тої самої суспільности обкидувались болотом і то тогді, коли голодний і спрацьований люд кликав — допоминав ся хліба, просьвіти та вказаня ему ясної дороги виходу... Не було кому взятись за діло. Писали комедії, гумористику, часом навіть за грубу, забуваючи на свій чин і гідність, а нарід поволи почав відвертатись тай розходитись в ріжні сторони, стративши пошану

для тих, що его мали провадити. А однак нарід наш виємігрував тут добрий, побожний, хоч темний, і вдячним почував би ся був для тих, що з обовязку і пастирства мали ним кермувати.

І так, як дійсно заслугою сьвящеників є згуртоване нашої непросвіченої еміграції в товариства-спілки, так з другої сторони провиною їх була короткозорість і сварки між ними самими, чим скривдили себе, Церкву і повірені їм стада. Минуле не вернеть ся, каже поговорка, але десять разів відіб'ється; так воно і відбиваєть ся..

(Дальше буде).

Я. Тарнавский.

До квестії про походжене чоловіка.

Послідними часами науковий сьвіт заінтересував ся живійше питанням, звідки взяв ся на землі чоловік? Проблем походження чоловіка порушив еще перед 50 роками Дарвін, та хотяй пів століття застановлялись над сею квестією найвизначніші мужі науки, сам проблем ні трохи не роз'яснив ся, але остає й на дальше пекучим та загадочним питанням.

Що згадана квестія звертає тепер на себе особлившу увагу, то се стало ся тому, що найдено в Франції в Chapelle-aux-Saints людський кістяк, який під многими зглядами пригадує кістяк малпи. Після здогадів „незацофаних“ природознавців має се бути кістяк посередника між малпою а чоловіком. Оказ сей має много прикмет, що ставлять його близше малпи і от зараз ліберальні круги розголосили, що найдено новий доказ проти науки Церкви — проти Бога, що „вільна“ думка горою. Відкритий кістяк є малого росту (60 см.), чашка відносно до зросту тіла за велика (1000 см.³), чоло стиснене і похиле, очні ями суть дуже великі і заокруглені, а заокруглене голови на потилиці висуває ся досить значно взад. Та все таки оказ сей стоїть еще дуже далеко від малпи і не є нічим иншим, як тільки чоловіком найстаршої людської раси. Знайдені разом з кістяком камінні знаряди сьвідчать, що чоловік той жив серед суспільности первісної культури, а спосіб похоронення его вказує, що суспільність та не була безрелігійна. Безсторонні антропологи твердять, що се напевно людський кістяк, бо чашка его якраз має міру чашки нинішного чоловіка (1000—1100 см.³); з другої знова сторони доказано науково, що чашка навіть найдоскональшої малпи ніколи більше не виносить як 500 см.³. Правдивість сеї гадки потверджують еще давнійше знайдені кістяки,

що суть зовсім схожі до теперішнього, а не були ніякими переходовими формами, тільки по просту людьми.

Так отже факт сей не роз'ясняє зовсім питання, звідки взяв ся чоловік і тому освідомлюване ширших несвідомих верств такими „доказами“ — се несовісне баламутство. Факт той дав тільки товчок до живійшої дискусії між антропологами що до походження чоловіка, але тим самим не є він вже узасадненим та незбитим доказом для приклонників малпачої породи. Добре то кажуть: „риба від голови воняє“. Щож дивувать ся маленьким письменцям, які може для пустої популярности або для замаркованя своєї „поступовости“ (пр. як наші „вчені“ з „Молодої України“) або й з інтересу пускають в світ такі байки, коли головний їх вожд, Гекель, чоловік що має претенсії бути вченим, в ім'я науки натягає тенденційно факти на свою сторону, а навіть послугує ся в потребі фалшом і облудою. Деколи прилапають его на горячім вчинку, але ліберальні круги без контролі приймають облуду свого вчителя за правду і пускають се дальше. Гекель є одним із найвизначніших представителів моністичного світогляду, який визнає тожсамість (ідентичність) ества Бога із світом. Після моністів не треба ніякого особового позасвітового Бога-творця світа, світ є витвором одної і тої самої матерії, яка існує вічно, а об'яви і модифікації матерії повстають через случайну чисто механічну комбінацію природних законів. Жите — після них — також повстало тим способом з неорганічної матерії і не треба — кажуть — робити різниці між духом а матерією, між чоловіком а звірятем. Гекель опираючись на таких принципах твердить, що чоловік є тільки совершеннішим звірятем, та дійшов до теперішнього стану дорогою природного добору та боротьбою о бутє. Однак ся теория (селекції) нині вже стратила своє значінє, вона є підрядна і може бути тільки помічним средством в загальнійшій теорії еволюційній. Однак Гекель признає єї, а щоб з'єднати собі приклонників серед широких мас, видає популярні писання (*Welträtsel, Der Kampf um den Entwicklungsgedanken*), в яких без найменшого шкруплу над'уживає довіря своїх читачів. Се виказали єму совісні мужі науки як Васман, Rüttimeyer, His, Brass. Для певности наведемо кілька фактів.

Доси нема ні одного доказу на зв'язі походженє чоловіка; Гекель однак в популярних писаннях приймає се за факт доказаний, а яко доказ подає цілий ряд предків чоловіка, які сам видумав, а які в дійсности зовсім не існували. Палеонтология не знає ніяких переходових форм між малпою а чоловіком. Се однак не перешкаджає єму писати, що в послідних десятиліттях найдено кістяки переходових форм від півмалпи до чоловіка. Щоби наглядно переконати читачів, що не можна розрізнити яєчка чоловіка, пса і малпи задля їх великої подібности, відбив Гекель в однім своїм письмі три рази той сам кліш. Так само велів відбити три рази той сам образ на доказ подібности ембрионів пса, куряти і черепахи. Доказано єму та-

кож, що много образів ембрионів він сам видумав і після своєї гадки казав їх відтворити, а читачів запевняв, що всі єго образи ембрионів відповідають дійсним оригіналам. Не дивно отже, що Гекель нині майже відокремлений зі своїм пропагуванням дарвінізму, а наукова єго повага хиба тому фігурує у ліберальних кругах, що він завсїгди виступає як непримиримий ворог християнської релігії *).

Однак згаданою квестією о походженю чоловіка займають ся також сумлінні природознавці і в своїх поясненнях найохотнійше признають ся до еволюційної теорії, яка тепер має приклонників навіть серед католицьких кругів. Для єї актуальности хосенною річю буде бодай в коротці з нею запізнати ся **).

Після сеї теорії треба дивитись на нинішній свїт як на кінцевий продукт розвою минувших стадій, що нинішні форми живучих організмів се витвір природного розвою давнійших форм. Попередні роди через поступенний розвій переходили в що раз доскональші нові роди. На се мали вплив ріжні внутрішні і внішні причини. І нині ми бачимо у органічних родів дуже много схожостей, не мало спільних ціх, обсервуємо організми дуже зближені до себе, можно безпосередно оглядати слабї сліди перетворювання ся родів, їх внутрішню подібну будову тіла і тому можна заключати, що се всьо є спільним наслідком тої самої причини. Та нинішні всі органічні роди не повстали з одного первовзору, тільки тих первовзорів було більше число. Жите їх вказує, що не повстали вони безпосередно з неорганічної матерії, тільки треба було інгеренції всемогучого Бога, щоб мертвій матерії дати жите.

Сею дорогою хотять еволюціоністи пояснити походжене чоловіка, опираючи ся на великій схожости, яка заходить між чоловіком а прочими живучими звїринними організмами. По словам біблїї Бог утворив тіло чоловіка з „землі“, а се слово дуже добре може означати матерію не тільки неорганічну, але й органічну. Не каже ся там, що тіло чоловіка походить безпосередно від Бога — міг отже Бог полишити утворене людского тіла поступенному діланню природних законів, а се значить, що еволюція приготвила тіло, в яке Сотворитель опісля вже безпосередно тхнув душу. На таку теорію може згодити

*) В борбі проти Христової віри Гекель зовсім безсоромно кидав богохульство та без найменшої основи подає як історичні факти, що Христос прийшов на свїт через знасипуване вєфлєємскої дівиці Марії римским полководцем Іосифом Пандерою і що на соборі вікейскім єпископи вибрали автєнтичні євангелія з поміж многих апокрифічних слїдуючим чудесним способом. Поставили всі існуючі євангелія на землі і молили ся до Бога, щоб автєнтичні євангелія самі вискочили на стіл, а неавтєнтичні, щоб остали на місці. По їх просьбі знайшли ся в той спосіб на столі євангелія Матея, Марка, Луки і Іоана. Цілковиту безосновність обох наведених „фактів“ виказав Гекелеви профєсор церк. історії Loofs. Сї приміри аж надто ясно доказують, як нам підноситись до закидів недовіріїв.

**) Невдовзі сподіємо ся подати в „Ниві“ на сю тему ширшу розвідку.
— Ред.

ся кожний віруючий католик, бо вона не противить ся поняттю Бога. Таким чином хотять віруючі приклонники еволюції погодити свої принципи із наукою Церкви. Для того приймають в противеньстві до невіруючих факт сотвореня сьвіта Богом; Бог також покликав до житя всі перші первовзори органічні, з яких опісля витворили ся всі існуючі нині органічні роди, отже і чоловік.

Наведені висше висновки не мають одначе вартости стислого доказу, суть то радше теоретичні припущеня і доки наука не має ніяких певних даних на стверджене правдивости еволюційної теорії, доти Церков держить ся в резерві. Певна річ, що єсли наука дасть позитивні правдиві результати, то і Церков їх прийме. Поки що мусимо держати ся загально прийнятої між теологами гадки, що тіло чоловіка утворив Бог безпосередно з мертвої матерії, що однак не є дефінітивним ореченєм Церкви. Звідси можна також в инший спосіб пояснити повстанє людського тіла; треба тільки бути осторожним, та не забувати на се, що чоловік складає ся з двох частий: з душі і тіла, що душа не може витворити ся через еволюцію матерії; вона мусить буги ділом безпосередного сотвореня Бога.

РЕЦЕНЗІЇ.

о. Др. О. Боцли. — Літургічні публікації *Є. Н. В. Принца Максимільяна Саского.*

В хвилі, коли наш гр. кат. обряд переживає тяжку борбу о жите, коли сей обряд буває через наших сусідів понижуваний і катастер его душ всякими, навіть і не дуже відповідними способами нарушуваний, — в тій саме хвилі, неначе для піддержання нашого духа, завитав до нас високородний гість з заходу, римського обряду, але великий знаток східних церков і обрядів. З особливим піетизмом він відносить ся до нашого грецького обряду, пізнав і полюбив его і з нагоди гостити у нашого Високопреосв. Митрополита, він держав цілий курс викладів про наш обряд для рукоположенців і в духовній семінарії для питомців, загріваючи їх теплим словом і практичним проводом до літургічних студій. Вп. Читачам „Ниви“ інтересно буде пізнати дотеперішні праці нашого достойного Гостя з обсягу нашого обряду.

1. *Kurzer Ueberblick über die Marienverehrung in der griechischen Liturgie.* Vortrag von S. Kgl. H. Prinz Max, Herzog v. Sachsen gehalten beim intern. Marianischen Congress in Freiburg i. Sch.

(Vom 18 bis 21 August 1902 zu Freiburg i. d. Sch. Internationaler Marianischer Congress. Congress-Bericht, 1903. Freiburg (Schweiz) et. 53—66).

У порівнянню з заходом „властиве літургічне почитанє Богоматері є на сході далеко більше, чим на заході, коли тимчасом (на заході) приватне о много переважає“. В храмі на іконостасі і в царських вратах є уміщений і особливим способом почитуваний образ Богородиці. Великі марійські празники повстали на сході і з відсіля були перещіплені на захід. До празника Успенія приготавляє пієт, а перед радістю Бляговіщення уступає великопієтний сум. Нема богослуження, тайн, благословень, взагалі молитв і пісний церковних, які би не згадували про Марію, а коли згадують, заєдно чинять се із величаючим славословем.

„Як взагалі, грецке богослуженє обємом і богацтвом в многих зглядах далеко переходить римске, бо воно передовсім безмежно богатше чим римске з огляду на богородичні пієні“. Куди не глянемо, бачим їх всюди, вони ніколи не вмовкають: східна фантазія, богатство красок, пійяність бесіди зможуть заєдно навіть ту саму думку в ипшійм сьвітлі представити. Під догматичним зглядом у них полишили ся сліди великих христологічних спорів, коли вони сьпівають догмат Воплочення Сина Божого і бже Материньство. Улюбленою темою богородичних пієний є непорочність Марії у Її зачатю і дівстві, Її могуче заступництво і слава в небі. Із сего богацтва грецкої літургії зачерпнув і римський брєвіярій. Так прим. антіфон до Величить у другій вечірні на Різдво Богородиці слово в слово переложений із грецкого. Подібно і антіфон сьв. Йоана „якому Христос на хресті яко дівственикови передав свою Діву Матір“ є виразно запозичений з грецкої літургії.

Весь сей старинний культ Богородиці в грецкім богослуженю сягає в своїй початках аж до апостольских часів, так що „на сьвітї майже нема нич дорожшого над оті східні літургії“. Тимчасом „навіть в рядах клира на пальцах можна почеслити тих, що мають яке-такє знанє східних богослужень. Однак треба би через поважні студії заняти ся ними. В студиях східних літургій лежить для нас (західних католиків) середник до злуки як із з'єдиненими, так із не з'єдиненими орієнталами. Колиби ми поважно занимали ся обрядами і установами католиків східного обряду, то затерла би ся та щільна, яка в дійсности під многими зглядами є межі нами. Їще завсїгди тих упійятів уважав ся в першій мірі за таких, що лиш на половину до церкви належать, за католиків другої глянєси“.

Щоби зацікавити до студій східних літургій, які він пізнав з автопсії в часі подорожній по далекім сході і з фахової літератури, Достойний Автор почав публікувати ряд праць у латинській мові, орієнтованих про літургічне життя на сході.

2. *Praelectiones de liturgiis orientalibus habitae in universitate Friburgensi-Helvetiae a Maximiliano, principe Saxoniae. T. I. Continens 1. Introductionem generalem in omnes liturgias orientales, 2. Apparatum cultus nec non annum ecclesiasticum Graecorum et Slavorum.* Friburgi Br. Herder. 1908. VIII, 241 fol. M. 5.

Хотай чи мало є книг, які викладають богослуження східних церков, прим. Гоар, Ассемані, Ренодо, Даніель, Ніль (Neales), Свейнсон, Пробет, Нілзес, Мальцев, Баумштарк і инь., все таки для західних кожда книжка, яка о тім предметі говорить, має своє місце. Вона піддержує інтерес для східних церков і веде до ближшого пізнання їх. А через пізнання йде дорога до з'єдинення. Для сеї цілі Достойний Автор підняв ся з часом дати огляд усіх східних літургій. Перший випуск отсего видавництва обнимає загальне введення до всіх східних літургій (I часть) і огляд грецької літургії (II часть), яка, як Автор признає ся, є Йому найбільше свійська і найближша до римських звичаїв.

Загальне введення боронить насамперед легальности східних літургій, яка основує ся на їх історичнім походженню, згоді і потвердженню церкви. Питання же автентичности їх що найбільше можна розуміти в значінню тім, що вони є автентичними молитвами церкви, бо не все вони походять від Отців, яких імена посять. Спірне питання походження наших літургій грецьких Автор вправді порушує (на ст. 8 і 10), але не розв'язує задовольно, коли говорить: „Літургія грецька св. Іоана Златоустого цілком певно не вся є через него уложена, лишень хіба може деякі молитви від сего учителя Церкви походять і звідси вона як-так по правді може звати ся Златоустова. Так само в певнім значінню так може називати ся літургія Василя, о скільки певним є, що Василій много справ літургічних впорядкував“. На основі історичних свідощів годі ставити тут на рівні св. Василя із Златоустим, бо перший має за собою історичні свідощі як реформатор літургії, а другий ніяких не має аж до IX-го століття.

Усі східні літургії Автор за англійськими літургістами ділить на ось які родини: 1. св. Якова або Єрусалимська; з неї поветали всі літургії грецькі, сирийські і вірменські. 2. св. Марка або александрийська обнимає літургії єгипетські і ефіопські, перші звані св. Василя, Кирила Александрийського і Григорія Назіянського, других є аж 16 різних. 3. св. Тадея або Мезопотамська обнимає літургії несторіансько-халдейські з відмінною малебарською.

Кожда з них є літургією, можна сказати, національною, о скільки майже кождий східний нарід має свою питому літургію,

У тій різнородности лучить їх їхній особливий характер догматичний, так що „всі оті літургії становлять неначе стихами уложене богослове“, дальше їх моральна висота і поетичний полет. Сей знова потягає за собою перідо стиль надмірно цвітистий, розтяглість і некритичність.

Друга часть від ст. 55—221 дає начерк нашої грецько-славянської літургії, з першу богослужební приналежности, святи місця, річі і особи, відтак грецько-славянський рік церковний. Віроятно, що пічно-дневне богослужєне часослова, служба Божа, Тайни і благословєня церковні будуть дальше слідувати.

Хотячи критично розбирати виклади Автора, не в однім треба би було їх справити, навіть досить часто. Однак се паразі лишаєм і берем книжку за то, що вона є: першою інформацією для західних про широке а незнане поле літургійного життя східних церков. А із сего обсягу вона дає багато.

(Кінець буде).

ДО ПИСИ.

В справі організації нашого св'ященничого жіноцтва.

Зазив Преп. Ігумені Софії Станьчак в „Ниві“ ч. 18—19, м. р. спонукує мене до забраня слова в надміненій у заголовку справі.

Сама диспута чи то в „Ниві“, чи в якій иншій часописи на тему організації нашого св'ященничого жіноцтва (як і на кожду иншу тему!) не принесе нам багато хісна, бо зачати діло диспутою і скінчити нею, се стара байдужність руска. Днесь часи реальні, тож все треба брати реально. Що потрібна тут якась часопись жіноча, се не улягає сумнівови. О таку часопись — розуміє ся — самі жєнщини повинні би подбати. В Німєччині суть такі видавництва пр. „Blätter für katholische Töchter“, „Die christliche Frau“ і инші. Но чиж досить прєнумєрувати якусь часопись? Зовсїм нї! Нинї:

1) коли деякі філѡзофи (пр. псевдофілѡзоф Friedrich Nietzsche) кидають в своїй софістерії громами на жєнщину, що-би підкопати її значїне,

2) коли деякі книжки свїтєского змієту старають ся вщєпити безветид в жєнщину, щоби одєрту з вєтиду здоптати,

3) коли лібералїзм старає ся ввести в жите якусь нову форму поганьєства, щоби понизити жите родинне, а жєнщину зробити невільницею такою, якою була перед появленєм ся християнїзму,

4) коли декотрі жінчини неоглядно кидать ся в обійми духа ліберального, котрий тільки неволю для них приготував, — для сьвященної жінчини за мало єсть предплачувати жіночу кат. часопись та вичитувати в ній такі чи інші „розмови“. Вона мусить бути правдивою розсадицею живого християнства між сьвітескими своїми посестрами! А до сего потреба доброго, основного підготовки.

Отже треба передовсім виконувати практики релігійні і то як найревнійше, бо боязнь Бога і релігійність у жінчині се сильне оруже; воно приневолює навіть людську злобу до здержливості і пошани. Відтак треба нашим жінчинам лучити ся в товариства релігійні жіночі. Цілю таких товариств було би пр. украшуване храмів Божих і ширше християнсько-католицького сьвітогляду між сьвітеским жіноцтвом. Товариства ділили ся по деканатам. Від часу до часу — *minimum* раз на рік — з'їзджалиб ся товаришки на свої конференції (щось в роді наших соборчиків). Післанництво жени пароха і як то післанництво в парохії сповняти — се головна тема таких конференцій, які певно припеслиб велику користь і для зібраних і для парохій.

Най проте наші жінчини лучать ся в товариства релігійні, а в тих товариствах певно і сьвященники прийдуть їм з помічю. Бо така вже природа жінчин, що коли злучать ся в якое товариство, люблять мати за свого предсідателя якогось поважного мушину; тож припустім, що жени парохів якогось деканату получили ся в товариство, то могли би на предсідатеаство в своїм товаристві упросити котрогось з поважаних і діяльних сьвященників в деканаті.

На тім не кінець. Крім виконування щиро всіх практик релігійних, предплачування часописи жіночої, видаваної переважно через жінчини і крім жити в товариствах, для наших жінчин суть конче потрібні ще й добрі твори родинно-релігійного змісту. І о такі діла повинні би згадані товариства подбати. В других народів не мало таких діл, пр. *Poljaki* мають *O kwestyi kobiecej — przez Jadwigę Rozwadowską*; *Chrześcijanizm w stosunku do rodziny i kobiety — przez ks. An. Krechowickiego* і інші. У нас суть доперва перші прояви такої літератури. Суть то книжочки видавництва ОО. Васильяни в Жовкві:

О супружестві і родині — 20 сот.

Християнська родина — 10 сот.

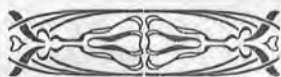
Найбільша краса христ. дів — 40 сот.

Незабудьки для молодих дівчат — 10 сот.

Такі твори повинні би дати нашим жінчинам і вказівки для збереження їх жіночого „я“ і вказівки для релігійного виховання дітей, веденя дому... Не повинно чути ся більше таких слів як: „Діти мають школу; нехай там учать ся молитв і боязни Бога“, або „я маю мужа, нехай він о мені пам'ятає, за мене старає ся“ і т. д. Мушина працює звичайно поза домом або як

Schiller каже: „Der Mann muss hinaus ins feindliche Leben“; диме обов'язок жінчини: „sie herrscht weise im häuslichen Kreise“. Вполювати в дитину завчасу боязнь Бога — се перший обов'язок жінчини, бо вона поставлена єсть жрекинею домашнього вогнища. Боязнь Бога, вщеплена в дитину замолоду, стане ся підставою непоколибимою єї жити і наколи дитина виросте на мужа, не відступить від дороги, котру колись молодість визначила. Під тим зглядом потрібна поправа. Нинішня одичілість, вибрики молодіжи против моралі хочби чисто політичної — де мають часто свою причину і жерело? В жінчині — матери, котра за мало, або цілком не подбала о моральність свого сінка.

Над такими і подібними квестіями повинні би жінчини застановляти ся також і на своїх сходинах і зборах жіночих. Ділати треба, бо „время люте“. Треба лучити ся, повторяю ще раз, лучити ся в товариства і такі товариства ширити і між сьвітеским жіноцтвом. А прапор віри католицької повинен їм всім проводити, бо тій вірі жінчина завдячує свою свободу, своє правдиве визволенє. Тогдї навіть і мушчини злобні або недовірки будуть мусїли узнати велич християньської жінчини, бо видаючи єї житє, будуть мусїли з відступником Ренаном вписати в книгу холоди ого свого серця слова Христові: „Марія благує часть ізбра, яке не отімет ся од нея“.*) — *о. П. Сабарай.*

Катехитичні відомости.

Плян науки гр. кат. релїгії в галицких гімназиях.

В біжучім році шкільнім 1909/10 обов'язує в низших класах гімназияльних новий план науки релїгії, уложений Преосв. австрійским Епископатом. Міністерство віроісповідань і просвїти оголосило єго своїм рескриптом з 16. січня 1906, ч. 47.887., та поручило вводити єго поступенно, починаючи з шкільним роком 1906/7. Ми вже згадували в нашій часописи про сей змінений план, але тепер ще раз вертаємо до тої справи, подаючи на стр. 124—125 подрібний план, якого придержують ся оо. катихити львівських гімназий. Тим чином бажаємо подати потрібні інформації родичам,

*) Ренан, оглядаючи раз жіночий монастир за відповідним дозволом, так був тронутий тим, що видїв, що при відходї з монастиря вписав в книгу відвідин монастирских цитовані слова. — *Й. С.*

котрі приватно приготувляють своїх дітей до іспитів в публичних гімназіях, як також оо. катихитам повозаснованих гімназій, котрі мабуть не мали нагоди ближше зазнакомити ся з обов'язуючим планом.

Новий план науки релігії в галицких школах реальних.

На основі дозволу ц. к. міністерства віроісповідань і просвіти, уділеного рескриптом з дня 6. липня 1909, ч. 21339. галицька ц. к. Рада шкільна краєва своїм розпорядженням з 20 липня 1909. ч. 37.271. ввела з початком шкільного року 1909/10 новий план науки і розклад годин для реальних шкіл, який обнімає також і новий план науки релігії у всіх сімох класах. Думаю, що не лише самі інтересовані оо. катихити, але і загал нашого духовенства схоче зацікавитися з тим планом і тому подаємо відповідний уступ дотичного розпорядження в новім тексті.

I. Ціль науки.

A.) В чотирох нижших класах:

Пізнане найважніших правд віри і моральности католицької Церкви, змісту історичних книг Старого і Нового Завіта та важніших обрядів гр. кат. Церкви.

B.) В трох вищих класах:

Наука католицької віри і моральности і головні їх жерела; найважніші події, що відносять ся до внутрішнього і зовнішнього розвитку Церкви.

II. План науки.

I. класа, 2 години тижнево. Катихизм (середній) з відповідними літургійними поясненнями.

II. класа, 2 години тижнево. Так як в I. класі Катихизм з відповідними літургійними поясненнями.

III. класа, 2 години тижнево. I. піврік: Літургіка. II. піврік: Історія біблійна Старого Завіта.

IV. класа, 2 години тижнево. Історія біблійна Нового Завіта.

V. класа, 2 години тижнево. I. піврік: Історичний перегляд головних жерел католицької науки віри і моральности. II. піврік: Католицька догматика.

VI. класа, 2 години тижнево. Етика католицька.

VII. класа, 2 години тижнево. Перегляд церковної історії

о. І. Р.

Перший піврік

Кл.	3. IX. — 20. X.	21. X. — 10. XII.	11. XII. — 30. I.
I.	Від початку аж до „О ангелах“ (стр. 19).	Від „О ангелах“ аж до шестого члена Символа віри (стр. 37).	к а т е Від шестого аж до дванадцят. члена Символа віри включно. (стр. 52).
II.	О „християнський любови“. О „десяти заповідях Божих аж до IV. заповіді Божої“. Літургичні пояснення о Церкві.	Від IV. до X. заповіді Божої включно. Літургичні пояснення о „Празниках взагалі і празники подвижні“.	КАТЕХИЗМ І Від „О пяти заповідях церковних“ аж до „О святых Тайнах в особенности“. Літургичні пояснення „Празники неподвижні“.
III.	Л І Т У Р Г І К А		
	§ 1. — § 37. Повторене науки „О Церкві“. „О богослужешю“.	§ 38. — § 58. Служба Божа або сьв. Літургія. Літургія „Преждеосвященних“ (Дарів).	§ 59. — § 94. Тайни. О благословенях і освященях церковних. О празниках.
IV.	І с т о р і я б і б л і й н а		
	§ 1. — § 22. Житє Ісуса Христа.	§ 23. — § 59. Наука Ісуса Христа і єго приповіді.	§ 60. — § 82. Чуда Ісуса Христа.
V.	Догматика		
	Обявленє первісне і патріархальне. 1—19.	Обявленє Мойсєве. 20—38.	Жерела старозавітного обявленя. 39—46.
VI.	Догматика		
	Наука о Возі. 1—12.	Сотворенє і удержанє сьвіта. 12—31.	Христос Спаситель. 32—41.
VII.	Християнсько-		
	Етика загальна. 1—19.	Закон. 10—20.	Совість, Чеснота, Гріх. 21—28.
VIII.	Історія християнсько-		
	I. і II. період.	Період III. з IV-того до нападу Монголів	Період IV. до кінця, а з V. до підготовленя до Унії.

Д р у г и й п і в р і к.

В. II. — 20. III.	21. III. — 10. V.	11. V. — 14. VII.
Х и з м. „О християнській надії“. „О молитві“. „О ласці Божій“. „О святих Тайнах взагалі“. „О Тайні покаяння“. Аж до „о постанові поправи“.	О Тайні покаяння від „О постанові поправи“ аж до „О відпусті“ включно. „О найсвятійшій Тайні Евхаристії“ аж до „О святих причастію“.	О найсвятійшій Тайні Евхаристії до кінця. Коротко про Тайни: Крещення, Миропомазання, Єлеопомазання, Священства, Супружества. О благословеннях і освященнях церк. і Унії.

Л і т у р г і к а.

„О тайні Крещення, Миропомазання, Евхаристії“. „Літургічні пояснення“. „О св. Тайнах“.	Від „О Тайні Покаяння“ аж до „О благословеннях і освященнях церковних“ включно. Літургічні пояснення. Повторене „Про празники подвижні“.	Від „О християнській праведності“ аж до кінця. Літургічні пояснення. „О благословеннях і освященнях церковних“.
--	--	---

Історія біблійна Старого Завіта.

„О сотворенню світа“ аж до „Мойсея“.	Від Мойсея до Давида.	Від Давида до кінця.
--------------------------------------	-----------------------	----------------------

Нового Завіта.

§ 83. — § 114. Івні діла Ісуса Христа.	§ 115. — § 130. Страсти Ісуса Христа. Его воскресення і вознесення.	§ 131 — § 164. Діяння Апостольські.
---	---	--

фундаментал. і Аполюгетика.

Жерела новозавітного обявлення. 47—56.	Божескість Христа. 57—66.	Церков Христова. 67—84.
---	------------------------------	----------------------------

частна.

Крещення і Миропомазання. 45—59.	Пр. Евхаристія і Тайна покаяння. 57—66.	Прочі Тайни і Есхатологія. 72—84.
-------------------------------------	--	--------------------------------------

кат. етика.

Частна етика. 29—38.	Заповіді. 39—51.	Право. Дальше о Заповідях. 52—62.
-------------------------	---------------------	--------------------------------------

католицької Церкви.

До падіння папської держави.	До наших часів.	о. І. Р.
------------------------------	-----------------	----------

ВСЯЧИНА.

Новий Виділ тов-а ім. свв. ап. Петра.

На Заг. Зборах тов-а ім. свв. ап. Петра, що відбули ся дня 2. лютого с. р. при участі 20 членів в духовнім семінарі у Львові, вибрано вдруге дотеперішній виділ — з тою лише зміною, що на місце пок. о. В. Грабовенського прийшов о. проф. Др. М. Мишковський. Отже склад нового виділу такий: голова тов-а о. мітрат Л. Туркевич, місто голова о. рект. Др. Й. Жук, секретар о. сов. І. Давидович, касиєр о. віцерект. І. Паньківський; члени виділу: о. проф. Др. Т. Мишковський, о. проф. І. Рудович, о. сов. А. Стефанович, о. преф. Др. Д. Яремко і о. віцерект. В. Лициняк; заступники виділових: о. кат. В. Лиско, о. проф. Я. Левицький, о. преф. А. Редкевич і о. кат. В. Гургула; контрольна комісія: о. сов. Е. Шухевич, о. дек. Іл. Пачовський і о. сов. Айт. Вілінкевич.

Єще в справі „Православних затій в Галичій“.

Совіт Народного Дому у Львові просить нас писемом з дня 31. січня с. р. о поміщенє в „Ниві“ слідуєчого спростованя (подаємо в перекладі):

„Неправдою є, будьтоби приміщена в бурсі Народного Дому молодіж устроювала рік-річно концерти в честь апостата Наумовича, будьтоби вона була засипана православною лектурою взагалі, а з окрема православною лектурою церковно-полемічною і будьтоби вона мусіла слухати обовязково тенденційної історії Руси і рускої Церкви. Не є правдою, будьтоби вихованки бурси Народного Дому зрадили бузи якийсь пожалованя гідний настрій з приводу папского ювілею, а нічим не узасадненим вимислом є твердження, будьтоби обхід папского ювілею з боку „дипломатичних учителів-стариків“ був лише фарисейским і будьтоби бурса Народного Дому у Львові була кузницею православя“.

До сего спростованя ми поки що замітимо, що „Нива“ не кидає п'яних клевет, лишень реферує то, про що (пр. концерти) широко писали в своїм часі часописи і про що говорили і говорять самі бурсаки, а про що не знає, чи не хоче знати Совіт. Та ми хочемо вірити, що проєтуючому Совітови справді лежить на серці католицьке вихованє повіреної єму молодіжки нашого католицького народу і тому звертаємо ся з щирою радою, щоби він між иньшим розглянув докладно збірник лектури, призначений для бурсаків а запоможений обильно гр. Вобриньским, щоби беріг бурсаків від участі в богослуженях в православній церкві, та щоби завів якусь контролю над викладами п. Свистуна з історії.

„Русское Слово“ а педагогія.

Хто мав нагоду прочитати хоч кілька чисел „Р. С.“, сей мусів поставити собі таке питанє: І що остаточно вийде з того, если такий корм читачам подає ся?

Знаємо, що писано там проти Ел. Сотера і яку суміш вавилонську роблено тими дописями для вдоволення почуванням читачів. До днес проти святих священників народовців провадити ся там дальше завзита кампанія через множество дописей, аби „просвітненіє“ ширилось. Суть того „просвітненія“ лежить в таких епітетах як: „попики“, „попики радикали“, „пущівьрки“, „дурисвітї“, „мазешниця“ і пр., котрими декоруєсь очевидно тих, що вірно Богу і народови хочуть служити. Що буде дальше — запитає хтось, — чи може щось естрашного, нечуваного? Де там! Певна річ, що люди з найнижшими інстинктами присвоять собі на якийсь час добру начку лайливих слів. Таких однак і в пароді не багато вже, як учить щоденний досвід. Простацтво вигибає.

З прочими же стане ся то, що діє ся окончено з пристрастю чоловіка, котра змучить его і вичерпає до краю. Одна колізія, що ми не знаємо прямо, яке оружє витягнути проти таких орнаційних епітетів „Р. С.“, а знаємо, що воно простолюдина так не трактує, бо очевидно не гарно та і стид.

Чи люди з сїя то всею розуміють? Так, розуміють і дуже часто, поучуванї бовним духом „Р. С.“ своїм душпастирем, що таки суть вірними ісповідниками „Р. С.“, відплачують після его рецепти... Нігде лїпше не дасть ся примінити слів „hodie mihi, cras tibi“, як в тїм случаю!

Най отже ті отці, що вникають в руки своїх парохіян „Р. С.“ не парікають, що їх повага у парохіян упадає і най тямлять, що всяка їдь має лиш одну одніську ціль — затроїти, та ніколи не розважає кого затроїти, бо предметом їди є все, що ним може бути. — *о. А. Говда.*

Прихвостні соціялістів.

Хто такий? А хтож, як не наші славні академіки — може й не всі, але ті з „Укр. Студ. Союза“. Е, се неможливо — подумав може дехто з наших Веч. Отців. Таж мій — ну, возьмім пр. сестріньця — таж мій сестрінець, отой що то пересиджує в мене що ферий, він також там належить — чи й він мав би бути проти мене, чи й він прихвостнем у соціялістів?... І жаль і сором — та правда воно.

Появив ся недавно в соціялістичній „Землі і Волі“ (ч. 3.) фейлетоник під заголовком „Воротьба о сонце“. Якийсь *Бретик* (щож, як нема чим, то бодай „еретичним“ псевдонїмом похвалить ся...) викладає в нїм своїм червоним товаришам про геліоцентричну систему Коперника й Галїлея — але так по червоному, що найшов ся в тїм викладі і небіжик Джордано Вруно і сьв. інквізиція (мабуть з лику Бретикових святих?) і пофалшоване сьв. письмо і безглузде, підле, нікчемне (правда, милий запах тих червоних цвіточок?) попівство і Індекс і жадна панованя Церква і сонце правди і тьма кромішна і сїм сфер і Ное з ковчегом, навіть праотець Адам і — Вармуид (не читав, видко, сарака Бретик, що того его героя за „зделки“ навіть

вільнодумні товариші — професори праского університету осудили!), лише самої науки Коперника й Галілея — дасть Віг: геть між усім тим крамом згубила ся! Та се ще не велика повина: від „товариша“, від „пискатої шмати“ (так назвав „Землю і Волю“ „Громадський Голос“) того тільки й сподій ся, що прощоб не зачали писати, заправлять зараз своїм червоним сосом із змасакрованого попівства та з'огидженої Церкви; але цвіт нашої молодіжк, наші академіки, наші гордоці, наша надія... Отже наші академіки, наші гордоці, наша надія..., згуртовані в „Укр. Студ. Союз“, беруть той „цінний фейлетоник“ з „пискатої шмати“, роблять з него відбитку, малюють на вінетті карикатуру „попа“ (се вже не по червоному навіть, але — простіть за слово — по... бурачковатому!) і призначають все те до масового ширення, як видане Українського Студентського Союзу!*) „Просвітна (lucus a non lucendo!) Комісія“ Укр. Студ. Союзу чи тобі не соромно? Академіки, нехай ви і соціялісти, але деж ріжниця між вами а фанатичною й темною червоною масою?...

Із всього того одно лише для нас є заключення: старати ся, аби на селі, між нашим народом, і духом тих „просвітників“ не пахло. Ми священники чей в силі се зробити! Дехто зможе зробити се вже й нині, дехто зробить се певно по кількарічній, може й не легкій праці в парохії... Заключення се може й не в смак буде тим папкам, та нас соціялістичні їх смаки мало що обходять. З тими і їм подібними папками можливе лиш одно порозуміння: за обшивку — але так, щоб освив аж на передміських заулках!..., Отам їм місце!

Від Редакції.

Перепрошуємо дуже наших Вп. Читачів за оцізнення нинішньої числа „Ниви“. Випадки з послідних днів у тім завинили, а не ми, — як і не ми — причиною того, що нинішня „Нива“ по різних ломанях і переломлюваннях кнець кінцем виходить такою, якою була ще 15. с. м. О згаданих випадках з послідних днів здамо справу в слідуючій числі „Ниви“.

*) Примітити треба, що ті „просвітники“ ще й інтерес хочуть зробити на сій брошурці. Як відбитка, 8 сторін малої вісімки, на лихім папері: 6 сот — рішучо за висока ціна. „Боротьба о хліб“ відповідалийши, здавсь, був би титул для сєї брошурки, як „Боротьба о сонце“... Нанастий, піднесених в тій „Боротьбі о хліб“ проти Церкви за мучене Галілея і поборюване его науки, збивати не станемо; людям доброї волі вкажемо лиш на кілька творів з дотичної літератури, в яких найдуть ті закиди — давно вже на підставі документів відпирті. Schanz: Galileo Galilei und sein Prozess, Würzburg 1878; Grisar: Galileistudien, hist.-theol. Untersuchungen über die Urtheile der röm. Congregationen im Galilei-Prozess, Regensburg 1882; Gherardi: Il processo Galileo riveduto sopra i documenti di nuova fonte, Firenze 1870; H. de L'Épinois: Galilée, son procès, sa condamnation d'après les documents inédits, Paris 1867 і ин. Добре було-б, якби для знеутралязована соціялістичної отруї виложив хто популярно геліоцентричну систему і додавши до неї короткий реферат пр. а Schanz-а: Galileo Galilei und sein Prozess, видав хочби й особною брошурою.

Видас „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шиття, гафту, до кравеч-
чини і шиття шкір, також
панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГΟΥ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінити дармо і оплатно.

Йосиф Іванидкий

механік і спеціаліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТЯ
різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає-ся Всч. Духо
вєньству.

Предпачуйте і ширіть християнську часопись для руского народу

„О С Н О В У”,

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„О с н о в а“ пише про політику, господарство, про справи реп-
ліційні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідани
і богату всячину.

Купуйте також осьї брошури, що вийшли в бібліотеці „О с н о в и“:

1) Аду вплиньо раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифинський патент	6 сот.
3) Про чернече житє	6 сот.
4) Дєдцє про суспільне питанє	20 сот.
5) За що мають соціальсти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7) Значінє праці в світлі віри	20 сот.
8) Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи“

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

*Жадайте багато илюстрованих цін-
ників, покликуючись на „Ниву“.*

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічницї“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені
на основі підручників шкільних продає С. Герусїнський, учи-
тель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К.

20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу :

С. Герусїнський — Львів вул. Садівнича ч. 79.

Оповідненє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і его видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християнської ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяня	0.20 К.
4. Дра Франка; Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. віри ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а зьвірина	0.30 К.
8. О Службі Божій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставте дітей приходьте ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.

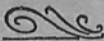
З дрібної бібліотеки для народу:

1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Хорог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

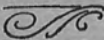
Ціни враз з пересилкою!

Адреса : Львів, ул. Коперника ч. 36.

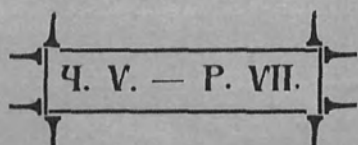
З друкарні Ставропигійського Інститута
під зарядом М. Рєфія.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ⚡ З друкарні Євтропійського Інституту ⚡ 1910.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бемі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодинокє число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 5.

З М І С Т:	Заява львівського руско-укр. духовенства.	129
	<i>о. Гн:</i> Голос із провінції	133
	<i>о. А. Редкевич:</i> Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа	135
	<i>о. Кость Курилло:</i> Причинки до становища руск. нат. Церкви в північній Америці	138
	<i>Гр. Филип Бнайб:</i> Симпатія як етичний момент	142
Рецензії:	<i>о. Др. О. Болян:</i> Літургічні публікації Є. Н. В. Принца Максиміліяна Саского	146
Дописи:	<i>Католицький душпастир:</i> Деякі замітки до меморіялу львівського духовенства „руско-народной партії“	150
	<i>о. Йосиф Ганкевич:</i> Патронат прилучених церков	152
Відповіді	„Ниви“: <i>о. М. Яцк.</i> Літургічні питання. — <i>Ісидор Дольницький.</i> Відповіді.	154
Всячина:	(„Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею“. — Причинки до православних застій в Галичині“. — Протестантизм а католицизм. — Цікава статистика).	157
Перепиєка	Адміністрації.	160
Додаток:	<i>о. Платон Карпинський:</i> Єім голосів взиваючих грішника до каєня.	

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуєчі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненія до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезія в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. Г. Гузар: Розважання о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. Г. Гузар: Розважання о терпінях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Аполюгоетично-соціальна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Овсінційний: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаємного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаємних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закону о товариствах в р. 1879.

Обв'язальність членів обмежена до подвійної висоти укладу.

Ціллю Товариства є укліюванне кредиту своїм членам — рішнякам обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.

Процент від вкладок 4%, без потручення податку реєстрового.

Вклади приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Щадницькій поштової ч. 37627.

Конто живрове в Банку австро-угорським.

Вклади, щадничі

К 3,721.068

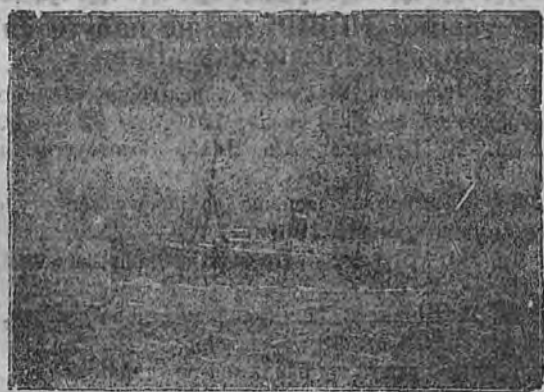
Удїли членські:

К 284.195

Позички уділені:

К 3,471.478

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничі до кожної місцевості північно
і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького Lloyd'a
у Львові, Городецька 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 5.

Львів, 1. марця 1910.

Рік VII.

Заява львівського руско-укр. духовенства.

Дня 20. лютого с. р. вручили представителі львівського духовенства руско-української народности Іх Ексцеленції Високопреосвященному Митрополитови Кир Андрееви заяву такого змісту:

Агітації за церковною схизмою змогли ся між нашим народом особливо в останніх часах до того степеня, що затревожили всіх, котрим добро нашої віри і руско-кат. Церкви лежить на серці. Не підлягає сумнівови, що ті агітації виходять виключно від людей, які гуртують ся около „руско-народної“ партії. Колиб сей рух був лише хвилевий, переходовий, то ми, хоч з болем серця констатуємо его, не привязувалиб до него так великої ваги — в надії, що він промине безслідно. Однак він має в нас і довгу і страшну історію, а завсїгда ішов та іде в парі з рухом руско-об'єдинительної політики. Знані є події з р. 1882 про апостазію Наумови а і збаламучених ним сіл, знані еще більше події холмські.

Коли протє і нині той рух приняв такий напрям, що ширить ся не лише між інтелігенцією, але навіть захоплює круги простого народу, шкільну молодіж, а між духовенством знайшов поверх десятки апостатів, коли в его службу втягнуто пресу руско-народної партії, коли его ширять по інституціях, читальнях, паломництвах та иньшими чинниками, тому зовсім оправданою є тривога, яку відчуває руский клир і нарід, боячи ся катастрофи.

З уваги на сей рух звертають ся очі загалу в першій мірі на сьвящеників, що опинили ся в рядах сеї партії. Руске духовенство не посуджує їх, що вони ділають прямо в хосен

схизми, однак не може укрити болю серця, коли бачить, що загальне духовенство бере живу участь в тих самих інституціях, читальнях і часописах, які явно ширять небезпеку схизми, а ніякий осуджуючий голос з його сторони не обізвав ся, ніякого не видно протиділяння, через що повстає підозріне, мов би він спочував, або потайки апробував той рух. Бож Русинам-св'ященникам замкнений вступ до тих всіх інституцій та до вірних, де працює московільське духовенство, — зв'язані руки і уста, щоби могли там ділати та забирати голос. Не видячи отже з боку „руско-народного“ духовенства ніякої контракції лиш глухе мовчане, а здругої сторони солідаризоване з прочою роботою тої партії, побоюєть ся руский клир, що той рух піде дальше і що підозріне о співвину може впасти колись на цілий наш клир.

Вправді підписані на пропам'ятнім письмі св'ященники „руско-народної“ партії виступили з просьбою, щоби Ексц. Митрополит очистив їх від підозріння о співвину за ширене схизми, але на жаль, чого належало очікувати, вони ні словом не згадали, що тим рухом мерзять ся та що вони, маючи до сего силу і повагу уряду, будуть ему протиділяти.

Та частина св'ящеників представила сей рух не у властивім світлі, коли звела его до акції горстки радикалів сеї чи другої партії, які раді би вщепити в народ атеїзм, а не будучи в силі сего діпняти — агітують бодай за схизмою. Так воно не є. Нема сумніву, що той рух ширить ся на цілій лінії, на якій є діяльною т. зв. „руско-народна“ партія. Таке хибне представлене готово впливати успокоюючо на духовні власти, коли тимчасом хвиля є повна грізної небезпеки.

Та частина св'ящеників ще і в тімшибачно представляє духовній власти небезпеку схизми, що накликуване преси, особливо церковної, до чуйности над цілостію віри і руско-католицької Церкви уважає за службу якійсь виемагінованій „скри-тій руці“. Весь руский клир свідомий грізного положення, викликаного агітаціями за схизмою, солідаризує ся з поглядами, висловленими в „Ниві“ і не сумніває ся, що і власть церковна так само глядить на сю справу.

Підписані на пропам'ятнім письмі св'ященники, признаючи ся явно і прилюдно до російської національности, ставляють жадане, щоби Ексц. Митрополит подбав про скріплене їх числа в рядах духовенства, а то через принимане кандидатів духовного стану таких самих національних переконань і то беручи міру з числа голосів при парламентарних виборах; обвиняють рівночасно теперішнє виховане духовної молодіжи за брак Христового духа і кидають певного рода погрозу, що коли би не стало в нашім народі св'ящеників їх партії, то се може бути причиною відступства вірних від руско-католицької Церкви.

Такий погляд не лишень діймаючо вразив серця руского клиру, але погляд той належить уважати згіршенем, даним широким кругам. Бож загально відомо, що сам Ексц. Митрополит

оминає духовну молодіж особлившою своєю опікою, відвідує її при кожній нагоді, зносить ся з кождим кандидатом з'осібна, а безпосередна управа духовної семінарії ділає у всім після його намірів і вказівок. Тим самим виховане тої молодіжи не лише веде ся вповні в душі Христа, але вже і тепер, як виказують публікації кандидатів духовного стану львівської семінарії в роді „Католицкого Сходу“, та й дотеперішня ревна діяльність молодих св'ященників дає незбиті докази, що виходячий із семінарії молодший клир не то що з'уміє удержати і утвердити наш народ в Галичині в св'ятій вірі, але що готов понести її в даній хвили і на дальші землі св. Володимира.

З другої сторони висказ і погроза, що вірні нашої руско-католицької Церкви, які йдуть за св'ященниками, причисляючими себе до російської національності, готові перейти на російську схизму, коли би не дано їм св'ященника російської національності, кидає на тих вірних тяжке підозрінє, що їх віра не опирає ся на надприродних, Божих мотивах, але на незвичайно хитких підставах політичної симпатії до свого провідника. Колиб се була правда, то було би се рівночасно і ярким свідомством, що віра і руско-католицька Церква не можуть устояти ся в околицях, де ширить ся російська агітація, і що якраз годило би ся для тих сторін і тих вірних подбати про здорові підстави св'ятої віри.

Дивним і в католицькій Церкві чужим є бажанє, висказане в пропам'ятнім письмі, щоби духовна власть руководила ся в приймаючись кандидатів духовного стану їх політично партійними поглядами, а не званєм, — а ще більше дивним є бажанє, щоби число кандидатів опирати на якимсь політичним катастрофі голосів.

Якраз висше наведені причини спонукують клир висказати погляд, що інтерес руско-католицької Церкви вимагає як найскорше викоринити небезпечні для віри і Церкви панросійські стремління.

Таке становище супроти пропам'ятного письма велять рускому духовенству заняти чисто церковні згляди.

На сю саму справу мусить глядіти наш клир також і з національного становища. Кликр застерігає ся енергічно проти того, наче би тут, на нашій землі, був російський народ, противно, зі всякою рішучостию заявляє, що наш народ був, є і постане руско-українським народом. А на сїм становищі стоїть наш клир не тому, що як центральне так і краєве правительство знає лиш одну народність руску в Галичині (за що впрочім належить ся єму признанє від цілого загалу, бо з компетентного місця висказало сю заяву ясно перед лицем цілої Європи), але тому, що на сїм становищі стояли наші батьки, стоїть наша народна свідомість, традиція народного життя а також всі наші Владики, що засідали на руских, єпископських престолах.

Кликр видить добре, що й Ексц. Митрополит традицію своїх попередників під тим зглядом держить світло і свідомо,

тому є певний, що своєю власттю та повагою положить раз конець небезпечним для католицкої віри і рускої народности затіям російско-схизматицкої агітації серед вірних поручених Его проводови...

Висказанєм щирої, непохитної, синівської любови і цілковитого съвященничого послуху достойній особі і власти Експ. Митрополита кінчить ся отся заява. Підписалиж єї:

о. Лев Туркевич, архидіакон Митроп. Капітули — *о. Іван Чапєтський*, крилошанин Митроп. Капітули, член ц. к. Ради шкіл. крайової — *о. Тит Войнаровський*, крилошанин Митроп. Капітули — *о. Іван Бартошевський*, професор університету і почетний крилошанин, — *о. Платонід Філас*, Ч. С. В. В. протоігумен — *о. Др. Йосиф Жук*, ректор духовного семинарія у Львові — *о. Александер Стефанович*, емер. професор і конс. совітник — *о. Йосиф Климчич Панасинський*, ювілянт, шамбелян Є. С. П. П. — *о. Юліян Федусевич*, радник шкільний і совітн. Консисторії — *о. Др. Стефан Юрик*, шамбелян Є. Свят., катехит гімназ. — *о. Євген Гузар* совітник Митроп. Консисторії, радник шкільний і професор ц. к. учит. семинарії — *о. Мелетій Лончина*, Ч. С. В. В. ігумен монастира — *о. Єронім Малицький*, Ч. С. В. В. комісар еписк. для справ інокінь і прокуратор Чина С. В. В. — *о. Антоній Глодзінський*, ц. к. професор учит. семинарії, референт ц. к. Ради шкіл. крайов. — *о. Михайло Яцковский*, шамбелян Его Св. П. Р. — *о. Іларій Паньківський*, місторектор духовн. семинарії — *о. Василій Лициняк*, катехит гімназ. — *о. Теодозій Лежогоубський*, совітник Консисторії і катехит гімназ. — *о. Спиридон Кархут*, ц. к. професор академічної гімназ. — *о. Др. Йосиф Боцли*, управитель нац. Музею ім. Митр. Андрея гр. на Шептичах Шептицького — *о. Дімян Лопатинський*, катехит жіноч. семинарії — *о. Іван Туркевич*, професор ц. к. акад. гімназ. — *о. Леонід Дужницький*, проф. ц. к. акад. гімназ. — *о. Іван Рудович*, катехит філії ц. к. акад. гімназ. — *о. Др. Дмитро Яремко*, совітник Митроп. Консисторії — *о. Василь Лиско*, катехит шк. виділ. — *о. Михайло Туниць*, проповідник архикатедр. — *о. Теофіл Бобикевич*, сповідник архикатедр. — *о. Адріян Давида*, Ч. С. В. В. — *о. Марко Галуцїнський*, Ч. С. В. В. — *о. Павло Демчук*, Ч. С. В. В. — *о. Антін Мартинюк*, Ч. С. В. В. — *о. Никита Бюда*, префект духовн. семинарії — *о. Ярослав Левинський*, архикатедр. вікарій — *о. Алерозій Рідкевич*, префект духовн. семинара — *о. Андрій Гавришак*, вікарій архикатедр. — *о. Александер Малицький*, префект гр. кат. духовн. семинари, редактор „Нива“ — *о. Володимир Семів*, вікарій архикатедр. — *о. Микола Щепанск.* архикатедр. сотрудник — *о. Іван Жигаль*, сотрудник парохіяльн. — *о. Іван Пивовод*, катехит мійських шкіл — *о. Маріяна Ярема*, катехит — *о. Александер Ковалький*, катехит мійських шкіл

Отаке то слово висказало наше львівське духовенство у відповіді на православні затії в Галичині та на „Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею“ (гл. новинка під таким заголовком у всячині нин. „Ниви“). Яке становище до сего пропамятного письма займе наше духовенство з провінції — побачимо; якеж становище заняло воно зглядом православних затії в Галичині — знаємо з численних дописий, які наспіли до редакції. Щоби зазначити і з'ясувати оте становище нашого провінціального духовенства, приводимо ось тут — розуміє ся, за згодою комітету „Ниви“ — одну з тих дописий під заг. „Вороги Унії“, іменнож тую її частину, де ото бажане становище зазначає ся. А вибираємо з численних дописий для того як-раз згадану, бо походить вона від старшого, поважного священника, бо написана вона ще перед появою статі „Православні затії в Галичині“ (гл. „Нива“ ч. 2), — отже для нашої справи тим важніша. Нам же не лишаєсь ось тут, хиба нап'ятувати висказ „пропамятного письма...“ неначеб то ми служили службу якійсь скритій, їм ворожій руці, як негідну і нічим не оправдану клевету та перепросити наших Вп. Читачів за нове опізненє „Ниви“.

Голос із провінції

в справі православних затії в Галичині.

Що унія з рим. кат. Церквою стала ся підоймою нашої Церкви, а в слід за сим скріпила і нашу народність в Галичині — се загально відомо. Відомо се і з двох фактів, які переживаємо: з явних висказів деяких польских політиків, котрим унія стає що раз то острійшою солю в оці, і з сеї зажертости і нетерпимости російских правлячих кругів і їх експозитури в Галичині, у котрих унія і українство — то синоніми. —

Осьмілені запевненою безкарністю, русофіли зросли до небувалої, в останніх літах занепаду, сили. Паломництва до Почаєва, відкрите маски що-до тенденцій царє і православних чистої крови, горячковий рух серед відлому нашої нещасної молодіжи, здеморалізованої русофільством — се, правда, консеквенції останніх подій і наслідки збільшеної опіки гр. Бобринських, — але й в великій мірі вина тих свідомих ціли, згаданих політиків.

Якеж становище заняла наша суспільність супроти сего стану річи?

Коли приглянемо ся тайній і явній пропаганді православя і тих платних емісарів-агентів російского правительства і тих,

москвофільською пресою вихованих та загипнотизованих наших „руських“, — здивує нас пасивність, інерція і певне легковажене небезпеки у нашої суспільности. Таке становище, таке легковажене найбільшого ворога, бо грозячого і Церкві і народности нашій — се аномалія рязяча.

Причиною сего є може й опіка можних сьвіта, а може й та традиція, котра приучила нас думати о „старо-руській“ партії, як о покровительці руского обряду і Церкви. Та се днесь уже легенда!

Справді, застрашаючі факти явної схизмофільської пропаганди в слові і письмі — навіть з рамени управи партії, повинні уже раз заставити нас зайняти ся сею справою, прочистити сю темну атмосферу і поставити границю, поза котрою чинности і поведене стають уже явною апостазією — і витягнути з сего неумолімі консеквенції.

Ми дивимо ся на овочі тайної пропаганди в апостазії тисячів американських емігрантів з Лемківщини, овечок парохів-москвофілів, ми дивимо ся на явне нехтоване релігійних практик і богослужень, попираних горячо католицкою Церквою, ми бачимо, як на наших очах частину нашої молодіжи кривлять своїм вихованєм явні пропагатори — царє і православя, ми бачимо, як москвофільська преса оказує вже безсоромно свої симпатії і аспірації православні і то не лише серед інтелігенції, але — що гірше, серед некритичної маси народу — — ні, се вже повинно з'обовязати нас обдумати і зарядити середники охорони, заки не буде за пізно!

Коли днесь понятє москвофільства нерозлучне від понятя царє і православя, — а оба ті напрями незвичайно шкідливі нашій Церкві і народови, так усі, котрим добро Церкви і народови лежить на серци, повинні підняти рішучий протест, не чекаючи аж православє обхопить широкі маси народу — приміром дорогою пропаганди через Лемків-апостатів, повертаючих до краю, аж повторить ся фарисейска політика деяких кругів що вкаже на нас знова як небезпечний елемент перед Римом і Віднем, аби нанести новий удар нашій Церкві і нашому народови. Станути в обороні туманених мас народу, поборювати рішучо пресу пропагуючу православє, не полишити без надзору москвофільських бурс, факти пособлювання москвофільству через духовенство різко п'ятувати, тайні апостатичні аспірації безцеремонно демаскувати — се задачі нашої суспільности, се вимоги на часі*.

Може воно й викличе реакцію москвофільської преси, може й посиплять ся як з рога обильности клевети, доноси і інші

*) Passus про теологічний виділ і про штучну фабрикацію москвофілів-інтелігентів пропускаємо. — Ред.

середники, якими розбурхана пристрасть і зла воля тільки розпоряджає, може се викличе й болючий заколот і хвилево ослабить наші сили, — та се не повинно здержати нас від оборонної акції, як не повинна здержати нас й опіка чужих кругів для наших русофілів. Чим скорше підійме ся рішучий протест, тим краще се для нашої Церкви та для нашого народного організму.

— о. Гн.

о. А. Редкевич.

Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа.

(К о н е ц ь).

Ісус „єдиносущний“ Син Божий.

Бог Отець проголосив Ісуса Сином своїм: „Сей єсть Син мій улюблений, котрого я собі вподобав“. — *Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.* (Мт. III, 17). Якеж значіне мають сї слова? Чи ними проголосив Бог „Отець“ Ісуса тільки як Мессію, як вибранця любови Божої, якими то вибранцями були всі пророки старозавітні, якими суть всі Сьвяті, чи може має се слово „Син Божий“ зглядом Ісуса Христа якесь висше значіне, якийсь глибокий зміст?

Для лібералів значить се слово „Син Божий“ зглядом Ісуса то само, що „Мессія“, с. є означає чоловіка Ісуса, котрого Бог вибрав, щоби заложив царство Боже на землі (Rose: *Etudes sur les évangiles* p. 138), котрий єсть одиноким заступником Бога на землі (Loisy: *L'évangile et l'église* p. 57), Сином Божим в зміслі старозавітнім (Meier-Weis: *Kommt. i Mt.* стр. 73), — ніколиж однак не означає Ісуса, яко „єдиносущного“ Сина Божого, яко особу Божу того самого єства, що Бог Отець.

Се правда, що словами „улюблений Син мій“ означив Бог Отець Ісуса яко Мессію, бо, позаяк Ісус був Сином Божим, був Мессією. Се також правда, що в старім Завіті означали згадані слова чоловіка „вибранця любови Божої“. Та яке значіне мають сї слова в новім Завіті, ужиті на означене особи Ісуса Христа, про се рішає тільки новий Завіт, єго письма і єго зміст,

подібно, як взагалі автор рішає про значінє якогось виразу, котрого змісл в ріжнім змісті може бути ріжний. Слова „Син Божий“ в відношеню до Ісуса Христа означають метафізичне, єстєвєнне синівство Ісуса, виражають єго природу Божу.

Возьмім контекст нашого місця, Мт. III, 15 сс.

Над Йорданом стоїть сьв. Йоан, Ісус Христос і нарід. По великім упокорєню, хоче Бог Отець прославити Ісуса і проголошує Єго „Сином“ своїм. Шож се за прославленє? Чиж сьв. Йоан не був також Сином Божим в змислі старозавітнім? Сей той сам, о котрім Ісус Христос сказав, що більший над него не вродив ся між людьми, отже і він був вибранцем любови Бога! Та Ісус Христос єсть більшим від него, бо сам сьв. Йоан говорить, що не уважає себе достойним розвязати реміня у сапогів Ісуса! Чиж вже сама тая обставина не каже нам додумуватись, що той Ісус єсть о много в висшім змислі Сином Божим, чим сьв. Йоан Креститель?!

Колиж поглянемо, що се ніхто инший, тільки сам Бог Отець зве Ісуса „Сином“ своїм і то з великим натиском *ὄντος... ὁ πατήρ... ὁ ἀγαπῶν*..., як се вказує повторєне родівника, коли бачимо і Духа сьв. — уносячого ся над Ісусом, то знов мусимо сказати, що сей Ісус, се дійсний Син Божий, одного єства з Богом Отцем.

Пригадаймо собі, що сей Бог-Отець сказав через Архангела свого Гавриїла Захарії при заповідженю народження сьв. Йоана Крестителя. „Дістанеш сина — каже Архангел до Захарії (Лк. I, 11. сс.) — назвеш єго Йоаном... сей наверне много синів Ізраїля до пана Бога їх, *κρίνον τὸν Θεὸν αὐτῶν*... а він сам предіде перед ним (*ἐνώπιον αὐτοῦ*).... Позаяк *ἐνώπιον αὐτοῦ* може відноситись граматично тільки до *κρίνον τὸν Θεὸν*..., позаяк дальше ми знаємо, що сьв. Йоан був предтечою Ісуса Христа, то зі слів сих ясно виходить, що Ісус єсть Богом нашим, іменно-ж єстєвєнним, природним „Сином“ Божим, як се Бог Отець при Йордані нам сю велику Тайну відслонює.

Вкінци і само слово *ἀγαπῶν* уповажняє нас до заключєня, що тут слово „Син“ означає сина тоїж природи, що отець. Іменно слово *ἀγαπῶν* означає передовсім „улюблений“. Та вже септуагінта толкує часто слово єврейске *yahid* - *μονογενής*, єдино-родний через *ἀγαπῶν*, — отже уживає сєго слова на означєнє „єдинородного“ Сина (Gen XXII, 2, 12, 16; Amos VIII, 10; Jer. VI, 26; Zach. XII, 10). А і самі Греки уживали слова *ἀγαπῶν* в значіню „єдинородний“ (Одиссея IV, 817; Іліяда VI, 401; Атаназий: мов. IV. проти Ариянів Mg. P. g. 26, 505). Чомуж отже і ми не булиб в праві брати в нашім місци слово се в такім же значіню? Тим більше можемо се зробити, що і обставини нам кажуть так розуміти се слово, і сьв. Отці так єго розуміли (пор. сьв. Атаназий I. с., сьв. Іларий: О сьв. Тройці Mg. P. l. 10, 175). Безстороню судячи, ми вже на основі сєго одного місця, хре-

щення Ісуса Христа, радісно можемо закликати: Ісус над Йорданом, се дійсно предсказаний пророком (Іс. VII, 14) Еммануїл — Бог з нами!

Бог Дух святий.

Рационалісти та ліберальні ексегети твердять одноголосно, що три перші євангелисти, а тим самим і перші християни, не знають третої особи Божої — Духа святаго, що для них Дух св. се лиш „сила Божа“, не істнуюча віддільно як особа Божа, се лиш дар Бога для вірних (пор. Gunkel: Die Wirkungen des hl. Geistes, стр. 43; Gould: Encyclop. Biblica, art. „Spirit“ coll. 4753 i Schenkel: Bibelllexikon: art. Dreieinigkeit, стр. 22. i інші).

Та не малу трудність справляє їм наше місце св. Письма, де кажеш, що Дух св. об'явив ся як істнуючий особисто в виді голуба. Бо як же се погодити, що євангелисти з одної сторони уважали Духа св. за „силу“ несамоїтйну, без свого власного істнованя, з другої-ж сторони представили при хрещеню Духа св. таки як єство істнуюче особисто, віддільно від особи Бога Отця та Бога Сина. На стілько чейже наївні не були ті люди, щоби неособистій „Силі“ приписували особисте істнованє! Події при хрещеню Ісуса Христа суть і остануть клясичним доказом сего, що Дух св. єсть дійсно особою Божою.

Се доказує: 1) обставина, що Дух св. об'являє ся в тілесній формі. Нігде в св. Письмі не читаємо, щоби „сила“ або якась „прикмета“ Божа об'явила ся самотійно в видимій формі. Щоби можна об'явити ся в такій формі, треба мати конечно самотійне істнованє. 2) Родівник при *πνεῦμα τοῦ ἁγίου*, на якого брак впрочім так покликають ся противники, як на доказ, що Дух св. се лиш сила Божа (пор. Blass: Grammatik d. neutest. Griechisch стр. 151). 3) Об'явленє ся Духа св. разом з Отцем і Сином, котрі чейже безсумнівнє суть особами. 4) Зараз по хрещеню провадить сей Дух св. Ісуса в пустиню — має отже самотійне діланє, самотійне-ж діланє суппонує особу, яко субект діланя.

Чомуж Дух св. об'явив ся як раз в виді голуба? Певно тому, що голуб, як символ любови, невинности та лагідности, був найбільше відповідною формою об'явленя ся невидимого Бога. Та еще одну причину подають св. Отці, як св. Евтимій: Коментар до Мат. (Mg. P. g. 129, 172), св. Й. Хризостом: Гомілії до Мат. (Mg. P. g. 55, 204) i інші. Голуб над Йорданом се сповненє прообразу старозавітного голуба, котрого Ное випустив по потопі. Як колись води залили землю, так тепер гріх серця людий, як колись голуб випущений з корабля, вернувши з галузкою оливною, звістив, що уступають води i спокій настає, так тепер голуб над Йорданом звістив людям, що збли-

жилося висвободжене від потопу гріха, пановане ца ства Божого, царства благодати і спокою.

І так над Йорданом об'являєсь нам в чудовім образі Тройця пресвята: Бог „Отець“ — на небесах, Бог „Син“ — на землі як Бого-чоловік, Бог „Дух сьв.“ — поміж ними на воздухах. Ёго сходжене з небес і об'явлене ся враз з Богом Отцем і Сином сьвідчить про Ёго божество. Бог відслонює нам над Йорданом тайну своєї природи: Бог Отець для роду невірною дарує Сина єдинородного, Бог Син не вагаєсь зробити кроку рішального, котрий заведе Ёго на хрестні муки, Бог Дух сьв. уносить ся між Отцем і Сином, бо се любов, що вяже Отця зі Сином; уносить ся поміж небом і землею, бо се Він, що серця роду земского до небес підносить, з небесами лучить; Він, наш просьвітитель, вже над Йорданом показує нам образ житя Тройці сьвятої!

З над Йордану вертаєм в вірі сильній, що Бог наш — єдиний в Тройці сьвятій, з радісним чутєм та пересьвідченем, що Бог наш — се Бог незміримої любови!

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

II.

Тес, що написав про Поляків, поселених в З'єдинених Державах, Йосиф кард. Гергенретер у своїй історії католицької Церкви *), мож в десятикратнім побільшенню віднести до наших переселенців, а по части і до їх пастирів. Деякі наглядні ілюстрації сего подав я мимоходом кількома словами в моїх „Письмах з Америки“, печатаних в „Руслані“, 1909, но там остановитись над ними довше не було місця.

*) Том XVIII, стр. 164.

Русини нині в З'єдинених Державах — а є їх там з Галичини й Угорщини понад 400.000 душ — представляють ся в дійсно смутнім положенню, а їх вірування на самім кінці католицької Церкви, чи вже і поза нею. Може ще не брак релігійного духа, але безосновна легковірність, грубий нахил до православ'я, а в многих живел до бойкотів і роздору, які визискує російська місія, дальше імпортовані елеви Трільовских et Co. — недочечених чи перевчених студентів а й учеників гімназійних — сподіяли те усе: із одної сторони креоване схизматичких громад і товариств, а із другої бодруківців, серафинців та цілком свобідних „безпопівців“, які закушали паші на „Громадськїм Голосі“. Усіх доморослих схизматиків, наших ріжних нюянсів мож начислити до 10.000. Число, як на Америку може не завелике, але примір потягаючий посеред американских условин і в наслідках важкий. Если до сего вчислимо ще брак або млаве вегетоване парохіяльних шкіл, то тїнь будуччини чорна, дуже чорна.

Стан біжиций угро-руских і галицких громад представляє ся у такім числі. Угро-руских парохій є 86 із 66-ма душпастирями. Три четвертини із них заїнтабулювали добро церковне на ірляндско-американських єпископів даних епархий — деякі із них єще в тім часі, коли не гадалось про своєрідного Владіку; одна четвертина припадає на тих сьвященників, чи на ті громади, які поділили свої симпатії з минувшої індепенденції одні на Владіку, а другі по тихо схизматикам, не заїнтабулювавши церковних маєтків на нікого. Галицких церковних громад є 60 з 50-ма душпастирями. Не всі вони добре з'організовані і не всі материяльно гаразд вивіновані. Крім них кілька парохій в руках м. сквофілів і бодруківців — через поділене. З тяжкою бідою вдалось переїнтабулювати майно церковне (котре перед тим до нікого не належало) на нашого Владіку; але і не всі галицкі церкви ще переписані. Є місця і громади, де нарід силоміць вибирає ся з під владичої власти, та не хоче випустити майна зі своїх рук, відай думаючи, що Владіка (як говорять) їх добро — церков забере на плечі та виїде із нею до — Австралії. В таких случаях на ніщо збори, мітинги, зібраня; лишень муравельна праця і труд сьвященника-пастиря, який піде далеко поза захристию та інтересувати меть ся благом народним, потягне живим приміром під властиву власть і віддасть вівці тому, котрому дійсно приналежать.

Що не всі галицкі церковні громади добре і по католицки з'організовані, се факт — правда. Урядники церковні, т. з. трустісти, звичайлись глядіти на церкву, як на свій приватний бізнес, а сьвященника уважати за громадского поганяча, якому не свобідно було мішатись в ніякі рахунки церковні — одним словом, громадяни на лихо Церкви були панамі ситуації. Сьвященник на кождім кроці зависимий від трустістів, немаючи ніякого попертя з гори, бо церква сама в собі індепендентна, був манекином в їх руках, був лишень тому, щоби забезпечити собі під зглядом материяльним будуччину, а праця его була скупа;

громадяни-ж звичайлись бути самі владиками. Прилучім до сего ще підпольну роботу других сьвящеників-сусідів, їх острене зубів на доляри собрата, свободну руку громадян у виборі сьвященика — а будемо мати гарний образець долі нашої Церкви і тії всі прикрости і трудности, які були при переписуванню майна церковного. Длятого то і нині наші церковні громади представляють ще сумний вид — з одної сторони безпорядку, а з другої не випусканє з рук тієї власти, яку посідало ся довгими літами.

Є знова такі громади, що оправданою konieczностию або случаєм зістали зложені чи розділені на угро-руську і галицько-руську. Звичайно бувало, що галицькі люди разом будували і платили колекту довгий час на спільну угро-галицько-руську церкву, аж одного дня нехтовані зі сторони Угро-русинів опинились самі на собі, слабі, в меншій скількості і почали будувати церкву, не маючи грошей, запали в довги, а у докладі пійшли сварні, незгоди, взаїмне лаяне по часописях — одним словом, заколот, який поступенно уділяє ся й другим громадам. А если би давнійше подбав був сьвященик при складаню матерньої церкви, ошадив би нині тих усіх неприємностей Владиці та міг би мати взірєць католицької організації, який прецінь мусів бачити на сусідах Ірляндцях, Німцях, а почасти і Поляках. Друге — чи не ліпше було би в тій громаді, де є нарід з обидвох боків Карпат, а бажанєм одних і других є мати свого сьвященика, придати парохви сотрудника із тої сторони, із котрої виходить бажанє — тай вже незгоди закінчені, а тим самим симпатії по нашій стороні і повне право до перепису церкви і централізації? При тім мож було застеречись, що на случай уступленя пароха, сотрудник обнимає парохію, а дістає сотрудника для другої сторони. І так церква спільно складана і будована може материяльно добре розвиватись, платити точно катедратікум, спомагати єпархіальний фонд, будову шкіл і семинарій, а найважнійша річ, що була би хосенна згода і християнська любов братів того самого народу та тієї самої віри.

Нині треба погодитись з фактом, що є дві руські кат. Церкви: одна угро-руська, а друга галицько-руська. Преосьвященний Сотер під ніяким зглядом за се не можуть брати на себе відвічальности. Поводи і мотиви, які склались, а в даній хвили відокремили і відокремляти мусять далі, є давні: ріжниця вихованя, переконаня політичні, вузкоглядність і фалшива рішучість Угро-русинів, їх сильнійше материяльне становище і гордість, численна перевага, а в кінці привата і зависть з номінації на Преосьвященного С. Ортинського, яко Галичанина і народовця.

Розберім тії поводи по коротці.

Хто знає угорських Русинів, їх горячість до чардашів і вина, їх змадяризоване жите домове, їх інтелігенцію, їх духовних

отців, які прилюдно визнають мадярське *sredo*, та хочать впровадити мадярську сьв. Литургію, цілковите майже визбуте ся сего, що своє, народне, руске, а якби на іронію і сьміх оставлений їм кістяк мертвого *ъ, ы, ѣ*, з паламарщиною в літературі, а у других покошлявлений „словацизм“, — сей прегарно пійме їх уровень рускості і їх руск. кат. Церкви. Сліпий чіпаєть ся плота, хоч пліт слабій і спорохнявілій, так і вони, невідвільні через своє виховане, чіпають ся через те сьвяте *ъ, ы, ѣ* православя, а *pro foro publico* записують майна церковні не своїому Владиці, лиш ірляндским єпископам, щоби знова там дома, на Угоршині, добре записатись. Если би се переписане було шире, сердечне, то хоча се найважнійше було би запевнене — іменно, що спасене душ буде забезпечене в правдивій вірі.

Але сей їх католицизм облудний, фалшивий. Скільки з тих Отців духовних в Америці не носило довгої бороди на знак симпатії з ортодоксами, скільки не говорилось між ними про цілковиту, абсолютну єдність схизматиків з нашою Церквою, скільки то їх народу належить до православних брацтв і ходить на богомілья до схизматических храмів! Чия се провина? А їх отці духовні чи рівночасно не заявляють сліпу, а облудну преданність чужим єпископам, не шануючи свого рідного? Побілені гроби!... Хто навчив Угро-русинів ненавидіти нашого Владику, хто оклеветав *Его* по часописах, а і там визше? Зробили прегарну спілку з тими, що давно наплювали на своє і виреклись батьківщини. Хто з нас не чув про факт 500 доларів, якими трох угорских сьвящеників хотіло купити редактора „*Amerikan Magyar Nepszava*“ п. Берка Гейза, щоби лишень на шпальти своєї часописи приймав їх клевети на Преосьвященного? А привата п. Жатковича, редактора „*Русск. Амер. Вѣсника*“, представлена о. Петрівским в листі до „*Ниви*“? Чи ж тее усе не є символом їх вузкоглядія в будуччину і велика відвічальність перед Богом за віру і нарід? А над тим — фалш і облуда диявольська в злих ділах!

Для того, що трохи скорійше прибули в Америку, що Г. Бог їм милосернійше пощастив, що більше мають насущного хліба, чи вже й д ятого Владика мав бути з Угорщини? А для чогож давнійше не постарались про реорганізацію своїх монастирів і клиру і не працювали в напрямі відродження, для чого притупили самі духа народу, а два цілі міліони руского люду, їх і наших братів, стогне а діти мусять цвенкати по школах чужою мовою? Хто винен сему? Рим чи галицькі Русини?! Рим з опікою і присутством сьв. Духа дав керму у руки Того, котрий до останньої каплі крови любить Церкву Христову католицьку і свій нерозважний нарід. Се має бути лихом — злом? Відкажіть мені, братя Угоршани!

Перед очима маю акт історичний, день 28. серпня 1907. На скрампеньскім обіді, посеред зібраного сьвященства і депутатів сидить вдуманий Владика, по одній стороні о. Обушкевич, а по другій о. Лавришин. Двайцять чотири годин, як приїхали

Преосвящений і на Їх раменах повис важкий хрест. Усіх однаково хочать любити, видно се в очах, пізнати се і з Їх слів. Але факт прибуття, як вітер розвіяв ласі пляни фарисеїв та казав поховати вимріяні у деяких отців війолети і мітри, звязав їх разом зі собою до братовбійчої борби... Чи не так се було?!

(Дальше буде).

Др. Филип Кнайб.

Симпатія як етичний момент*).

1. Що се таке симпатія.

Симпатія і апатія, симпатичний і несимпатичний — се слова часто уживані.

В бесіді поточній уживає ся тих слів в значіню прихильности, зглядно відрази, яка може виродити ся задля прикмет духових або й фізичних даної особи. Однак згляд на духові прикмети переважає.

Але і тут значіне слова не є первісне. „Мати до когось симпатію“ — відповідно до грецького „συμπάσκει“ співтерпіти, співчути або і співдумати — може тільки первісно означати, що я переносу ся (входжу) в его положене і з сего становиска піддаю ся впливам его гадок та чувств. Коли єсьм в силі так само відчувати і думати, як він, тогді я маю до него „симпатію“ і він є для мене „симпатичний“. В противнім разі говорить ся о апатії і називає ся даного чоловіка несимпатичним. Се діє ся іменно тогді, коли до его чувств та гадок відчуваємо в собі відразу.

2. Значіне наукове симпатії.

В своїм первіснім значіню, себто яко спосібність переносити ся в положене других з їх чувствами і гадками і тим способом брати в них участь,

*) „Philosophisches Jahrbuch“ — (Fulda) річн. XXI (1908) стр. 497—500. Статя ся видає ся мені дуже на часі. Проте, будучи певним, що читачі „Нива“ нею живо зацікавляються, подаю єї за дозволом автора (професора університету в Вірцбурзі) в рускім перекладі. — П. К., Ч. с. В. В.

має симпатія також вартість наукову, передовсім для науки про етику.

Фільозофи шкотські — Hume і Smith — хотіли навіть ввести з симпатії особний рід етичних актів, (подібно як один їх рід випровадили з почуття користі і приємності) і відповідну характеристику осуду та голосу совісті. Однак ці змагання є навіть по думці визначних новочасних моралістів схиблені. Бо коли чоловік первісно зі своєї природи має змисл та інтерес виключно тільки для своєї власної приємності і проти власної неприємності, то тогді оцінка етичних актів після норми, вказуваної симпатією, є чимсь зовсім противорічним оцінці після норми, ставленої особистою користю. Тогді й домагане безуслівного перенесення ся понад утилітаризм не може найти узasadнення, хоча́й би хто не знати як часто ставляв себе в положене́е других, а других в положене́е своє власне. Бо се послідне має властиво тільки сю задачу: вчинити чужу приємність та чуже горе в певнім степені своєю власною приємністю і своїм власним горем.*)

Однак мимо того має симпатія своє значі́не, а іменно на поли любови ближнього. Навіть сам Спаситель наш, Ісус Христос, з'ужиткував її. В главі семій євангелія сьв. Матея, стих 12, подає Він таке загальне правило до виконування любови ближнього: „Все, що ви хочете, аби вам люди чинили, чиніть і ви їм так само“**) — В євангелію сьв. Луки (6, 31) находить ся така сама норма: „Як ви хочете, щоби люди вам чинили, так само чиніть і ви їм“***). Те саме находимо вже в старім Завіті. Межи пересторогами прашальними, які Товій дає своєму синові, читаємо також слова: „Гляди, щоби ти ніколи другому не чинив того, чого не хочеш, аби тобі чинили“****). Ті вискази суть лиш негативним виражене́м того, чого домагає ся Спаситель, а що до самої річи містять в собі одно і то саме. Опісля находимо ці слова в многих християнських катехизмах, та і до нині ціни́ть ся їх дуже високо.

А заслугоють вони на се в повні. Ледво чи найде ся ліпше средство, щоби в випадках, коли ми входимо в зносини з другими, пізнати етично добре та его легко сповнити, як коли переносимо ся в ситуацію других і питаємо ся, щоби ми самі в такім положенію відчували та чого від других очікували. Коли

*) Кнайб стоїть на становищі, що симпатія як етичний акт не є якимсь вродженим інстинктом, але актом виробленої волі і характеру.

**) „Всѣ оубѣ, елика ѡче хощете, да творѣтъ вамъ челоувѣцы, таковъ и вы творите ѡнимъ“.

***) „Щоже хощете да творѣтъ вамъ челоувѣцы, и вы творите ѡнимъ таковыже“.

****) „Внемай тебѣ чѣдо ко всѣмъ дѣлаемъ твоимъ и вѣди наказаніе ко всемъ житіи твоєму: и еже нехощеши, да нечѣеши творити“ (Творі́та 4, 14, 15).

положене другого є того рода, що в особливий спосіб стягає на себе нашу увагу, то сей психологічний процес відбуває ся легко і як би сам через себе. Але і тогді має він своє значіне, коли відбуває ся не так скоро і без нашої свідомої діяльності взагалі не відбув би ся. Коли бачимо якого чоловіка в великім нещастю, серед болю й горя і можемо єму в децім помочи, то вражіння і гадки наші тиснуть ся тогді сильно в єго положене і ми чуємо ся спонукані помочи єму, на скільки нас стати. В иньших випадках мусимо ми самі сей процес перевести в собі власною свідомою працею. Припустім пр., що якийсь там, впрочім чесний, чоловік в подражненю образив нас. Що нас тогді наперед обхоплює, то самолюбні чувства гніву, огірчення та мести. Но коли завдамо собі труду, щоби ввійти в єго положене і звідси розважити, що він образив нас тільки в нерозважнім пориві, що він вже тепер за те жалує та бажає, аби ми простили єму сю єго горячковість, в якій об'явило ся не єго правдиве нутро, але радше тільки переминаюче збурене, то успособлене наше взглядом него тогді певно змінить ся. І тільки в такий спосіб поступимо собі етично. Також Förster в своїй знаменитій науці для молодіжи (361, 362) звертає увагу на се, що часто лиш тогді можна поступити собі з ближнім в належитий спосіб, коли ввійде ся гадкою в єго душу. Розказує він також один приклад, що таким способом ненависть і погорда перемінилася в співчуте та любов.

3. Чим дасть ся психологічно узасаднити значіне симпатії для пізнання слушности і для лекшого її виконання?

Лежить се в сути нашого я — як щільности в собі замкненої та відокремленої — яке всьо мусить відносити до себе яким небудь способом і яке з природи стремить сильно та невідпорно до оборони власних інтересів, що право власних бажань і власних виог найскорше пізнає і розуміє. Така вдача любови себе самого часто спричинює, що ми переочуємо слушність чужого бажання, або навіть фалшиво оцінюємо. А небезпеченьству сьому можна зарадити лиш тим, що ми самих себе перенесемо в положене других з їх бажаннями і учинимо сї послідні до певного степеня нашими власними. Тогді наше власне бажане стане — що так скажу — з другим власним бажанем в рівнобіжній лінії і ми ліпше пізнаємо слушність також сього посліднього — і то саме для того, що воно в наведений спосіб стало нашим власним. О много лекше зрозуміємо, яким правом просить нас бідний нещасливий о який даток любови, коли скажемо собі: подумай троха над тим, що би ти сам тепер відчував і бажав, коли би ти находив ся в такім самім положеню? Таке поступованє о много скорше pomoже нам до належного пізнання, ніж коли би ми чужу вимогу тільки протиставили нашому бажанню.

А як симпатія забезпечує ліпше зрозумінє етичного добра та обов'язку, так само більше забезпечує ся єго виконанє через туюж симпатію. Коли пізнанє слушного є докладнійше, тогді природно і бажанє яснійше знає свою дорогу і свій напрям, а проте лекше єму приходить уформувати ся в належний спосіб.

Але крім того збудять ся тогді саме через симпатію ще почування та наклони, які будуть діяльні в змислі обов'язку. Бо коли саме просте пізнанє обов'язку вистарчає до належного ділання, то через почування, вражіння та наклони, які ділають зі стихійною силою в напрямі доброго, належне бажанє дуже улекшує ся. Чисто розумове пізнанє, заманує якимсь способом саму тільки волю і кличе єї до ділання; вона мусить зібрати цілу свою енергію, щоби виконати те, чого від неї домагає ся обов'язок. Так діє ся іменно тогді, коли природні сили життя чутевого та вразливого пхають в противнім напрямі. Колиж однак находять ся також і чутеві подражнення, що склонюють на сторону доброго, то рішенє в напрямі етичного обов'язку стає очевидно о много лекшим. Хто мусить рішити ся против самолюбним склонностям силою самої тільки свободної волі на підставі пізнання етичного закона, той є подібний до чоловіка, що з сильним напруженєм драпає ся на вершок стрімкої гори. Но коли єго при тім спомагають склонности чутеві, тогді він — сказати-б — подібний до птиці, що на легких крилах, без великого напруження підносить ся на ті вишини. А саме через симпатію розбуджує ся наше чувство для учинків любови ближнього. Перенести ся гадкою в положенє другого, значить розбудити своє власне почуванє для него, бо тогді спочуває ся в якійсь мірі собі самому, а почуванє взглядом себе самого о много глубше є вкоріненє в людській природі, чим сердечне співчутє в судьбах та інтересах ближнього.

Проте успосібнимо себе в особливий спосіб до діл любови ближнього, коли запишемо слова Спасителя глубоко в наші душі і виробимо собі з того засаду через вправу на при звичанє та вдумуванє ся в инших. Тим способом повстане могучий противник самолюбства.

Однак мусимо також завчасу приучувати молодіж нашу, щоби робила те саме. Об'яви дикости зглядом ближних, (також взглядом звірят), об'яви відтручуючого егоїзму, зазисти, мстивости і т. п. зменшать ся, а зате не буде так рідким співчутє та співрадість, коли в науці і вихованю положить ся ще більшу вагу на слова Спасителя: „Все, що ви хочете, аби вам люди чинили, чиніть також і ви їм“. —

Саме в тій річі треба старати ся, щоби ся формулка не остала ся самою тільки формулкою, яку — як много инших — вистарчить на пам'ять вивчити і висказати. Єї змисл мусить перейти в тіло та кров. Проте тут передовсім повинно мати місце поясненє, приклад, приміненє і як найчастійші вказівки.

Таким способом здійснюване симпатії певно стане у многих другою природою, яка буде об'являти ся з інстинктивною певністю, з благословеньством для других і для них самих.

РЕЦЕНЗІЙ.

о. Др. О. Боцян. — Літургічні публікації Є. Н. В. Принца Максиміліана Саского.

(Кінець).

3. *Ritus missae ecclesiarum orientalium S. Romanae ecclesiae unitarum*. Collegit, latinitate donavit, edidit *Maximilianus Princeps* Regius, Saxonum dux, presbyter et universitatis catholicae Friburgensis professor p. o.

Ratisbonae, Romae. Sumptibus et typis Fr. Pustet.

Рівночасно, з попередно згаданим великим курсом літургії східних церков, Принц Максиміліан видав у малих випусках латинські переклади східних служб божих. Доси вийшло п'ять книжочок.

I. *Missa Syro-Maronitica*, quam ex lingua syriaca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1907. XVI, 64 ст. 12°. 1 М.

Сирийсько-маронітський обряд, є обряд Сирийців західних, званих Маронітами, які мешкають головню на Ливанській горі, частию також на сирийській долині. Ї се нарід із всіх орієнталів цілковито із давних давен католицький. На его чолі стоїть патріарх з титулом Антиохійського, який однак завжди сидить на Ливані. Літургічний язык у Маронітів є сирийський, але нарід, як і проче східне християнство, говорить вже по арабски; тому то апостол, євангеліє і деякі части літургії читають ся для народу в арабськім язиці. Церковний обряд є у них виправді сирийський, східний, але від хрестоносних поход в дуже злятинізований. І так вони переняли з латинського обряду опрісноки, місто фелона римску казулю, місто метаний колінопреклонення і т. п. Служба божа маронітська є в загальних начерках старинна служба сирийська, яка належить до єрусалимської родини сьв. Якова, однак в сей загальний порядок літургії відповідно до сьвят, Сирийці вставляють окремі анафори або канони. В давнині було тих анафор більше, по нині еще полишило ся яких 8. Крім традиційних, Мароніти склали еще окрему анафору на будні і назвали її „Анафора після порядку Церкви сьвятої католицької Римської, Матери усіх Цер-

ков". Вона в деяких молитвах пригадує римську міссу, головню через слова освящення дарів.

Загальний порядок мароніцької служби враз з римською анафорою містить отсей перший випуск. Яко введена, доданий короткий огляд церковної історії, статистики і літургії Маронітів. Що замітне в їхнім обряді, се дуже часте уживане кадженя в богослуженю (не дивно, бо Сирія країна і вітчизна кадила), як рівнож і се, що у них, так само як і у прочих Сирійців, Халдейців і Вірмен, ще доси нема першого часа.

V. *Missa Syriaca-Antiochena*, quam ex lingua Syriaca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1908. XIV, 54 ст. 12°. 1 М.

У порівнянню з Маронітами, долішні Сирійці, які належать до колишнього патріархату антиохійського і мешкають в долішній Сирії і Мезопотамії, а в части в Індії, держать ся чистого сирійського обряду — і то так схизматики монофізити, звані Яковитами, як і католики. Обряд сей є найбільше зближений до грецького, бо лучить їх спільне походженє. Як мароніцька, так і антиохійська літургія належить до єрусалимського типу і має вставні анафори або канони. Католики уживають анафор імени сьв. Якова, сьв. Петра, сьв. Іоана Євангелиста, сьв. Матея, сьв. Василя, сьв. Златоуста і сьв. Сикета Папи. У схизматиків є більше чим 30 иньших анафор. Порядок антиохійської служби божої є той сам що грецької, з тою хиба ріжницею, що проскомідію сьвященик довершує перед убиранем ся і що нема входів; також обряди при кадженю є відмінні. Вирочім літургічні молитви дуже нагадують грецькі літургії.

Особлившою прекметою сирійської служби божої є части урочисті молитви, уложені через сьв. Вітців, звані „Седро“.

II. *Missa Chaldaica*, quam ex lingua chaldaica in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1907. XX, 67 ст. 12°. 1 М.

Халдейці, се є східні Сирійці, які мешкають в Мезопотамії, передовсім в Туркестані і на Малябарськім побережю в Індії. Вони різнять ся від західних Сирійців антиохійських і мароніцьких тим, що всякі слова, у яких Сирійці мають о, Халдейці виголошують в а, (Прим. Бог по сирійски: алльго, по халдейски: алляга). Крім сего Халдейці переняли багато грецьких слів і уживають окремого старинного способу писання сирійських букв, званого астранг'ельо

В давнині халдейська церква за переких гонень видала багато мучеників, але від 6-го столітя попала в несториянську єресь, так що другі їх називали прямо: Несториянами, а вони називали себе „християнами сходу“. В 16-ім віці часть Несториян злучила ся з католицькою церквою. Католицький патріарх Халдейців носить титул патріарха вавилонського.

Церковний обряд халдейський має дві незначні відмінні: мезопотамську і малябарську, о скільки Малябарці ввели деякі

зміни. Католицькі Малябарці прямо переняли римську літургію в халдейським переводі. Халдейська літургія значно різниться від прочих східних літургій і не лучить ся прямо з грецькими. Вона становить окрему мезопотамську родину. Першою і найстаршою літургією її є служба звана сьв. апостолів Аздея (Таддея) і Мара, яка була уживана в Мезопотамії ще перед єресю Несторія. Крім сего звичайного, щоденного формуляра, Халдейці і Несторіяни мають ще два вставлені канони або анафори: один Теодора Мопсвестенського, а один приписуваний єреслярєві Несторієви. Анафора Теодора править ся від першої неділі різдвяного посту аж до цвітної, а несторієва 5 разів в році: на Богоявленє, на св. Іоана Хрестителя, на трех Сьвятителїв, в середу Нїнівицького посту (3-ї неділі перед чотиридесетницею) і на Пасху*).

У згаданій книжочці Автор подає переклад звичайної „служби апостолів“ разом з несторієвою анафорою на Богоявленє.

III. *Missa graeca, quam ex lingua graeca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio* M. P. S. — 1908. XXIX, 103 ст. 1 М. 20.

Третій випуск є присвячений нашій літургії грецькій. Він, подібно як попередні, подає у введеню територіяльний огляд грецького обряду так у католицьких як і у нез'єдинених народів, відтак короткий начерк грецької літургії. Він інформує про наші літургії, храм, богослужебні начиня, одежі, книги, чини, про рік церковний і календар, строєне тайн, устрій і склад богослужєня. Інформації короткі, але влучно дібрані і вірні. Неточно подано лишень на ст. VIII, що намісний образ Спасителя називає ся „Всемогущого“; на ст. XXVI, що наш календар лиш о 11 днів різниться від Григоріанського; на ст. XXI поданий наслідок яко причина; місяцьослов зачинає ся 1. вересня, „бо сего дня зачинає ся горожанський рік Греків“.

За введенєм слїдує переклад літургії Златоустого, (ст. 1—63) відтак молитви з літургії св. Василя В. (ст. 64—78), на кінці служба Преждеосвященних (ст. 79—103). Як і у других книжочках, так і тут Автор, на жаль, не подає виданя, з якого здійснений переклад.

О скілько можна було перевірити, текст перекладу є звичайний грецький, який находить ся так в виданях царгородських (прим. Ієратікон з р. 1895), як і римських (пор. Евхологій з р. 1754**) і 1873), — а рубрики Автор подав свобідно із деякими доповненнями і скорочуваннями. Переклад удачний і добрий.

*) Про взаємини межі літургією Златоустого а Несторієвою гл. A. Baumstark, Die Chrysostomus u. Nestoriusliturgie. „Христотички“ Roma 1908, ст. 771 — 857.

**) Текст і славянський переклад літургії Златоустого із сего Евхолоя находить ся в холмським місяцьослові VI, 1871 р. ст. 78—136.

Можна сказати, що сей латинський переклад є якраз на часі, коли то послідними літами появили ся другі західноєвропейські переклади і німецький о. Мальцева. (Берлін 1902), французкий о. К. Шарона (Вейрут—Париж 1903), французкий і італійський о. Плячіда де Меестер (Рим 1908)

IV. *Missa armenica*, quam ex lingua armenica in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1908. XXII, 58 ст. 12^о 1 м.

Вірмени, парід індогерманського походження, були від часів свого хрещення в 4-ім віці у зносинах з Греками і перенили від них богослужбний обряд і то у формі візантійській. Таким чином первісна вірменська літургія була чистим перекладом грецької. З часом вона прийняла деякі зміни і так повсталала поволи окрема вірменська літургія. Але ще до нині багато молитв у ній є дослівним перекладом з грецького, прим. з проскомидії: „Боже, Боже наш, небесний хліб“, молитва трисвятого: „Боже святий“, молитва херувимської пісні: „Никтоже достойн“, молитва по причастію і деякі ектенії діаконські.

А навіть доховало ся до нас аж три вірменські переклади літургії Златоустого*).

Від 7-го століття зачала ся у Вірмен монофізичка єресь і та завзята ненависть межи Вірменами і Греками, яка і до нині триває. Від того часу почали Вірмени, щоби відрізнити ся від Греків, заводити зміни в своїм обряді, звичай римські. І так прим. грецькі єпископські мітри дали звичайним священникам а їхні єпископи перенили римські інфули; степені священства завели після дисципліни римської, перед службою божою поклали певного рода ісповіданє гріхів. Таким чином вірменська літургія є мішаниною звичаїв грецьких і римських. Переважає однак грецький порядок. На перед йде проскомидія, відтак є вход з євангелиєм, святий Боже і великий вход. У порівнянню з другими орієнталами, Вірмени мають одну лишень літургію для цілого року, без окремих анафор. Переклад сеї служби містить в собі згаданий четвертий випуск, який подібно до попередних у введеню дає короткий огляд церковного і літургійного життя Вірмен.

Як слідно, всі пять книжочок інтересні і дуже придатні для студій східних церков і обрядів. Шкода лишень, що видані не так вже без наукового апарату, як без подання найпотрібнішої літератури, яка вказувала би дорогу до дальших студій. Все таки мусимо висказати нашу велику вдяку Високородному Автору за его любов до нашого дорогого нам обряду і за его працю над освідомленєм Заходу про церковне життя Сходу.

*) Pop. Categhian, Die Liturgieen bei den Armeniern. Fünfzehn Texte und Untersuchungen herausgegeben von P. J. Dashian. Wien 1897 ст. 353—384; P. Carekin, Catalogue des anciennes traductions Armeniennes s. IV—XIII, Venise 1889 ст. 265.

ДОПИСИ.

Деякі змітки до меморіялу львівського духовенства „руско-н родной партії“^{*)}.

Курйозний меморіал і его аргументація спонукали і мене забрати в сій справі голос, чи оправдані суть закиди, зроблені „Ниви“, немовби вона нарушила добру славу руссофільського духовенства. Отже з чистою совістю можу ствердити, що докори, зроблені „Ниви“, суть — на жаль — неоправдані, бо справді Церкві кат. грозить зі сторони руссофільства поважна небезпека. Тому кат. духовенство місто обвиняти „Ниву“, повинно радше бути вдячне редакції, що вона зі справдішним апостольським жаром відкриває погубні затії руссофільства, хотьби й через то мала знести докори підписаних на тім славетнім меморіалі достойників.

Гадаю, що „Нива“, поміщаючи статтю „Православні затії в Галичині“, певно ані в гадці не мала діткнути кого небудь із тих Впр. ОО., що підписали сей меморіал. Їх достоїнство, богословське образование і загально звістне привязане та любов до Церкви виключають навіть і тїнь сумніву. Злишним буде додавати, що з читачів ніхто щось подібного не припускав. Отже в таким разі в якій цілі і в чийм імені підписали вони сей меморіал? Чи ж печальність редакції „Ниви“ о долю Церкви кат. могла збудити невдоволене і протест таки кат. священства? Гадаю, що ні. Отже яка ціль меморіялу? Cui bono? Чи може інтерес Церкви мав би бути підпорядкований інтересам партійним? Се, гадаю, також немислиме у Впр. ОО., підписавших меморіал.

В таким разі в чийм імені зроблено протест? Чи в імені цілого духовенства москвофільської партії? Але сеж булоб що найменше ризикове!

Львівське духовенство — на загал беручи — образованием богословським своїм висше від провінціоного, бо — між иншим — має нагоду дешевим способом познакомити ся з найліпшими богословськими творами. Провінціононеж духовенство — ему нераз крім „Галичанина“ і „Русского Слова“ (sic!) тяжко приходить ся прочитати і яку будь розвідку, що стоялаб в обороні кат. Церкви і опрокидувала елюкубрації її ворогів! Отже рад не рад, мусить не один руссофільський сільський сьвященник вдоволитись апольоґетикою „Галичанина“ і „Русского Слова“,

^{*)} *Примітка.* Отсих кілька заміток містимо тут не задля того, що суть цікавим причинком до характеристики деякого з тих „доблестних“ Отців з провінції, що то виписують нам за нашу роботу по ріжних „Галичанинах“ свої „глубочайші презрїнія“ — розуміє ся, ображені в своїх католицьких почуваннях, але задля їх спокійної об'єктивности. — Ред.

котрі вже нераз вславилися своїми виступами в обороні кат. Церкви... Як виглядає та оборона — се звісна річ. Пригадаю, що свого часу „Русское Слово“ навіть просто дораджувало нашим людям переходити на православє, а мимо того не відізвався із сторони священників „русько-народной партії“ ані один голос протесту! Так, отруя, хотай би і як засолоджена, мусить зроби ти своє.

Знаю кількох священників, котрі винесли з мурів семинарських сильне переконанє і віру о єдиноправдивій кат. Церкві і знали докладно ріжницї межі православєм а кат. Церквою, але потім через постійне читанє висше наведених часописий і через партійне засліпленє стали чим раз більше толерантними для православя, їх переконанє улягло зміні на некористь кат. Церкви, ріжниця з часом затерла ся так, що вони в дискусиях ставали отверто в обороні православя проти „брутально накиненої унії“... Свобідна Америка дає нам докази, до чого може довести ота повільна переміна в переконанях, до чого може довести постійне читанє тих ворожих кат. Церкві часописий, до чого можуть довести оті руссофільські симпатії!

Наведу бодай один факт.

Одного разу зійшла бесіда на почаївські паломництва. Один священник з руссоф. табору сказав, що вони для народу дуже пожиточні, бо люди пізнають, як далеко ми відступили від нашого обряду, а звертаючи ся до священника-українця додав, що небезпечно є викорінювати з народу „вроджений“ нахил до православя, бо разом з православєм можна викинути й Христа. Щож на те скажуть Впр. ОО. Доктори з меморіялу?

Мимоходом зазначу, що так говорять священники, в політичнім життю майже цілком не знані. Щож доперва мусить діяти ся на всіляких „собраніях“, де з'їздять ся самі „твердші“ патриоти! Як там критикує ся і понижає ся діяльність і достоїнство наших єпископів, що говорять ся про унію та про „лат. новшества“ і т. д. — прошу собі представити. А нарід, як він не має в се вірити, коли „на власні уха чув, як то єгомосці говорили“, та ще й читав то саме „надрукованє“ в „Р. Слові“!.. Для політичних цілій ідентифікує ся обряд з вірою і на тім конику переїздить ся по всіх і вся, зачавши від Митрополита, а скінчиши на ОО. Василянках, на котрих обуренє доходить вже до кульмінаційної точки.

Я не понижаю моїх Співбратів (тому й не наводжу їх назвиск), але пишу щиру, хотай і сумну правду. Впрочім, я сам признаю, що провінціональне духовенство не конче ту винувате, бо всякаючи в себе отрую зі згаданих часописий, мимоволї пересякло нею на скрізь, так що і не стимилось, коли православні симпатії в нїм закорінили ся. Безперечно більша вина лежить тут по стороні Впр. ОО. „меморіялістів“, котрі маючи будь що будь більше богословське образованє з одной сторони, а з другої

великий вплив на згадані часописи, солідаризували ся з їх редагованем і не змусили редакторів, щоби залишили свої апо-
 льгетичні елюкубрації, православя.

Рівнож хибне і безосновне є тверджене меморіялу, немовби в руссофільських селах нарід, маючи довіре до свого руссоф-
 сьвященника, тим сильнійше тримав ся кат. Церкви. Забувають.
 Впр. ОО. з меморіялу, що довіре у народа з'єднає ся не своїми
 політичними переконаннями, але працею, тактом і душпастирскою
 ревностю. Можу на доказ навести москвофільські села, де сьвя-
 щеник-українець мав велике довіре у народа, а коли по нім
 прийшов сьвященик москвофил, то довіре не тільки упало, але
 зачали ся доперва ріжні скарги, шкальованя по газетах і т. д.

А наконєць ще вару слів що до прийнята в семинар руссо-
 фільських кандидатів.

Стоїмо перед доконаним фактом розламу в москвофільській
 партії на два табори. Один — се продовжене давнішої „свья-
 тоюрської“ партії; молодіж сего табору — може бути, виховує
 ся в католицькій душі, та що з того, коли табор сей нині вже
 дуже невеличкий, а до того ще й дезерції з него — передовсім
 молодіж, на днешнім порядку. Молодіж другого табору — се
 вихованки всяких бурє під покровительством гр. Вобриньского,
 крайно ворожа кат. Церкви. Меморіял не робить тут ніякої рі-
 жницї, а вона є і заперечити не даєть ся!

Застерігаю ся ще раз, що замітки ті писав я sine ira et
 studio, але в інтересї кат. Церкви. — *Католицький душпастир.*

Патронат прилучених церков.

Дуже много церковей, котрі становили осібну парохію, при-
 лучено у нас за ціс. Йосифа II. до других церковей; була то
 тзв. „концертація парохій“.

По р. 1840 через вару літ була знов друга концертація
 парохій, але вже менша. Від того часу парохіяни з прилученої,
 хоч мали у себе церков, мусіли давати на будову або реставра-
 цію „матерної“ церкви на рівні з парохіянами матерної
 церкви, а прилучена церков була полишена на ласку і жертви
 своїх парохіян і що-раз то більше бідніла; місцями пропали на
 віки площі, на котрих стояли плебанія, дяківка, пасіка церковна
 в прилученій громаді. Навіть суть місцевости прилучені, де при-
 лучена церков зникла (впр. Чорторія коло Микулинець і Тар-
 норука коло Грималова).

Если в прилученій хотіли поставити нову церков на місто
 упадаючої, могли тоє зробити тільки добровільними
 жертвами і трудами. Декрет надворн. канцелярії 15. вер. 1790
 зарядив зовсім неслухно, щоби на реставрацію матерної церкви
 брати злишний маєток дочерної церкви, а доперва потім потя-

гати патрона і вірних („Quartalschrift“ 1904, II, 461). Ще дальше — також безпідставно — прийшов декрет надворний 20 мая 1820, об'являючи: „die Filialkirchen haben keinen Patron und brauchen keinen“. Тое оречене надворного декрету зістало через ц. к. Трибунала адміністративний (Verwaltungsgerichtshof) узане яко неважне. Оречене Трибуналу адміністративного („Quartalschrift“ — 1905, IV, 888) єсть так мотивоване: „Wenn eine Pfarrkirche ihren Seelsorger und ihre Selbständigkeit zeitweise verloren hat, indem sie mit einer benachbarten Pfarrkirche vereinigt wurde, und wenn infolgedessen der bisherige Patron sein Präsentationsrecht auf jene Pfarrkirche — resp. jenes Pfarrbenefizium — eingebüsst hat, so folgt daraus noch nicht wie jenes Hofdekret irrig supponiert, dass er auch das Patronatsrecht über die bisherige Pfarrkirche (nunmehrige „Filialkirche“), die nach wie vor eine juristische Person ist und bleibt — was selbst jenes Hofdekret anerkennt — verloren hätte, wozu ja gar kein Grund vorliegt und was ganz unkanonistisch wäre. Offenbar wird in jener Annahme das Präsentationsrecht mit dem Patronatsrechte verwechselt und der Verlust von jenem auch auf dieses irrtümlicherweise ausgedehnt. Zudem gibt es viele sogenannte Filialkirchen, die einen Patron haben, der hinsichtlich dieser Kirche alle Patronatsrechte und pflichten ausübt. Auch die Benennung „Filialkirche“ ist nach rechtlichen Prinzipien unrichtig“.

Отже що до прилучених церковей патронат єсть, а тільки право презенти спочиває; отже патрон прилученої церкви має зглядом неї обовязки і права, з патронату випливаючі. Краєвий закон конкуренційний з 15. серп. 1866 зовсім не узнавав прилучених церковей; закон краєв. конк. з 16. цвіт. 1896 на підставі закона держ з 31. груд. 1894 вже по часті узяв дивя в церкви прилучені і парохіян прилучених церковей; закон краєв. конк. з 20. серп. 1905 зовсім слушно узяв дивя в прилучених парохіян і прилучені церкви, бо вже не дають нічо на матерну церков, можуть будувати свою церков в дорозі тзв. конкуренції і мають свій окремий комітет. До того „філіяльного“ комітету належить після краєв. зак. з 20. серп. 1905 парох (згідно експозит), патрон і 3 парохіян, а велиби патронату не було, то парох і 4 парохіян; комітет і конкуренція суть можливі в тих прилучених, де вже єсть церков, маюча вимоги означені §. 9 закона з р. 1905; если ще нема церкви або церков нема вимог §. 9, нема аві комітету, аві конкуренції на ту церков.

Що до патронів в прилучених церквах, то не дасть ся заперечити, що нераз не схоче тепер властитель обшару двірського в прилученім селі, де єсть церков, буваха колись парохіальною, платити на будову або реставрацію тої церкви і заявить, що нема патронату, щоби не платити тепер і на будуче невеликої часті патронацкої. В случаю такого протесту треба не тільки покликати ся на повисше оречене Трибуналу адміністративного, але також треба в табули окружного суду перелікнути, чи був в тім селі двір тог ди, як там була самостійна

церков. Знаю, що в давнім „ключі“ Грималівським, належавшим до Сінявських відновивших фундації церковні, суть в табули судовій тепер ще записані обовязки кожного двора що-до кожної церкви після розпорядження кн. Чорторийского, мабуть з р. 1736. В ключі тім було при кінці XVIII. стол. 33 церковей; нині вже тільки 31 церквей (пропала церков в Тарноруді, а друга церков в Товстім не мала рації бити).

Отже зі сказаного виходить, що если має будувати ся нова церков в місцевости, де єсть церков, бувша колись самостійною, то треба 1) візвати до комітету також тамошного власителя дібр яко презумтивного патрона і 2) яко патрона потягнути до законної конкуренції — на підставі легальної ухвали комітету. — *о. Йосиф Ганкевич, парох в Краснім на Поділю.*

Відповіді „НУВУ“.

Літургічні питання. I. Що до Служби В. Повстала у нас в деканаті квестія: як кінчити отпуст Служби В? Одні казали, що без поминання святого, его-же єсть день, так як написано в Служебнику, бо его поминало ся на утрени і вечірні, другі казали, що треба поминати. Чия правда?

II. На акафісті: 1) Яке ідейне полученє тих 12 кондаків і ікосів, чому їх 12 зглядно 13? 2) Що то значить: афтинейскія плетенія разтерзающая? чому се уміщено в акафісті? 3) Чи, як співавсь 13. кондак: О всеїтає Мати, опустити можна 1. ікос і 1. кондак?

III. На Сл. В. Преждеосвященній: Для проображення трех отроков в огненній печи, кажу 3. свѣщеносцям асистувати, — чи то добре, чи тільки двох свѣщеносців потреба?

IV. На парастасі: 1) На що дають троє хліба? 2) Чому за тілом на похороні тільки двоє хліба виносить ся? 3) На що хліб підносить ся в гору на вічная память? Яке того значінє? 4) Чому кадять ся на кожній ектенії, чи не вистарчить обкадити тіла раз з початку парастасу, в середині і при кінці? Кадженє на ектеніях єсть дуже характеристичне, яка того причина і значінє? Православні все кадять.

V. На вінчаню: 1) Чи має співати ся ірмос Ісаїє ликуй? Чи обводити за єпітрахилем молоду пару, за єпітрахиль тримаючи сл, около тетраподи? Часу співати Ісаїє ликуй, а не

инший ірмос? 2) Чому в отпусті вінчання споминавсь все: бого-вінчаних царей Константина і Єлену і св. великомуч. Прокопія? 3) Як читати Євангеліє до молодих? вони в вінцях убранні не можуть цілувати Євангеліє, бо вінці упадуть.

VI. Чи на вечірні малій в неділю не було би добре отворити царські врата на Сьвітє тихий, бо люди ніколи суботної вечірні не видять і не виділи би ніколи на сьвітє тихий отворених царських врат?

VII. Положенє ризи чи має бути сьвятом Шкапліржа, а Покров рожанець? Мені здавсь дуже анальоґічне на підставі богослужень тих сьвят! Чи не добре булоб заложити вмісто Шкапліржа брацтво положеня ризи Пр. В. або пояса Пр. Богор?

VIII. Яка ідея антифонів Рождества Хр., котрі суть дуже не ясні? Що ті псалми мають до Рождества Христового? — *о. М. Яук.*

Відповіді. Що до I: Сьвятий поливлейний мусить поминати ся, а неполивлейний може поминати ся. Знаходять бо ся о тім розличні Устави. Служebníки російські кажуть поминати сьвятого, єгже єсть днь, без ріжниці: поливлейного і неполивлейного. Інші приписують поминати тільки сьвятого великого: *εἰ ἀγίου τινός μεναιου* як *Ἀρχιερατικόν* патріарха царгор. Габерта; і Службєбник єпископа Балабана: *ἄρε єсть скатий нарѣчѣтѣ*.

Що до II: 12 ікосів і 12 кондаків, разом 24, ідуть по порядку 24 букв альфабета грецкого, з котрих кожда єсть початковою одного з 24 пісень; перший кондак єсть пізнійшою вкладкою, не маючою звязи з предметом акафіста, но доданою з нагоди освободження Царгорода від нападів варварских (Найлучшу аналізу акафіста Благодіє. Пр. в. з вказом его автора, подав о Др. Крипякевич в журналі „*Byzantinische Zeitschrift*“ — гл. „Нива“, р. 1909, ч. 23, стр. 801).

Яфинійскиа плетїніа суть то науки моральні поганьских філософів, котрих осередком і огнищем були Атени і котрих ложні мудрованя розмела Пр. Діва зродженням Христа, основателя правдивої морали

По 3-ім кондаку треба повторити перший ікос і кондак перший.

Що до III: Три сьвічники зле, треба 2 або 4. Непаристого числа сьвічників (7) уживав тільки Римський Архиперей на торжественній Службі, на пам'ять 7 сьвічників 7 церковей Апокаліпси св. Йоана Єванг.

Що до IV: З трох хлібів два бере сьвященик, а один дяк; се не належить до обряду, але до доходів сьвященослужителів, котрі суть розличні по розличним місцевостям.

Винесенє хлібів на похороні не належить до обряду церковного, но до місцевого звичаю.

Піднесенє хлїбів на парастасї єсть самовільною видумкою деяких наших обрядовцїв, взятою невмістно від чина панагії, положеного в Часословах.

Кадження на екєніях жадні грецкі Устави не згадують, ані славянські, крім одного почаївського Требника з 1771; і для того літургійного товкованя о сїм ніхто не подає. При поминанню імени усопшого на екєніях почитаєм благовонієм кадила пам'ять усопшого і припоросим за него молитву яко кадило Господу Богу. Єсли парастас не править ся над мощами усопшого, ані над коливом, то нема що кадити з чотирох боків тетрапода, хиба лиш присутних — на початку парастаса.

Що до V: *Ніаіе лнхїи* має сьпівати ся, бо власне представляє супруже жениха Христа з природою чоловічою, з котрою Він получив ся через своє воплоченє з Пр. Діви.

Обходженє около тетрапода Греки мають, як приписано в Екхольогіонї, але у нас не уживає ся і в Требниках наших опускає ся.

Перші дві особи християнські, вінчані царским вінцем, сьвяті Константин і Єлена представляють женихів, вінчаних вінцями супружими, котрі також у своїм мірі суть володїтелями свого дому, для того і на шлюбї Жидів сват каже до жениха, що він є царем. — Шож до сьв. Прокопія, то не знаю і ожидаю поученя від другого. Може для того, що він був мовби паранїмфом т. є. сватом тих 12 першої шляхти матрон, котрі прийшли до него, сидячого у вязницї, готові до визнаня християнської віри і котрих він одушевив до борби за віру і вінчаних мученичою славою виправив до жениха їх Христа на весїлє вічне (гл. Житє сьв. Прокопія у Метафраста). Впрочім гл. відповідь на се питанє: „Нива“, р. 1910, ч. 2, стр. 60.

На цілованє Євангелія так єго підносить ся, щоби женихи за надто не схиляли ся.

Що до VI: На вечірні повседневній в недїлю вечер проти понедїлка, по провінції не боронить ся робити входу, більшого ради торжества, а то по звичаю від давна затягненому.

Що до VII: Від празника Положенє ризи Пр. Б. можна заложити брадтво на подобу шкаплїра; а до празника Положенє пояса коронка не надає ся.

Що до VIII: Предмет антифонів Р. ж. д. Хр. єсть слїдуючий:

1-ого антафона (псл. 110) єсть піднесенє чудес Божих: *показанїя всїх чудесъ твоїхъ*; а вжеж при різдві Христа показали ся чуда Божї: 1) при народженю Єго з Діви; 2) в явленю ангела пастирам і в ликовствованю воїв небесних: *Слава бо въшннѣмъ...* 3) в явленю звїзди царям волхвам і приведеню їх до Христа.

2-ого антифона (псл. 111) єсть піднесенє спасительних наслїдків народження Христа: розмноженє, слава і богатєтво (ма-

теріяльне і духове) потомства Ёго: *сильно на землі вѣдетъ сѣмя ѣго* (Христа).

3-ого антифона (псл. 109) єсть піднесенє достоїнства ново-народженого Христа, як Сина Б., як вічного сьвященника і як судії живих і мертвих, щоби в такім понижєнї Ёго не ослабила ся наша віра в Ёго величєство. — *Ізидор Дольницький*, духовник сіменища у Львові.

В С Я Ч И Н А.

„Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею“.

Замість осудити припдно схизмофільську пропаганду, ширєну на всі заставки москвофільскою партією в Галичині, і замість очистити себе тим від закиду посередньої, сьвідомої чи несьвідомої, участі в тій пропаганді (гл. „Нива“ ч. 2, с. р.), — як звісно, москвофільське духовєньство, іменож львівска єго частина вручила в навечере Трох Сьвятителїв Ёго Ексц. Впреосьв. Митрополитови „пропамятное письмо“, в яким просить Ёго о оборону перед „разными — имѣющими основаніє и неосновательными — обвененіями“ (роз. „Ниви“), як у тім письмі каже ся. Змісту сєго „пропамятного письма“ не подаємо, бо він загально відомий*): згадані сьвященники уважали за відповідне оголосити се письмо в цілости і по часописях, як за відповідне уважають тепер по тих самих часописях жебрати у провінціо-нальних своїх співбратів о „согласіє“ в тім згляді зі собою. Від уваг над тим „пропамятним письмом“ також — із ріжних зглядів здержуємо ся. Замітимо ще раз лиш се, що вже навіть „Діло“ (ч. 33) підчеркнуло: „Москвофільське духовєньство... вважає за відповідне сидіти в одній партії з пропагаторами православя і атеїзму, яких істнує в москвофільській партії меморіал виразно признає, і ніколи не було випадку, щоби проти них чи одиниця чи якийсь колектив зпоміж москвофільського духовєньства виступив; за те має воно відвагу домагати ся від Митрополита, щоб запевнив москвофільському рухови серед духовєньства повну недоторганість“. Се — будь що будь, для нас важне.

*) Впрочім, можна собі єго виміркувати із „Заяви...“, о якій говорить ся в нинішнім числі „Ниви“ та з одної нин. дописи.

Причинки до православних затій в Галичині.

„Неб. Мончаловский, редактор „Галичанина“ перейшов був на православє, а мимо того рівночасно належав також до гр. кат. брацтва Ставропігійского Інститута, а тепер по єго смерті навіть сей гр. кат. Ставропігійський Інститут уладжує для нього що року поминальне богослужєне не в своїй гр. кат. церкві, тільки в православній“. — („Свобода“ ч. 7).

„Звісно, що в тут (у Львові) православна церков, а для кож і чийми грішми вона так гарно і багато вивінувана? Прецінь не багато там буває вірних! Так мусить вона служити для „вигоди“ тих, що не можуть самі „лично“ удатись в Почаїв; а прецінь доморослих „истинно-руських“ у нас ще „нїсколько“ найдєсь. І якраз дни 4. грудня бачили ми під „покровом“ сеї церкви „дївушки“ з інституту „кройки“, який стоїть під протекторатом „Русских Дамъ“, де як думаємо не руководять самі „атеисты“ (натяк на аргументацію пропамятного письма. — Ред.), а таки і свій глас мають декотрі із партії „отцовъ“. — Жаль було глядіти на сї дївчата, які не дуже ще обули ся в „своїй“ церкві, отже не знали як слїд приноровитись до „свого обряду“. Так, на щож була настоятельша? „Дївушки“ все шильно на неї поглядали, на г. Петрову, яка сама „истинно-русская“ умисно спроваджена із самої „Россії“, щоб добре почувати в „родномъ языкѣ и вѣрѣ“. Коли вони так перебідували Службу Богу, то як кажесть ся: кєнець діло хвалить, та щоб показати свою преданність „родной вѣрѣ“, потягнула госпожа настоятельша свої „воспитанницы“ до мировани з немалим здивованєм дївчат. — Тому, коли такі факти лучають ся під оком „отцовъ“ і в їх таборі, то нїяк не личить іменно їм викручуватись від православя, та у стїп архиєрея роздирати ризу за „св. віру“ і за „св. Унію“. Красше припало би на „отцовъ стариковъ“ признати ся до таких фактів, та коли чують, що вже діє ся, вдаритись в груди, а коли не признають ся до сєго, то виречись партії „атеистовъ“ і „свого“ народу.“ — (Руслан“ ч. 38).

Протестантизм а католицизм.

Російська богословська література опирає ся вже від давна на протестантській, вистерігаючи ся скрупулятно всякої звязи з католицкою. Нинї дійшло до того, що російські богослови думають і пишуть майже так само, як протестантські; — доказом того хотїя би „Богословская Енциклопедія“, що цілі артикули подає за протест. „Real-Encyklopedie“. А що то за сила той протестантизм, найліпше можна доглянути, коли зіставить ся єго з католицизмом, особливо як те зіставленє зробить не Єзуїт, але таки „здорово мислячий“ протестант. Находимо таке в науковім додатку до річного звіту школи Доротї в Берлінї. Читаємо там таке: „Нїхто не міг во дни они ворожити протестантизмови, що він буде колись безсило волїчи ся за католицизмом. А прецінь нинї дійшло воно до того... Католицизм остав ся нинї одинокою силою, що підтримує духове житє і лише з него пливуть нинї струї живої води, що хоронять житє душі перед

погибелію. Протестантизм працює усіми силами, щоби перервати духову зв'язь зі старою культурою, — а католицизм вяже з нею; протестантизм викидає всяку духову філософію, ставляючи на її місце філософічну психологію, — католицизм остав ся одиноким сторожем філософічного ідеалізму; протестантизм попадає в теології в пинивий історизм, — католицизм боронить силу духа, що живо ділає в церкві; протестантизм не має сили поставити забори утилітарному, євдаїмоністичному, змісловому напрямови мас, — католицизм має незрушене духове пановане над масами. Хотий би ідея удуховнювання життя після приписів церкви була прикра, то однак дійшло до того, що вона в нинішніх часах лише в тій формі остала ще живою. А що католицизм одинокий репрезентант своєї впливової ідеї, відси і його рішача сила і вплив на всі важкіші хвили, даючи напрям нашому життю". Відси і те завзяте поборюване католицизму всякими істами та їх союзниками і там і тут — додамо ми.

Цікава статистика.

Професор Marke Lobsien в Kiel на підставі зібраних помічень видав книжку під заголовком: „Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer“. Verlag H. Beyer und Söhne, Langensalza 1909, 8 83, M. 1-20. Поставив він дітям (250 хл. + 250 дівч.) питання: Котрий предмет найліпше любим? Відповідь дали діти анонімно на картках писаних під контролею, щоби одно від другого не могло відписувати — цікавий був вислід. З хлопців зайвилось 22 $\frac{1}{4}$ % за рисунками, 20 $\frac{1}{4}$ гімнастикою 14 $\frac{1}{4}$ % рахунками, відтак слідували єспів, історія, читане, писане, географія, наука природничі, релігія, а за нею еще геометрія і опис природи. В дівчат релігія знайплась також в тім самім місці — з тою різницею, що за релігією зайвилось 2 $\frac{5}{10}$ %, а в хлопців 0 $\frac{8}{10}$ %, а лиш в 12 случаях явилась релігія на першій місці. Найбільше дівчат зайвилось за ручними роботами і рахунками.

У Вроцлаві 2556 дітям в віку 6—18 літ поставлено два питання: 1) котрий предмет тобі наймилийший і 2) котрий предмет тобі найнелюбийший? Показалось що замиловане хлопців і дівчат до предметів є таке саме як в Kiel, але релігія явилась в значно більше случаях як улюблений предмет, бо 2 $\frac{1}{2}$ % (хл.), але зате майже три рази тільки хлопців зайвилось за другим питанням. В дівчат се майже рівноважилось (бо + 6 $\frac{3}{4}$ % — 5 $\frac{1}{2}$ %). Се уємне відношене особливо помітне в дітях від 8—10 літ.

Проба зроблена в Шлезвіку через Вальдемана знайшла стан подібно як у Вроцлаві. В Мангайм хл. 2 : 5, дів. 4 : 2 : 1 : 4. В Брауншвайг на 140 дівчат міської школи лиш 1 $\frac{1}{4}$ % поставили релігію на першій місці, на другій 7 $\frac{1}{10}$ %, на дев'ятій 17%, десятій 16%, а на 11-ім (последнім) 10 $\frac{7}{10}$ %. Вислід протестантський. Рівнож зроблено в Kiel еще пробу, що поставлено ті самі питання, але катехизм відділено від біблії. В хлопців катехизм не знайшов уподобання ані в однім случаю, а біблія 5%.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шита, гафту, до кравеч-
чини і шити шкір, таков
панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницький

механік і спеціаліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стацишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духо-
веньству.

Предпачуйте і ширіть християнську часопись для руского народу „О С Н О В У”,

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„Основа” пише про політику, господарство, про справи релі-
гійні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідання
і багату всячину.

Купуйте також отсі брошури, що вийшли в бібліотеці „Основа”:

1) Ану вплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифіньський патент	6 сот.
3) Про чернече житє	6 сот.
4) Дещо про суспільне питає	20 сот.
5) За що мають соціалісти нашого хлюпа	6 сот.
6) Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7) Значіне праці в сьвітній вірі	20 сот.
8) Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи”

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

***Жадайте багато иллюстрованих цін-
ників, покликуючись на „Ниву“.***

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників, шкільних продає С. Герусинський, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К.

20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Герусинський — Львів вул. Саріївнича ч. 79.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсьвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяння	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. віри ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а звірина	0.30 К.
8. О Службі Божій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставьте дітей приходьте ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.

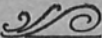
З дрібної бібліотеки для народу:

1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Хорог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

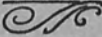
Ціни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

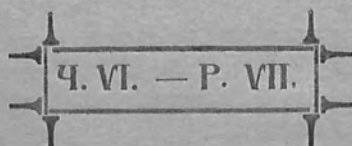
З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом М. Рефця.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ☼ З друкарні Ставропигійського Інститута під зарядом М. Рефця. ☼ 1910.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бемі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 6.

З М І С Т:	о. Ст. Петрушевич: Вплив часописий на нарід	161
	о. Н. Будка: Дисципліна грецької церкви	169
	о. Кость Курилло: Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці	174
	о. Осип Фацієвич: Релігія	177
Бібліографія:	о. Др. О. Боцян: Науки біблійні	179
Зі сьвіта:	Андрій Іщак: Два пастирські листи в справі вихованя молодіжи	183
Квестиї:	о. Йосиф Ганкевич: В справі патронату, конкуренції і комітетів парохіяльних	187
Вєдчина:	(Папський декрет: De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum. — Які збори заборонено улаждувати сьвященикам? — До мемуарялу львівської Руси. — ***)	189

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуєчі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична апаліза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезія в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. 6. Гузар: Розважання о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. 6. Гузар: Розважання о терпіннях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Апологетично-соціяльна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцький: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руська ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечення „Дністер“ в р. 1895 на підставі закону о стоварищеннях з р. 1878.

Обвічаальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рішнікам обезпеченим в „Дністрі“ від біліше діт.

Процент від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Щадницькій поштової ч. 37527.

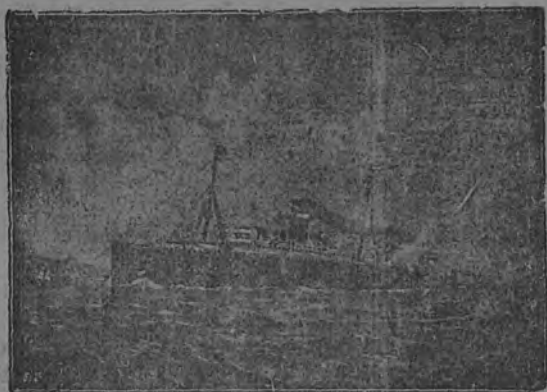
Конто жирове в Банку австро-угорським.

Вкладки щадницькі Н 3,721.068.—

Уділи членські: К 284.195.—

Позички уділені: К 3,471.478.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничі до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремi

В Бремi се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

НИРЭ

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 6.

Львів, 15. марця 1910.

Рік VII.

о. Ст. Петрушевич.

Вплив часописий на нарід.

(Розвідка в дусі Енцикліки „*Pascendi dominici gregis*“).

Хто нині хоч поверховно займає ся рухом суспільним, мусить зауважати могучий вплив писаного слова, особливо ж щоденної преси на усі прояви тогож руху. Преса взагалі є нині не лише висловом поглядів, стремлінь та зусиль одиниць, сторонництв або й цілих верств суспільности, але в ще більшій мірі та передосім средством агітаційним на рахунок і хосен тих, що єї редагують, інспірують таї часто великим коштом піддержують і розповсюднують. Позаяк поодинокі органи преси розходять ся в многих сотках тисячів примірників, позаяк вони бувають для переважної часті суспільности одиноким жерелом їх переконань та поглядів, то можемо собі уявити яку велику користь приносять суспільности часописи добрі, а яку шкоду спричиняють, яку страшну пошесть ширять в людских умах і серцях часописи злі! Подавляюча перевага злих часописий — се нині *signum temporis*. Щоденно розходять ся сотки тисячів, ба й міліони таких повістий, брошур, періодичних письм і дневників, що під мнимим кличем загального поступу, личної свободи, свободи совісті проповідують стихом і прозою анархізм, комунізм, вільну любов, релігійний індиферентизм, або й простий атеїзм.

Найважнішою пружиною сеї погубної акції є масонерия, яка з'організована в дотичних льожах по цілім сьвіті, має на

услуги переважну частъ сьвітової преси. Вона ширить в людстві на тлі материялістичних та натуралістичних кличів моральну гниль, тай прямує до сеї ціли, щоб здеморалізовану і материяльно спролетаризовану суспільність піддати під виключну власть „золотого телця“, себто капіталізму. Усі суспільні класові заворушення, усі перевороти і борби народно-політичні — се вислід пропаганди масонської преси. Сумні аграрні відносини, постійний зріст робітничого пролетарияту в центрах суспільности, загальна коррумпція, занепад релігійно-морального моменту в щоденнім житю, переповнене шпиталів, домів для божевільних та в'язниць, щораз зростаюче число самовбийств, загальне ослаблене основ родинного життя та зіпсуте молодіжи — се сумні наслідки впливу тої злої, масонами оплачуваної та ширеної преси. Як страшна і грізна ся гнила повинь злої преси, виказав наглядно числами референт на католицькім вічу у Відні, після яких в одній лиш половині 1884. р. видано в самій Німеччині 300 повістей натуралістичних в 1,200.000 примірниках, підчас коли католицьких видано ледво 17. Натуралістичних творів Золі скандалічного змісту розійшось в тім самім часі в Німеччині 32.000 примірників, не числячи вже сих мільонів примірників, що розійшлись по цілім сьвіті.

Перейдім тепер в сферу тіснійшу, віроіповідну. Ту ударяє масонська преса всею силою передовсім на католицьку Церкву та єї догмати. В дотичних видавництвах намагає ся вона виказати противорічність (несхожість) поміж правдами віри а вислідами новочасної науки, та популяризує сю мниму несхожість дневниками і брошурами в найширших верствах суспільности. Наукові та історичні фалші, обчислені на баламученє легковірних, сьміло кидані калюмнії на папство, католицьке духовенство і монашество — се найголовнійший зміст жидівско-масонської преси, яка — на жаль — спричинила обезхристияненє широких мас в многих краях, та затроїла серця молодіжи по університетах, ба, і гімназіях. Страшні позначки того затроєня маємо і у нас. Недармо від ряду літ працювали такі органи нашої преси як: „Громадський голос“, „Земля і Воля“, „Народне слово“, „Прапор“*) а хочби й найповажнійший, бо прецінь „Літературно-науковий Вістник“. Нині перемагає у нашої інтелігенції релігійний індиферентизм, а наша академічна молодіж заявляє корпоративно і прилюдно свій атеїзм. Надто ще: „пить, бить і...“⁴ ще щось такого, чого чесній людині і висказати сором — стало девізою одної фракції академічної молодіжи**), а се вже хиба на встид та ганьбу усього руского народу!

*) Що до „Народного Слова“ і „Прапора“ треба признати, що нині обі сі часописи може й грішати чим иньшим, але виступами проти віри і Церкви — сего чистосовісно не можна сказати. — Ред.

**) Натяк на голосні свого часу скандали серед русофільської акад. молодіжи. — Ред.

Побіч масонської пропаганди займають чільне місце також пропаганда протестантська та схизматичка. Для приміру пригадаймо собі, як то недавно тому лунав поміж австрійськими Німцями клич: „Los von Rom“, ширений через „Ostdeutsche Rundschau“ і масу поменших німецьких журналів і листків в північних Чехах і Стирії. Хотяй вислід агітації завів надії провідників, а проте таких, що дали звести ся, числено на тисячі. Рівнож і пропаганда східної схизми, сеї язви, яка і нам грозить безнастанно, завдячує свої злочасні успіхи пресі, якою послугуєсь і єї щедро оплачує, щоб баламутити славянські народи. Не для ідеї, а для політичних цілей, тай за рублі ширять правдою і царславну пропаганду наняті журналісти поміж полудневими Слов'янами, особливож поміж Словінцями, та нотують з радістю число „навернених“ одиниць. Не пощадила схизмофільська пропаганда ні одної закутини славянських земель, не щадить і нашої Галичини! Прецінь наш любий „Галичанин“ і „Русское Слово“ і „Прикарпатская Русь“ і „Голосъ Народа“ а найпаче „Русская Воля“, що за обиду релігії вже діждала ся і конфіскації — всі вони, одні хильцем та обережно, другі таки отверто — але всі вони працюють на випередки в користь схизми, та захвалюють нашому селянству безнастанно „нашу православну віру“. Поки-що головний успіх тої роботи, крім спорадичних занепокоєнь, обмежує ся на поїздках в Почаїв, які випадають слабко мимо обильних почастинок та вільного переїзду, а з яких селяни привозять на памятку хіба „Почаївський листок“, повний громів на „католическую ересь“. Всеж таки нарід збаламучений подекуди о стілько, що при першій-ліпшій нагоді грозить переходом на православє; всеж таки і поміж нашим духовенством деякі одиниці зраджують часом нехотючи, що там в серці криє ся щось таке, до чого нині отверто ще не посьмілиб признати ся. Сумно то, сумно — ба, й підло, та дарма; мовляли Німці: „der liebe Herrgott hat verschiedene Kostgänger“.

Але перенесім ся гадками за море. І там щирі віруючі серця бідних руских переселенців троять та тисячами зводять платні на користь схизми або лютеранізму — відповідно до того, хто ліпше платить — обскурні, низше всякої моральної критики стоячі видавництва, як: „Вѣстникъ“, „Правда“, „Свѣтъ“, „Поступъ“ а з другого боку „Канадський фермер“, та псевдоцерковний „Ранок“ — а над всіми глузує та ширить безвірє радикальний „Союзъ“. Кілько тисячів, ба й мільонів людських душ збаламутила — зневірила вся антикатолицька преса взагалі — годі обчислити; але й треба дивуватись, що мимо формальної повени ської преси, остали таки мільйони душ вірних католицькій Церкві і єї догматам.

Але й в самім нутрі католицької суспільности почала ширитись потайно, під впливом злої преси, в останніх літах щораз більше нова ересь, нова язва так званого модернізму. Що є модернізм? Є се нова фільзофічна система, яка має стати

ніби золотим мостом згоди між католицкою Церквою а раціоналістичним протестантизмом та модерним поступом. Після тої системи мусіла католицка Церква прийняти погляди раціоналістичні, ба, навіть перестати бути католицкою, а се чейже неможливе. Знають се дуже добре приклонники модернізму, але все таки почали у нутрі самої католицкої Церкви ширити нову ересь. Коли однак деякі католицкі професори теології почали заявляти погляди модерністичні, коли дух модернізму почав втискати ся вже і в круги католицкого духовенства, виступив рішучо намісник Христовий, папа Пій X. та в альокуції з д. 17. цвітня 1907. р., в декреті конгрегації Інквізиції „*Lamentabili sane exitu*“ з 3. липня, та в енцикліці „*Pascendi dominici gregis*“, як також в декреті з 18. падолиста „*Motu proprio — Praestantia scripturae sacrae*“ осудив 65 тез модернізму, та загрозив карою, іменно „*excommunicatione latae sententiae summo Pontifici simpliciter reservata*“ сим, котрі би тих тез придержувались.

Слідувалоб тепер пояснити зміст енцикліки „*Pascendi*“, особливо в части поучаючій, та се — думаю — злишне, позаяк точне і ясне виложене засад модернізму, его генезу і осуджене Церквою подав нам в р. 1908, в числах 6. і 7. „*Ниви*“ о. Онупрій Волянський в розвідці „Про ересь модернізму“.

Слідує тепер застановитись, як католицка Церква реагувала на погубний вплив злої преси взагалі, зокремаж преси ліберальної і модерністичної, значить, яких способів уживала, щоб сей погубний вплив параліжувати та католицку суспільність перед ним остерігати і охороняти.

В першій мірі звертає тут нашу увагу рішуча діяльність і могутний вплив на рух суспільний папи Льва XIII. За его могутним впливом повстали найперше у Франції, де власне модернізм мав свій початок, опісля-ж в Німеччині та інших краях стоваришення католицких учених, яких цілню є досліди наукові на всіх полях науки і виказане нестійности тверджень, голошених ліберальною пресою, мов би висліди новочасної науки не годились з догматами католицкої Церкви. За голосом Льва XIII. почали католики цілого світа організуватись до спільної оборони загроженої віри і етики католицкої. На численних католицких вічах, які відбулись в останніх десятках літ по всіх центрах суспільности, обчислились католики із своїми силами та уложили програму спільної оборони. Під впливом католицких віч повстали многі видавничі стоваришення, що поставили собі за ціль ширити і спомагати католицку пресу.

Не час і не місце виказувати подрібні дати сього нового католицкого руху, але конечною річю зазначити ту сумну обставину, що у нас рівночасно сей рух або зовсім ще не зачався, а коли і є слід якого початку, то дуже слабкий. Загально відома річ, яку вагу приписує пресі теперішній намісник Христовий, папа Пій X., які вимоги ставить католицкій суспільности що-до спомагання та ширення католицкої преси. Можемо напевно числити, що в наслідок енцикліки „*Pascendi*“ почнуть

католики усіх країв і народностей з новою силою гуртуватись до акції против нової ереси, оживить ся всюди по світі рух католицький, але слід би запитати: а на що у нас можемо числити? Чи наша галицька українська суспільність, о скільки ще є католицькою, здає собі ясно справу з ваги хвилі? Чи наша суспільність в своїй верстві інтелігентній схоче справу віри таки по правді спихати поволи, як доси, на другий плян, щоб опісля колись може вже й зовсім усунути її з дневного порядку? Чи наша суспільність може спокійно приглядатись, як наша академічна, ба, в части і гімназійна молодіж починає вже офіційально вирікати ся Христа? Чи наша католицька суспільність не почуваєсь до обовязку стати в обороні загрожених сердець і душ нашого селянства та чи буде дальше безчинно приглядатись оргіям диявольских, підлих Юдів, що за марний гріш заливають єго повенію поганих друків, що незрячих тисячами завертають в чужу обору, або спихають на дно зневіри, огірчення і розпуки? Чи мають безслідно прогомоніти голоси ревних слуг Божих, добрих синів народу, якими вони в „Ниви“ остерігають перед зневірою та звизають до оборони загроженої віри, обряду і народности?

„Так далі бути не може. Нам конечно якась організація на взір католицьких стоваришень інших народів“ — голосив один слуга Божий в „Ниви“ ще в 1908. р. та констатував з жалем і огірченням, що навіть одинокє товариство св. ап. Павла не може як слід розвинути ся задля байдужности не то нашої суспільности яко такої, але навіть самого св. священства! Минуло близько 2 роки, а може в тім часі змінило ся на ліпше? Ось, маємо в 1. числі сегорічної „Ниви“ „Новорічний білянс“ — та який він сумний! Священства тисячі, а членів тов. св. ап. Павла мізерних кілька десятків! А робітників? Кілька! Так було від початку, так є й до нині! Чому? Хто винен? Байдужність, упередженє, лична нехить, ба й злоба! У кого? У священства католицького? У слуг Христових? Як се назвати?

А „Нива“ кілька має передплатників? Сором сказати! Чому? Знов байдужність або нехить! Може многим фонетична правопись „каменем преткновения“, але мабуть не помилюсь, що, де нема „Ниви“, там звичайно навіть і „Посланника“ не побачимо, хоч той фонетикою не грішить! Та коли — на жаль — дійшло у нас до того, що справу правописи ставить ся висше, як справу Церкви, то чомуж Отці фонетикофоби не зложать якого-такого комітету редакційного, щоб заняв ся видаванєм хоч одного ще церковного органу правописною етимологічною? Булоб се в кождім разі для справи Божої хосеннійше і дотичному священству більше до лица, як бойкотованє „Ниви“, одинокого нашого станового і церковного органу за те лише, що „Нива“ — фонетична!*)

*) На жаль, сего бойкотували „Ниви“ не мож пояснити лише отим: через фонетику; в останніх тижнях пр. деякі наші предплатники збойкотували „Ниву“ за се, що в обороні нашої кат. Церкви посьміла виступити проти православних затій в Галичині! — Ред.

„Збори одинокого у нас організаційного товариства священників ім. сьв. ап. Павла були скликані і отворені начеб з думкою, чи не розв'язати ся сему товариству“ — читаємо в тім згаданім „білянсі“. А дальше питає ся о. автор: „Чи у нас вже нема ніякої думки, ніяких змагань, і чи півтретя тисяча священників не в силі дати якого знаку життя?“ Справді „білянс“ сумний, тож і не диво, що питанє гірке — сумне! Та не можна, бо стидно і гірко застановляти, чому тих півтретя тисяча священства діждали ся аж так сумного питаня! Натомість, належало би нам вже раз серйозно і ясно сконстатувати, що „так далі бути не може“, та серйозно і рішучо розпочати і розвинути відповідну акцію.

В знаменитій бесіді, виголошеній в дни 11. грудня мин. року у віденськім парламенті, розкрив посол Н. Василько тайни русофільської агітації поміж руским населенєм Галичини і Буковини, представив наглядно її розміри і небезпеку, яка ту грозить державі і нашому народови і заявив, що вже послідний час, час 3/4 на 12, щоб сій грізній агітації сьміло в очи глянути, щоб її спинити, бо инакше вже незабавом моглоб бути за пізно. Миж, священники, спитаймо, о скільки більша ся небезпека, яка рівночасно грозить з боку страшної так схизмофільської як і радикальної агітації душам нашого народу? Ту вже також послідний час, послідна година, в якій не лиш наше священство, але весь віруючий загаль повинен повстати, щоб уже раз сьміло глянути в очи ворогови, щоб уже може вскорі також не було за пізно! А що вже крайна пора, що моглоб дійсно в недалекім часі бути за пізно, чи ж на те не маємо грізних познач? Чи ж се не є для нас грізним memento, коли нині навіть одиниці з поміж нашого духовенства в тім згляді по просту компромітують ся?... А в виду таких відносин чи ж буде нам ще загадкою, чому так цінний тай поважний орган як „Нива“, чому так поважне, пожиточне і одиноке товариство сьв. ап. Павла мають так мало приклонників, членів тай співробітників, а так багато скритих і язних ворогів — скажім отверто — таки поміж нашим духовенством? Чому вкінці — як се „Нива“ раз враз констатує — мимо так грізної небезпеки посеред нашого народу, тай, що сумніше, посеред нас, яко духовних провідників народу, така мертва байдужність, така зневіра? Ту вже не можуть одиниці, хоч би й найревнійші, тай самі поодинокі місії чи відпусті, реколекції чи катехизації всему лиху не заредять. Заливу злобної, скритої і явної агітації нашої схизмофільської і радикальної преси не годні вже нині спинити в народі самі видання тов. сьв. ап. Павла, ані видання ОО. Василян, ані „Посланник“; не годна оживити духа католицької ревности в ширших кругах нашого духовенства стілько, як сего вимагає теперішня хвиля — також і наша „Нива“. Се все могло вистарчити тому літ двацять, та не нині, коли злочин так розширилось і вкорінилось! Знидіє, змарніє поволи і віра, ба й нарід, коли не послухаємо голосу апостольского упіпнення

наших Князів Церкви, голосів остороги ширих синів Церкви і народу, коли не з'організуємо ся, не злучимо наших сил до спільної рішучої акції в справі оборони віри і народности! Сю справу треба доконче поставити нині на широкіх підставах, а сих підстав треба шукати в цілім руськім народі, у всіх его верствах! Тож усі верстви народні, о скільки в них остали ще одиниці віруючі, треба втягнути до акції, тай з'організувати до оборони католицької віри і моралі на народнім ґрунті! Се конечний постулат хвилі. Хто мав би дати почин, хто мав би взяти в свої руки провід організації, сего питання не посьмію рішати. В кождім разі почин і провід є обов'язком съвящеників, а першим формальним кроком мусілоб бути всенародне руске, католицке віче!*)

І дивна річ, що коли католики майже всіх країв і народів від десятків літ оживляють у себе вічами духа Христової віри, коли могутним голосом вічевим підносять клич і готують средства оборони католицької віри, та організують ся у всіх верствах суспільних в католицькі стоваришеня наукові, видавничі, виховуючі і инші, то у нашої руської суспільности під сим зглядом не зроблено майже нічого! Ми вправді рухливі і дуже рухливі, ми дали вже докази діяльности на різних полях народного руху. Ми організуємо ся, та устроюємо від ряду літ десятки, ба й сотки віч так всенародних як і партийних в справах політичних просьвітних або економічних, але питаю ся: чи скликали ми хоч одно-одинокє віче в справі оборони загроженої прадідної віри, Церкви або обряду, загроженої молодіжи, дітий наших, загрожених мас нашого селянства? Що правда, нутемо з жалем та огірченем числа страчених для віри, обряду і народу одиниць, виводимо гіркі жалі-наріканя на чужий шовінізм, національний та релігійний фанатизм, на злобу посторонних ворогів і домашних зрадників, алеж на тім і конець! Премо ся станути в один ряд з осьвітченими народами, домагаємо ся рівних прав на всіх полях народного житя, а найдорожше добро, найсвятійше та найціннійше добро прадідної віри в серцях захоронити, перед ворожою напастию оборонити, на се чи здобудемо ся? „Так далі бути не може“ — повторю ще раз слова голошені в „Ниві“. Ми мусимо з'організувати ся; ми мусимо могутним голосом всенародного руського католицького віча заявити нашу віру, заложити всенародний протест против агітацій-оргій, які розшаліли у нас на користь схизми і безвіря. Нехай схаменуть ся оспалі слуги Божі, нехай схаменуть ся зводителі нашої молодіжи, нехай спізнають запроданці-душогуби, що вже конець їх підлому ремеслу!

*) Отсей поклик, як і слідує, підносимо в „Ниві“ радше задля того, щоб освоїти — що так скажемо — наш загальний гадколю всенародного, руського католицького віча, як тому, щоб таке віче мало бути постулатом вже цивільної хвилі. — Ред.

Тож зберім ся на віче! На віче народне католицке! Там обчислимо, кілько нас ще остало таких, що стоять при прапорі Христа, при єдиній, сьвягій, соборній і апостольській Церкві, при християнсько-католицкій, прадідній вірі тай обряді. Там обчислимо, кілько ще остало віруючих католиків поміж інтелігентною верствою нашого народу, поміж академічною молодіжню, а кілько маємо ворогів нашої сьв. віри таки в своїй родині, в своїм народі! Там обміркуємо в дотичних секциях, як боронити віру, Церкву і нарід, нашу молодіж і наше селянство перед заразою схизми і невірства, як придбати фонди і сили для спомагання і ширеня пожиточної преси. Там уложимо плян організаційний для постійного діланя через католицкі стоваришення і віча, через систематичну кольпортажу католицких популярних видавництв.

Та може хто запитає ся, що на се скажуть наші Князі Церкви? Але, чиж вони не досить вже накликували, щоб ми організувались, щоб ставали в обороні віри і обряду сьвятого? А може хто жадав би, щоб Вони самі нас скликували на віче католицке? Але чи можуть? Чи можуть бути певні в виду нашої байдужности, що таке віче вдасть ся? Чи можуть ризикувати в нинішніх часах і обставинах повагою Церкви? А коли не можуть, то хто сему винен, як не ми самі? Отже й до нас належить подбати про устроєне руского католицкого віча тай постаратись, щоб воно явилось дійсно всенародною заявою нашої сьв. віри, мірилом єї сили, початком всенародної постійної організації в ціли єї оборони. Ті ж нехай Всч. Братя в Христі возьмуть під розвагу гадку всенародного руского католицкого віча, нехай вискажуть свої погляди на сю так важну, а для него — що так скажу — наглячу та пекучу справу. Нехай Впр. ОО. Декани предложать сю справу нашим Преосьв. Ординариям, нехай за їх порадою та благословенєм зложуть спільно з поважними сьвітськими личностями дотичний вічевий комітет, а сей нехай приготує і зарядить, що треба. А булаб се хвиля для соток тисяч відрадна — і не одно серце, а тисячі руских сердець забилиб живійше, колиб розніс ся в народі клич: „На віче, на віче всенародне католицке!“ А булаб се хвиля благословенна, колиб тисячі віруючого народу станули в ряд під прапором Христа, колиб сей нарід, що голосить: „душу й тіло ми положим за нашу свободу“, видав з тисячів грудий могутний спільний оклик: „душу й тіло ми положим за віру й Церков нашу!“

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

1. До Трульського собора 692.

Вступна замітка. Поняття „дісципліна“ беру в найширшій значінню, в противстваленню до „догми“. Загально кажучи, узглядняю в праці все то, що є матерією канонів церковних в теорії і практиці. Так назв. „висша дісципліна“ (примат, теорія пяти патріархів) і дісципліна в строгім значінню (пости, борода, целібат) є в нашім питанню, в полеміці так тісно з собою звязані, що годі їх розділити і віддільно обговорювати, відси конечно треба ту брати „дісципліну“ в найширшій поняттю¹⁾.

А. Загальна характеристика.

Сейчас в перших початках християнства існував в церкві, мимо найкрасшої гармонії між Греками а Латинянами, малий дуалізм; з початку зовсім індеферентний показував ся він в літургії і деяких галузях дісципліни. То було зовсім природне. Дісципліна — то жите після норм церковних, її питома ціха — змінчивість менша або більша, допасовуване ся до ріж-

¹⁾ Література о понятію дісципліни: Lud. Tomassinus, *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, 3 partes, Venetiis 1766. (praefatio і уклад книги). — В. Кипарисовъ, *О церковной дисциплинѣ*, Сергіевъ Посадъ, 1897. И. Бердниковъ, *Къ вопросу о церковной дисциплинѣ*, Казань 1901. — Dr. Ferd. Probst, *Kirchliche Disciplin in den drei ersten christlichen Jahrten*, Tübingen 1873. — Dr. Hergenröther, *Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Riten innerhalb der kath. Kirche*, в *Archiv f. kath. Kirchenrecht*, J. 1862, B. 7 (N. F. 1.), 169—200. 337—363. B. 8 (N. F. 2) 74—97. 161—200. — A. Arndt, *Die gegenseitigen Rechtsverhältnisse der Riten in der kath. Kirche*, в *Archiv f. kath. Kirchenrecht*, B. 71 (N. F. 65.), 193—238. — Welte, *Ueber der Zusammenhang zwischen den Lehren und dem disciplinaren Leben der kath. Kirche*, в *Theol. Quartalschrift* J. 1836, B. 18, стр. 371—402. 566—642. — Jeiler, *Disciplin*, в *Wetzer-Weltes Kirchenlexikon*², B. 3, col. 1819—1824. — Dr. Jos. Nirschl, *Propädeutik der Kirchengeschichte*, Mainz 1838, стр. 10. — Dr. J. B. Heinrich, *Dogmatische Theologie*, Mainz 1876. II, 632—645. — Fr. Hettinger, *Lehrbuch der Fundamentaltheologie*, Frb., in Br. 1888, ст. 773. — Lud. Dupin, *De antiqua Ecclesiae disciplina*, 2 vol. Venetiis 1770. — Лексиконъ.

народного життя²⁾. Церковні норми для християнського життя були дані лише дуже загально, ³⁾ практика мусіла бути з огляду на різнородність життя і народної вдачі ріжна⁴⁾.

Хотяй отже велика часть ріжниць дисциплінарних між Греками а Латинянами належить до найдавніших, бо первістних установ церковних і обі сторони о них добре були поінформовані, то однак се не перешкаджало приязним відносинам обох церковей⁵⁾ Не перешкаджало до IV. в., але також і потім, коли вже висша дисципліна вийшла в стадію полеміки⁶⁾. Спільну дисциплінарну звязь творили однак лишень канони вселенських соборів, канони пяти частних синодів IV. в. як також правничі книги Юстиніяна; всі прочі права, звичаї і обичаї були зовсім ріжні.

На Западї регулювали дисципліну папські декрети і многі синоди партикулярні, на Сходї головнo сьв. Отці Церкви, передане, (бо синодальне уставодавство не дало по п'ятім віці (Хальк.) аж до Трульського синоду 692 нічого) і устави цісарів, які заступали у Греків церковне уставодавство⁷⁾. Дисципліна церковна на Сходї носила на собі вже дуже вчасно, єще перед Трульським собором цілком оригінальне пятно; від латинської ріжнила ся она цілком і то як раз в справах, котрі Фотій і Керуларій пізнійше Латинянам закидали яко „ересь“. — Однак спокій межі обома церквами незаколючений. Папи, котрі протестували проти загонистих нападів Греків на устрій ієрархії церкви⁸⁾, практикували на різнородний розвиток дисципліни цілком льояльну економію мовчання.

Б. Канони Апостольські і збірка прав Івана Схоластика.

В тім часї повного спокою на поли дисципліни заслугоють на особлившу увагу два жерела дисциплінарні, на котрі пізнійше часто покликувано ся, т. є. Канони Апостольські і збірка прав Івана Схоластика. 85 Апостольских канонів⁹⁾ є підвалиною, а zarazом коротким підручником цілої грецької дисципліни церковної¹⁰⁾. Деякі з тих канонів є певно походження апостольско-

²⁾ Montagnus, De censuris... в Migne, Theol. cursus compl. I. Paris 1841, ст. 1118—1119... varietas in praxi, libertas sentiendi, inter dissidentes communionis vinculum.“ Порівн. Фотій, Epist. 2, ad Nicol. в Migne, Patr. Gr. 102. col. 593—618. Пізнійше буде се місце докладно обговорене. Порівн. також: Leo IX., Epist. ad Caerul. у Will, Acta... ст. 80. 81. Allatius, De consens. I. III. c. 12. n. 1. ст. 1101. слід.

³⁾ Milaš, Das Kirchenrecht ст. 42.

⁴⁾ О ріжності характеру Греків і Римлян, порівн. вище: I. 1. А.

⁵⁾ Hergenröther Photius I, 303—304.

⁶⁾ Порівн. вище: I. 1. А.

⁷⁾ Scherer K. R. I, §. 45. n. 1. ст. 190—191.

⁸⁾ Порівн. вище: I. 3. А.

⁹⁾ Текст в Pitra I. c. I. 13—36, Hefele, C. G. I. 800—827, і Zonaras, In canones ss. Apostolorum, ss. conciliorum... commentarii Parisiorum 1618, ст. 1—44.

¹⁰⁾ Pitra I. c. I, 7.

го¹¹⁾. Многі є дуже давні, многі пізнійші, а декотрі навіть єретичного походження¹²⁾. Ті, що і так як ми їх маємо, певно не походять від Апостолів¹³⁾, але они всі згоджують ся зі сьв. Письмом, з переданем і з практикою перших віків так, що справедливо носять імя канонів Апостольських, або Апостольско-Климентийських і мають велике значінє¹⁴⁾.

Питанє про їх походженє не належить до нашої розправи¹⁵⁾. Апостольські канони мають після найновіших вислідів Функа своє жерело в т. зв. Апостольских Конституциях і в канонах синодів IV. в., а походять з V. віка. Они вийшли дуже скоро з огляду на своє значінє на початок збірок канонів вселенських і частних соборів Сходу і мали все великий вплив на дісципліну грецької церкви¹⁶⁾.

Запад довідав ся о них через Дионизия Малого (Exiguus), котрий переклав збірку грецких канонів на язык латинський після рукописи, в якій находили ся канони Апостольські в числі 50, а не, як Греки загально прийняли, 85¹⁷⁾. Та хоть папа Гелязий († 496) відкинув їх яко „апокрифічні“, мимо сего уживали їх на Западї, навіть деякі папи послуговували ся ними¹⁸⁾. На Сходї уважались они все за Апостольські і були яко такі урговані через Юстиніяна¹⁹⁾, через Івана Схолястика і Трульський собор і приновлювані до дісципліни в числі 85. Їх вага росла головнo по синоді Трульській; в полеміці IX. і XI. в. стають они головнoю підпорою Греків проти Латинян²⁰⁾.

Коли однак зважимо, що канони о мясі з задушеної звїрини, о постї в суботу і постї чотиродесятниці, як також о жонатім і нежонатім духовенствї були перестерігані в практиці до Трульського собора без тіни взаїмних викидів, то побачимо ясно, як то Трульський собор без слушної причини, дрібничково,

¹¹⁾ Порівн. Drey, Neue Untersuchungen 249—254, де висказує, що певно апостольського походженя є канони о стравах, постах і супружю.

¹²⁾ Drey I. c. 254—287. і сїд.

¹³⁾ Milag I. c. 79.

¹⁴⁾ Wernz, Jus decretalium I², 309, n. 41. — Pitra II, 377.

¹⁵⁾ Порівн. про се: Pitra I, 1—12. Drey, Neue Untrrs. Tübingen 1832. Bickell, Geschichte des K. K. I, Giessen 1843 ст. 52 сїд. Hefele C. G. I, 793—799. Scherer I. c. I. 180—181. Maassen, Geschichte der Quellen I, Graz 1870 I, 3—7. Vering, Lehrbuch des kath. und protest. K. Rs. Frbg. 1876 ст. 25—48. Funck, Apostolische Konstitutionen, Rottenburg 1891. ст. 180—206., де критикує дотеперішні погляди на сю справу, по чім в закінченню, ст. 365—370 ставить дійком нові результати. Порівн. тороже автора: Zur Didache, die Frage nach der Grundschrift und ihren Rezensionen, Theol. Quart. 1902 т. 84. ст. 78—88 і Wernz, Jus decr. I, 309. Walter, Lehrbuch des K. R. 14 Aufl. Bonn 1871, стр. 156—157.

¹⁶⁾ Pitra I. c. I, 2.

¹⁷⁾ Drey, Const. Appl. в Гердера Konv. Lex. col. 103 о. Philipps. K. R. IV, §. 171. ст. 33—45. Ballerini, De antiquis collectionibus Migne, P. L. t. 56 col. 15—17.

¹⁸⁾ Jaffé Regesta R. P. I, 56, n. 393. Gratian: C. B. §. 64, d. 15. по дїв. також: Humbert y Will, Acta. ст. 147. C. 26.

¹⁹⁾ Pitra I, 2.

²⁰⁾ Just. Nov. 6, Praef. (Ed. Corpus iur. civ. Rom. Lipsiae 1720) стр. 504

вишукано і неширо зачав дисциплінарну полеміку, а Фотий так само видвигнув ті невинні різниці дисциплінарні на причину розділу церковей.

Велике число канонів дисциплінарних²¹⁾ (овоч сильно цвиту-чого житя синодального в IV. в.), які находили ся в непрак-тичних хронольогічних збірках, обробив систематично коло 550. р. Іван Схолястик [адвокат в Антіохії, потім сьвященик і апо-крізіяр в Константинополи, а в кінци там патріарх 565 – 577]. Ся перша правничо наукова праця є: *Συναγωγή κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς τ' τίτλους διηρημένη*. (L tiludi), діло, котре до XII. в. (до Бальзамона) мало великий вплив на дисципліну грецької церкви²²⁾. Другою правничою збіркою Івана Схолястика є т. зв. „LXXXVII Capitula“ — котрого характеристичний заголовок так звучить: „Ex editis post codicem sacris novellis constitutionibus Justiniani divinae memoriae diversae constitutiones, quae eximie cum divinis sacrisque canonibus consentiunt, iisque insuper propriam vim et potestatem (τῆς οἰκείας ἰσχύος) tribuunt²³⁾, quibus certum ordinem nume- rumque tribuimus etc. З обох тих праць повстав в коротці по смер-ти Юстиніяна Номоканон в 50 титулах (котрий несправедливо приписувано Іванови Схолястикови²⁴⁾, а по нїм ще перед собо-ром Трульским²⁵⁾ славний Номоканон в XIV титулах²⁶⁾.

Вже з того короткого огляду розвою дисципліни грецької Церкви що до формальної тільки сторони бачимо ясно далеко сягаючі різниці в жерелах дисципліни обох церковей. Коли на Западї папи при помочи синодів рядили церквою і не терпіли вмішування сьвіцької власти в церковну дисципліну²⁷⁾, то на Сходї бачимо (перед собором Трульским певно ще не з полемічних причин проти Латинян) вже національно-грецьку дисципліну. На єї унормованє зложились слїдуючі чинники:

1. Висше згадані 85 Апост. канонів, котрі стояли ча чолї збірки яко „Апостольскї“ і творили підставу чисто грецької дисципліни. Рим їх не мав, а передовсім не мав послїдних 35.

2. Крім Апост. канонів і канонів вселеньских і частних соборів (Nic. Ancyrr. Neocesar. Sard. Gangr. Laod. Const. Ephes.

²¹⁾ Niketas Pectoratus покликає ся на них три рази, порівн. Funk, Die App. Konst. стр. 2.

²²⁾ Scherer I. 195. §. 46. Philipps I. c. IV. §. 169. 18—23.: „Quo modo non sunt penes vos cc. Sardicensis, quando inter L titulos, Quibus „Concordia canonum“ apud vos textitur, ipsi quoque reperiuntur“. Порівн. Philipps, IV. § 170. 26—28. Ballerini I. c., col. 44—53.

²³⁾ Text J. Pitra II. 375—385. Порівн. ibid. 368—373. О вартості тої збірки науково обробленої порівн. лист папи Николая I. до Фотія Quomodo.

²⁴⁾ Pitra I. c. 385.

²⁵⁾ Wernz I. 316

²⁶⁾ Pitra II. 431. Biener, Geschichte der Novellen Justinians, Berlin 1824-202 n. 107. Herg. Photius III. 100.

²⁷⁾ Pitra II. текст: стр. 445—640 історія: стр. 431—444. Знаний в пе-ребіцї Фотія. Порівн. Herg. Photius III. 99—128.

(Chale.) прийняв Іван Схолястик в свою збірку також 68 канонів сьв. Василя²⁸⁾. Через се впровадав він нове жерело регул дісциплінарних, до котрого долучено пізнійше, при всегдашнім аж пересаднім ургованю сьв. Отців, тільки еще регули східних патріархів, а ніколи не втягнуено декретів папських видаваних для Сходу. Іван Схолястик отже не прийняв в свою збірку жадного декрету папського, надармо будемо за ними глядіти в грецких збірках і пізнійше.

3. За то найшли місце в збірці 87 capitulorum²⁹⁾, яка була зладжена до церковного ужитку, цісарські устави. Відки, длячого?

Іван Схолястик чув ся змушений сам дати вияснене тої тільки у Греків звичайної аномалії. Він підніс, що ті права цісарські є не тільки в дусі церковних канонів уложені, але що они надають канонам в державі особливше значіне, і причиняють ся до сего, що всьо відбуває ся після плянів Божих і на користь вселенної³⁰⁾. Що через се вияснене випхнули Греки папу з его ролі на поли дісципліни, а заступили его цісаром — очевидне. Через прийняте тих цісарських устав до церковної збірки зістали они неначе канонізовані, так, що при питаннях життя церковного, в случаях, в котрих не було жадних постанов канонічних, грецька церква ніколи не мала найменшого скрупулу примінювати права державні³¹⁾. Як довго еще (до с. Трульського) різниця між церквою а державою менше-більше була ясно тримана, було се „commercium“ між канонами а правами цісарськими троха зрозуміле і не дуже небезпечне. Пізнійше однак став ся сей принцип грабарем свободи церкви. За часів Фотія не міг вже ані папа, ані синоди, ані патріарх з Константинополя щонебудь в справах дісципліни зарядити — все діялось так, як хотів цісар — церква стала невольницею держави.

Еще оден чинник заслугоє на ту особлившу згадку. Найчистійший і дуже додатний вплив на розвій дісципліни церковної аж до іконоборства мали монахи і їх жите. Жите монастирське і его норми ділали так сильно на публичне жите, що монахи були все, як Пітра дуже влучно висказав: „una salus Graecorum, spes et subsidium, unum, ex quo castitas et innocentia morum effloruit, in quo honestas et scientia stetit, cuius etiam splendore corruscavit praesulum maiorumque pontificum sacra hierarchia, a

²⁸⁾ Pitra II. 483.

²⁹⁾ Pitra, II. 378. Ballerini l. c. col. 25.

³⁰⁾ „αἵτινες οὐμόνον τοῖς τῶν ὁρθοδόξων ἡμῶν πατέρων ἀκολουθοῦσαι κερδοῦν, ἀλλὰ γὰρ τὴν ἐκ βασιλικῆς ἰσχύος ἐκδεδωκέναν χορδαίνοντα κτλ. Pitra II. 390.

³¹⁾ Milaš l. c. ст. 49. узацаднює то еще своєю увагою: „Da der Staat den Kanonen die bindende Kraft anerkannte und in Zweifeln die Kanonen immer Vorzug hatten“. Се є узацаднене факту; але ту є право головною річю. Чи цісар має право внутрешнім життям Церкви ридити — се повинен був Milaš ту ріпати.

quo demum ultima spiravit Ecclesiae libertas, fuit, inquam, subsidium, spes, salus omnium unica vita monastica³¹⁾.

Що сей додатний чинник в борбі о образи перестав впливати на дисципліну, о сім вже висше була мова.

(Дальше буде).

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

III.

Дійсно, дивним а неоправданим є той стан річий, який застав Преосвящений Сотер, приїхавши між американських Русинів, щоби обняти керму рускої Церкви. Церковні діла, народні організації, навіть сам руско-католицький клир зробив вражінє найбільшого неприготованя, чи не надіяня ся, чи то якогось мовчаливого здивованя. Клер чи не міг, чи не вмів освоїти ся з тим фактом, чи недовіряв самому собі — дійсно — так, що на повитанє їх Преосвященства, яке було заповіджене на день 27-ого серпня 1907. р., не з'їхались навіть тії, що повинні були бути та очікувати з радістю і бitem серця тієї хвилини нового життя і розвитку рус. кат. Церкви. Се хіба можвитолкувати собі питомою і ам байдужностию та тим прибраним „американізмом“.

Чиж із року на рік не писало ся багато по часописях — вистарчить перекинути кілька річників „Свободи“, чи не печатали Впр. Отці осібної брошури на сю тему, чи не ставляло ся ярких, а жалісних постулатів та чи не посилялось меморанда до старого краю, чи не кидало ся у хлань чорного песимізму — але лишень на папері, а для добра Церкви, для її пожитку — було ся з руками у кишнях, себто не зробилось нічого! Чорною плямою лягли ті хвилі на нашім народі та на нашій

³¹⁾ І. с. III. п. 47.

Церкві в Америці; а звуть ся вони „виелімінованєм себе з під впливу Айришів“ — мабуть чи не для того, що фактично руск. кат. Церква в Америці прямим способом залежала від Бога на небі, бо Він високо, а на землі від нікого... Із сеї доби виелімінованя маємо кілька сумних, а неоправданих ніяким чином апостазій священиків, а народу — годі й подати число — багато.

Припустім і се найгірше, погодім ся і з тим, що сей летаргічний сон, який повис був над американсько-рускою Церквою і єї народом — відай задля браку фахових сил, чи їх безжурности й байдужности про добро Церкви і народу, — міг бути аж до дня принесення ізза моря вістки про номінацію на владичий престіл о. Сотера Ортинського. Але з хвилею і актом заіменованя руск. кат. Владики для американських Русинів, треба вже було конечно прийти до спільного порозуміння галицьких Русинів з угорськими, треба було винайти схожі точки злуки, бож се одна мати нас родила, та у тій самій церковці нас хрестили. Воно й не було би так трудно приготувитись із церковними ділами, підготувити нарід та просвітити його в будучих обовязках і витолкувати єму важність і значіне сего факту. Треба було лиш зробити збори в кожній громаді з осібна під проводом священика, на них знов вибрати делегатів і скликати велике віче, котре би сталось основою материяльного бутя приїзджаючого Владики, тай треба було мати кілька готових, вироблених еляборатів, як будучий статут перепису церков на Владику, враз з ухвалою кожної громади. Те усе, що дуже легко мож було зробити перед приїздом Владики, сто разів тяжше прийшло ся сподіяти вже по приїзді...

А церкви Угро-русинів, які були переписані на ірляндских єпископів, спокійно перейшли би були під правну власть і посіданє нашого Владики. Навіть — можу додати і се цілком сьміло, — іншими очами гляділи би на нас духовні ірляндські власти і помагали би нам на кождім кроці, бачучи в нас нову, животню силу. До сеї санациї наших церковних інтересів помагали би дуже гарно й наші часописи, подаючи найперше після впадоби плянованя, а потім хід зборів, накликуючи загал до сповнення предпріятого діла. І пішло би було усе своїм чином, з радостию і оживленєм; і ніхто не скупив би був тих кільканайцять центів американських, які треба було зложити, як перше канонічно тут обовязкове катедратікум.

Єпископ приїхав, — бажанє американської Руси сповнило ся! Кождий із очевидців тямить і тямити довго ще буде ті повні любови, повитальні архипастирські проповіді, ті ніколи ще не бували архиєрейські служеня на землі Вашингтона в Джерзісїті, Брукліні, Соботворку, Ньюорку, ті очі повні сліз ущасливленого люду, що покинув був на кілька годин тяжку працю. Бачило ся, що і клир наш забув на свої незгоди та під спільним прапором керманича руск. кат. Церкви станув, як брат щирий, сердешний, як правдивий слуга у виноградї Ісуса: А потім, в кільканайцять майже годин, той сам клир оставив свого

Архипастиря, як ученики колись оставили Христа. Чи сіла тогді кому на голові жура про владичу долю? Мабуть гадало ся, що Єпископ вивіз великі гроші з краю, багатство! Певно, привіз ще більше багатство: любов і пожертвоване, яке тут кожному і в кожій потребі роздає.

Перші три місяці перебув Преосвящений запрошений через о. Підгорецького в Соботворку, а відси переїхав на призначене булою місце: Philadelphia, Pa.

Зміст булі відомий. Roma locuta, causa finita. Деякі не застановились, обвиняли Владика, що прийняв її; деякі знова, думаючи відай, що своїм поведенем розширять зміст булі, висипали на папір некоректну, ганьблячу нас лайку на Єпископа, на Айришів, на Рим; деякі знов ударили на алярм, що се замах на наш обряд; а були і такі, що прилюдно задля того (винайшли собі догідну стежку!) получили ся з ворогом. Відтак пійшли масові протести — та буля, як стояла, так стоїть. Бо правду сказавши, чи вона шкодить розвиткови нашої Церкви, чи вона спиняє наше душевне житє, чи її зміст не споневолює нас лучитись разом і працювати та добиватись власною нашою працею ліпших овочів? От куди нам дорога! А впрочім, если би не пошанували історії і сьвятости нашого обряду, чи дали би нам Єпископа? Застановитись лишень. Вкінці, если би Рим призначив булою дієцезію, тож би се не могла бути нею ціла Америка, але найбільше дві-три держави, а так наш Єпископ є для всіх Русинів-католиків в північній Америці. — Чи не більша се користь? Бож годі знова ставити сьмішне бажанє — кількох руских Єпископів, як ми одного утримати і пошанувати не вміємо, чи не хочемо.

І ще один великий „crimen“ має бути в булі: не вільно сьвященникови миропомазанєм дійснювати. По перше: Рим мав на думці до якогось степеня рівнообразність усіх американских католиків; — по друге, для римо-католиків в Америці завелика була би новість передана власть миропомазувати сьвященникови; — по третє, позаяк нас Русинів-католиків є тут найменша горстка, тому, щоби нас на кождім кроці не ідентифіковано з ортодоксами, відай і ліпше для нас погодитись чим скорійше з розпорядженєм Петрової столиці. Та й шкоди для обряду нема в тім ніякої. А впрочім, що в старім краю може бути добре і хосенне, то може виходити тут недогідним і непрактичним. Возьмім під увагу н. пр. празнованє сьвят там і тут, чи не ліпшим було би тут для наших переселенців зрівнанє календаря? А скільки більше вийшло би ізза сего слави для Бога, добра для Церкви і самого народу, який мусить зчасти на самі великодні сьвята працювати у фабриках. Чи Поляки тратять свою віру і обряд в Росії, если сьвяткують сьвята після східного числення? Впрочім, точки булі зависять від такту і розсудливости самого руск. кат. Єпископа; а Він дав нам вже найліпшу запоруку чистости обряду.

(Далі буде).

о. Євип Шацієвич.

Релігія.

(Казка після старої рукописи).

Був час, коли люди задовольовали себе тим, що їм сама природа давала; вони живились жолудию та всякою иньшою твердою та поганою стравою. Тогді, як кажесть ся у прастарій казці, прийшов із далеких країв чоловік, що звав ся Озіріс і сказав: „Хто має уши, най слухає. Є ліпша страва для людей і штука єї обильнійше добути. Я прийшов вам відкрити тую тайну“. І він навчив їх тої тайни — справив рілю як слід перед їх очима та сказав: „Оттак, бачите, треба вам чинити. А що далі — се лишіть небу, про те й не журіть ся; воно своє зробить“. Посів зійшов, доспів і видав зерно, а люди страх дивувались та тішились, тай стали пильно оброблювати землю на ще більшу свою користь і пожиток.

Згодом найшлись деякі людиці, що їм сприкрилась така робота; вони забажали більшої вигоди для себе. От і щоб їм ні вітер не віяв, ні дощ не мочив їх, ні щоби небо та его переміни після пір року їм не доскулювали, вони і сказали: А ну, возьмем тай після найновійшої поступової системи обведем поле муром, зробимо над ним склепліне, відгородимо его від неба, та тогді і робити мєм після нашої вподоби, як коли зайде яка потреба. Вплив неба покажесь тогді і не конче потрібний; коли не будем его знати, то й пожадати его не будем. Иньші знова казали: Озіріс, наш учитель, вказав виразно на небо і казав: „праційте оттак, як навчив я вас, а що далі — се лишіть небу — воно своє зробить“. Се він тому так казав — відповіли вони, щоби управу рілі впровадити в жите; впрочім для заспокоєня можна на склепліню намалювати небо. Сказали, — зробили. Обвели рілю муром і стіною рівно після найновійшої поступової рільничої штуки, засклепили те все і на тім помалювали нове небо. Посіяти зерно, — так посів не хотів сходити. А вони орали, волочили, гноїли, штучними машинами перевертали землю на всі боки з потрібною завзятістю — а посів мимо того не хотів сходити. І намальоване небо нічо не помагало; не помагало й се, що після поступових вимог ріля мала захист і від вітру і дощу і сонішного жару.

А багато з них — з тих людців, стояло довкруги, дивились, та ще сьміялись над Озірісом тай его тайною.

Отсе є модерна держава. Сьвітовим політикам та проводирям сприкрит ся вплив неба; сонце обявленя в Христї, роса ласки божої і сльози жалю не до шмиги їм стали у їхнім вигіднім егоїстичнім живлі та їх системі; вони і відділили державу муром, стїною і склеплїнем від неба і его сьвітла, від справедливости і ласки. Вони сказали: Нам треба вже конче раз піймати, що ми живем в часї, де все йде до лїпшого, в часї загального поступу. Впливи неба оказують ся що раз менче потрібні, а коли народови возьмем з перед его очий небо із его вірою і Церквою, то по часї він вже і питати не буде за тими річами. Релїгія і Церков — тїї впливи неба, вони потрібні були, щоби державне жите та політичну машину пустити в рух; тепер тим зміцненим самостійно-культурним державам вже не треба ніякого надземного впливу ні помочи, впрочім, щоби задоволити людський пересуд, вистарчить на державнім склеплїню намалювати небо, але нашими земними красками та шітками нашої фабрики.

А які наслідки з сього — бачимо на Франції, тій виеманципованій до краю новочасній державі, „тій — як називає єї дехто й з наших культуртрегерів — культурній Франції, тій провідниці людскости в культурнім походї“, що поклала мур-розділ межи собою а Церквою; бачимо на нїй, що єї всякі з'усилля до морального і материяльного добра єї власної суспільности розбивають ся без впливу неба о фізичну неможливість — подібно, як неможливо є, щоби зерно посїяне на рілі зійшло без соняшного тепла. Де сьвіт постановляєсь на людській силі і уживає лиш чисто природних средств, там не може бути бесїди о поступі, чи там культурі, бо сили природи ослабають з бігом часу і вичерпують ся — через те й упадок наступити мусить.

Не культура людска дає зріст і високість народам, а культура божя; бо як Бог є висшим від сотворїня, так Его культура є висша і тревалїйша від людскої — а тим самим вершком усякої культури духа мусить бути релїгія. На нїй — а тим самим на Бозї, — опирає ся розум і его напрям, із того жерела бере початок жите і культура кожного поодинокого чоловіка як і цілих народів. До того огнища все прямує, що лиш можна підтягнути під назву просьвіти — і вихованє і наука і штука і суспільні відносини людей між собою. Від сего є зависиме жите в товариствах і державі — і великі дипломатичні пляни і народні союзи і ціла сьвітова машина усякого житя. Нема на сьвітї жадної людини, ні дому, ні держави, ні школи, ні війска, ні товариства, ні культури, щоб — коли не зараз, то по часї проби — не мусїла признати, що в Бозї початок і кінець в Ньому. Всьо з Богом, всьо для Бога і всьо до Бога.

Якже сьмішними суть ті з'усилля тих мистців державних, що зі своїми одномишленниками працюють над двигненєм держави і людства з занепаду — без Бога! Їх робота без впливу

неба не удасть ся. Вже по декуди сьміють ся з нової мудрости і маси та підносять голос: Озіріс казав инакше — чинить ви по Ёго словам; а що не по вашій силі, то зділає небо, то є релігія і Церков і божя ласка.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Науки біблійні.

А. Сьв. Книги.

Biblische Zeitfragen gemeinverständlich erläutert. Ein Broschürenzyklus hrsggeben von Dr. Joh. Nikel, Prof. d. alttestam. Exegese an d. Univ. Breslau, und Dr. Ign. Rohr, Prof. d. neutest. Exegese an d. Univ. Strassburg.

I. Serie (Heft 1—12) 1908. II. Serie (Heft 1—12) 1909. Münster, Aschendorff. 8°. à Mk. 5. 40. Поодинокі випуски по 50—60 фен.

Із всіх богословських наук біблійні студії заєдно найбільше оживлені: вони є основний і спільний терен для всіх богословів. Як коли, то особливо в теперішніх часах на сім поли замітно особливий рух. З одної сторони протестантизм, з другої історичний метод науки звернув особливу увагу на біблійні письма і заставив многих робітників до праці над близшим і основнішим пізнанем їх. Рівночасно з вірулючими дослідниками звернули ся до сих сьвятих документів надиродного порядку і недовірки та безвірки, які старають ся підорвати їхню повагу і тим способом захитати догматичну віру. Мнимі досліди своєї злочинної критики вони розкидають межі масн пародні і тим чином одним видають віру, другим насувають різні сумніви. А все то діє ся мов би в імя правди, мов би в імя поступу біблійної науки. По части, щоби сему протиділати, по части, щоби заспокоїти що раз то більше змагаючу ся потребу роз'ясненя біблійно-історичних основ християнського світогляду, повстало видавництво „*Biblische Zeitfragen*“. У поодиноких популярно-наукових розвідках воно обговорює з католицького становища біблійні питання, стоячі серед дискусії теперішньої хвилі, подібно як три роки скорше виходячі протестантські: „*Biblische Zeit-und Streitfragen*“ (Berlin Runge). Доси вийшли дві серії „Біблійних питань на часі“: по 12 випусків за р. 1908 і 1909.

I. Серія.

1. Alte u. neue Angriffe auf das Alte Testament. Ein Rückblick und Ausblick von Dr. Joh. Nikel. 46 ст. 60 ф. Загальний

огляд закидів проти Старого Завіта, не так взятих з ненависти до позитивної релігії, як радше з історичних, спеціально з релігійно-історичних фактів і дослідів критики тексту і лінгвістики — враз з короткими розв'язками трудностей.

2. Der Ursprung der alttestamentlichen Gottesglaubens, von Dr. Joh. Nikel. 43 ст. 50 ф. Доказане неможливості повстання ізраїльського монотеїзму природною дорогою, чи то наслідком расового успособлення Семітів, чи рефлексій, чи розвитку, чи запозичення.

3. Der Vernichtungskampf gegen das Biblische Christusbild, von Dr. Ign. Rohr. 45 ст. 50 фен.

4. Ersatzversuche für das biblische Christusbild. Того самого. Огляд борби проти божества І. Христа і недорічних та противорічних поглядів на зображене Гро в біблії.

5. Der Kanon des Neuen Testaments von Dr. P. Dausch. 43 ст. 50 фен. Наука про новозавітний канон релігійно-історичної критики, католицького богослов'я і позитивної протестантської науки.

6. Die Auferstehung Jesu Christi nach den Berichten des Neuen Testaments. Dr. E. Dentler. 64 ст. 60 ф. Збитє раціоналістичних закидів проти воскресення Христового.

7. Die Apostelgeschichte. Dr. J. Belser. 32 ст. 50 ф. Представлене історичного тла і історичної діяльності Апостольських Дій.

8. Die Glaubwürdigkeit des Alten Testaments im Lichte der Inspirationslehre und der Literarkritik. 48 ст. 60 ф. В першій частині незвичайно ясний і поглядний виклад вдохновения (інспірації), в другій інтересний доказ, що після церковного передання критично-літерарні питання не належать до богослов'я, а до свідчких наук. Питанє про повстанє біблійної книги належить до компетенції свідчкої науки. Про авторство Старого Завіта церква не поставила позитивного остаточного рішення.

9. Christus u. Buddha von Dr. O. Wecker. 51 ст. 60 ф. Паралелі межі зображенням Христа в євангеліях а буддйськими переданнями враз з доказами неможливості впливу буддизму на євангельські оповідання.

10. Die Amarnazeit. Palästina und Syrien in der Zeit israelitischer Wanderung und Siedelung. 48 ст. 60 ф. Виклад про викопанє глиняних таблиць в Телль ель Амарна і їхнє значінє для біблії і пізнання старовсврейського язика.

11. Jesus der Menschensohn. Dr. F. Tillman. 50 ст. 60 фен. Власне свідомство Христа про Свою месіянську гідність.

12. Judentum und Griechentum im letzten Jahrhundert vor Christus. 53 ст. 60 ф. Історичне тло перед появленєм ся християнства.

II. Серія. 1909.

1. Abraham und seine Zeit. Dr. J. Döller. 55 ст. Зображенє вітчизни, історичної хвилі і історичної особи патріярха Авраама.

2. Das Johannesevangelium, seine Echtheit und Glaubwürdigkeit. 47. ст. Оборона історичного характеру четвертого євангелія.

3. Das Alte Testament im Lichte der altorientalischen Forschungen I. Die biblische Urgeschichte. Dr. J. Nikel. 54 ст. Гармонія меж старинною біблійною історією а дослідями історії старинного сходу, доказана супроти панавілонізму і перецінювання ассириології.

4. Die Glaubwürdigkeit der Markusevangeliums von Dr. J. Rohr 47 ст. Критичне провірене прикмет і віродостойности євангелія сьв. Марка супроти закидів невіродостойности (Вреде), есхатологічного поняття (Швейцер), технічних недостатків (Велдгаузен).

5/6. Die Briefe Pauli von Dr. F. Maier. 79 ст. 1 М. Хронологічний порядок, повстанє, автентичність і значінє листів сьв. Павла.

7. Das Alte Testament im Lichte der altorientalischen Forschungen. II. Moses und sein Werk. von Dr. J. Nikel. 32 ст. Дальше переведенє теми зачатої в брош. 3-ій. Особа і діяльність Мойсея перед судом історичної критики. Завіт синайський і законодавство Мойсееве.

8/9. Das Matthäusevangelium. Dr. F. X. Pözl. 58 ст. 1 М. Обставини життя євангеліста, уклад і зміст євангелія, сьвідощтва за і проти его автентичности, єврейське написанє, ціль і час повстання, мнїме першєнєство євангелія Марка і пр.

10. Die Weissagungen über den Gottesknecht im Buche Jesaias. 43 ст. Ебед Ярве, слуга божий Ісаїї, се Мессія, пророцтва про него відносять ся до Христа.

11. Die Chronologie der biblischen Urgeschichte. von Dr. S. Enzinger. 36 ст. 50 ф. Розслідженє і яке таке усталенє трудної до порішеня хронології старинних біблійних подій.

12. Der israelitische Sabbath. Dr. J. Hahn. III. 36 ст. Початки, захованє і значінє старозавітної суботи.

Як слїдно, „Біблійні питання на часі“ порушують всі важливі питання із сего обсягу, на які нині звернена увага дослідників і відповідають на них з науковою точністю, хоча і в популярній формі, проте се видавництво заслугоє на особлившу увагу ширших кругів єврянєників і вірних. І в сїм 1910 р. воно виходить дальше і можна его предпачувати за річну ціну одної серії М. 5. 40. *).

Б. Введеня до сьв. книг.

1. Dr. Mich. Seisenberger, Einführung in die hl. Schrift, ein Abriss der biblischen Geographie, Archeologie, Einleitung in das Alte und Neue Testament sammt Hermeneutik, 6 Aufl. 1909. Regensburg, Verlagsanstalt, XII, 560 et gr. 8°. М. 6.

*) Гл. „Нива“ 1909, стр. 481.

У п'яти попередніх виданнях ця книжка виходила безіменно, звана загальною *Regensburger Anonym*. Отсе в 6-ім виданню вона вже виходить з іменем автора, проф. ліцея в Фрайзінґ. Коротко, ясно і практично він подає загальне введення до Старого і Нового Завіта, разом з біблійною географією, археологією і герменевтикою. Нове видання узвзглядняє новітні досліді біблійних наук.

2. Dr. Joh. Mader, *Allgemeine Einleitung in das Alte und Neue Testament*. 1908. Münster, Aschendorf. V, 146 ст. 1 M. 50.

Загальна орієнтація про завдання і літературу біблійного введення (ст. 1—9), вдихновене свв. книг (ст. 10—31), старо — і новозавітний канон і апокрифи (ст. 32—62), оригінальні тексти свв. Письма (ст. 65—93) і переклади (ст. 93—146). Як взагалі в німецьких підручниках, інформації про славянські переклади або за скупі, або певірні.

3. P. Const. Rösch, *Die heiligen Schriften des Alten Testamentes*. I. Teil. *Die historischen Schriften*. 1908 Münster, Aschendorff. Gr. 8°. 256 ст. M. 4.

Перед п'ятьма літами автор видав кн. „Der Aufbau der hl. Schriften des Neuen Testaments“ (1905), у якому подав був коротке введення і докладний зміст кожної книги Н. З. Такий самий підручник видав отсе до Старого З. При кожній книзі подані наперед замітки про її автора враз з долученням дальшої літератури; відтак слідує виложення укладу, змісту і ходу гадок її, яко заохота до читання і поміч до запам'ятання собі біблійного матеріялу. Друга частина має обнимати дидактичні і пророчі книги.

В. Спеціальні письма.

1. Dr. J. Schäfer, *Evangelium und Evangelienkritik* Der akademischen Jugend und den Gebildeten aller Stände gewidmet. 1908. Freiburg. Herder 8°. 121 ст. M. 1.40.

Популярний виклад про євангелія і досліді євангельської критики, призначений для ширших кругів освічених мірян, щоби одних утвердити у вірі в божий характер євангелій, одних ухоронити перед злочасними впливами раціоналістичної критики, одних заохотити до читання святих книг.

2. *Die Parabeln des Herrn im Evangelium exegetisch und praktisch erläutert* von Leopold Fonck S. J. Dr. Theol et philos. ord. Professor der Theologie an d. Universität Innsbruck. 3 verb. u. verm. Aufl. 1909. Innsbruck. Rauch, 8°, XXXIV, 927 k. 7. (Christus, Lux mundi, III. 1).

Професор університета в Інності і директор Папського біблійного інституту в Римі, рухливий і заслужений вчений О. Фонк заповідає цілу серію праць з обсягу євангелій п. т. „Christus, lux mundi“. Перша книга має містити в собі: „Край, парід і жите в Палестині за часів Христа“, друга: „Історія Господа“, третя: „Бесіди Господа“ в двох частях 1 притчі, 2 прочі бесіди; четверта: „Чуда Господа“.

Перша часть книги про чуда Господні в природі вийшла 1907. р. в другім накладі (п. т. *Die Wunder des Herrn im Evangelium exegetisch und praktisch erläutert*. Innsbruck, Rauch. 80, VIII. 469 ст. К. 4.30.), а отже тепер появилася перша часть III-ої книги про притчі Господні вже в третім виданю. Книжка дуже поучаюча і великої практичної вартости для душпастиря, яко річеве підготоване до проповідий. Крім подання проповідничої літератури при кожній притчі, нове видане має додані ще короткі диспозиції, яко точки до проповіді і розважання. — *о. Др. О. Боцли.*

ЗІ СЬВІТА.

Два пастирські листи в справі виховання молодіжи.

Майже рівночасно появили ся в осени 1909 р. на полудни в Франції і Іспанії два соборні пастирські листи про школи взагалі, а спеціально проти шкіл неутральних, один від загалу єпископів французьких а другий від загалу іспанських. Оба обговорюють ту саму справу, однак в відмінний спосіб і серед відмінних обставин. Перший є неначе продовженням такого самого листу, писаного в попереднім році з нагоди внесення двох нових правних предложень, які зміряли до ослаблення впливу родичів на школу і на виховане дітей. Другий лист оголосили єпископи іспанські з нагоди сумних випадків, що зайшли в Барцельоні, в формі меморіялу до президента міністрів Морета проти модерних шкіл. Також тон обох листів звернених до вірного стада, з причини відмінних обставин є відмінний. Лист єпископів французьких являєсь радше в лагідній формі батьківського навінення, просьби і заклинаня ніж в формі критики суспільних відносин. Лист іспанських єпископів написаний в строго науковім тоні визначаєсь більше полемічним характером.

I. Лист французьких єпископів, датований 15. вересня 1909 р. обговорює стан школи в Франції і відносини між Церквою і державою по знанім розділі. Тут подає ся напівнення для родичів зі становиска науки католицької Церкви і вказівки, як мають радити собі в спільнім нещастю, що силою вдиравсь в життя родинне та нищить основи ладу суспільного. Лист сей зістане раз на все свідомством, як дуже затерла ся серед сучасної французької суспільности різниця між добром а злом, над якою пропастю моральною стоїть суспільність, що позбавила релігію.

права публичности і зредукувала її до приватної річи. Він має на цілі пригадати, які права і обов'язки мають родичі зглядом школи після науки католицької Церкви.

Зі згляду на композицію ділить ся лист на дві части. В загальній часті пояснюєсь, що таке родина і яка повинна бути зв'язь між родичами а дітьми на підставі натурального і божого права та зазначаєсь, що школа продовжає лиш і виконує права родичів, які вони їй повірили над своїми дітьми. Вже з того загального вступу виходить, що в справі вихованя дітей може заступати родичів держава, однак не може їх ніколи усунути, бо родичі суть першими і натуральними педагогами. Покикуватись на інші права дитини — се найбільша несправедливість. Дитина не має жадного права, яке виходилоб поза право божє, тим менше нема такого права, яке приказувалоб родичам здержувати релігійне вихованє дитини аж до 18-го року житя. Воно існує лиш в уяві Русса, що був злим батьком.

Спеціальна часть, де суть близше означені відносини родичів до школи, ділить ся на два розділи. В першім розділі піддані суть критичному оглядові дві категорії шкіл у Франції: школа християнства і неутральна. Пастирський лист вкладає на родичів обов'язок вибирати таку школу, яка відповідає вимогам їх віри, а оминати школи неутральні. В другім розділі суть близше означені права і обов'язки родичів розтягнути свій нагляд над школою через закладає стоваришень батьків родичів і через усуванє погубного впливу неморальної лектури. Опіка родичів над школою є легка, коли поступає ся в імя евангельської засади: *Поклинітиса довождєтсї добоки пачє, нєкєли чєлєкєкємєх.* (Дѣян. ап. 5, 29.) Ся максима хоронила апостолів, що осталиєсь перед першими переслїдуванями Церкви, вона охоронить також дусі християнських дітей від загибели. В боротьбі о натуральні права відопре християнську суспільність не тільки єпископат, що освідчає свою готовість перетерпіти все, що лиш може допомогти родичам в охороні віри того неоцієного добра теперішнього и будучого житя їх дітей, але також примір євітної мпувшани. Француска героїня Іванна д'Арк ішла до бою з гаслом: „Війско буде боротися а Бог дасть побїду“. Те саме гасло повинно розпалювати до боротьби за школу тих, що видять в школі будучість свого народу. Боротьба під прапором Христа і Марії дасть певну побїду, якої бажанєм кінчить ся пастирський лист француских єпископів.

На особлившу увагу заслугує першай і другий розділ спеціальної часті листу, де говорить ся про дві категорії шкіл француских, про обов'язок родичів вибирати школу християнську та про права родичів розтягати свою контролю над школами. Справа католицьких шкіл є актуальною також в Австрії, де внесок князя Ліхтенштайна з 1888. р. про закладає шкіл конфесійних викликав був велику бурю в „поступовій“ пресі. Останніми часами заїнтересували сею справою нашу суспільність

виступи нашої „поступової“ молодіжи, що кланяєсь ідеям Масарика і его вільної школи, даючи вираз своїм поступовим змаганням в антирелігійних резолюціях, ухвалених на вічу 11—14 липня 1909. р. Поминувши се, чи академічна молодіж є компетентна рішати про науковість або ненауковість теологічних студій і чи напrawdę релігія суперечить самим основам науки,*) придивім ся ближше підвалинам, на яких опираєсь неутральна школа.

Наперед вирінає питає, що то є школа католицька. Відповідь на се питає пояснить нам різницю між школою католицькою а неутральною і викаже брак релігійних, етичних і педагогічних основ сеї другої.

Католицька школа — говорить пастирський лист — є се така школа, в якій учитель крім відповідних педагогічних способностей має також щасте бути віруючим і відвагу жити після засад католицької Церкви, ідучи в сліди Христа, що заки проголосив свою науку, сам після неї жив. Католицька школа є така школа, в якій учитель признає в своїй програмі перше місце релігії, дає своїм ученикам книжки згідні своїм змістом з наукою католицької Церкви і пособляє в той спосіб розвою їх віри і чеснот. Тому папа Лев XIII. кладе натиск на католицькі школи і висказує бажанє, щоби діти католицьких родичів побирали від вчасної молодости науку згідну з приписами релігії та щоби взагалі не відділювати від науки релігійного вихованя (Енци. „Nobilissima Gallorum gens“, 1884).

Чотири отже прикмети становлять суть католицької школи: католицьке вихованє, оперте на правдивий католицький етиці, католицький спосіб подаваня науки, яке в нічім не нарушує католицьких переконань і почувань, католицький учитель, що живе і учити після засад католицької віри і виключно католицькі діти.

Всі ті чотири прикмети виключає неутральна школа. Вона відділює релігійне вихованє від науки, що тхне часто ненавистю до всего що католицьке і має на цілі увільнити науку не лише від „клерикальних“, але від християнських взагалі впливів. Вона зміряє радше до сего, щоб впакувати в голову дитини як найбільше відомостей, ніж приготувати її до практичного життя; вона приймає в свої обійми всіх без різниці релігійних переконань, а про моральну вартість учителя зовсім не дбає.

Очевидно, така школа, де діти учать ся непошанованя для своєї віри і беруть собі примір з учителя, який викорінює і убиває найкрасші релігійні і етичні почуваня дитини, не може вплинути користно на молодіж, сю надію будучности.

*) Про одну і другу справу говорять статі В. Лиска: Кілька заміток до питаня: теологія а університет (Нива 1910, ч. 2—3 і в особній відбитці) і брошура Н. Садовського: Антирелігійні резолюції акад. молодіжи в світлі науки. 1909.

Колибисьмо собі уявили суспільність, виховану на засадах неутральної школи, то була би вона якимсь незвичайним просто ненатуральним явищем. Булаби ся суспільність без ідеї найвищого ества, без натурального почуття ріжницї між добром а злом. Про жите суспільне і закони, які би се жите нормували — ані мови. Одиноким законом чоловіка, жиючого серед такої суспільности був би утілітаризм, егоїзм і хвилевий гедонїзм. Словом, всі блага примітивної звірської і варварської натури повернулиб і занялиб місце прав людських і божих.

Ось що значить неутральність школи зі всіми єї перспективами на будучність.

Справедливо осудила такі школи католицька Церков. Папа Пій IX. осуджуючи в своїм письмі з 14. липня 1864. р. до архієпископа фрібурского неутральність в середних школах, додає: „Си погубна метода науки, визволеної з під впливів католицької віри і з під опіки Церкви, принесе еще сумнійші плоди, коли єї приноровить ся до шкіл народних, бо в тих школах повинна наука Церкви заняти перше місце.. Молодіж є виставлена на найбільшу небезпеку, коли вихованє в тих школах не є тісно звязане з наукою релігії“.

Папа Лев XIII. в наведеній вже енциклїді згадуючи про конечну простоту науки релігійного вихованя, каже: „Одна і друга хотять, щоб дитина лишилась неутральною там, де ходить о обовязок зглядом Бога. Облудний і погубний плян для так ніжного віку, бо він отвирає двері до безбожності а замикає до релігії“. Ту саму науку подає папа до відома баварських єпископів дня 2. грудня 1887. р., а канадійским єпископам заявляє, що неутральна школа противить ся вірі, добрим обичаям і загальному добру (5. грудня 1897).

Папські осудження неутральної школи знайшли відгомін у французских єпископів, скоро дала ся чути небезпека. Можна жалувати, що лист французских єпископів появил ся за пізно серед французької суспільности, однак посуджувати їх о брак чуйности булоб несправедливо, як несправедливо є уважати осуд неутральної школи зі сторони цілої Церкви за акт нетолеранції. Се стане цілком ясним, коли зважимо, що усуванє релігійного вихованя зі шкіл є одною з головних причин тяжкого нещастя, яке зависло над французькими родинами і бурить безпощадно обичайність та любов до вітчизни.

Запобічи сему нещастю можуть родичі, які мають обовязок розтягнути свою опіку над школою. Вони повинні знати учителів, які учать їх діти і науку, яку їм подають. Нічо, що дістаєсь до рук дітей, не повинно уходити їх уваги. Книжки, зошити, образи — все те повинно підлягати їх контролі. При тім треба звертати увагу на чесноти дитини, які годі плекати в мішаних школах, де панує система спільного вихованя дітей обох полів, противна моралї і негідна цивілізованого народу. В ціли

успішного виконувая опіки над шкільним вихованем дітей, припоручаєсь закладане товариства батьків родин. Мотиви, з яких такі товариства повстають, не належить приписувати злому успособленю родичів, противно, вони походять з найблагородніших жерел. Учителі, яким не можна нічого закинути, не потребують бояти ся контролі родичів, — овшім, їх повинно се тішити, що знаходять в родичах підпору в своїй праці над вихованем дітей.

Наконець треба звернути особлившу увагу на книжки, які попадають в руки дитини, бо вони причиняють ся найбільше до розповсюднюваня блудів, вони ширять противні погляди що до самих основних правд істнованя Бога, духовости душі, будучого життя і консеквентно, що до гріха первородного і надприродного порядку річий. Учителі, що толерують в католицьких школах такі книжки, самі себе осуджують.

При кінці листу є долучений спис заборонених книжок, який подаєм після областей науки: історія Франції: Кальвета, Готієра і Дешампа, Гіота і Мана, Роджія і Депіка, Девіната і Броссолета, Алярда і Дедібура; історія французької цивілізації: Роджія і Депіка; наука моральної: Альберта Баєта, Пайота; елементарна наука права: Олярда; підручник морального, горожанського і соціального вихованя: Прімера і єго підручник шкільної лектури.

(Конець буде.)

К В Е С Т И Ї.

В справі патронату, конкуренції і комітетів парохіяльних.

Сьмію просити не тільки каноністів, але також сьвітських руських юристів, прихильних нашій Церкві, о пошенене низше поданих квестий. Цитую після книжки: Korzeniowski — Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego, виданої у Львові 1900 і після книжки: prof. kanon. prawa ks. Dr. Mysor — Przepisy o konkurencyi kość. i komitetach paraf. — Tarnów, 1906. Книжка ради. намісн. Коженцьовского потребує зміни і доповнення, бо нема в ній закона краєв. конкур. з р. 1905, котрий поданий в книжочці кс. Мисора.

I. Квєстия. Як належить розуміти §. 32 закона державного з 7. мая 1874 (Korzeniowski: 22, 16), котрий звучить: „Uregulowanie stosunków patronatu zastrzega się ustawie (до тепер не вийшла); do tego zaś czasu utrzymuje się dotychczasowe przepisy o tych stosunkach. Przy ocenianiu jednak poszczególnych przykładów trzymać się należy zawsze zasady, że ciężary patronatu odnoszą się tylko do pewnego kościoła lub beneficyum, podległego patronatowi i że nie mogą się zwiększać przez pomnożenie potrzeb wyznaniowych w gminie przydzielonej do tego kościoła lub beneficyum“.

В однім селі над Збручем єсть церковця мала і деревляна, збудована около 1730 р., знищена зубом часу упадає і треба ко- нечно нову будувати. Парохіяни хочуть мурованої церкви і значно обширнішої, бо за час 175 літ (1730 – 1905) прибуло значно людности. В р. 1905 було в тім селі людности 900 душ, а в р. 1730 могло бути 300 до 400 душ. Патрон — як то мало тепер місце в тім селі над Збручем — не хоче платити на обширну, муровану церкву, і вносить протест на підставі §. 32 зак. держ. з 7. мая 1874 і виграє у власти краєвої політичної! Що ж тепер робити? Чи патрон обов'язаний тільки до конкуренції на нову але деревляну церкву великості такої, як збудована в 1730 році? Може треба отаксувати, кількоби коштувала тепер деревляна церква такої величини як старенька і до того кошту хіба би патрон конкуровав після §. 5 зак. краєв. конк. з 1866 (patron kościoła ponosi jedną szóstą część wydatku, jaki po straceniu kosztów roboty ciągłej i pieszej pozostanie niepokryty i po straceniu środków §. 1 (спеціальний якийсь засіб церковний) і §. 4 (датки парохів *supra congruam*)? Досить еластичне єсть опеченє трибуналу адміністраційного (Korzeniowski ст. 123): „według brzmienia §. 31 pomnożoną potrzebę wyznaniową przyjąć należy wtedy tylko i o tyle, o ile wskutek pomnożenia względnie powiększenia gminy wyznaniowej okaże się potrzebnem także pomnożenie lub bowiększenie konkretnego zakładu wyznaniowego, do którego konkurencyja ma się odbyć“. В дурим опеченю сказано (Korz. ст. 123): „patron ma przyczyniać się także do kosztów adaptacji plebanii a nie o zadośćuczynienie pomnożonym potrzebom gminy wyznaniowej“. Яке значінє протое мав би в теорії і практиці той §. 32 зак. з 7. мая 1874.

II. Квєстия. Після закона краєвого конкур. (з pp. 1866, 1896 і 1905) комітет складає ся з 5 членів — так само при „матерній“ як і при „дочерній“ церкві. До комітету після §. 13 належать межі тими 5 членами 2 сталі члени, то єсть 1) парох, 2) патрон, маючий право презенти пароха; „resztę członków komitetu, to jest trzech, a jeżeli patron nie wykonywa prawa prezenty, czterech wybierają strony konkurujące“. Так само після §. 13 а. до „дочерного“ комітету належить душпастир і патрон і 3 члени вибрані парохіянами дочерної церкви; „jeśli kościół filialny niema patrona lub patron nie ma prawa wykonywać

prezenty“, то тогди виберуть парохіяни „дочерні“ четвертого члена. Як ту і кого розуміти яко того патрона, а) котрий не має права презенти, б) котрий не виконує права презенти? Дідич жид поносить тягарі патронату, але права патронату що до презенти не виконує, бо в загалі тогди права патронату спочивають. Патрон, до котрого мастку отворено конкурс судовий, не презентує; патрон допустивший ся симонії, тратить на ціле житє право презенти на тоє бенефіціум; патрон дїбр засеквестрованих не презентує. За малолітнього патрона презентує опікун з судом опікунчим; до дїбр камеральних (властиво домени і ліси державні) належить патронат а презентує намісництво. Крім тих случаїв з австр. права, ще єсть много случаїв, в котрих після церковного права тратить патрон право презенти. При розправі конкуренційній (§. 16) має голос патрон. Але котрий патрон правно після §. 13 і 13 а. не єсть членом комітету, треба би раз на все усталили, бо инакше не можна мати ані комітету легально і формально важного, ані ухвали важної. Днятого дуже пожадане, щоби канонїсти і свїтські юристи пояснили докладно §. 32 зак. держ. з 1874 р. і §. 13 і 13 а. зак. конкур. краєв. що до патронату. — *о. Йосиф Ганкевич.*

ВСЯЧИНА.

Павський декрет: De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum.

„Acta Apost. Sedis“ (n. 1, с. р.) оповіщують павський декрет, який реформує дотеперішнє звиджуванє єпископами апост. пробиниць і подає норми що-до опрацьовуваня єпархіяльних звітів, які єпископи мають предкладати апост. столиці. Тому що в тім декреті, зглядно у долученій до него інструкції: „Ordo servandus in relatione de statu ecclesiarum“, находять ся вказівки, важні і для загалу духовенства, подаємо отсе короткий єго зміст.

Почавши від 1. січня 1911, мають всі управителі диєцезій — чи то особисто, чи ex justa causa через заступника — що пильнїт являти ся перед Св'ят. Отцем і здавати справу зі стану своїх єпархій. Ті сталі п'ятилітє розділяє декрет в сей спосіб, що 1-ший рік призначує для єпископів Італії і сусідних островів, 2-гий для іспанських, французьких, бельгійських і англійських, 3-тий для австрійських, німецьких і всіх прочих європейських, 4-тий для американських, а 5-тий для африканських, азійських

і австральських. Позаєвропейські єпископи можуть звідувати ся до Риму і що 10 літ. — У предкладаємих звітах мають єпископи передовсім представити загально релігійний і моральний стан своїх єпархий та виказати, о скільки стан сей в останнім п'ятиліттю поліпшив ся, зглядно погіршив ся. Відтак мають слідувати подрібні інформації о положенню, об'ємі і населенню кожної єпархії, о числі католиків і їх вірі, о духовенстві і его вихованню і т. д. Опісля йдуть ті згадані вище питання-вказівки, а іменно: які суть звичаї священників даної єпархії, яке в них образоване і священнича ревність, чи живуть зі собою в братній любові й згоді, чи носять клерикальну одіж, чи приготавляють ся належндо до Сл. Божої і чи роблять по ній благодарење, чи зчаста відбуваю гьреколекції та сповідаються чи збирають ся для обговорювання богословських, душпастирських та станових справ, чи мають свої санаторії, чи не займають ся політикою зі шкодою для своїх обовязків, чи відправляють у свій час всі мануальні Сл. Божі, чи не читають часом яких заборонених книжок та злих часописів, та чи не ворогують з місцевим священством иньшого обряду? Дальших кілька питань є посвячених відносинам між парохами а сотрудниками і парохами а парохіянами (є й між иньшими таке: чи нема скарг ізза високих треб?), відтак слідуєть питання що-до вихованя молодіжч, чи веде ся воно в кат. дусі, чи між учительством нема явних ворогів Церкви, чи Ординаріят має вплив на вихованє молодіжч, чи працює ся над молодіжню і поза школою; потім: чи суть в єпархії церковні брацтва, які їх цілі і яка зависимість від церк. властей; дальше: чи основує духовенство кат. товариства, чи працює над материяльним підвигненем вірних, чи пропагує тверезість, онцадність; вкінці: яка є преса в диєцезії, чи духовенство достаточно дбає о відтяганє вірних від погубних впливів злої преси — особливо писем ліберальних і порнографічних і чи робить ся що для поширення кат. преси? — Словом, як видко вже й із сего короткого змісту, папський декрет із згаданим додатком важний не лише для управителів єпархий: він може безпечно послужити і для нас — як несогірший підручник до обрахунку нашої священничої совісті.

Які збори заборонено улаажувати священникам?

З огляду на се, що в виїшнім числі „Ниви“ підносить ся гадку всенародного руского кат. віча, а на таким вічу, очевидно, на першім місци стоять священники, — не від річи буде сказати дещо на зазначену у заголовку тему.

Як звісно, енцикліка „Pascendi“ з 8. вересня 1907 постановляє, щоби єпископи дозволили на збори духовенства лише виїмово (*sacerdotum conventus episcopi in posterum haberi ne sine sint, nisi rarissime*), щоби кождоразове таке їх позволене було дане на письмі, щоби означувало виразно час зборів і щоби уділяло ся під услов'єм і з певністю, що на зборах не будуть обговорювати ся справи, які належать до компетенції єпис-

копа й апост. столиці, та що не будуть ставити ся жаданя, які булиб визовом для церковних властей. Отсе зрозуміле в чиніших часах розпорядженя занепокоїло було деяких католиків — головно тим, що не означало докладно до яких саме зборів воно відносить ся: чи лише до більших конгресів — чи й до сходин двох-трох священників, чи до зборів політичних, соціальних — чи й до ставових, наукових і т. д. Щоб утихомирити ото занепокоєне, о. прал. Heiner, аудитор рим. Роти — отже й обізнаний добре з римскою практикою, так пояснює сю справу в місячнику „Der kath. Seelsorger“ (XXI, 1909, стр. 109): Річ зрозуміла — каже він, що ота заборона не відносить ся до т. зв. соборчиків деканальних — чи то офіціальних, чи й приватних. Так само дозволяють ся й на будуче збори і конференції пасторальні, соціальні, наукові. Що до всенародних і міжнародних кат. конгресів — то участь священників на них навіть бажана. То само можна сказати й о згромадженнях кат. молодіжи, кат. робітників і т. д. — з тим хіба додатком, що випадалоб о тім повідомити, зглядно запросити на таке згромадження єпископа дотичної єпархії. Правдоподібно, згадана заборона не дотичить і таких стоваришень, де священники працують взаємно над розширенем свого світогляду; лише на відчити, які читаноб на тих стоваришеннях, потреба — після загального права — мати дозвіл дотичного ординариту. Словом, згадана енцикліка полишає й на будуче дозволеними всі священничі згромадження, яких ціль є означена і яко така узнана за корисну з релігійних і церковних зглядів; забороняють ся нею лиш загальні конгреси духовенства, на яких радженоб над справами духовного стану яко такого — чи матеріяльними, чи соціальними, чи політичними, чи правничими, чи й духовними. Очевидно, — кінчить о. Heiner свої замітки — еслиб хто слово conventus розтягав на всякі священничі згромадження, то булоб воно хибне толковане, бо тогді згад. енцикліка насилувалаб вроджене й священникам стремління до свободи, а се не лежало в інтенциях Свят. Отця. На се найліпший доказ енцикліка з 8. серпня 1908, де Він виразно поручає священникам, щоби лучили ся в товариства та організували ся, щоби двигали ся та кріпились.

До меморіялу львівської Русн.

Три меморіяли, зложені в протягу короткого часу в руки Князя нашої руско-католицької Церкви, доказують, що справді важку хвилю проживає наша церква під нинішню добу. Докладнійше вага хвилі прояснена в меморіалах львівського українського духовенства і цілого громадянства, котрі годять ся в тім, що над нашою церквою зависла гроза православної пропаганди; навіть руссофільське священство в своїм меморіалі «ї не заперечує. В Бозі надія, що ся грізна хвиля промине без шкоди для нашої церкви завдяки незрушній солідарности з

Пресьв. Єпископатом цілого нашого съвященства і руско-українського громадянства.

Дня 27. лютого с. р. вручила депутація Русинів міста Львова Єго Ексц. Митрополитови пропам'ятне письмо у відповідь на меморіал 25-ти львівських русофіл. съвящеників. В сій депутації взяло участь 23 відпоручників 17-ти львівських руских товариств, в значній часті члени тов-а „Львівська Русь“, а то: член Виділу краєвого І. Кивелюк, радник висшого суду Др. Л. Шехович, радник Т. Ревакович, директор Др. Ст. Федак, Др. Е. Озаркевич, директор Біликовський і др. Своім меморіалом дала львівська Русь доказ, що єї справа нашої Церкви не чужа але лежить єї на серці і тимто ми уважаємо меморіал львівської русько-української громади найзамітнішим і найважнішим. Ми були привикли до сего, що загал рускої суспільности передовсім інтелігентні єї сфери відносили ся байдужно до справ нашої церкви і до єї верховних представителів. Часи сеї байдужности вже минають, а переломову хвилю становить хвиля вручення меморіалу через львівську Русь і заява цілковитого довіря і преданости Князеві нашої Церкви. Солідарність єпископа з духовенством, а передовсім солідарність єпископа з цілим громадянством — отсе то, що нам найбільше недоставало і через те великі понесли ми шкоди. Та солідарність руско-української суспільности з Єпископом завязує ся, росте і дасть Бог будесвятувати своїм трюмфом. — *Д. Я.*

* * * Веч. Отців, котрі схотілиб жертвувати чи то якусь грошеву лепту, чи щось із старих риз і книг церковних, або й світських для наших поселенців в Восні, просить ся звертатись з тим на адресу: бр. Йосиф Гроцкий ч. с. В. В. у Львові, пл. съв-Юра ч. 5.

Видав „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

В друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до
шиття, гафту, до кравеч-
чини і шиття шкір, також
панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Ціни дати дармо і оплатно.

Йосиф Іваницький

механік і спеціаліст
Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духо-
венству.

Предпачуйте і ширіть

християнську часопись для руского народу

„О С Н О В У”,

що виходить 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 3 кор.
„Основа“ пише про політику, господарство, про справи релі-
гійні, суспільні, просвітні, подає короткі а цікаві оповідання
і багату всячину.

Купуйте також отсі брошури, що вийшли в бібліотеці „Основи“:

1) Ану впливньо раз на чисту воду	6 сот.
2) Йосифінський патент	6 сот.
3) Про чернече жите	6 сот.
4) Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5) За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товариш ратував говаришку	10 сот.
7) Значінє праці в сьвітлі віри	20 сот.
8) Чи наука протавить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи“

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавни — шапки

М. А. А В Г У С Т И Н А

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

*Жадайте багато ілюстрованих цін-
ників, покликуючись на „Щеу“.*

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
цінах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені
на основі підручників шкільних продає С. Герусінський, учи-
тель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К.

20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу :

С. Герусінський — Львів вул. Садибицька ч. 79.

Наша церковна торгівля

„ДОСТАВА“

спровадила на сей час нові і добірні утвари церковні: темні фелонові матерії (чорні, фіолетні, багряні) на піст, і сьвітлі величаві на великдень, — всякого рода плащениці, шалі і суконки (на сьв. Тайни), хоругви (шовкові і вовняні).

Постаралась о різні металеві вироби: чаші, монстранції, тацки, ліхтарі, канделябри, лампи і др.

Удержує всякі різьби: кивоти, тетреподи, процесийні образи, крести, статуї.

Замовила певних різьбярів для виготовлення божих гробів і іконостасів і поручає малярів для виконання образів.

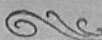
Приймає чаші до позолоченя і фелони до направи.

Просимо Всеч. Отців, що хотять такі річи купувати, щоби поспішили зараз з замовленнями, бо в послідних днях перед сьвятами могло би стати ся, що для натовпу гостей не стало би нам деяких лучших утварий або робота не вийшла би як слід викінчена. А ми бажали би послужити нашим церквам найлучше!

Наші склади: у Львові, ул. Руска ч. 20

в Стайіспавові, ул. Смольки ч. 1.

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом М. Гефця.

